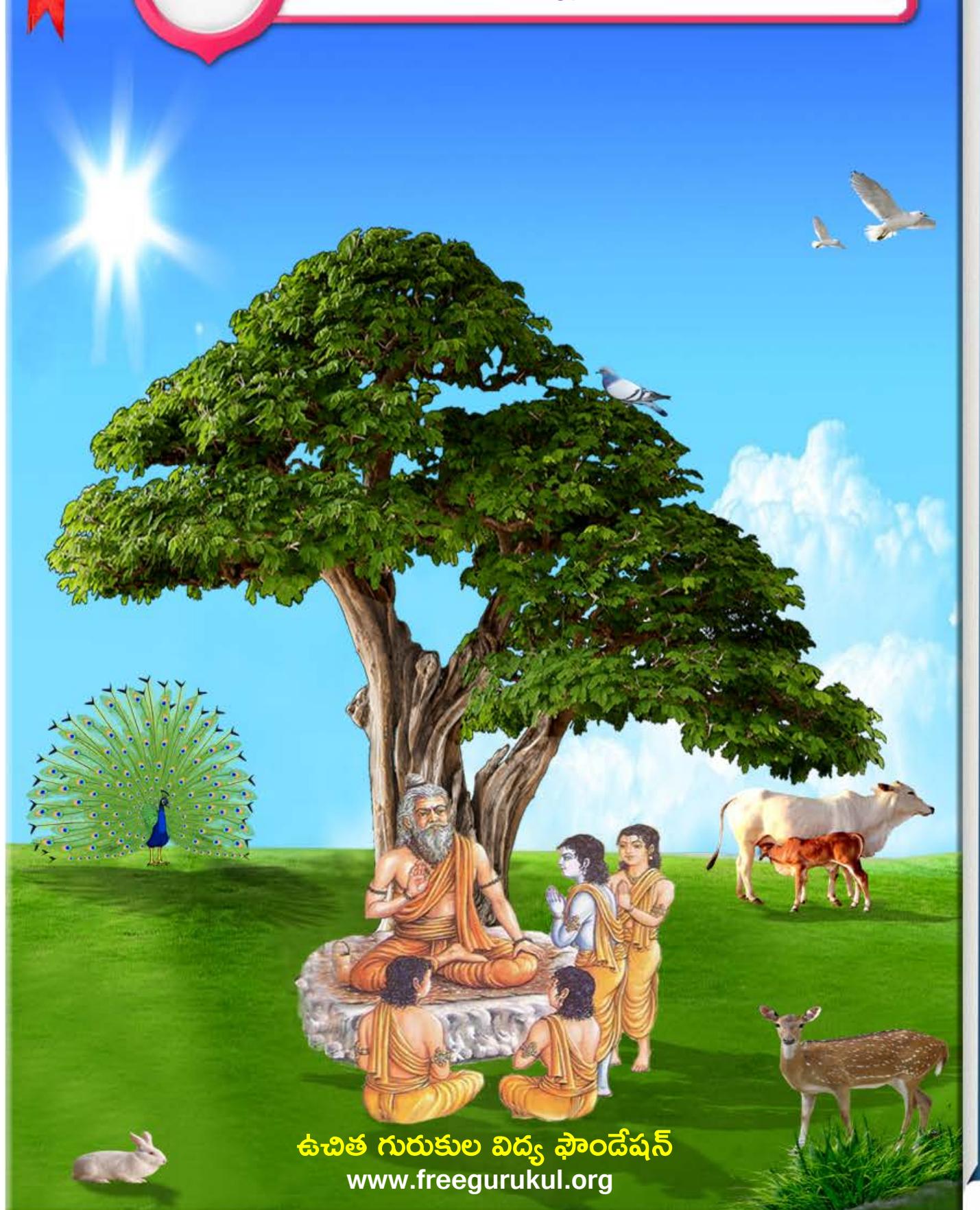

ఉప వేదాలు

గంధర్వ వేదము

ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేష్టన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దిక్షితాముహ్రి

గురు వెన్కటేశ్వర ముహ్రి

గురు శుక ముహ్రి

గురు నారద ముహ్రి

గురు వాస్తవికీ ముహ్రి

గురు కృప

శంకరాచార్య మధ్యమం

గురు దివిదాస్

గురు కశ్చేర్ దాస్

గురు నైయాన్య మహా ప్రథము

గురు నాన్క్

గురు రామచెండ్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మండ్ర స్వామి

యోగి మేమన

అస్క్రూదాచార్య పర్యంతాం

గురు రమణ ముహ్రి

గురు యోగానంద

గురు శ్రీవేదాంత ప్రథమాద

గురు మాయాశ స్వామి

గురు విద్యాత్రికాసందగిరి

గురు రంగ్రెశ్ బెరమార్య

పందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో బాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ (డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకలించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియజేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో బాగంగా ఈ పొందేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్కరణ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు ప్రాసినట్టయితే లేక సేకరిస్తే మాకు తెలియజేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిజేయటకు, భాగస్వామ్యం ఆగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రభించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, బిగుమతి(డోస్టోప్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ అప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తిజ్ఞానం, ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలోని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైట్ అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకోన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేబి ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందలికి అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పొద సమర్పణమన్న

ಭಾರತ ಪ್ರಭುತ್ವಪು ವೆಬ್ ಸೈಟ್ - ಡಿಸಿಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಅಫ್ ಇಂಡಿಯಾ

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books

Title: Ramayanam

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language: Telugu

Scanning Centre: Any Centre

Clear Search

Presentations and Report

Statistics Report

Status Report

Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLIMIRROR at IICAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
- Rashtrapati Bhavan - CMU-Books - Sanskrit - IIT Tirupathi - Kerala Sahitya Akademi	INSA	- Times of India - Indian Express - The Hindu - Deccan Herald - Eenadu - Vaartha	- Tamil Heritage Foundation - Anna University NEW!

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వవేకానంద

“దూసాలలోతల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శేషమైంది! దాని తరువాతిది లోకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అనుదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ పూడ్చలలో నిలిచి బోకూడదు. లోకమంతబీనీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. స్వాందవ వేదాంతం ఎన్నదూ ఈ దేశం దాచి బోలేదని చెప్పేవారు, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్లిన సన్మాసిని నేనే అని చెప్పేవారు, తమ జ్ఞాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచేతుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొఱధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు, అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జిపించి, లోకిక జ్ఞానాన్ని సంఘనిర్మాజ విజ్ఞానాన్ని విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు, కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజు పుష్టుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్చట్టంగా ఇరగవలని ఉంది. భారతదేశం నిరాచంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమాత్మిక ధర్మాలను బోధించదానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికి భారతదేశంలో కొన్ని సంస్కలను నెలకొల్చాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్టులు, జవసంపన్ములు, బుఱువర్తనలు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇవ్వారక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్కార భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లోంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్టం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోనీ మహాస్వత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికి కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తాంది. ఆనేక శతాబ్దీలూగా ప్రజలకు క్షద్రసిద్ధాంతాలు నేర్చడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దీల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయట్టాంతులై, పతుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్నానరూపులమనే మాటను వినదానికినా వారెన్నదూ నోచుకోలేదు. “సీచాతిసిచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పింది. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. *

గుండక రా:

చర్చ గణపతి శాస్త్రి

(ఆద్వాన విజ్ఞాన పరిషత్తు)

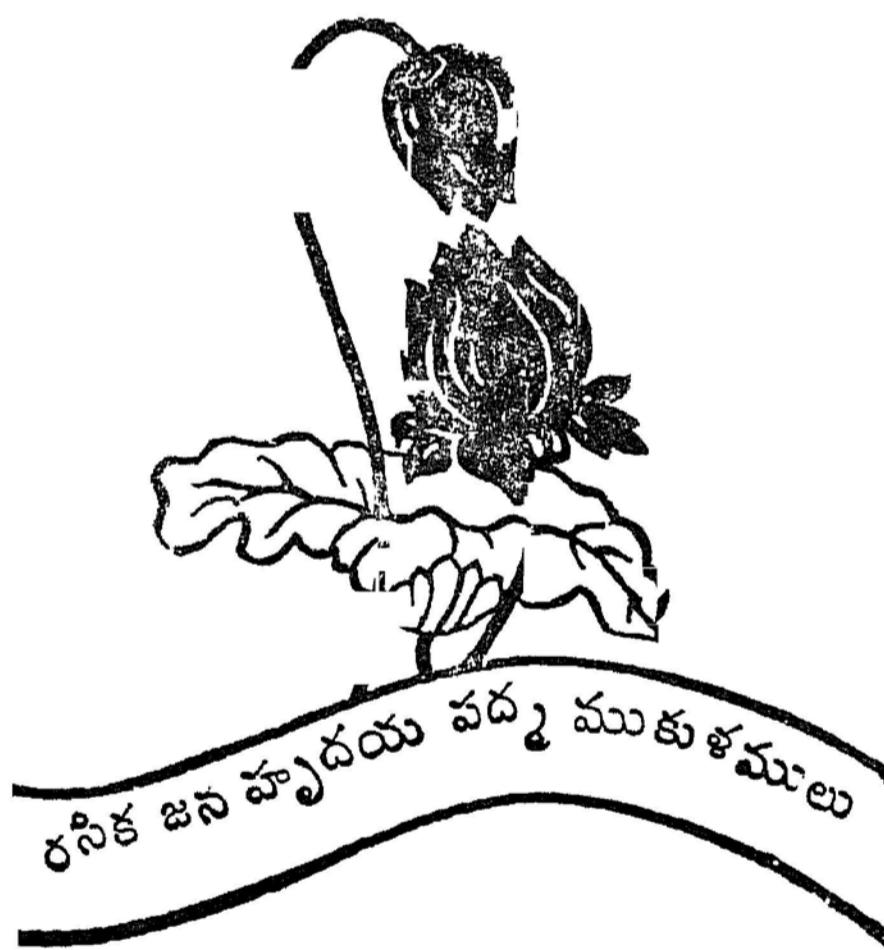
ఓం

సరస్వత్యైనమః

ఓంధర్మ వేదవు

శంగీతరత్నాకరము

శార్ణభేవుడు

చద్రు గణావలి శాస్త్రి

: రూ 25-00

త త్వే మధుము

సదాశివుడు పొర్చుతి మొదలైన దేవతలును, మతంగుడు కశ్యపుడు మొదలైన మునులును నారదుడు తుంబురుడు ఆంజనేయుడు మొదలైన భక్తులును నావము నుపాసించి తన్నయులై ఆనందమున మునిగి ఆర్థమును భావనచేసి, సంగీతముద్వారా భగవంతుని ఉపాసించిరి. శ్రవణములు మొదలైన బాహ్యంంద్రియముఱ ద్వారా విని హృదయమున భావనచేసి పరమాత్మ తో లీనమేరి.

వనమున గడ్డిని తిమ లేడి బోయవాడు పాడు పొట విని ఒడలు మరచి బోయ తన్న వంపు నను ధ్యానకూడ లేకుండ తన్నయైనై తాను ఆహుతి యగుమన్నది. సంగీత మాధురికి పొములు బాలురు ఒడలు మరచిపోవు చున్నారు.

ఆ నాదము వ్యక్తము అవ్యక్తము అని రెండు విధములు. ఆర్థము సాహిత్య భావములతోఁ గూడిన కీర్తన లోనిది వ్యక్తము. ఆర్థములేక కేవల నాద పరమైనది అవ్యక్తము. ఏనినే సగుణము నిర్దూషము అనవచ్చును. బ్రహ్మ విష్ణు మాహేశ్వర సరస్వతీ లక్ష్మీ పొర్చుత్వాద్యపొసనలు సగుణము వ్యక్తము. ఏనికి మూలమైన పరబ్రహ్మపొసన సాహిత్యభావన లేని నాద ము ఉదాహరణకు రాగాదులు నిర్దూషము అవ్యక్తము.

ప్రవంచములో అన్ని విద్యలు, అన్ని కర్మలు, అన్ని కళలు భగవంతు డెవరో తానెవరో తెలిసికొని వాసిద్వారా తన్నయత్వమును, ధ్యాన స్తమధిని పొందుట జీవిత లక్ష్యము. ఆ లక్ష్యమునకు విద్యలు సంగీతాది కళలు సాధనములు. వేదమునకు స్వరము ముఖ్యమైనట్లు సంగీతమునకు నాదము ముఖ్యము. నాదమునకు సాహిత్యము ప్రాణము. సాహిత్యమునకు నాదము మూలము. పుష్పలోని అందము ముందు మనల ఆకర్షించును. దాని లోని వరిమళము మన హృదమునకు ఆనందము గూర్చును. నాదము ముందు ఆకర్షించును. సాహిత్యమును భావించిన కొలది హృదయానందము ను కలిగించును. వరిమళములేని పుష్ప ఆష్టదకరము కానట్లు సాహిత్య భావనలేని నాదము హృదయమునకు ఆనందమిడదు. షాషధమునకు తేనె ఆను పొనమైట్లు ఉత్తమ భక్తిభావములకు నాదము ఆనుపొనము, స్వదుకావ్య రసోన్నిశ్రంగాత్ర మప్యవయుంజతే ప్రథమాలీఢ మధవః పిబంతి కటు భేషజమ్

6

రుచికరముగా నుండిన కావ్యచిత్ర కళాదులతో గూడిన శాస్త్రమునుగూడ కావయోగింతురు. మొదట రుచి చూచినటేనెమబట్టి పైకి కటువుగానున్న మందును గూడ త్రాగుదురని పెదుల సూక్తి. మందు పుచ్చుకొనుటకు తేనె సహాయపడినట్టు మధుర నాదము భక్తిజ్ఞానములకు సహాయపడును.

సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యః పదాంబుజే

ఏకమౌపాత మధుర, మన్యదాతో చనోమృతమ్

సంగీతము సాహిత్యము ఆనుసారి సరస్వత్యః పదాంబుజే అనుపొదపడ్డము పైకి పైకి మధురముగా నుండును. సాహిత్య మనెడి పాద వద్దము అలోచించిన కొలది, భావించిన కొలది అమృతముగా నుండును అను సూక్తి యూభావమునె సూచించుచుచ్చాడి. సరస్వత్యి నారాధించ వలెనను ప్రవృత్తి సంగీత నాదమును బట్టి కటుగఁగా సాహిత్య భావము ఆమృతమై యానందతన్నయత్వములను కలిగించును. అంజనేయాది భక్తులు అక్కితన్నయత్వము పొందిరి. సంగీత జ్ఞానము భక్తి వినాస్వార్దము గతిదేశి ఆని త్యాగయ్య కూడ చెప్పెను. సుఖ దుఃఖాదులను సగుణ భక్తిని దాటిన వారు సిర్షణ బ్రిఖ్యమును పొందురు. మొదట సగుణ భక్తిని ఉపాసించినఁగాని సిర్షణ తత్త్వము అందదు: అసలు సగుణభక్తిని సాహిత్య భావములను మన నము చేయినిపారికి సిర్షణ భక్తి అందనే అందమ, అందుచే ముందు త్యాగయ్య మొదలగు వారివలె సగుణభక్తిని ఉపాసింప వలెనన్నచో సాహిత్య భావముతో ప్రక్యమును పొందవలయును. తుంబుర నారదాంజనేయ త్యాగరాజుదులు మొదట సగుణ భక్తులే. సగుణ భక్తిని ఉపాసించి ఉపాసించి పిదవ సిర్షణ భక్తిలో ఓలలాడిరి.

అందుచే సాహిత్యమును మననము చేయవలయును. సాహిత్యమును భావమను చేయవలయును. సాహిత్యమును దృష్టికే క్షీరన భావమునే ఇరుము చేసికొనక లోకిక వ్యామోహములో భోగములలో పడినవారు భక్తులెట్టు అగుదురు. వారు కేవల సంగీతజ్ఞులు మాత్రమే అగుదురు.

నేడి సంగీత గాయకులు వృత్తిగాయకులుగా నున్నారు. వారికి తన్న యత్వమే దొరకదు. ఇంక పాండిత్యమును మాత్రమే చూపు గాయకులు గూడ వృత్తిగాయకులుగను సంగీతజ్ఞులుగను మాత్రమే అవుదురు. వారు పరిమైన భక్తులుగానేకారు. త్యాగయ్యగారు చెప్పినట్లు పరలోక భయము

శేక భవ ప్రాశమునబడి కరివాళి కృంగారారాము శబడులు ఏక రూపులుకుదురు. వారు భక్తిమార్గమును తెలియలేరు. స్నానముచేసి విషుద్ధి పూసికొన్న వారు వలె ఆ పొత మధుర సంగీతమువె ఆలపింటురు. పొండితీ ప్రకర్ష చూపుఖారు భక్తులు గానేకరు. నరిగదా పైగా వారికి తన్నయుత అనందములు అందనే అందవు.

యోగసాధన చేయువారు సమాధి పొందుటకు ఆనసములు ప్రాణాయా దులు చేయవలయును.

వేదవిదులు బ్రహ్మవేత్తలు కాగోరువారు ముందు శబ్దముల క్రియల వేదముల సంతచేయుట మొదలగునవి చేయవలెను. సాహిత్యపొనకులు మొదట శబ్దముల క్రియల సమాసాదుల జ్ఞానము పొందవులయును.

సంగీత సాధనచేయువారు, స్వరములు, జంటలు, తిర్యకాలములు అలంకారములు గీతములు, స్వరజభతులు వర్ణములు, సాధనచేయవలయుము ఆ వర్ణములోని కృంగారముచు, సాహిత్యమును మార్పుకొనవలెను. దేవసికి తమపర్వ స్వము అర్పించుకొను దేవదాసీలు క్రమముగా ధన్యదాసీలు, భోగదాసీలుగా మారి. భోగకత్తెలు ప్రాందుటకు జూవళీలు పదములు మొదలుగునవి ఏర్పడినవి. భక్తులు పాడవలసినవికాపు. సిమ్యులకు తీమ్యరాంప్రకును చెప్పవలసినవి కూడకావు. అర్థము తెలియకపోవుటచే బాధ లేపోవుచున్నది.

కాశివేశ్మి వేదములు చెమ్ముకొను విద్యార్థికి పేదము వరెన పొకములు చెప్పిన గురువు “తబ్బాయి నీకు ఇనపెట్టే ఇస్తున్నాను” సంస్కృతమునేర్చుకొని అర్థము తెలిసికొన్నపుడు నీవా ఇనపెట్టే తీసికొని దాసిలోనిధనాసులను పొందుటకు తాళంచెవి కొరకును అన్వేషించాడు. జ్ఞానమునకు ప్రశంసననన నిదిధ్యానములు క్రమముగా సాధనములైనట్లు సంగీత నాదలయితన్నయతకు పరసపునః పునరావృత్తి సాధనలు ఉపయోగించును.

శరీరారోగ్యము ద్వారా మానసికారోగ్యము రెండింటి ద్వారా జ్ఞానము మౌడ్యము సీదించును. కాని శరీరారోగ్యమునకసి మొదలు పెట్టి కుస్తిలు ద్రండెములు, సర్పము ఫీటులు చేసి బీకెట్లు ద్వారా ధనపంపాదన చేసికొనుచు న్నట్లు కవులు వ్యక్తులమీద వద్దాలల్లి ధనికులకు అంకితాలిచ్చి సొమ్ము చేసి కొనుచున్నట్లు నేడుగాయకులు స్వరకల్పనల ఫీటువేసి బీకెట్లు పెట్టించి సంగీత

ప్రిరాగులైన మహర్షులు తపస్సుచేసి పశజ సమాధినిపొంది భగవంతు నీతో ప్రత్యము పొందుచున్నారు. బైరాగులు మత్తు కలిగించు గంజాయి మొదలీగు మేతుపడార్థములు సేవించి వికృత సమాధినిపొంది ఆశ్చానుఁగుఁచన్నారు. తప్పులు గాయకులు నటకులు కొండరు మధ్యది వ్యసనాలకు లోబడి ఆమైకములో గాని మాకు సరియైన కవిత్వాదులు కలుగవసి చె ప్రస్తుతికి వచ్చుచున్నారు. ఈ దికులు వేదముల ఆర్థము తెలిసికోసి వాటి గొప్పతనము పొదలేకున్నారు. కాని యింత కాలము వేదము నశించి పోకుండ వేదంష్టచేసినందుకు వారిసికొంతవఱకు అభినందింపవలెను. ఆట్లే ఈర్థాలు కాకున్నను మిగుల క్రావ్యముగా హాయిగా పొడుచున్నందుకు గాయకుల నభినందింపక. తప్పదు.

ముందుకీర్తలకు, అవి తెలుగులో ఉన్నాను సంస్కృతములో ఉన్నాను పాసికి అర్థము తెలిసికొని శిష్యులకుచెప్పి వాని యర్థము చెడచట్లు పొడవలెను. వల్లవీలోగాని అనుపల్లి విలోగాని చరణములోగాని ఆర్థము ముగియువరకు పొడవలయును. ఆర్థము సగముదాక వచ్చిపెపుడు పల్లివి అనుపల్లివి వరకు గాని చరణము వరకుగాని పొడి పిదవ వల్లవిలోగాని అనుపవిల్లలోగాని సాహిత్యములోనీ విపథ సంగతులు భావము బాగుగా ఆనేకవర్యాయములు భక్తిరససోఘ కముగా పొడి శోతల తన్నయుల చేయవచ్చును.

శ్రీ శార్ఙ్గదేవుని కీర్తనలకు స్వరము ప్రాయిబడి యున్నది కనుక వేనిని గూడ పొడుట నేటిచారు అలవాటు చేసికొనవలయును. వాది వివాదిసంఖారి స్వరములపద్ధతిని అనుసరింపవలయును. వానిలో ఆలాపము, ఆష్టిప్రిక, వర్తని కరణము మొవలగు ప్రభంథ పద్ధతులు వార్యియిబడి యున్నవి వానిని గూడ అభ్యసింతుముగాక.

నాటకాలు సినీమాలలోని పొతలు వేషధారులైనను ఆ పొతల భావములను కృతిమముగానైన అనుకరించుటవాన సామాజికులు ఆయా రసభావములుకలిగి రసనిమగ్నులోదురు. త్వాగరాజాదులు వారి భావములకు అనుగుణముగా పొడినవైనను మనము త్వాగరాజాదుల భావములను భావించి ఆయారసములకు భావములకు అనుగుణముగా పొడినచో క్షోతలు తన్నయులై ఆయా భక్తి భావములు గలవారగుదురు. కాన ఆట్లేనను తత్తద్వావాను గుణముగా ఆర్థము తెలిసికొనిపొడి యాగ యోగ త్వాగభోగ ఫలమొసంగేరాగ సుధా రసపాశముచేసి రాజీల్లి ధన్యులు గావలెనని కోరుచున్నాను.

మ ష భ క్త డై న

రామదాసుకును

ఎవరిని ఆశ్రయింపక

కృష్ణ కర్మచే జీవించుచు

వరమ భాగవతమును రచించిన

పోతన్నుకును

ఆ మాచితముగా వచ్చిన

సిథిని కూడ కాలిదోర్చి రాముని సన్నిధిని తన్నయుడై

యుంఘ వృత్తిని అవలంబించి

భూతిని సంగీతముతో మేళవించి

రాగ సుధామయ కీర్తనలతో

రాముని ముంచెత్తి

తాను మునిగి తన్నయుడై

తరించిన

త్యాగయ్యకును

రాజభోగాలు

మూలకు తోసిష్టై చిన

భ క్త రాలు

మీరాకును

నాదోపాసకులు

వాగ్దీయకారకులు	కృతులు	కాలము
భరతుడు	నాట్యశాస్త్రము	తెలియదు
నారదుడు	నారదియశిక్ష స్వరార్థనము	
మతంగుడు	బృహద్రేషి	
ప్రతాప శైలపుడు	సంగిత చూడామణి	100-100
మమ్మయాచార్యుడు	సంగిత రత్నమాల	1050-1150
జయదేవుడు	అష్టవదులు	1090-1100
పార్వ్యదేవుడు	సంగిత సమయసారము	1165-
చాళుక్య సోమేశ్వరుడు	సంగిత రత్నావళి. మొ.	1174-
సోమనార్యుడు	స్వరరాగ సుధాకరము	1160-1260
జూయపసేనాని	పృత రత్నావళి	1262-
శార్మిష్టదేవుడు	సంగితరత్నాకరము దౌలతాబాదు	1247-
సింహభూపాలుడు	సంగితరత్నాకర వ్యాఖ్య	1330-1420
గోపాలనాయకుడు	ప్రధువాగాననిపుణుడు	1315-
హరిపాలదేవుడు	సంగిత సుధాకరము	1309-1312
విద్యారణ్యుడు	సంగితసారము	
	కర్తాటక సంగితనామకారకుడు	1320-1380
కుమారిగిరి వనంతరాషు	వనంత రాజీయము	1380-1400
పెదకోమణి వేమారెడ్డి	సంగిత చింతామణి	1402-1420
గోపేంద్ర తివృభూపాలుడు	తాళదీపిక	
చతురకల్లి నాథుడు	సంగితరత్నాకర వ్యాఖ్య కళానిధి	1423-1446
ఆన్నమాచార్యుడు	అన్నమాచార్య కిర్తనలు (వేఱ)	1408-1420
పెదతిరుమలాచార్యులు	వేంకటేశ్వరస్వామిమిది కిర్తనలు	1473-
పురందరదాను	పరళి అలంకార పిళ్లారి గీతములు కిర్తనలు-సూళాది విభాగము	1484-1564
మీరాబాయి	పదావళి	1500-1600
భండారు లక్ష్మీనారాయణ	సంగిత సూర్యోదయము	1503-1520
చెరుకూరి లక్ష్మీధరుడు	గీతగోపిందవ్యాఖ్య-త్రతిరంజని	

రామామాత్యడు	వ్యరేమేళకళానిధి	155
నారాయణ తీర్థులు	తీకృష్ణలీలా తరంగిణి	158
సిద్ధేంద్రయోగి	భామా కలాపము	160
చతురదామోదరుడు	సంగీత దర్శణము	157
పుండరీక విఠలుడు	సదాగ్ర చంద్రోదయము	159
మాధవభట్టు	సంగీత చంద్రిక	161
తానపౌచార్యడు	సంగీత శాస్త్రము	160
భావభట్టు	సంగీత లక్ష్మణం 20 జనకరాగాలు	
గోవింద దీక్షితుడు	సంగీత నుధానిధి	154
పెంకటమఖి	చతుర్ధుండిప్రకాశిక	
గోవిందామాత్యడు	72 మేళక ర్తల దర్శకుడు	162
క్షేత్రయ్య	సంగీతశాస్త్ర సంక్షేపః	157
రామదాసు	క్షేత్రయ వదములు	161
తూము సరసింహదాసు	కీర్తనలు దాశరథి శతకము	165
తాళ్ళపౌకము చిన్నయ	కొన్ని రామదాసు కీర్తనలు	170
వహణి మహారాజు	మంగళము-హేచ్చరిక	
రామస్వామి దీక్షితులు	కీర్తనలు, దివ్యనామ కీర్తనలు మొ.	
శాస్త్రమశాస్త్రి	వల్లకి నాటకము	163
తాయ్గయ్య,	కీర్తనలు	177
ముత్తుస్వామి దీక్షితులు	వ్యరజాతులు తానవర్ధాలు	
ఎట్టయ్యవ్వ మహారాజు	కీర్తనలు	176
సుబ్బరామ దీక్షితులు	విజయము, నొకాపరిత్ర. మొ.	
మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్యకవి	వంస్కృత కీర్తనలు	177
స్వాతిత్సరునాట మహారాజు	కీర్తనలు	176
	సంగీతసంక్షణ సంగ్రహము	180
	ఆధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు	173
	వదాలు తిల్లునాలు కృతులు	182

గండ్ర వేదవు

విషయ సూచిక

1 సంగీత హర్యాచార్యులు	1	26 నేటి స్వరపల్లివులు	75
2 సంగీతము, మార్గము, దేశి	3	27 స్వరజాతులు స్వరజతులు షాష్టి	
3 సంగీతావిరాఘవము		28 ఆర్థుభి	78
4 నాదోపానవ	5	29 గాంధారి	79
5 సత్తస్వరములు	9	30 మధ్యమ	81
6 గ్రామములు	17	31 పంచమి	82
7 వాది, సహిద్యాదిస్వరములు	19	32 ధైవతి	83
8 మూర్ఖవ	21	33 వైషాది	84
9 తానములు	23	34 షడ్జకై శికి	86
10 షాష్టి, షౌదవ, స్వరములు	25	35 షడ్జోదివ్యవ	88
11 స్వరభేదములు	26	36 షడ్జమధ్య	89
12 ఖండమేరువు	32	37 గాంధారోదివ్యవ	90
13 మంద్రాది స్వరచిహ్నములు	37	38 రక్తగాంధారి	92
14 నేటి జంటవరునలు	37	39 కై శికి	94
15 నేటి అలంకారములు	41	40 మధ్యమోచ్యవ	95
16 అలంకార వ్రయోజనములు	46	41 కార్యారవి	97
17 గమకములు, నేటిగమకములు	46	42 గాంధారవంచమి	99
18 స్వరజాతులు-స్వరజతులు	48	43 ఆంద్రి	100
19 సంహర్షణాదిష్టవములు	53	44 నందయంతి	102
20 గ్రహంశాదిలక్ష్మణములు	56	45 జాత్యాదులవివరము	106
21 జాతులతో మూర్ఖనాదులు	55	46 గీతివ్రకరణము	107
22 ఆది కాలపు తాళములు	57	47 షాష్టికపాలము	107
23 జాతి స్వరాదులు	68	48 ఆర్థుభికపాలము	108
24 నేటి కొన్ని గీతములు	71	49 గాంధారీకపాలము	108
25 నేటి తాళములు	73	50 మధ్యమ కపాలము	109
		51 పంచమీ కపాలము	110

52 దైవతీ కపోలము	110	79 మధ్యమగ్రామము	163
53 నైషాదీ కపోలములు	111	80 మూలకై శికము	164
54 కంబలములు	111	81 పొడవము	166
55 తాళగతుగీతలు	115	82 భిన్నపడ్జము	168
56 రాగవివేకధ్యాయము	117	8 భిన్న పంచవము	170
57 గ్రామరాగములు	118	84 పంచమపొడవము	172
58 ఉవరాగములు	119	85 టక్కము	173
59 తుద్దరాగములు (విభాషాఅంతర భాషా)	120	86 హిందోళము	176
60 భాషారాగములు		87 తుద్దకై శికమధనము	178
62 ఉపాంగరాగము	126	88 దేవగుప్తము	180
61 ప్రసిద్ధరాగములు	127	89 గాంధారపంచము	182
62 తుద్ద సాధారితము (విదారి)		90 త్రవణ (డొంబకము)	184
	కరణము	91 కుథము	185
		92 భోగవర్ధని	186
63 పడ్జగ్రామము	132	93 వేలావతీ	186
64 తుద్దకై శికము	14	94 పథమమంజరి	187
65 తుద్దకై శిక మధ్యము	138	95 బంగారి	189
66 భిన్నతానము	136	96 ఆడికామోదిక	189
67 భిన్నకై శికము	128	97 వాగధ్వని	190
68 గౌడకై శికమధ్యము	129	98 సౌపీరము	190
69 గౌడ పంచము	146	99 సౌపీరి	191
70 గౌడకై శికము	141	100 వరాటిక	193
71 వేసరపొడవము	143	10 కర్ణాట బంగాళము	9
72 బోటు	148	102 క్రియాంగములు	
73 మాలవ పంచము	153	రామకృతి	194
74 రూవసాధారము		103 గౌడకృతి	"
75 శకము	155	104 వరాట్యాపాంగములు	194
76 భమ్మాణ పంచము	157	105 తోడియుపాంగము	195
77 నర్తము	158	106 గుర్జరి "	198
78 పడ్జకై శికము	161	107 సౌరాప్ర్షగురి	196

తుచ్ఛిల	196	136 మచ్చుకు కొన్నికి ర్తనలు	219
106 ఖంబా	"	137 ప్రభంధములు	222
109 చాయావేలావలి	"	238 సూడములోని ఏలలు	223
110 తైరవి, కామోదా, సింహలి	196	239 దేవత గణములు	225
111 రామకృతి	197	గజై ల-గజై ల	"
112 వల్లాత	198	140 వికృతగణములనుబట్టి	226
113 వంచము	198	141 మాత్రె 90 (నందిమతము)	228
114 దళ్ళిషాత్యభాషా	199	మాత్రె 90 (ఆర్థునమతము)	
115 అంధారిక	199	142 వర్షైలు	229
116 కళ్ళాటగౌడము	200	143 నాదావతి	230
117 దేశవాళగౌడము	200	144 దేశాఖైలు	231
118 తురుప్పు, ప్రావిళగౌడలు	201	145 కరణము, స్వరకరణము	232
119 శ్రీరాగ బంగాళములు	201	పొటకరణము	
121 తుద్దమై రవము కామోదములు	222	146 దేంకి	233
122 మధ్యపొడవము		147 వర్తని	234
మేఘరాగము	202	148 రెఖాంబదము	234
123 ఆమ వంచములు కై శికి	"	149 లంబములు	235
124 సౌరాంషి 1 2	204	150 రాసకము	"
125 అలిత	208	151 ఆక్రికములు వర్షప్రవంధము	236
126 సైంధవి	206	గద్యములు	
127 గౌడి	209	152 కై వాడము	237
128 ప్రతావణి	210	153 వాసవి, కళికవృత్త	
129 వర్ష	210	వీరవతి, వేదోత్తర	237
భమ్మాటి		154 జాతిమతి కందము	238
130 ఉక్కుకై శిక	212	155 కలహంసము	241
131 మాలవ దావడి	213	156 తోటకము	
132 కిర్నలుపొడవలసినతీరులు	215	ఘుటము	
133 శాగంతానం పల్లివి	217	157 వృత్తము	
134 తదరిన అను వానికావము	217	158 మాతృక	
135 పంచరత్నకిర్నలు	218	రాగకదంబము	

స్వస్తికము		జ నుంతాదిధుర్వలు	248
159 వంచతాళేశ్వరము	242	ఉత్సాహము	
విష్టకీర్తములు		మధురము	
160 తీరంగము	243	నిర్వలము కొమలము	
తీవిలాసము వంచభంగి		చారము కామోదము	
161 ప్రతివది చతుర్షది	"	అమరము తారము	249
షట్పది వస్తువు		విచారము	
విజయము		వైకుందము ఆనందము	
ప్రతివధము		కాంతారము కుందము	
చతుర్యుఖము		సహరము కాంతారము	
సింహలీల		వాంఛితము విశాలము	
హంసలీల		ఆడ్డతాళము విశాలము	
దండకము		నిశ్శంకము మకరందము	250
రుణంవటము		రాసకము	
హరవిలాసము	245	భంజని మొ.	251
సుదర్శనము		నేటివాడుకలోనివి	
తీవర్ధనము		కీర్తనలు	251
హర్షవర్ధనము		వర్ధములు	252
వదనముచర్చ		తానవర్షములు	253
చర్య పద్మాండి	24.	దశప్రాణములు	
రాఘడి, వంశి		అంగములు	253
మంగళచారము		108 తాళములు	254
ధవళము	241	నేటివాడుకలో తాళములు	251
మంగళము	246	ద్రువము మధ్యము	
ఛవి, లోలి	247	రూపకము సంకీర్ణ	
దంతి ద్రువము		రుంప ప్రతిపుట. మొ	

దాంధ్ర వేదవు

(సంగీత రత్నాకరము)

తొలినారాయణుఁ డాత్మరూపమున సెందున్ క్షీరమట్టిప్పి. లీ
లలకై ఆవయి పాలమీఁగడముట్లే వ్యక్తు కృతిన్జెంది. ని
ర్మాలమాకాశము, నుండుగాలి, జ్వలనంబాపై నటన్ననీరు, నం
దిల, యన్నంబయి జీవిష్టై వెలుఁగు, నాయాశన్ సదామైనుకైదన్.

బ్రిహ్మముఖంబునం దమ్భతవాహినియై విశదంబునొంది ఆ
బ్రిహ్మబుషి ప్రశాంత విమలాశ్రమవాటి మెలంగి సత్కావి
బ్రిహ్మల మోముఁదమ్ముల సరస్సులలో రసకేళిందేలు నా
బ్రాహ్మి మదార్యమూక్తి రసపావనియై విషారించుఁ గావుతన్.

పదముల్ చేతులు నాట్యభంగిముల భావమ్మార్తి కావింపగన్
పదనంబెంతయు శ్రోవ్య హృద్యగతులన్ బలిగ్గింప, వాగర్థముల్
హృదయంబున్ మఱపింప దేహమిటు లెందే సింగ్రదియాతీతన
తృదమానందము పొందఁగొల్యవగు నావాగ్దేవికిన్ మొక్కెదన్

శీవి పుట్టఁగనే కాళ్ళు చేతులు కదిపి యాడి యానందించి కేరింతలు
కొట్టును. మధురనాదమును విని కిలకిలనవ్యి యానందించును. పెద్దయైన
కొలది మధురభావ సహితమైన సాహిత్యమును గ్రహించి పరమానందమున
లీనమగును. సంగీతము వినగా ముండు చెవులద్వారా విని మనస్సు ఆనం
దించును. అది పైకి మధురిమఁ జిమ్మును. సాహిత్యము ఆలోచించినకొలది
యమృతమగును.

సంగీత మపిసాహిత్యం, సరస్వత్యాః పదద్వయం
వీక మాపాత మధుర మన్యమాలోచనాటమృతం

సంగీతము సాహిత్యమునవి సరస్వతిపాదవద్మములు. ఒకటిచెవులలోఁ
బడఁగానే మధురముగా నుండును. రెండవదైన సాహిత్యమును పాదవద్మము
ఆలోచించినకొలది మమృతమువంటిది. ఈ రెండు పాదవద్మములను ఊపా

సించినవాఁడుపరస్యతిని సగముసగముగా గాక హృదముగా ఉపాసించినవాఁడగును. ఇదివఱలో సాహిత్య సౌందర్య దర్శనాదులద్వాతా ఒకపాదవద్వము ఉపాసన చేయబడినది. ఇప్పుడీసంగీతోపాసన న్యారా పరస్యతిదేవి రెండవ పాదవద్వము ఉపాసన హృదముగా చేయబడుచున్నది. సంగీతసాహిత్యముఁ ద్వారా పరస్యతిని ఉపాసించి బ్రిహమ్మనందైక్యమును మనము పొందవలసి యున్నది. ఆపుడే జీవితము హృదముసార్థకమునగును.

త్తో. సదా ?వః శివాబ్రిహ్మభరతః కశ్యపోమునిః
మతం గోయష్టి కో దుర్గాశక్తిః శార్ధాలకోహలో
విశాఖిలో దంతిలక్ష్ము కంబళోఽశ్వతర స్తథా

వాయుర్వ్యశ్వవసూ రంఘార్జునో నారద తుంబురో
అంజనేయో మాతృగుష్టో రావణోనందికేశ్వరః

స్వాతిర్గుణో బిందురాజః క్షేత్ర రాజశ్చరాఘులః
రుద్రసేనశ్చ భూపాలో భోజ భూవల్లభ స్తథా

పరమర్తి చ సోమేశో జగదేక మహిపతిః
వ్యాఖ్యాతాం భారతీయే లోల్ల తోద్భుట శంకుకః

భట్టాభినవగు ప్తశ్చ త్రీమత్స్కృతిధరోఽపరః
అన్యేచ బహువః హర్యేయే సంగీత విశారదాః

ఆగాధ భోధమన్యేన తేషాం మతపయోనిధిం
సిర్వధ్య త్రీ శార్ంజ్గదేవః సారోద్ధారమిమం వ్యథాత్

సదాశివుడు పొర్వతి బ్రిహ్మ భరతుడు కశ్యపముని మతంగుడు యాష్టి కుడు దుర్గాశక్తి శార్ధాలుడు కోహలుడు విశాఖిలుడు దంతిలుడు కంబలుడు అశ్వతరుడు వాయువు విశ్వవసువు రంభ అర్జునుడు నారదుడు, తుంబురుడు, అంజనేయుడు, మాతృగుష్టుడు, రావణుడు నందికేశ్వరుడు, స్వాతిర్గుణుడు బిందురాజు క్షేత్రరాజు రాఘులుడు రుద్రసేనుడు భోజరాజు, పరమర్తి, జగదేక మహిపతియగు సోమేశుడు, తాభారతీయసంగీతశాస్త్ర విశారదుల లోల్ల తోద్భుట

శంకుకులు భట్టాభినవగుప్తుడు కీర్తిధరుడు మొదలైన సంగీత శాస్త్రవిశారదుల హర్యాచార్యుల మతములను సముద్రములను బోధరూపమైన మందర వర్యతముచే మథించి వాటిసారభూతమైనదానిని మందరపర్యతముచే మథించి శ్రీ శార్క్షణ్డేవుడు వాసిసారభూతమైన యమృతముద్దరించెను.

**క్లో. గీతం వాద్యం తథానృత్యంతయం సంగీతమువ్యతీ
మార్గోదేశీతి తద్వే థా తత్త మార్గ ఉత్స్వతీ**

గీతము వాద్యము నృత్యము ఈ మూడుడును సంగీతమనబడును. అది మార్గము దేశి అని రెండువిధములు అందు మార్గము చెప్పబడుచున్నది.

యోమార్గితో విరించాడై యై ప్రయుక్తో భరతాదిభిః
దేవస్య పురతస్యం భోర్మియతా భ్యదయ ప్రదః

బ్రహ్మ మొదలగు వారిచేతను భరతాదుల చేతను మార్గము చూపటికి శంఖదేవుని యెదుట ప్రయోగింపబడి నియతముగా అభ్యదయము నిచ్చునది మార్గము అని చెప్పబడుచున్నది.

దేశేదేశే జనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజనం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్వే శీత్యభిధీయతే

దేశదేశ జనుల రుచినిబట్టి చేయబడిన హృదయరంజకమైన గానము వాదనము నృత్యముదేశి అసంబడును.

గీతేన ప్రీయతే దేవః పర్వజ్ఞః పొర్వతీ పతిః
నృత్యం వాద్యముగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తి చ
అతోగీతం ప్రధానత్వా దృతాదావభిధీయతే,

నృత్యము వాద్యముల నమసరించును వాద్యములు గీతమువనుపరించును. అందుచే గీతము ప్రధానము. అందుచే అదే ముందు చెప్పబడుచున్నది.

సామ వేదా దిదం గీతం సంజ్గ్రాహ ప్రజ్ఞాపతిః

సామవేదమునుండి ఈగీతమును ప్రజ్ఞాపతి సంగ్రహించెను. గీతముచే పర్వజ్ఞతైన దేవుడు శివుడు సంతోషించును.

గోపిషి రనంతో ఇపివంశధ్వని వంశం గతః
సామగ్రితి రతో బ్రహ్మవీణా పక్తా సరస్వతీ॥

అనంతుడైన గోపాలుడు మురళీ ధ్వనికి వశమయిన బ్రహ్మసాహితీ
ప్రియుడు సరస్వతి పీణి యందాసక్తు రాలు.

కిమన్యే యత్కగంథర్వ దేవదానవ మానవాః
అజ్ఞాత విషయాస్వరో బాలః పర్వంకికాగతః
రుద్రో గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్సర్వం ప్రపద్యతే

ఇంక యత్కులు గంథర్వులు దేవతలు దానవులు మానుమ్యాలసంగతి
చెప్పవలసినదేమున్నది. విషయురుచి తెలియనిషాలుడును ఉయ్యాల మం
దుండిపుచు గీతామృతము గ్రోలి ఆసందించును.

పనే చర త్సుణాహిరశ్చితం మృగశితుః పతుః
లుభ్యో లుబ్మక సంగితే గీతే త్వజతి జీవితం.

వనమున తిరుగుచు గడ్డితిను లేడిపిల్ల పతువు; బోయవాడే పాడుపాటకు
పశ్మే తనజీవితమునే విడుచుచున్నది.

తస్య గీతస్య మాహత్యుంకే ప్రశంసితు మీహతే
ధర్మర్థ కామమోక్షాణా మిదమేకై క సాధనం

ఇగిత మాహత్యుమును ఎవు ప్రశంసివగలరు. ధర్మర్థ కామమోక్ష
ములకిది యొక్కాఁ సాధనము.

వీణావాదన తత్వజ్ఞః శ్రీతిషాతివిశారదః
తాళజ్ఞశాచుప్రయాసేన మోక్షమార్గంచ గవ్యతి

పాటల తత్వమును దెలిసి శ్రీతిషాతులందు నేర్చు గలిగి తాళము
తెలిసినవాడు సులువుగా మోక్షమార్గమును పోందును.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం వాదవ్యక్త్యై ప్రశస్త్యతే
తద్వయానుగతం నృత్తం నాదాధీన మత త్రుమం

గీతము నాదరూపమైనది. నాదము వ్యక్తమగుటచే వాద్యము ప్రశం
సింపబడును. నృత్యము ఆరెండింటినమనరించును. కనుక ఆమూడును
నాదమున కథినమైయండును.

సాదేనవ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణా త్వదాద్వచః
వచణో వ్యవహరోఽయం నాదాధీన మతోజగత్

నాదముచే వర్ణము, వర్ణముచే పదము పదముచే వాక్య వాక్యచే
తు వ్యవహరము కలుగును కనుక జగత్తు నాదాధీనము.

ఫోఽయం ప్రకాశతే పిండే తస్మాత్పుండోఽభిధి మతే
గుదలిం గ్యాంతరే చక్రిమాధారాఖ్యం చతుర్ధళం
పరమః సహజ స్తద్వదానందో జీవహర్వకృ

నాదము శరీర మనుమాంసముద్దయందు ప్రకాశించును. కనుక దానిని
పిండమందురు. మలమూత్ర ద్వారముల మధ్య ఆధారము నాలుగుదళముల
చక్రముగలదు. అది గొప్పది. సహజము. దానియానందము జీవహర్వకృ
మైనది.

యోగానందశ్చ తత్త్వస్యా దై శానాది దళే ఘలం
అ ప్రికుండలినీ బ్రిహ్మ శక్తి రాధారపంకజే.

అందు ఐశానాది పద్మమందు బ్రిహ్మశక్తిగల కుండలిని గలదు. అది
ఆధార పద్మమందున్నది.

అబ్రిహ్మరంద్ర మృజతాం నీతేఽయమమృతప్రదా
స్వాధిష్టానంతతో లింగమూలేషద్భుతం చక్రమ ప్రిచ.

బ్రిహ్మరంద్రమువఱకు అమృతమునిచ్చ నీకుండలిని బుజువై యున్నది.
లింగమూలమున తు ఆరుదళముల స్వాధిష్టాన చక్రమున్నది.

నాభో దశదళం చక్రం మణిహరక సంజ్ఞకం
హృదయేనాహతం చక్రం, శివస్య ప్రేషణవాక్యతేః
శూజాస్తానం తదిచ్ఛంతి దక్షైర్ధ్వదశభు ర్యతం
కంఠే భారతీ స్తానం పితుద్ధిః పోడశచ్ఛదం,

నాభిమందు దశదళములుగల మణిహరకమును చక్రముగలదు. హృద
యమందు ఆనాహత మనుచక్రముగలదు. అది వ్రిషణవాక్యతిగల శివుని
హూజకు స్తానము. అది వన్నెందు డళములతో కూడినది. కంఠమందు
భారతీకి స్తానమైన పితుద్ధిచక్రమున్నది. అది పదునాఱు దళములుగలది.

గాంధర్వవేదము

భూమధేయదశం చక్రమూళ్లా నంజ్లాం లభేత్వదా
చక్రం సహస్రవత్రంతు బ్రిహ్మరందే సుధాధరం

కనుబొమ్మలమధ్య సదారైందు దశముల ఆణ్ణాచక్రమున్నది. బ్రిహ్మ
రంధ్రమందు సహస్రదళములుగల చక్రమున్నది. అది సుధను ధరించి
యున్నది.

బ్రిహ్మరందే సీతోజీవః సుధయూ సంపుతోయదా
తుష్టోగీతాది కార్యాతీ సప్రకర్షణి కారయేత్

బ్రిహ్మరంద్రమందున్న జీవుడు ఎప్పుడు సుధతోదదపబడునో అప్పుడు
తుష్టుడై గీతాదికార్యములెక్కువగా చేయించును.

ఆధారాద్వ్యంగుళా దూర్ధ్వం మేహనాద్వ్యంగుళా దధః
ఏకాంగుళం దేహం తప్త జూంబూసద ప్రథం.

ఆధారచక్రముకండ రెండు అంగుళములపైని మేహనముకండ రెండు
అంగుళముల క్రింద ఒక యంగుళముగల దేహము పుటము వేసిన బంగారము
కాంతి కలదై యుండును.

త్రతా స్తోత్రమ్ భా తన్నీయచక్రత్తస్మాన్ వాంగుశే
బ్రిహ్మగ్రంథిరిత్తిషోక్తం తన్యనామః పురూత్తనేః

ఆక్కాడ దేహముధ్యగల చక్రముకండ తొమ్మిది అంగుళములుగల దేహ
ముందు పన్నని అగ్ని శిఖగలదు. దానిని పూర్వులు బ్రిహ్మగ్రంథి అన్నిరి.

తన్యధేయనాభి చక్రంతు ద్వాదశారమాపనీతం
యాతేవ తంతు జ్ఞాలస్తా త్రత్త జీవోత్రమత్యయుం.

దానిమధ్య 12 ఆకులుగలనాభి చక్రముగలదు. దారములందు సాతె
పురుగువలె ఈ జీవుడు తీరుగుచుండును.

సుమమ్మాయా బ్రిహ్మరంద్ర మారోహ త్వపరోహతి
జీవఃప్రాణఃసమారూఢో రజ్ఞాయం కోలాహలో యథా

సుమమ్మానా డ్రిద్వారా జీవుడు ప్రాణముతోగూడి ఉయ్యాలత్తాడు
పెని కీర్మందుకు పైకి నూగువానివలె ఎక్కుచు దిగుచు నుండును.

ఏవం విధితు దేహేషస్మిన్ మల పంచయ పంయుతే
ప్రసాదుయంతి ధీమంతో భుక్తిం ముక్తిముపాయతః
ఈయవంటి మలపంచయుముతోఽ గూడిన దేహమందు ధీమంతులు ఉపో
యుముచే భుక్తిని ముక్తిణి స్థాధించుచున్నారు.

తత్ప్రస్యాత్మగుణ ధ్యానానాదుఖ్తిర్మతిస్తునిర్గుణాత్
ధ్యానమేకాగ్రి చిత్తైకసాధ్యంన సుకరం నృణాం

అందు సగుణధ్యానమువల్ల భుక్తియు సిర్గుణధ్యానమువల్ల ముక్తియు
కలుగును. ధ్యానము ఏకాగ్రిచిత్తమువల్లనే సిద్ధించును. అదినరులకు
సులభముకౌదు.

తశ్చాదత్త మఖోపాయం త్రీమన్నాద మనాహతం
గురూపదిష్ట మార్గేః మునయుః సముపాసతే

అందువల్ల ఇక్కడ సుఖోపాయమైన సుభైమైన ఆనాహతనాదమును
గురూపదేశముద్వారా మునులు ఉపాసించుచున్నారు.

పోటపిరక్తి హీనత్వా న్నమోరంజకో నృణాం
తశ్చాదాహ తనాదస్య శ్రీత్వాది ద్వారతోఒఫిలం

అదియు రక్తికపోవుటవల్ల నరులకు మనోరంజకముకౌదు. కనుక
అహతనాదమును ప్రత్యాములదారా హృతిగా స్థాధింపవలెను.

గేయం వితన్యోతో లోకరంజకం భవభంజనం
ఉత్పత్తి మఖిధాస్యము స్తథా ప్రత్యాదిహేతుత్వాం

గేయమును విప్రరింపుఽ జీయుటవల్ల లోకరంజనమును భవభంజన
మును జరుగును. మేము దానిపుట్టుకను ప్రత్యాములకు హేతుత్వమును
చెప్పుదుము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం విష్ణుతం జగదాత్మానా
వాదబ్రహ్మ తదానంద మద్విత్యుత్తియ ముపాస్నాహే

సర్వభూతములకు చైతన్యమై జగదాత్మాయై ప్రకటితమైన నాదబ్రహ్మ
మై. ఆయద్వితీయానందము మహాసింతుము,

వాదో పొననయా దేవా బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరాః
భువంత్యుపాసితా మూర్ఖం యుస్మాదేతే తదాత్మకాః

ఈ దేవులయన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు నాదస్యరూపులుగాన నాదో
పొననచే తప్పుక ఉపాసింపబడిన వారగుదురు.

ఆత్మ విషట మాహోయంమనః పేరిరచుతే, మనః
దేహస్థం వహ్ని మాహంతి సపేరిరచుతి మారుతం
ఆత్మ మాటాడగోరి మనస్సును ప్రేరేపించును. మనస్సు దేహమం
రున్న జరరాగ్నిని కొట్టును. అది గాలిని, పేరేచును.

బ్రిభ్మగ్రంథి స్తితః సోఽథకమాదూర్వ పథేచరన్
నాభిహృత్యంత మూర్తి స్వేచ్ఛ పిధ్విషయతిద్వానిం

ఆధిబ్రిభ్మగ్రంథియందు ఉండి క్రమముగా పైకి చరించుచు ఈనాభి
హృదయము, కంఠము తలతిందు ధ్వని నాపెర్చివించు జేయును.

నాదోఽతిమాక్షుః మాక్షుశ్చ పుష్టిఽ పుష్టశ్చ కృతిమః
ఇతి వంచాభిధాం ధత్తే పంచస్థాన స్తితః క్రమాత్

ఈనాదము ఆయుదు స్తానములందు ఉండి క్రమముగా అతిమాక్షుము
మాక్షుము పుష్టము ఆపుష్టము కృతిమము అను ఆయుదు పేర్లను ధరించును
నకారం పొణనామానం దకారమనలం విదుః

జాతః ప్రాణాగ్ని నంయోగాత్తేన నాదోఽభిధియతే

నకారమును ప్రాణమని దకారమును ఆగ్నియని ఆందురు. ఈప్రాణా
గ్నుల కలయికవలన (నో=ద) నాదము ఇభివ్తకమగుచున్నది.

వ్యవహరేటవ్య సౌతేధా, హృదిమందోఽభిధియతే
కంశేమధ్యే మూర్తిః తారోధ్వగుడకోచ్చత్ రోత్రం

ఈనాదము వ్యవహరములో మాడువిధములుగా నున్నారి. హృదయ
మున మెల్లగా మంద్రము. కంఠమున మధ్యగా మధ్యము తలయందు
పోచ్చగా పలుకబడెనది తారమనభదును

తస్యద్వావింశతి ర్షేదాః క్రవణాచ్చ తయోమతాః
హృద్వాయద్వానాణీ సంలగ్నా నాదోఽ ద్వావింశతిర్మతాః

అవి ఇరవై రెండు జ్ఞేదములుగలది. వినబడుటవలన అవి వ్రతులన
ఖడెను. హృదయమున వైనాడులందున్న నాడులు ఇరవై రెండు.

తరణోస్తాసుతావత్యః త్రీతయో మారుతా హతా
ఉచోప్త రత్నాయుక్తాః వర్ణపంత్యతరోత్రం

ఆప్రతులు ఆశరవై రెండు నాడులందు ఆఢ్ముగా గాలిచే కొట్టబడి
త్రీతులు ఆన్నియేయగును. అవిపోచ్చగా నున్నవై పైకిపుట్టును.

వీచం కంశే తథాశీర్షేత్రుత్రావ్ వింశతిర్మతాః
ఇట్లు కంఠమునందు తలయందు పుట్టిన త్రీతులు ఇరవై రెండు.

పత్ర స్వరములు

				ని	కృతులు	జాతులు	జాతి వివరణ
1	1	నైవ్య	నైవ్య	రై	తీవ్ర	దీప్త	జాతులు 5. 1 దీప్త
2	2	నైవ్య	నైవ్య	రైండ్రో	కుముద్వాతి	అయత	2 ఆయత, కరుణ
3	3	గ్రహిజ	గ్రహిజ	గో	మంద	మృదు	4 మృదు కుమధ్య-
4	4	వ	వ	వ	చందోవతి	మధ్య	షడ్జాదిగ్రామ ములనుండి పుట్టి
5	1				దయావతి	కరుణ	నవి రాన జాతు అనివృత్తుత్తి.
6	2				రంజని	మధ్య	కుంతిభేదములు
7	3	ఓ	ఓ	ఓ	రతిక	మృదు	నాల్గ జాతులలో ఉన్నవి.
8	1				రౌద్రి	దీప్త	1 మంద్రము
9	2	గ	గ		కోఠ	అయత	2 మధ్యము 3 తారము.
10	1			గ	వజీక	దీప్త	జాతులు
11	2				వ్రసారణి	అయత	దీప్తలో 1 తీవ్ర
12	3				పీర్తి	మృదు	2 రౌద్రి 3 వజీక
13	4	మ	మ	మ	మార్జని	మధ్య	4 తుగ్ర శయతలో
14	1				క్షితి(క్షై)	మృదు	2 కోఠ వైవ్రసారి
15	2				రక్త	మధ్య	4 నందిపిని
16	3	వ	వ		నందిపిని	అయత	కరుణలో -
17	4	వ			ఆలాపిని	కరుణ	దయావతి
18	1				మదంతి	కరుణ	2 ఆలాపిని
19	2	ధ	ధ		రోహిణి	అయత	3 మధ్యలో -
20	3	ధ			రమ్య	మధ్య	1 మంద 2 రతిక
21	1				తుగ్ర	దీప్త	3 పీర్తి 4 క్షితి
22	2	ని	ని		క్షోభిణి	మధ్య	5 మధ్యలో - 1 ఛం దోవతి 2 రంజని
23	1						3 నూర్జని 4
24	2						5 కోఠ 6 రమ్య
25	3						6 క్షోభిణి.

ఆందు షడ్జము (న నాలుగు కృతులు, బుషభము (రి మూడుకృతులు గలది, గాంధారము. (గ రెండు క్రుతులు, మధ్యమము. (మ నాలుగుక్రుతులు పంచమము (ప నాలుగుక్రుతులు. ధైవతము [ధ మూడుక్రుతులు నిషాదము [ని రెండుక్రుతులు గలది. ఒకస్వరమునుండి యింకొక స్వరమువఱకు తన్న అభివ్యక్త వఱచుటచే నాలుగు, మూడు, రెండు క్రుతులుగలది యగును. ప్రతి క్రతియు వలుకుటలో స్పష్టముగా వ్యక్తముగాదు. సత్వస్వర క్రతులె వ్యక్తమగును.

క్రతిభ్యః స్వరాః షడ్జరథ గాంధార మధ్యమాః
పంచమో ధైవత శాచధ నిషాద ఇతి సత్తతే.

‘అ’ మొదటు ‘ష’ వఱకు స్వతః రంజకములు గాన [స్వతః రంజకః స్వయం రాజితే కనుక] స్వరములు. వ్యక్తములు వ్యంజనములు. సంగీతములో షడ్జాదులు స్వరములనబడెను. క్రుతులనుండి షడ్జము న. బుషభము రి గాంధారము గ మధ్యమము మ పంచమము వ ధైవతము ధ నిషాదము ని ఆగ్ని న రి గ మ ప ద ని ఏడు బయలుదేతేనవి. షడ్జాదిస్వర పదములలోని మొదటి వర్ణములు కొన్ని ప్రకృతిగను కొన్ని వికారయుక్తము గను ఆయనవి. ష వికృతి న, బుషభమునకు రి వికృతి, గాంధారాదులు ప్రకృతులు. మొదటివర్ణములు షడ్జాదులకు ప్రతీకలుగా వలుకబడ్డాయి.

షడ్జాం స్వరాణాంజనకః షడ్జిర్వా జన్యతేస్వరై :

షడ్జోవాజాయతేఽంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే

ఒక్కము

తామకాక మిగిలిన రిగమ పదని అను ఆఱు స్వరములక్క కంఠము హృదయము తాలువులు నాలుక మనస్స అను ఆరుఅంగములనుండి పుట్టును కనుకను స అన్నది షడ్జజమగి పిలువబడెను.

ప్రాపోత్తి హృదయం శీముమస్యస్మా దృషభః స్వతృః

త్రీ గవీమ యథాతిష్ఠన్ విథాతి బుషభోమహన్

స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరోఽయ మృషభస్తదా

ఇతరమగు చోటులండి శీముమగా హృదయమును పొందుచున్నది. [బుషతి-పొందుచున్నది బుషగతౌ గతిఃపొత్తిః]గాన బుషభము (బుష+

భాషాది [వత్యయము] అని వ్యత్పత్తి. ఎట్లు వృషభము ఆపుల మధ్య ప్రకాశించునో [వృషఃభాతి వృషభ బుషభ] అది వృషభము బుషభ పదము లోని మొదటివర్గము బు. దీనికి వికృతి. రి.

వాచంగానాత్మికాంధ త్త ఇతి గాంధార సంజ్ఞకః

వ్యరాణాం మధ్యమత్స్యచ్ఛ మధ్యమః స్వరథచ్యతే

గాం-గానాత్మ వాక్యము ధత్తే ధరతి ధరించుచున్నది. కానగాంధారము అనిపేరు వచ్చినది. మొదటి వర్షము. గస్వరములలో మధ్యదిగాన మధ్య మము మొదటివర్షము మ.

స్వరాంతరాణాం పిస్తారంయో మిమీతే స వంచమాం

పార్క్రకమేష గడనే సంఖ్యయా వంచమోఽధవా

పచి-విస్తారే, పచతి-విస్తారమును మిమీతే సరిగమలను కొలుచునుగాన వంచమము లేక స్వరములలో అయిదవదిగా వపంచమము మొదటివర్షము వ.

ధీర్యస్తి సధినాం తత్పంబంధి దై వతః స్వృతః

షష్ఠస్థానే ధృతోయస్మాత్తతోఽసౌధై వతోమతః

ధి [బుద్ధి] ఈ ల ధిమంతులకు [ధిమంతులకు ఇట ‘మ’వగా మాణినది] సంబంధించినది ధై వతము ఆరవస్తావమున ధరింపబడినదిగాన ధై వతము [తయర్థములో ధై వతరూపము సరిగా ఏర్పడదు. ధి వావ్-ధివతః అయిం-ధై వతము. ఈమర్థము సరిగా ఉన్నది.

నిషీదంతి స్వరాః సర్వే నిషాదస్తేన కథ్యతే

స్వరములన్నియు దీనియందు కూర్చుండును కాన నిషాదము. నిషాద పదములోని మొదటివర్షము. ని. ఈ విధముగా సరిగమ పదని స్వరములు ఏర్పడెనని తెలియవలెను.

ప్రత్యసంతర భావీమః స్నేహోఽనురణ నాత్మకః

స్వతోరంజయతి కోర్తు చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే

ప్రతుల యనంతరము పుట్టి యనుసరించి ఒకదానితర్వత ఒకటి లహరులవలె పుట్టి ధ్వనించుచు క్రోతల చిత్తమును రంజింపజేయునది కాన స్వరథనబడెను.

మయూరచాతకచ్చాగ క్రోంచ కోకిల దర్శరాః
గజశ్చ సత్త షడ్జాదిన్ క్రమాదుచ్చార యంత్యమీ.

నెమలి షడ్జ ధ్వనిని చాతకము బుషభధ్వనిని మేక గాంధార ధ్వనిని
కొగ్యంచషక్తి మధ్య మధ్యనిని కోయిల పంచమధ్వనిని వలుకును.

షడ్జం మయూరో వదతిగావో బుషభధ్వాపిణః
ఆజావికంతు గాంధారం క్రోంచః క్వణతి మధ్యమం

నెమలి షడ్జధనిని గోవలు బుషభధ్వనిని, మేకలు గౌత్మేలు గాంధార
మును కొగ్యంచము మధ్యమమును వలుకును.

పుష్ప సాధారణైకాలే పికః కూజతిపంచమం
దైవతం హేషతేవాజీ నిషాదం బృంహతే గజః

పుష్యలు హూచుకాలమున కోయిల పంచమధ్వని వలుకును గుట్టము
హీ హీ ఆని సకిలించుటకు దానిని హోలిదై వతముంపును. ఏనుగు ఫ్లీంకారము
నిషాదమును హోలును. ప్రకృతిలోని దేవతలు ఉద్యానవనములో మయూ
రాది రూపములు ధరించి గానములో ప్రపంచమునంతముంచి తన్నయము
ఛేసివై చును.

హస్య శృంగారయోః కార్యోస్వరో మధ్యమ పంచమో
షడ్జర్భుభాతథాషేయో వీరరౌద్రాద్యుతేమచ
గాంధారశ్చ నిషాదశ్చ కర్తృవ్యో కరుణేంసే
దైవతశ్చాపి కర్తృవ్యోభిభత్యే సఫయానకే. బృహద్గోశి-మతంగముని
మవలు హస్య శృంగారములందును, పరిలు వీరరౌద్రాద్యుతములం
దును, గనిలు కరుణమున, ధభిభత్య భయానకములలో, కూర్చువలెను. ఆయా
స్వరములు హేచ్చుగావాడినచో పై నిషిప్పిన రనములు వ్యక్తమగుననిథావము.

సరీవీరేఁద్యుతే రౌద్రే ధో భిభత్యే భయానకే

కార్యో గనీతు కరుణే హస్య శృంగారయోర్మాపో

వీరాద్యుత రౌద్రములందు పరి, ధ, భిభత్య భయానకములందు గనిలు
కరుణమున మసలు హస్య శృంగారములందు గూర్చువలెను. ఇది పై మతం
గుని దానికమునరణము. ఈనిమము నిషుడు ఎవరును పాటించినట్లు
అగవడదు.

తే మంద్ర మధ్యతారాఖ్య స్థాన భేదాత్మి ధామతాః
తవివ వికృతా వస్తో ద్వాదశ ప్రతి పాదితాః.

ఆ స్వరములు మంద్రము మధ్యమము తారము అని మాడువిధములు.
ఆపే మరల వికృతావస్త కలవై వన్నెండయ్యెను.

చ్యాతోఽచ్యాతో ద్విధాషడ్మో ద్వీప్రతిర్వకృతో భవేత్
సాధారణే కాకలీతేవ్ నిషాదస్య దృశ్యతే.

షడ్జము (స) చ్యాతము అచ్యాతము అని రెండువిధములు. ద్వీప్రతి
గలది. నిషాదమునకు సాధారణ ధ్వనిమందు కాకలి ధ్వనిమందు వికృతమై
కనిపించున్నది. సాధారణమైనపుడు చ్యాతము కాకలిగానున్నపుడు అచ్యా
తముగాను ఉండును.

ప్రథమం ప్రవణాత్మకట్టబ్దః ప్రశ్న మతే ప్రహస్యమాత్రకః
సాత్మతిః నంపరిష్ఠేయా స్వరావయవలష్టణా

ఒకశబ్దము వినుచుండగా ఏ మొదటిభాగము వినఃడుచున్నదో అదే
ప్రతిఅనబడును.

సాధారణటేప్రతిం పొడ్జీమృషభః నంప్రతియదా
చతుర్షుత్యమాయాతి తదై కో వికృతోభవేత్.

సాధారణములో బుషభము (రి) షడ్జ ప్రతిని అప్రయించినచో చతు
ప్రుత్యమును పొందును. అప్పుడోక వికృతమగును.

సాధారణటే ప్రతిప్రతిః స్వాదంతరత్వేచతుః కృతిః
గాంధారణతి తదైఘాద్వనిశ్శంకేన కీర్తితా,

బుషభము సాధారణముతో ప్రతిప్రతిని అంతరమందు చతుః ప్రతిని
పొందును. అది సాధారణము అంతర గాంధారమని రెండురకములగునని
నిశ్శంతుడు చెప్పేను.

మధ్యమః షడ్జవద్వేధాంతర సాధారణాప్రశయాత్
వంచమోమధ్యమ గ్రామేప్రతిప్రతిః కై శికేపునః

మధ్యమస్య ప్రతింపొష్యచతుః ప్రతిరితిద్విధా
దైవతో మధ్యమగ్రామే వికృతం ప్యాచ్చతుః ప్రతిః

షడ్జమెట్లు ద్విప్రతిగలదై వికృతమై చ్యాతాచ్యాత భేదములచే భిన్నమై యుండునో ఆట్లే మధ్యమముగూడ నుండును. ఆమధ్యమము అంతర మధ్యమమని సాధారణ మధ్యమమని యగును. మధ్యమగ్రామములో పంచ మము (ప) ద్విప్రతి గలదగును. కై శికమందై తే మధ్యమప్రతిని పొంది చతుఃప్రతి గలదగును. ఇట్లు రెండువిధములు. దైవతము (థ) మధ్యమ గ్రామములో వికృతమై చతుఃప్రతిగలదగును.

కై శికే కాకలిత్యేచ నిషాదస్త్రి చతుపుత్రుతిః
ప్రాపోష్యతి వికృతో భేదాచ్యావితి ద్యాదశ స్ఫుర్తాః
తైః కుద్దేః సత్తభిః సార్థం భవం త్యేకోనవింశతిః

కై శికమందు [=కేశ-లేశ మాత్ర భేదమందు] కాకలిత్యమందు =కౌంచెము కలి-మాధుర్యము గలది. ఇతి చతు పుత్రి గలదగును. అవిరెండు వికృతి భేదములు గలవగును. ఆవే తుఫ్ఫములైన యేడింటితో 19 భేదము అగును. రసములు మిశ్రితములై రుచి భేదమును గలిగించినట్లు స్వరములు తుద్దవికృతాది భేదములను పొంది రుచిభేదమును గలిగించును. స్వరములలో బుషథము గాంధార దైవత నిషాదముల దగ్గరనున్నది. కాని బుషథగాంధార ములు దైవత నిషాదములు పరస్పర వివాదిస్వరములు. బుషథగాంధారము లను దైవత నిషాదములను దగ్గడిగిపి పతికినచో రక్తికి భంగమగును. కావున గాంధార మధ్యమములు కలిసి ఒక క్రొత్త స్వరము పుట్టెను. అదే అంతర గాంధారము. దానిస్వర స్థానము మధ్యమము యొక్క రెండవ త్రీతి అనఁగా 11వ త్రీతియగును. స్వరప్రతుతులు 9, 10, 11లు ఇట్లే దైవత నిషాదములలో వివాదిత్వమును పరిషారించుటకై కాకలి స్వరము కలిగెను. కౌస్వల్పము, కలి-కలముగలది-మాధుర్యము గలది ఆని దాని వ్యత్పత్తి. దీని స్వరస్థానము షడ్జములోని రెండవప్రతి. స్వరప్రతుతులు 21, 22లు 1, 2లును, ఇట్లే మిశ్రితస్వరములు సాధారణములను, వికృతములను అగును. దేశకాల భేదములనుబట్టి వికృత స్వరములు కలిగెను. కాకలి స్వరము కీర్యంది స్వరము

కై శికి. కాకలి, కై శికిస్వరములకు తేడా కేశ [లేశ] మాత్రమే కాన కై శికి అనబడెను. దాని స్వరస్తావము షడ్జపు మొదటిక్కుతి. స్వరప్రతులు 21, 22 లు. ఇట్లే ఆంతర గాంధారమును కీర్యందుగ వలికినచో సాధారణ గాంధార మగును. దాని స్వరస్తావము పదవప్రతుతి. స్వరగత ప్రతులు 8, 9, 10 లో షడ్జ స్వరమును క్రిందు చేసి పలుకగా చ్యాత షడ్జము అను ఒక వికృత స్వరము కలిగెను. ఇట్లే చ్యాత మధ్యమము కూడ మధ్యమమును క్రిందుగ చేసి వలికినచో నగును.

మధ్యమ గారిమములోని వంచమ దై వతములు కాకలి కై శిక నిషాద ములు, ఆంతర సాధారణ గాంధారములు మొదటనే యుత్పన్నములైన వికృతస్వరములు. పీదవ ఒక శ్రీతిని కలుపగా చతుర్థితీ బుషభము కలిగెను. బుషభమును గాంధారములోని రెండు ప్రతులనుకలుపగా వంచమ శ్రీతి బుషభము కలిగెను. మధ్యములోని మొదటిక్కుతిని గూడ కలుపగా షట్టుతి బుషభము కలిగెను. ఇట్లు దై వతములో గూడ చతు ప్రశ్నతి దై వతము వంచమ ప్రతుతిలో దై వతము గలిసి షట్టుతి దై వతము గూడ కలిగెను. ఈ స్వరములు కర్మాంగక హిందూస్తానీ సంప్రదాయములలో ఇప్పుడు కూడా కలుపబడుచుండెను. కాని పేర్ల లో కర్మాంగక సంప్రదాయములో స్వల్పముగాను హిందూస్తానీ సంప్రదాయములో ఎక్కువగాను భేదముకలిగెను.

స్వరస్తానము	పొగ్గచీననామము	కర్తాటక సంప్రదాయకము	హిందుస్తానీ సంప్రదాయము
1 ని	కై శిక, సాధారణ నిషాదము	కై శిండి షాదము,	కోమలతర నిషాదము
2	కాకలినిషాదము	ష్ట్రెట్టుతి దైవతము	కోమల నిషాదము
3	చ్యుతష్టడము	కాకలి నిషాదము	శద్గనిషాదము
4 వ	షడ్డము (ప్రకృతి)	షడ్ ము	షడ్డము
5			
6			
7 ధ	బుషభము ప్రకృతి	శద్ బుషభము	కోమల బుషభము
8		వతుఃశ్రీతిబుషభం	శద్ బుషభము
9 గ	గాంధారము (ప్రకృతి)	శద్ గాంధారము	తీవ్రబుషభము, అతి కోమలతర గాంధారం
10	సాధారణ	సాధారణగాంధారం,	
11	గాంధారము	ష్ట్రెట్టుతి బుషభము	కోమలతర గాంధారం
12	అంతరగాంధారము	అంతర గాంధారము	శద్గాంధారము
	చ్యుత మధ్యమము	అంతర గాంధారము	పుద్దగాంధారము
13 మ	మధ్యమముప్రకృతి	శద్మధ్యమము	శద్మమధ్యమము
14			
15			
16	మధ్యమము గ్రామ వంచమము	ప్రతిమధ్యమము వంచమము	తీవ్రమధ్యమము వంచమము
17 వ	వంచమముప్రకృతి		
18			
19			
20 ధ	దైవతము ప్రకృతి	శద్దద వతుఃశ్రీతి దైవతము శద్గనిషాదము	కోమల దైవతము శద్దదైవతము
21			
22	నిషాదము ప్రకృతి	వంచమ శ్రీతి దైవతము	అతికోమలతర నిషాదము

గ్రామములు

గ్రామఃస్వర సమూహః స్యాన్మార్ఘసాదేః సమాక్రయః
తౌద్వోధరాతలే తత్త్వసౌత్త షడ్జ ఆదిమః

ఈండ్ర సమూహమును లోకములో గ్రామమని వ్యవహరించినట్లు స్వర
ముల సమూహమును గ్రామమని సంగీతష్ణలు వ్యవహరింతురు. అది మూడు
వాదులకు ఆక్రమమగును. మూర్ఖవల సంగతి తర్వాత తెలుపబడును.
ఆ గ్రామములు షడ్జ గార్థమమని మధ్యమ గ్రామమని గాంధార గ్రామమని
మూడు విధములు. అందులో మొదటి రెండు గ్రామములు ఈ భూలోకమునఁ
గలవు. అందు షడ్జ గ్రామము మొదటిది.

ద్వితీయో మధ్యమగార్థము, త్రైయోర్లక్షణముచ్యతే
షడ్జగ్రామః పంచమే స్వచత్తుర్దృ కృతి సంప్రితే.

రెండవది మధ్యమగ్రామము. ఈరెంటి లక్ష్మీము చెప్పాబడుచున్నది.
తన (షడ్జగ్రామ) నాల్గవక్రతిలో కరుణా భేదములో ఆలాపిసేయాదు మొదటి
మండి 17 వ జాతియందున్నపుడు షడ్జగ్రామమగును.

పోవాంత్య త్రుతి సంస్థేషన్ని మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే
యధ్వాధత్తి త్రుత్తిః షడ్జే మధ్యమేతు చతుత్తుత్తిః

మధ్యమము తన ఉపాంత్య కృతియందున్న పంచమము దగ్గరున్న
అనగా ఆయతా భేదమైన సందీపినిలో పదునాఱవ జాతిలోనున్నపుడు మధ్యమ
గ్రామమగును. లేక ధ త్రీ త్రుతిగండై మధ్యమందు దై వతము చతుత్తుత్తి
గండై యందును.

రిమయో త్రుత్తిమేకై కాంగాంధారశైవత్ప మాశీతః
పక్షితి ధోసిషాదమ్ ధత్తుతిం సత్తుతిం శైతః
ప్రవర్తతే స్వర్గలోకే గ్రామోసౌన మహితలే.

రిమలలో ఒక్కాక్కా త్రుతిని గాంధారము ఆశ్రయించినచో ధవ త్రుతిని
సిషాదము ధత్తుతిని సత్తుతిని ఆశ్రయించినచో గాంధార గ్రామమగును. అది
స్వర్గముననే గాని ఈ భూతలమున వర్షర్తింపదు ఆని నారమధనెను. సరిగమ

వధ అనునవి మూడేసి ప్రతులను న వాలుగు తృతులను శాందియుండగా స మ నిలో తక్క మిస్తివిన రిగ వదలో తనునియత ప్రతులనుండి తొలగి రి లై ప్రతినుండి టె తృతికి గ కి మండి ఏ ప్రతికి వచ్చి చేరివచో గాంధార గామము భూలోక వాసులకు గానయోగ్యముకాదని స్వీరమునకు వంపబడినట్లు తోచుచున్నదని కొండణిరి. కొండఱు గ నిలు తక్క మిగిలినవే తను ని యత ప్రతినుండి తొలగినవని కొండఱు. షడ్జగ్రామమును హేమంతమున మధ్యముగ్రామమును గీష్మమున గాంధారగ్రామమును వర్రాకాలమున పాడవలె నని అందురు. ఇదీవరును పాటించుటలేదు.

షడ్జగ్రామము - శుద్ధస్వర సహితము.

స్వరములు	- మూర్ఖనలపేర్లు	- దేవతలు	- పాతాంతర దేవతలు
సినిరిగమవధ	- రజని	- రక్కములు	= ఇంద్రుడు
ధనినరిగమవ	- త్రాయత	- నారదుడు	- వాయువు
వదనినరిగమ	- తుద్ధషడ్జ	- బ్రహ్మ	- గంధర్వులు
మవదనిసరిగే	- మత్సరికృత్తు	- భవనాగులు	- సింహము
గమవదనరి	- అశ్వట్టాంత	- అశ్వములు	- గ్రదుహిణుడు
రిగమవదనిష్ట	- అభిర్గుత	- పాశి	- థానువు

ఈ మూర్ఖనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్థాయినుండి ప్రారం భింపవలయును.

మధ్యమధ్యమేమూర్ఖ్య, సౌవీరి మూర్ఖనాథపేత్త

షడ్జన్యాత్ దధోధ్యస్త స్వరానారథ్యతుక్రమాత్.

మధ్యస్థాయిలో మధ్యమమును మొదలుపెట్టి సౌవీరి మూర్ఖన అగును. మిస్తివిన ఆరు క్రిందిస్వరములనుబట్టి చేయవలెను.

స్వరములు	మూర్ఖనలు
మవదనిపరిగ	శాటీరి
గమవనణిపరి	హరికాళ్య
రిగమవదనిప	కలోవనీత
పరిగమ వదని	తద్దమధ్వ
నిపరిగ మవద	మార్గి
ధని సరిగమవ	పొరవి
వదని పరిగమ	హృష్యక.

ఈ మూర్ఖనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్తాయినుండి సారింప వంటును.

గాంధార గ్రామము

స్వరములు	మూర్ఖనల పేర్లు
గమవదనిపరి	వంద
రిగమవదనిప	విశాల
పరిగమ వదని	సుముఖ
నిపరిగమవద	విచిత్ర
ధని సరిగమవ	సుఖ
మవదని పరిగ	ఆలావ

ఇది భూతలములో లేదని నారదుడు

— స్వరములు —

చతుర్విథాః స్వరా, వాది సంవాది చ వివాద్యపి
అనువాదిచ; వాచితు ప్రయోగే బహుళస్వరః

ఆ స్వరములు వాది స్వరములు సంవాది స్వరములు వివాదిస్వరములు
అనువాది స్వరములు ఆని నాలుగు విధములు. వాది స్వరములో ప్రయోగములు ఎక్కువగా మండును.

వాది స్వరములు

సరిగువువదనిసు - రిగువువదనిపు - గువువదనిసు - మహదనిసు - వదనిసు - ధనిసు - నిసు - సు.

సంవాది స్వరములు

త్రుతయో ద్వాదశాష్టావా యయో రంతర గోవరా:
మిథుః సంవాదినొత్తోస్తో-

సనిదపుగరిసు - నిదపుగరిసు - దపుగరిసు - సమగరిసు - సమగరిసు
గరిసు - గరిసు - రిసు - సు

వివాది స్వరములు

నిగావనోస్వయ వివాదినొ
రిథయోరేవ వాస్యతాం, తొ తయోర్వ్య రిథావపి

నిగలు వరస్వరము వివాదులు. రిథలు నిగఱకు వివాదులు సమ్మగరి
సరిగు రిప్పుమగరి రిగువు గద్దపు గువువద మన్మివద మహదని వస్మినిధ
వదనిసు

శైఖాజా మసువాదిత్వం వాదిరాజాత్రీ గీయతే
సంవాదిత్వము స్వారిత్వము, దస్యమాత్యేభిథియతే

మిగలినపి అనువాదులు ఇందు వాది స్వరము రాజని చెప్పబడుచున్నావి
సంవాది స్వరము వాదిస్వరమును అనుసరించుచుండుటవల్ల ఇది మంత్రివంటి
దని చెప్పబడుచున్నది. సరిగా - రిగుమా - గువుపొ - మహదా - వదనీ-దనిసా
సనిధా - సిథపొ - దపుమా - వమగా - మగరి - గరిసా.

వివాది వివరితత్వా ధీర్ఘై రుక్తో రిహాపమః
నృపామాత్వానుసారిత్వాదనువాదితు భృత్యవత్.

వివాదిస్వరము వాదిస్వరమునకు వివరితముగా నుండుటవల్ల దానిని
ధిరులు శత్రుస్వరమందురు. రాజును అమాత్యని అసునరించుటవల్ల ఆను
వాది స్వరము వాది వివాదిస్వరములు సేవకునివంటివి.

మూర్ఖ న

క్రమాత్మ స్వరాచాం పశ్చినా మారోహాచ్ఛవరోహణః
మూర్ఖనేత్యుచ్యతే గ్రామద్వయే తాఃసత్తు సత్తు చ.

క్రమముగా ఏడుస్వరములు ఆరోహాచ్ఛవరోహణలను మూర్ఖునలందురు.
షడ్జ మధ్యమ గ్రామములు రెంటియందు అవి ఏడేసి ఏడేసి యండును.
మూర్ఖ్యతే-మోహ్యతే-క్రోతా దేనిచే క్రోత మోహపెట్టబడునో అది మూర్ఖున
అని వ్యత్పత్తి.

అది సత్తుస్వర మూర్ఖున 1 షడ్జ 2 షాడవ 3 బొడవ 4 సాధారణ
అని నాలుగు విధములు. ఏడు స్వరములు గలది షడ్జ. ఆరేసి స్వరములు
గలది షాడవ. అయిదేసి స్వరములుగలది బొడవిత. కాకలి అంత స్వరము
లచే చేయబడినది సాధారణ.

మధ్యస్థానస్త షడ్జైన, మూర్ఖనాటరబ్యతేఉగ్రిమా
అథస్తష్ట ర్మిషాదాధై యః షడవాయ మూర్ఖనాః క్రమాత్మ

మధ్యస్థాయిలో నున్న సతో మొదలుపెట్టి మొదటి మూర్ఖున మొదలు
పెట్టబడును. దానిక్రింది నిషాదములతో మిగిలిన ఆరుమూర్ఖునలు క్రమముగా
చేయవలయును. తుద్దమని వికృతమని గ్రామములు రెండు. తుద్దమైనది
షడ్జగాయిము వికృతమైనది మధ్యమగ్రామము—

ఈమూర్ఖునలు 1. తుద్దము 2. కాకలినిషాద సహితము 3. అంతర
గాంధారసహితము 4. కాకలినిషాద అంతరంగాధార సహితము అని షడ్జ
గాయిములో నాలుగు విధములు కనుక స్వరములు $7 \times 4 = 28$ అగును. తుద్ద
వికృతభేదములచే రెండువిధములు $28 \times 2 = 56$ సత్తుస్వరముల ఆరోహణమును
బట్టి $56 \times 7 = 392$ అగును.

వాది వివాది స్వరములు.

కర్ణాటక సంవత్సరము

వాది

నం వాది

వ 4	తద్వమధ్యమము 13 వంచమము 17
తద్వరి 7	ప్రతిమధ్యము 16 తద్వధై వతము 20
చతురి 8	వ 17 చతుర్ష్వత్తి ధై వతము 21
వంచక్రతి. ర. 9	వంచమత్తతి ధై వతము 22
తద్వగ. 9	తద్వని 22
సా. గ. 10	కై శికి. ని. 1
అనామిగ 11	కై శికి. ని. 2
అంతర గ 12	చతు నిధ 21, కాకలి ని. 3
క. మ. 13	తద్వని 22, షడ్జ 4
వృ.మ. 16	ఓని, 3 క ర. 17
వ. 17	షడ్జ 4 చ ర 8.
తద్వధ. 20	తద్వ. 8 7
తద్వ. ధ. 21	చ ర. 8 అంత గ. 12
తద్వ. ని. 22	తద్వ గ 9, తద్వ మ. 13
కై. ని. 1	సాధా. గ 10
కాకలి. ని. 3	అంతర గ. 12 ప్ర. మ. 16

తానములు.

తానాః స్యోర్మార్ఘవాః కుద్దాః పొడవితీకృతాః

పొడవములుగాను ఔడవములుగాను చేయబడిన కుద్దమూర్ఘనములు తానములనబడును. తన్యంతే విస్తార్యంతే విష్టత్తింపఁ బడునవికాన తానములని వ్యత్పత్తి. పొడవములు - షట్ ఖ అవయవములు స్వరములు కలవి. అనఁగా ఒకస్వరము లోపింపఁగా ఆరేసి స్వరములుగలవి పొడవములు. ఔడవములు, ఉడు-నక్కతములు వానిని ఆవరక్షించునది ఆకాశము. షడవము-ఆకాశము వంచభూతములలో ఆకాశము అయిదవది. ఆ ఆకాశమునకు నంబం ధించినది అనగా రెండు స్వరములు లోపింపగా అయిదు స్వరములుగలది. రెండేసిస్వరములకు నంబం ధించినవి ఔడవములు.

తన్యంతే విస్తార్యంతే ఇతితానాః

పొడవోడవ నంపూర్ణ భేదార్థిదాగః స్త్రీధామతః

ఔడవః వంచభీః ప్రపోక్తః స్వరైః పడ్జస్తు పొడవః

నంపూర్ణః ప్రపోక్తః జ్ఞేయః ఏవం రాగాస్త్రీధామతాః

పొడవములు షట్ (అవయవములు) ఆరుస్వరములు గలవి. ఏదో యొక స్వరము నియతముగ ఇందులో ఉండదు. ఇందు తానములు 28. స. రి. వ. నిలు లేసివి. ఇవి పడ్జగామములోనివి. ఇంక మధ్యమ గ్రామ ములో పరిగలు లేసివి ఇవి 21లో మొత్తము (28+21-48) 49 ఔడవములు ఏవో రెండు స్వరములులేనివి. పడ్జగామ మూర్ఘనలలో ద్విత్తుతిగల సవలు వివలు లేసివి ఏడు తగ్గగా 21 మధ్యమగ్రామ మూర్ఘనలలో రిధలు, ద్విత్తుతిగలది 14. మొత్తము (2+14-25) పడ్జగామములోని 4విలును మధ్యమ గామములోని 5లు కలియగా (25+45, 84) 84 అగును.

అనంపూర్ణాశ్వ సంపూర్ణా వ్యత్ర్షమోచారితస్వరాః
మూర్ఘనాః కూటతానాః స్యోస్తత్పంభ్య మఖిదధ్యహే
కూటత్వంవ వ్యత్ర్షమోచారితస్వరత్వరం
పూర్ణాః పంచ సహస్రాణి వత్యారింశ ద్వ్యతానితు
పీత్తైకస్యాం మూర్ఘనాయాం కూటతానాః పహక్తమైః

ఒకొక్క స్వరము తగ్గిన ఆరుతో గుణింపగా వచ్చినవి హృద్యములు. ఒకొక్క మూర్ఖవలో క్రమములతో కూడతానములు 5040 84x6 504 ఇవి ప్రశ్నరింపగా వచ్చినవి 5140 ఇవి మూర్ఖవలో హృద్యల కూడములో కలిపినచో 504 x 6 = 3024 అనును.

ఏకై కాంత్యాంత్య విరహేదైఘాః షట్టేష్ట్ స్వరాదముః
 ఏకస్వరోఽత్ర నిర్మైదో అప్యక్తోనష్టాది సిద్ధయే
 క్రమశాపకూడతానత్యైప్యుభ్యక్తాసే మాపయోగినః

ఒకొక్క మూర్ఖవయందు చివరి చివరిదిలేనిచో అనగా చివరి చివరి స్వరమును విడుచుటువలన ఆరు భేదములను. ఇట్లు ఆరు స్వరాదులను. ఎట్లున ఉత్తర మంద్రాలో సరిగమ పదసి ఆను ఏడు స్వరములు గల సంహృద్య క్రమములోని చివరిది [సి] విడువగా సరిగమవద ఆని ఆరు స్వరముల క్రమములోనుకటి యనును. పిదవ సరిగమవద ఆను ఆరు స్వరముల చివరిది [థ] విడువగా సరిగమవ ఆని ఆయిదు స్వరములుగల క్రమముగును పిదవ సరిగమవ ఆను వైదు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది ప విడువగా సరిగమ ఆను నాలుగు స్వరములుగల క్రమము కలును. పిదవ సరిగమ ఇను నాఱుగు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది మ విడువగా సరిగ ఆను మూడు స్వరములుగల క్రమముగును. పిదవ సరిగ ఆను మూడిటిలో చివరి గ విడువగా పరి ఆని దెండు స్వరములు గలదను. సరి ఆను దెండింటిలో రి విడువగా స ఆని ఏక స్వరక్రమముగును. ఇట్లు ఆరు భేదములు. ఇది ఉత్తర మంద్ర ఆను ఒక మూర్ఖవలో ఆరు భేదములు గలిగెను. ఇట్లే రజని ఉత్తరాయత మొదలను మూర్ఖవలలో ఒకొకటి విడువ ఆరేసి అనును. 6x6=36 మధ్యమములోని 2 భేదములచే 22 ఇవి మేళక ర్తలుగానయ్యెను ఇట్లు వెంకట మథ్యియు చెప్పేను. ప ఆనుపది ఒకటి స్వరముగాన దానిలో ప్రశ్నారము లేదు. కాన ఆది భేదరహితము నిర్మైదము. ఎష్టము ఉద్దిష్టము మొదలను వృస్తారములు సిద్ధించుటకై కూడతయ్యము లేకున్నను క్రమములు చెప్పబడి నవి. వ్యాత్మము క్రమమున పేణ్ణించునది గాన అవి కూడతానములందు ఉపయోగించును.

వతుస్వరములలో స్వాదులు రెండు నాలుగు విధములు. ఇరథ ములు 12. వీనిక్రమములు రెండు విధములు. 16×32 -ఇట్లు ముప్పుదిరెండు ఫేదములు. ఇవి 24చే గుణింపగా 24×32 -ఇట్లు 768 వతుస్వరములగును

తీర్పస్వరేమతు మాద్య ద్వావఫేదో ద్వాదశావరే
ద్విభాషణింశతి రితిక్రమానే షడ్భీరాహతాః
షట్పంచా శత్పతం చస్యః

తీర్పస్వరములలో మాద్యములు 2 అభిస్నమఃలు. ఇతరములు 12. అవి రెండు విధములు 2×12 -ఇట్లు 24 అయినవి. అవి 2, x 6చే గుణింపగా .44+12 156 అగును.

ద్విస్వరేమ పునర్దీవఽ

రిగధచ్ఛాదయో అష్టాస్యకి తుద్ధాః షడితరైకమః
ద్వావింశతి స్తేతు చతుశ్చత్వరింశద్వితాడితాః

రిగధశి మొచలగునవి ఎనిమిది తుద్ధములు 6 ఇతరములు 22. వీనిని రెండిచే గుణింపగా 22×2 -44 అయినవి.

ఏక స్వరాస్త్వభేదత్వాన్నాలా ఏవచతుర్భక. ఏకస్వరములైతే ప్రస్తార కృత భేదములు లేక పోవుట వలన తుద్ధములే పదునాలుగే. ఆలోచింపగా నిగలు కాకల్యంతరావస్తును బొందుటచే మూర్ఖునలో భేదమున్నను ఆయేక స్వరము లకు ఇతర స్వరములతో పంబంధములేకుండఁ దమలోని నూక్కుభేదములు కనిపింపవ గాన తుద్ధములైన కాకల్యంతరములకే గడన చేయబడుచున్నది. ఎప్పుడైతే షడ్జగ్రామములో మధ్యమస్తానమందున్న షడ్జస్తానమందే సిషాదాదు లను ఆరంభించుటచేత రజచ్ఛాది మూర్ఖునలు అగుణో-అట్లే మధ్యమగ్రామ మందు నుధ్యమ స్తానమువందున్న వఃధ్యమమందే గాంధారాదులను ఆరంభించుటచే హరిషాశ్వది మూర్ఖునలు అగుణో-అపుడు గ్రామములందు భేదక పంచము లేకపోయినను మూర్ఖునమందు ఉండుటవలన కూడ తానముల పునర్క్రియుండనే యుండదు. ఎప్పుడైతే గ్రామములందు మూర్ఖునలో

వాని క్రింది క్రింది స్వరములను ఆరంభించవలెనను వక్షముండునో ఆప్నుడై తే మధ్యగ్రామములోని శుద్ధమధ్య మార్గి పొరవీగతములైన తానములకు పడ్జగార్మములోని ఉత్తర మందూరజ మ్యూత్తరాయతా గతములయిన పడ్జస్వరాది తానములతో వీలునుబట్టి స్థానభేదము లేకపోవుటవలన భేవకపంచమము లేకపోవుటచే పునరుక్తి గలుగునని నిశ్చయించి అందు శుద్ధములను ఆశ్రయించుటద్వారా యిదివరలోఁ జెప్పబడిన పడ్జగామములోని వానిని సంస్కాపనచేసి వానినిబట్టి పునరుక్తములయిన మధ్యగ్రామములోని వానిగా తోలగించుటకు తాని పరిగణనము చేయబడున్నది.

పడ్జాదేః శుద్ధమధ్యాయూ భేదకం పంచకం వినా
చతుస్సువే క్రమాద్వంద్యే అప్పాచత్వారింశదీర్థాః

పడ్జాదియైన శుద్ధమధ్యకు భేదకమైన పంచమము లేకుండ చతుస్సువు మందు క్రమముగా ద్వ్యంద్వమందు ఇరువదినాలును తానములు గలుగును.

తానాత్రై స్వర యో స్తోవతే ద్వాదశ. ద్వ్యస్వరేద్వయం
ఏకఏవ స్వరస్తో త్రిష్టం రౌత్తక మంద్రికైః

ప్రతిస్వరములందివి పన్నెండు, ద్వ్యస్వరముందు రెండు ఏకస్వరమందు ఇకటి మొత్తము బోత్తర మంద్రకముఇచేత అరువదిమూడు.

పునరుక్తమతాస్తానై ర్మాయిది మార్గి క్రమః పునః
పంచస్వరాయే పుత్రాయై పుత్రతానానాం చతుశ్శత్తి

అశీత్యదికములైన మార్గిక్రమములై తే తానములవే పునరుక్తములయిన్నవి. పంచస్వరములు గల నాలుగేవి గలవో వాని తానముల సంబ్యానాలుగుపందల ఎనబై.

చాతుస్స్వరీ పడ్జ వతిర్భవేత్త
ద్వ్యదశధ్వి స్వరద్వంద్వ చత్త్వారోద్విస్వరద్వయే
ఏక ఏకస్వరస్తో నొస్తో పొం పంచతీత్యయం
త్రిసపత్తాయుశాశ్వానై రభిన్నారజస్తీగళైత్తై

స్వయఃపాదవానాం విశంత్యా పహసుప్రశతానితు
 జౌడవానాంతు వింశత్యా పహితంశత మిష్యతే
 చతుస్వరాణాం కూటానాం చతుర్యంశతిరితీరితాః
 త్రిస్వరాః పడ్చద్విస్వరోద్యవేక స్వేచ్ఛ కస్వరోమతః

ఆరు స్వరములుగల పాడవ [పట-ఆరు అవములు స్వరములుగలవి]. ములలో 7 0. జౌడవములు అంబుమగలవి జౌడవములు. అనగా అయిదు స్వరములు గలవి. 120 ఉడు-స్క్రూలను ఆవ-రక్షించునది ఆకాశము. ఆది భూతాలలో అంబుదవది కనుక అయిదు స్వరములు గణది. నాలుగుస్వరములు గల కూటములు 24 మూడు స్వరములుగలవి 6. రెండు స్వరముగలవి. రెండు-ఒక స్వరముగలది 1. [చూ. ఖాడమేహవలో మొదటివరుస.]

అర్పకోగాధికశ్చాథ సామికోఽథ స్వరాంతరః
 ఏకస్వరాది తానానాం చతుర్ధామభిర్థాషమాః

యజ్ఞ వర్ణమోగములలో బుక్కులు ఒకస్వరమును ఆశ్రయించుటవలన తత్పంబంధమువల్ల ఆర్పకమయ్యెను. అట్టే గాధనుబట్టి గాధికము, సామల సంబంధమునుబట్టి సామికము అయ్యెను. సామలు స్వతస్వరములు గల వయ్యెను. మంద్ర ఇధ్య తార స్తాన్శత ముముబట్టి త్రిస్వరత్వము వానికి సిద్ధించును నాలుగు స్వరములు గల తానము ఏకస్వరాది స్వతప్తి స్వరముల మధ్యనుండుటవలన స్వరాంతరమసి పేరు.

ఉక్తశ్చాది భేదేన నిగయుక్త్తశ్చతుర్యథాః
 తయోరేకైక హీనాశ్చద్వేధా మూలక్రమమతాః

పైని చెప్పిన కుద్దము కాకలి నిపాదము అంతరగాంధారముల భేదము లచే నిగలతోఁ గూడిన చతుర్యథ స్వరములుండును. వానిలో ఒకొక్కుటి త్వర్గమూలకమము ద్వివిధ ఇల్లె యుండును.

షష్ఠాద్వే మధ్యమాద్వే చ చత్వారః స్వయధిష్టాద్వేథా
 చతుర్ధాలనేఃదశేత్ప్రష్టా చత్వారింశ దమీక్రమమాః

పడ్జగార్మములోని ఉత్తర మంద్రికమముగలది పడ్జాద్వయము మధ్యము గ్రామములో తుద్దమధ్యకు సంబంధించినది పడ్జాద్వయము. ఇవి రెండు పడ్జాద్వయములు. మధ్యము గ్రామములోని శాపీరికి సంబంధించినది మధ్యమాద్వయము. పడ్జ గ్రామములో మాత్సరీ కృతక్రమము మధ్యమాద్వయము. ఇవి రెండు మధ్యమాద్వయములు మొత్తము నాలుగు, ఇవి నిగలలో ఒక్కకటి హోమగుటవల్ల ప్రత్యేకముగా రెండువిధములగును. $2 \times 2 \times 2 - 4 \times 10 - 40$ ఈక్రమములు $2 + 0 - 48$ నలభై యెసిమిది.

సవింశతిః సత్రశత్తి ప్రాగుక్తా గుణితాక్రమేః
చతుర్ప్రింశతి సహస్రాణి ప్రష్టావ్య వంచశతానిచ
ఇతిషాషప సంఖ్యాస్యా దధపంచస్వరాన్ బువే.

ఇదివరలో చెప్పబడిన 720 యనుక్రమములు 48చే గుణించబడి $48 \times 720 = 4320$ లు పొడవసంఖ్య అగును. ఇంక పంచస్వరములను చెప్పాడుము.

గాద్వయ ధాద్వయ నిషాదాద్వయ చతుర్భేదాః పండోదాః
అష్టావన్యే ద్విథిత్యేవం చత్వారింశదిమేక్రమాః
స వింశతో శతేత్తై శ్చ గుణితేష్టా శతానితు
చత్వారిచ సహస్రాణి సంఖ్యపంచస్వరేష్యుతి

గాద్వయములు ధాద్వయములు నాలుగు భేదములు గలపి. పొడవోడవములు ఎనిమిది $4 \times 8 = 32$: ఇతరములు $32 \times 4 = 128$ రెండువిధములు ఇట్లు ఈక్రమము ప్రిథి-40. ఈనలుబడిచే 120 గుణింపగా $120 \times 40 = 4800$ అగును. ఇది పంచస్వరములలోని పంఖ్య.

చతుస్వరేషు న్యాది ద్వైచతుర్థాద్వాదశాపరే
క్రమాద్వధేతి ద్వాత్రింశచ్చతుర్వింశతి తాడితాః
శతానిసప్తాష్ట ప్రష్టావ్య స్యాచ్చతుఃస్వర పంమితిః

నాలుగు స్వరములు గలవి. తొంబదియాఱు. రెండుస్వరములుగల ద్వయంద్వయములు వంటిండు. ద్విస్వరద్వయమందు నాలుగు ఏకస్వరము ఒకటి ఇట్లు రజనీ గత తానములచే అయిదువందల తొంబయిమాడు.

దైవతాదేస్తు పౌరహ్యశృష్టవరః షట్ప్యవరాః క్రమాత్మీ
తత్త్వానానాం తు సాశీతిః శతాష్టో వింశతిర్వృతా

దైవతము ఆదియందు పౌరవిలోని నాలుగు క్రమముగా ఆరు స్వరములు. గలవి. వాని తానములు ఎన్భై తో గూడిన మాటళరవైయెనిమిది. 182+
128-208.

షాడు వానాం చతుర్షాం ప్రాగుక్తా సంఖ్యచతుః స్వరో
ప్రతిస్వరో ద్విసరా వేకస్వరః ప్రాగుక్తా సంఖ్యకాః
పంచవింశతి సంయుక్తా చతుష్మింశతీ త్వయం
తానానాం సదృశాకారాఃస్వాత్తు నైర్త రామక్తః

షాడువముల నాలుగింటి సంఖ్య ఇదివరకుఁ జెప్పబడినది. చతుస్వరములు రెండు ప్రతిస్వరములు రెండు ద్విస్వరములు రెండు. ఒకస్వరము ఏకస్వరము. ఇవన్నీ ఇదివరకుఁ జెప్పబడిన సంఖ్యగలవి. ఇరవై ఆరుతో గూడిన మువ్వదిఱాలుగు 262+34-10 షాతరాయత తానములతో గూడినవి.

ఇత్యై కాశీతి సంయుక్తం సహస్రాణం చతుష్టయం
తానానాం పునరుక్తానాం పూర్ణ పూర్ణో సహక్రమైః

ఇట్లు నాలుగువేల ఎన్భై యొకటి పూర్ణక్రమములు అపూర్ణక్రమములతో గూడిన పునరుక్తతానముల సంఖ్యయగును.

పూర్ణములు=392. అపూర్ణములు=182.39 + 82=574. వీనితోగూడిన పునరుక్తతానములు 4081 ($574+084=46.5$) 46.582=4655=317427

అపన్నయేత చేదేషాంకూట తానమితి ర్ఘవేత్
లక్ష్మితయం నుదశ సహస్రాణి శతానిచ
నవ్త్రతిం చతుఃస్వాతి ష్టూనోపాయోత్సఫ్యత్,

1925/26 నుండి 4టోన్ తీసి వేయగా 3 7930. ఏకస్వరతానములలో పచునాల్గింటిలో తద్ద మధ్య, మార్గి, పొరవీగతములైన ఏకస్వరముల తానములలో ఏకస్వరభావములు పునర్తకములైనవిగాన ఆ మూడు తీసివేయగా పదునాకండు అగును. వీనిలో క్రమము లేకున్నను కూటతానము కాకపోవుట వలన తీసివేయఁదగినట్లు శ్లోకములో చెప్పబడెను. మూడును అందు కలుపఁబడలేదు. కాన ఐనూడు కలిపిసచో గింధ్య నరిపడును. ఇట్లోనచో తుచ్ఛమధ్యాదులయిన ద్విస్వరాదులయిన ఏకత్రిం శత్ర్వమములయిన పునర్తకములుగా తీసివేయబడిన వాసియందె వాసికిగూడ క్రమరాశిలో పరీవేశము లేకపోవుటవలన ఏకపశ్చిముతములని పరింపవలసియున్నవి అన్నచో నిజమే ఇక్కడ దీనికి జవాబు చెప్పబడుచున్నది. పునర్తకభావములుగా తీసివేయబడిన అపి క్రమము రా నుండుట సంభవింపకపోవటవలన క్రమరాశియందు ప్రవేశింపని వాసికి క్రమత్వ ప్రయుక్తితోఁ గూడఁ దిరిగి తీసికొనుట ఆకారద్వయము వశమువలన బృహస్పతి సవనామ షాస్త్రమువలె కువవన్నమను. ఎట్లు ఒకటే యైన బృహస్పతి సవము యజ్ఞాంగముగా ప్రాథాన్యముగా అనుష్మేయమై లోకముర ముక్కదో ఎట్లు ఒకడే దేవదత్తుపు పాతక పాపకాద్య పాధిభేదములనుబట్టి భేదముగాపరిగణింప బడుచున్నడో కార్యాంతరాణ్యము చేయబడుచున్నదో ఆట్లేమూడు ఏకస్వరములకు అను క్రమత్వము లేకపోవుట వలన ఆకారద్వయము సంభవించుటవలన తీసివేయదగి యుండుట మాత్రము చేయరాదు. ద్విస్వరములయిన ఏకత్రిం శత్ర్వములకు ఆకారద్వయము సంభవించుటవలన వైతే స్వీకరింపక పోవుటయై. లేనిచో దోషముకలుగును. ఆనితలచి త్రింశద్యతాని అని నిశ్శంక శాస్త్రాదేవుడు చక్కగా చెప్పేను. తీకల్లినాధుడు క్రమ కూటతాన సంఖ్య విరోధమును పోగాట్టేను.

అంకానేకాది పప్తాన్ తానూర్ధ్వ మూర్ధ్వంలిష్టైత్క్షేమాత్

హతే హర్యేణ హర్యేణ తేమచంకే పరేః దే

ఒకటి మొదలుకొని ఆపత్తస్వరముల యంకములను క్రమముగా పైపైకి ప్రాయమవలెను. హర్యహర్య స్వరముచే గుణింపగా వాసియందు అంకములు తర్వాత తర్వాత స్వరములో పరీతిమూర్ఖనయందు కమముగా ఏకస్వరాది సంఖ్య కలుగును. ఆనఁగా మొదటి మొవట యేకాంకముచే

తరువాత వ్యవంకము గుణింపగా ద్విషంఖ్య వచ్చును. పీదవ వచ్చిన ద్విషంఖ్యక్కనేచదానిని ముందుంచి తరువాత అంకమును గుణింపగా $2x^2-3$ పట్టంఖ్య వచ్చును. అషట్పుంఖ్య తరువాత నాలుగంకము గుణింపగా $6x^4-24$ కురుపదినాల్గవ సంఖ్యకలుగును. దానిచే వంచాంకము గుణింపగా $24x^6-120$ సంఖ్యవచ్చును. దానిచే షడంకము గుణింపగా $120x^8-720$ సంఖ్యంచ్చును. దానిచే తరువాత సప్తాంకము గుణింపబడగా $720x^7 - 5040$

సంఖ్యవచ్చును. ఇట్లు గుణింపవలెను. ఇట్లు చేయగా ప్రతి మూర్ఖవలో కృమముగా ఏకస్వరూపి తొనసంఖ్య కలుగును.

కృమంస్యస్య స్వేదః స్తోప్యః హర్వః హర్వః వరాధదః
శ చే మపరి తత్త్వాద్యః పురస్తూ పరివర్తిసః
మూల కృమకృమాత్పుష్టి శేషః వృస్తార తుదృశః

ఏది సంఖ్యగా పరిగణింపబడిన హర్వా హర్వాక్రమములందు ఏదోయొక దానిని ఉంచి హర్వాహర్వ స్వరమును ప్రస్తారము చివర తరువాత బుషభము కంటె క్రింద ఉంచవలయును. అది పై నుండగా దానికిముందు నపేష్టించి ఆవంక్తిమంచు క్రమమూ వ్రాయదగిన చోట పై చేతి కుడిపై పున పై యంత్రమున నున్నవి ఉంచవలెను. అనఁగా షడ్జము తరువాత గమ లను ఉంచవలెను మూల క్రమక్రమము కంటె వెనుక ప్రథమ మధ్యమందు వ్రాయబడిన దానికి చేతికి ఎడమ పై పున మిగిలినవి వ్రాయవలయును. ప్రస్తారము ఇట్లుండును. ఉత్తర మంద్రలో కృమముగా షడ్జస్వరాదులు ఏడు. అందు షడ్జాధ్యము మూలకృమము దానిలో స్వరముల కృమము వ్యవ హతముగా గాని ఆవ్యవహితముగా గాని యుండవలెను. ఇట్లుకాగా రిసగమ అని మొదట కూట తానము ప్రస్తారములో నిష్పన్న మగుచున్నది. మణియాతానములో అలోచింపగా బుషభనుకంటె షడ్జము హర్వముది. అయినను అది పైనున్న చో అనగా ఆవంక్తి మందె పైని ఉన్న చో అపై దానికంటె ముందు ఉంచవలయును. అన్నచోట పైనున్న షడ్జముకంటె ఈ క్రమములో హర్వమందుండక పోవుటవలన బుషభ షడ్జముములకంటె క్రిందఉ

చుట వీలుకాదు. గాంధారము క్రింద మూలగ్రమము నపేష్టించి ఈ గ్రమ ములో బుషభము ముందుదిగాన బుషభపడ్డములకు క్రింద ఉంచవలెను. గాంధారముకండి క్రింద మూలగ్రమము నపేష్టించి బుషభము ముందుదిగాన దానికి పై నుండక పోవుటవలనను బుషభమునుంచవలెను. ముందు ఇంజె పై నున్న దానికి అనగా బుషభము తరువాత మధ్యము ఉంచవలెను. మూల క్రీయముకండి వెనుక పడ్డగాంధారము లుంచవలెను. అప్పుడు సరిగము ఇని రెండవ కూట తానముగును ఇట్లు మూలగ్ర మావరోహ మువరుకు ప్రపంచంలో త్తత్త్వమోత్త సంఖ్యగల కూటతానములు ఉన్నగును.

ఇంక ఖండ మేరువు

నప్తాద్యేకాంత కోష్టానామధ్యధః న ప్రవంత్తయః
తాస్వాద్యాయామాద్యకోషే లిఫేదేకం వరేమఖం

వీడుస్వరములు మొదలగాగల ఏకాంతకోష్టములు ప్రాణి క్రింద ఏడైడు వంక్తులు గిని వాసిలో మొదటిదానిలో ఒకఅంకేవేషి మిగతావి శూన్యములుగా చేయవలెను.

వేద్యతాన్ స్వమితానన్యస్వత్తాపీచ లోష్టకాన్,

ఫష్టముగాఁ గాని ఉద్దిష్టముగాఁ గాని తెలియదగిన దాని తానమున కున్న స్వరములతో పరిణామముగలవాని నుంచవలయును. వాసియందే కదపుటకు వీలయిన ద్రవ్యములనుంచ వలయును.

ప్రాక్పంత్క్యంత్యాంక సంయోగమూర్ధ్వధః స్తితవంత్కితే

శూన్యాదధో లిఫేదేకంతం చాంధోధః స్వకోష్టకాత్త,

ఉ కోష్ట సభ్యాగుణం స్వప్యేష్ట ఖండమేరు రఘుంమతః

మొదటి వంత్కికిగాని మొదటి దెండు వంత్కులకుగాని మొదటి వంత్కు లకుగాని చివరమున్న అంకేతోకలిపి పైని క్రిందనుస్న వంక్తుంంచు శూన్యము కండి క్రింద ప్రాయమలైను. ఒక క్రింద కిఱింద తనగడికింద గడి అంకతో యంకేగుణించి ప్రాయమలైను. ఇట్లుకోగా ఖండమేరువగును,

ఖ ० ద మే రు వు

స	స	గ	మ	ప	ర	ని
1	0	0	0	0	0	0
	1	2	6	24	120	720
	4	12	48	240	1440	
	8	72	360	2160		
	96	480	2880			
	600	3660				
		4320				

స్వరాన్నాలక్రమ స్వాంత్యత్త హర్షం యూవతిధఃస్వరః
ఉద్దిష్టాం త్వస్తావతిథీ కోషైచైభోలోష్టకం క్షీపేత్.

ఈది ఎన్నవది అని అడిగినపుడు చెప్పునది ఉద్దిష్టము. ఉద్దిష్టమును
పేరు గల తానము ఉద్దిష్టాంత్య స్వరము మూలక్రమమునకు మూర్ఖానా
స్వరము నారంభించి ప్రవృత్తమైన దానికి, ఉత్తర మందుయందు సరిగము
అని చతుస్వర లక్రమము ఉండుటవల్ల చెప్పబడుచున్నది. అంత్యంత్య స్వర
మధ్యమమునుండి హర్షము వెనుకగా మగసరి అని ఉద్దిష్టమైన తాసము
యొక్క చివరి బుషభము ఎన్నవదని విచారింపగా మూడవదియగును. క్రింద
అన్నవ మూడవ కోష్టమున పండిండు అంకముచే అంకితమైన దానియందు.
అర్థము—మూలక్రమమున చివరి స్వరముకంట హర్షము ఎన్నవస్వరము
గలదో అన్నవకోష్టమందు—ఉద్దిష్టాంత్యమును క్రింద లోష్టకమును జిమ్మావలెను.

లోష్ట చాలన మంత్యత్త స్వాత్మ్త్వక్ర్వలభ్యం క్రమాభవేత్
లోష్టక్రమాంక సంచోగాదుద్దిష్ట మిత్రర్పవేత్

లోష్ట చాలనము చివరి స్వరమునుండి యగును. అట్టమును వడ్డిశ్శుక్రము అగును. లోష్టముచే ఆక్రమింపబడిన అంకెతో సంయోగము క్షుచ్ఛదిష్టముయొక్క మానము అగును. నియమముగా క్రింది క్రింది పంచాలందు నాల్గవ పంత్తిలో బిందు కోష్టమందలి లోష్టకమును చిమ్మవలెను. పీపులబ్బమైన కోష్టమందలి యంకమును ప్రాపకముగా వరితార్థమైన బుషభమువదలి క్రమమగును. స్వరములలో సగమ అని క్రమమగును. అష్టశ్ఛదిష్టములో గూడ లబ్బమును వదలుటవలన మగన అని శ్ఛదిష్టమగును. మరియు గూడ శ్ఛదిష్టము చివరి షడ్జము పూర్వేక్తరీతిచే తృతీయముగాకూడానితో తృతీయపంత్తి బిందుపు సందున్న లోష్టకమును కింద మూడవచ్చాయందు నాల్గవ యంకెగ దానిలో చిమ్మవలెను. అప్పడు షడ్జము ఉన్నముకాగా దానిసిగూడ పిడిచినచో గమ అని యుద్ధిష్ఠిముకూడ అగును. మళ్ళయును శ్ఛదిష్టము చివరి గాంధారము చెప్పినరీతిగా ద్వితీయమగుట షడ్జద్వితీయపంత్తి బిందుపు సందున్న లోష్టకమును కిందనున్న ఒక ఆంకెలో దెండవ కోష్టకమున చిమ్మవలెను. పిచప మూలక్రమములో మిగిలిన మండ్రము ఒకటగుటవలన మొదట పంత్తిక్రింద కోష్టము లేకపోవుట వఱనమి పౌలికాంకమందున్న లోష్టము చలింపదు. ఎక్కడై తే మూలక్రమ శ్ఛదిష్టతానమందును స్వరములకు అంత్యమగుటలో సామ్యమున్నదో ఆక్కడగూడ లోష్టచాలనమండదు. ఇట్లోక లోష్టకముచే ఆక్రమింపబడిన అంకెతో వంయోగమపల్ల శ్ఛదిష్టముయొక్క మానము ఆగును. కాన మగనరి అనుధానికి ఆష్టాదశత్వము ప్రమితమగును. ఇట్లు అన్నితానములందును గృహించవలెను.

యైరంకైర్మణ్ణ సంభ్యా స్వాన్మౌలై కాంకసమస్యతై :

తేషులోష్టం క్షీపేమ్మాలంలోష్టసాన మితంభవేత్.

నష్టతాన స్వరస్తానం తతోయావతిఫేషదే

అథః క్రమావ స్తి లోష్టః స్వరస్తావతిఫేషవేత్.

క్రమాంతిమ స్వరాత్ పూర్వాత్ రాబ్దత్యాగాది పూర్వకః

మూలాంకములతో గూడిన ఏమింకెలచేత సప్తసంఖ్య కలుగుణో వాసియందు లోష్టమును చిమ్మవలెను. ఆప్పడు లోష్ట స్వానమితమై యగుసు.

ఈ స్వరములు - తదుపాత - ఎన్న వపదమందు - క్రీంది క్రమముకండి క్రీంద
స్వరములే స్వరము అన్నది అగును. హృద్యమందున్న క్రమాంతిమ
స్వరముకండి ఉచ్చస్వరాదులో హర్షయమువలెనె అగును. ఇన్నవది అని నంథ్య
ప్రశ్నములు చెప్పా అది ఎట్టిచి స్వరూపమును గుణించి ఆడిగినపుడు ప్రతీమ
మామాపము గొలవి గాన సిది నష్టమునబడును. నష్టసంఖ్య - నష్టతానవంఖ్య
చూర్చి చుండ్లతో చతురిస్వర క్రమమందయితే తానము పద్ధినిమిదవది అని
ఇంకా ప్రాతము ఇంద్ర ఆచ్యకోష మునందున్న దన్నమాట వేర్పే ఉచ్చతు అ
ంక్రోచు కంచున్న యే మంకెలతో - చతుర్ధ పంక్రిలో పన్నెండవ యం
క్రో. మూచమచుక్రిలో వాల్వ మంకెలతో, రెండుమంక్రిలో ఓక మంకెతో వీని
తో గండ్లన చుంకెతో - పంక్రి మెది సంఖ్యపచ్చను. ఆమంకెలతో లోపమును
చోచుచెను. నష్టతానస్వరస్థానములంతే నష్టతానస్వరమును పొందించు
చోచుచు, చాలిత లోపముచే ఆక్రమింపబడిన కోషమున్న చూట. నూలములో
ఇంద్ర ఆచ్యముగామన్న చెయిదటి పంక్రిమందు లోపసానముతో బిందుకోష
ముతోఁపాడ మితము - పరిస్థితమగును. అట్లగాలిచో స్వకోషముకండి కోష
సంఖ్యపండమున్న చోట చెప్పబడినిమము ఇక్కడఁగాఁ చుండు - ప్రకృత
చెయి ఇచ్ఛినిమిచు తానమున అంత్యలోపము మూడవకోష ఉమండుట
చెయి క్రమాంతిక స్వరముకండి హర్షయము మూడవబుపచువ
ప్రతానాంతి
మమా లభించుచున్నది. వెనుకటివలె ఉద్దిష్టములోఁ జెప్పబడినట్లు చేయ
చెను అట్లచేమగా బుపథమును వదలి నగము అని క్రమము అగును.
చాని దగ్గర్తి లోపము మూడవ కోషమునందుండుటవల్ల క్రమాంతికమగుట
చెయి హర్షయము కుమాడవది ప్రజ్ఞము నష్టపొంత్యముగా లభ్యమగుచున్నది.
తదుపాతగాఁ గమ అని క్రమ ద్వితీయ లోపము ద్వితీయకోషమందుండుట
క్రీత్క్రమాంతిమము ద్వితీయము గాంధారము నష్టద్వితీయముగా లభ్యమగు
చుప్పది. పిదవ పరిశేషాయము వలన మధ్యమము తార హరకముగా
ఉట్టాచిమమగా లభ్యమగుచున్నది. అపుడు మగరి అని నష్టతానరూపమగును.
చుట్టి మొక్కాటైతే చివరఁగాని మధ్యఁగాని లోప చాలనము ఉండదో ఆక్కడ
క్కుడమాలక్కిమాంత్యాది స్వరము నష్టమైనను అటువంటిదే లభ్యమగునని
పెరియుండ్రది.

తానవ్యరమితోర్వ్యధః వంక్తిగాత్మాంక మిశ్రిణాత్తే
ఏకస్వరాది తానానాం సంఖ్య సంజాయుషే క్రమాత్తే

ఏకస్వరాధులలో నేదోయెక స్వరములోనున్న అన్ని స్వరములతో తత్పుంఖ్యతోఁ గూడినవి తత్త్వమ పంఖ్యలు. మిశ్రిణాంతమ ఏకస్వరాది తానముల పంఖ్యవచ్చును. ఒకస్వరమునకు ఒకటి. ద్విస్వరమునకు రెండు, త్రిస్వరమునకు అరు, చతుస్వరమునకు 24 ఇట్లు పంఖ్యవచ్చును.

సాధారణము— 1 స్వర సాధారణము 2 జాతిసాధారణము అని రెండు విధములు. స్వరసాధారణము 1 కాకలి సాధారణము 2 అంతర్ధ సాధారణము పడ్డసాధారణము 4 మధ్యమసాధారణము అని నాలుగు విధములు.

వర్ణములు.

గానక్రియోవ్యతే వర్ణః సచతుర్భా నిరూపితః
స్తాయ్యరోహ్య హరో హేచసంచారీత్వధలక్షణం

గానక్రియవర్ణమని చెప్పబడుచున్నది. కర్మాటక సంగీతములో వర్ణము లనివేఱుగా వ్యవహరింపబడినది, 1 స్తాయి. 2 ఆరోహి 3 అవరోహి 4 సంచారి అని నాల్గు విధములు మతీంక లక్షణం చెప్పబడును.

మంద్రాదిస్వర చిహ్నములు.

స్తిత్యా స్తిత్యాప్రియోగః స్వాదేకమైవ స్వరస్వయః
స్తాయాకర్ణః సమిష్టేయః వరావస్వర్థనామకో
ఏతత్పుంమిత్రణాద్వర్ణః సంచారీ పరికీర్తితః

ఒకస్వరమును ఆపి ఆపి ప్రమోగించునది స్తాయివర్ణమనబడును. ఇతర ములు సార్థక మైనపేరుగలవి.

విజిష్టవర్ణ పందర్భమంకర ప్రవచ్ఛతే
ఖిశేషముగల వర్ణములుగల పందర్భమును ఆమంకడమందురు.

మంద్రాది స్వరచిహ్నములు

మంద్రోబిందు శిరాభ వేత్,

ఉర్ధ్వరేఖా శిరాప్రారో లిపొత్రిర్వచనాత్ముషః

బిందువుపై నున్నది మంద్రము. పైకిగీత యున్నది తారము. వ్రాతలో
ఓ ఆంకెవేసినచో ప్లతము..

ప్రశన్నము=మంద్రము

అణంకార స్వరములు.

0 0 1

1. సా సా సా ప్రశన్నది (ప్రశన్నమైన ఆదిస్వరముగలది)

1 1 0

2. సా సా సా ప్రశన్నంతము (చివరిస్వరము ప్రశన్నముగ గలచి.)

0 1 0

3. సా సా సా ప్రశన్నయంతము (మొదటి చివరి ప్రశన్నములు గలవి.)

1 0 1

4. సా సా సా ప్రశన్నమధ్యము (మధ్యస్వరము ప్రశన్నముగ గలది.)

0 0 0 0 0 0

5. సారి సా సాగమ సా- సపదని సా-(క్రమరేచితము.)

0 1 0 1 0 1

6. సరి సా- సగమ సా-సపదని సా-దీత్తము

1 0 1 0 0

7. సారి సా- సాగమ పా-సాపదనిన సా [వసాదము]

ఇవి స్తాయి గతాలంకారములు.

—०—

ఆరోహిస్వరములు-ఆవరోహిస్వరము-స్వరనామము

1. సారీగామాపాదానీసా	సానీవాపామాగారీసా		వి సీర్జ్ ము
సస రిరి గగ ము	సస నిని దద పప		నిష్క్రింపుము
పప దద నిని స	ము గగ రిరి సస		

2. సనని-రిరి-గగగ-మమమ-వవవ-సనస నినిని దదద వవవ | గృత
దదద-నినిని-సనస మమమ-గగగ-రిరి-సన | వర్షము.
3. సనసన రిరిరి గగగగ మమమ సనసన నినినిని దదదద వవవవ దదదద సినినిని సనసన సనస మమమ గగగ రిరిరి సనసన
4. సాసారి-గాగాగామ-పాపాపాద-నినినిన-సాసాదపాపామ-
గాగాగారిసనస బిందువు
5. సగ వ ని న ద మ రి - అభ్యచ్ఛయము=దాటు
6. సారిరి గాగాగా మామామామా | సానీసా దాదాదా
మామా పాపాపాపాపా- | పాపాపాపా దాదాదా హసితము
పాపాపాపాపా-దాదాదాదా-నీనీనీనీనీనీనీసా
పాపాపాపా-దాదాదాదా
7. సరి రిగ గమ మవ వద దని నిన-అరోహిస్వరములు ప్రేంఖితములేక
క్రమము.
సని నిద దవ వమ మగ గరి రిస-అవరోహిస్వరములు
8. సగ గవ పనిన (దాటుతో) అరోహి స్వరములు ఆశ్చీ ప్రము
సద దగ గస [దాటుతో] అవరోహి స్వరములు.
9. సరిగ గమవ వదని దనిన సంధి ప్రథీ— అవరోహి
సనిద నిదవ దవమ పగరి గరిస చాచుదసము అవరోహిస్వరము
10. సన సరిగా మమమ వదా నిని నినసీ దద దమగా రిస ససా ఉద్దీతము
11. సరి రిగా మవ వదా నిన సని దవ వమ గరి రిసా. ద్వాహితము
12. సరిగ గగా మవద దదా నినసి నిని దవ మమ మా గరి సనసా ప్రతివర్షము
13. సనస రిరి గగగ మమమ వవవ దదద నినిని సనస నినిని దదద వవవ మమమ గగగ రిచి సనస పృథగేషి

- ० -

సంచార్యాలంకార స్వరములు.

1. సగరి-రిమగా-గవమా-మదపా-పనిధా మంద్రాదిమము
2. గసరి-మరిగా-పగమా..దమపా-నిపదా మంద్రమధ్యమము

అల్పకౌరపులు

3. రిగసా-గమరి మహా-పదమా-పదనిపా మంచ్రాంతము
4. శగా-రిమా-గపా-మదా-పనీ ప్రవ్యారము
5. శరిసా-రిగరీ-గమగా-మహమా-పదపా-పదసిథా ప్రవసాదము
6. సాగరిమాసా-రీమగపారీ-గాపమథాగా-మాపాచనీమా వ్యాప్తతము
7. సగరిమా-మరిగాసా-రిగమగాప-పగమారీ-గాపమథా-దమపాగా-మారపనీ-నిపదామా ఫలితము
8. సగమా-రిమపా-గపదా-మదనీ పరిశర్తకము
9. శరిగా-రిగమా-గమపా-మహదా-పదనీ ఆషైపము
10. శాశాశరిశా-రీరీగరీ-గాగాగామగా-మామాపమా-దాదాదానిదా విందువు
11. శరిగరీ-రిగమగా-గమపమా-మహదశా-పదనిదా ఉద్యాహితము
12. మామాపమా-పాపాపారిపా-ధాధాగధా-నీనీనీసారీ ఉర్మి
13. శరిగమా-మగసరిశా-రిగమపా-పమగరీ-గమపదా-పదమగా-మపదనీ-నిదపమా శమము
14. శరిరిశా-రిగరీ-గమమగా-మపాపమా-పదాధపా-ధనీనిదా ప్రశంఖము
15. శరిశాగశా-రిగరీమరీ-గమపాపగా-మపమాధమా-పదపానిథా నిమ్మాజీతము
16. శస-రిథ-గని-శసా శ్రీనము
17. శరి శరిగ శరిగమ రిగరిగమ రిగమపా గమగమపా శ్రమము
18. శరిపమగరీ-రిగపమగా-గమసీధపమగా ఉద్ధర్తితము
19. శగరి-శగరి-శా రిమగ-రిమగ-రీ-గపమ-గపమ... రంజితము
20. శసామగరీ-రిథాపమగా-గనీపదమా శన్నిప్పత్త ప్రవ్యాతము

21. సాపరిమాగా-రీరీగపామా-గాగమధాపా-మామపనీధా వేఱ
 22. సారీమరీసా-రీగపగారీ-గమా-దమాగా-మపనివమా | లలితస్వరము
 23. నరిసా-సరిగరిసా-సరిగఁగరిసా-గసరిగను-వమగరిసా హంకారము
 24. సగరిసా-రిమగరీ-గపమగా-పనిధపా హదమానము
 25. సగమామరిసా-రిమపాషగరీ-గపవా-ధమగా-మదనీసిపమా.ఆపలోకితము
 ఇవి సంచారి అలంకారములు

* * *

ఇంక సప్తాలంకారములు.

1. నరిగమపాధనిసా“సా తారమంద్రప్రసన్నము
2. సా సా సిదపమ గరి సా మంద్రతార ప్రసన్నము
3. ససరిరిషసరిసా-రిరిగగురిగరీ-గగమమగగమగా ముమపమమపమా - పపదదపపదపా-దదనినిదదనిదా - ఆవర్తకము
4. ససరిరిష-రిరిగగరి-గగమమగగ-మమపపమమ- పపదదప-దదనినిదద- నంప్రదానము
5. సగసగా-రిమరిమా-గపగపా-మదమదా-పనిపనీ విధుతము
6. సరిసరి-గరిగరి-రిగరిగ-మగమగ-గమగమ-పమపమ- ఉపలోలము
7. ససగసగా-రీరిమరిమా-గగపగశా-మమదమపా-పపనిపనీ ఉల్లాసితము
8. సరిరిష రిగాగరీ-గమమగా-మపపమా పపదపా దనీనిధా-నిసాపనీ న్యైబోల్టిక
- పైని సంగీత రత్నాకరములో శార్క్షదేవనిచే చెప్పబడెను.

జంటవరునలు

ఇంక నేటి సంగీత సంప్రదాయములోని కొన్ని జంటవరునలు

1. సస రిరి గగ మమ వవ దద సిని “సస” ।
సస సిని దద వవ మమ గగ రిరిష్టస్ ||
2. సస రిరి గగ మమ రిరి గగ మమ వవ
గగ మమ వవ ధధ మమ వవ ధద సిని
వవ ధధ సిని సస సస సిని దద వవ
సిని దద వవ మమ దధ వవ మమ గగ
వవ మమ గగ రిరి మమ గగ రిరి సస
3. సస రిరి సస రిరి గగ మమ
రిరి గగ రిరి గగ మమ వవ
గగ మమ గగ మమ గగ మమ వవ దద
మమ వవ మమ వవ మమ వవ దధ సిని
వవ దద వవ దద వవ దధ సిని సస
సస సిని సస సిని సస సిని దద వవ
సిని దధ సిని దద సిని దద వవ మమ
దద వవ దధ వవ దధ వవ మమ గగ
వవ మమ వవ మమ వవ మమ గగ రిరి
మమ గగ మమ గగ మమ గగ రిరి సస
4. ససరి ససరి సరి సస రిరి గగ మమ
రిరిగ రిరిగ రిగ రిరిగ మమ వవ
గగమ గగమ గమ గగ మమ వవ దద
మమవ మమవ మమ మమ వవ దద సిని
షవద వవద వద వవ దద సిని సస
ససని ససని సని సస సిని దద వవ
దధవ ధదవ దవ దద వవ మమ గగ

వపమ పపమ పమ పవ మమ గగ రి
 మమగ మమగ మగ పప మమ గగ రిరిస
 మమగ మమగ మగ మమ గగ రిరిస

5. పస రిరిగ సలగ పస రిరి గగ మమ
 రిరి గగమ రిరి గగ మమ పవ
 గగ మమప గమప గగ మమ పద పద
 మమ పపద మపద మమ పప దధ సిసి
 పప దదని పదని పవ దద సిసి సని
 పస సిసిద సనిద పస సిసి దద పవ
 సిసి దదప సిద సిసి ధద పమ మమ
 దద పపమ దపమ ధధ పవ మగ రి
 పప మమగ పమగ పప మమ గగ రి
 మమ గగరి మగతి మమ గగ రిరి సస

6. సాప రీరి పస రీరి పస రిరి గగ సస రిరి పరిరి పరిరి సరిరిగా గమమ
 రీరి గాగ రిరి గాగ రిగగ మమ రిరిరి గగ రిగగ రిరి గమామ పవ
 గాగ మమ గగ మమ గమమ పవ గగగ మమ గమమ గమమ
 పాప ధధ

మమ పాప మమ పాప మపవ దద మమమ పవ మపవ మపవ
 దాద సిసి

పాప దాద పవ దాద పదద సిసి పవ పదద పవద పదద సీసి పస
 సాప సీసి పస సీసి సనిని దాద పస సనిని సనిని సనిని దాద పవ
 సీసి దాద సిసి దాద సిదద పవ సిసి దద సిదద పదద పాప మమ
 దాద పాప దద పాప దపవ మమ దదద పవ దపవ పపమా మగగ
 పాప మమ పవ మమ పమమ గగ పవ పమమ పమమ పమమ గాగ రి
 మమ గాగ మమ గాగ మగగ రిరి మమ మగగ మగగ రిరి పస

తృతీయా యి

మండ షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతిగా షడ్జమువరకు ఒకస్తోయ
 మధ్య షడ్జము మొదలు ఆరోహణ గతిగా షడ్జమువకు రెండు స్తోయాలు. తార
 షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతి షడ్జముపటకు మూడవ స్తోయాలు.

శ్చ క్రిందివి అలంకారములుగ నేటి సంప్రదాయమునఁ జెవ్వబడినవి ఇవి సంగీత పొంజూతములో జెవ్వబడెను. చతుర్దండ్రి ప్రకాశికలో వెంకటమథ్మి కూడ చెప్పేను. ద్రువతూళము దీని పేరు ఇంద్రనీల.

14 అష్టరములకాలము చతుర్శత్కాంగాత్మి.

1. సరిగమ	గరి	నరిగరి	సరిగమ
రిగమప	మగ	రిగమగ	రిగమప
గమపమ	పమ	మనదసి	గమపద
మపదని	దప	మపదప	మపదని
పదనిప	నిద	పదనిద	పదనిప
సనిదప	దసి	సనిదని	సనిదప
నిదపమ	పప	సిదపమ	సిదపమ
దపమగ	మప	దసమప	ధపమగ
పమగరి	గప	పమగమ	పమగరి
పమగరిప	రిగ	పమగరిగ	పమగరిప

మత్యతూళము 10

రూపకతూళము 10

2. 10 అష్టరములు చతుర్శత్కాంగాత్మి

3. 6 అష్టరముల కాలము

దీనిపేరు మహావృజము

చతుర్శత్కాంగాత్మి

సరిగరి	సరి	సరిగమ	దీనిపేరు	నిర్మిషము
రిగమగ	రిగ	రిగమప	సరి	సరిగమ
గమపమ	గప	గమపద	రిగ	రిగమప
మపదప	మప	మపదని	గప	గమపద
పదనిద	పద	పదనిప	మప	మపదని
సనిదని	ససి	సనిదప	పద	పదనిప
నిదపద	నిద	నిదపమ	పసి	ససిదప
దపమగ	మప	దపమగ	నిద	నిదపమ
పమగరి	గప	పమగరి	దప	దపమగ
పమగరిప	రిగ	పమగరిప	పప	పమగరి
			మగ	మగరిప

జఱపె 100

త్రిపుట 100 కోకిలము

10 అష్టరములు మృషణాతి

7 అష్టరములకాలము త్రిష్టణాతి

సరిగనతి	సరిగ	మా	సరిగ	సరి	గమ
రిగమరిగ	రిగమ	పొ	రిగమ	రిగ	మహ
గమపగమ	గమప	రా	గమప	గమ	పద
మపదమప	మపద	నీ	మపద	మప	దని
పదనిపద	పదని	సా	పదని	పద	నిప
సనిదసని	సనిద	పొ	సనిద	సని	దప
నిదపనిద	నిదప	మా	నిదప	నిద	పమ
దపమదప	దపమ	గా	దపమ	దప	మగ
పమగపమ	పమగ	రీ	పమగ	పమ	గరి
మగరిపమ	మగరి	సా	మగరి	మగ	రిప

శి అష్టరములు

దీనిపేరు పీతము

పరి	సరిగ	సరిగమ
రిగ	రిగమ	రిగమప
గమ	గమప	గమపద
మప	మపద	మపదని
పద	పదని	పదనిప
సని	సనిద	సనిదప
నిద	నిదప	నిదపమ
దప	దపమ	దపమగ
పమ	పమగ	పమగరి
మగ	మగరి	మగరిప

టీ. కె. ఎ ఆవర్తము, అడ్డతాళము

సరిగరి	సరిసరి	సరిగమ
రిగమగ్	గమగమ	గమవద
మవదవ	మవమప	మవదసి
వదనిద	వదవద	వదనిష
సనిదసి	సనిసని	సనిదవ
సిదపద	సిదసిద	సిదపమ
దపమవ	దపదవ	దపమగ
పమగమ	పమపమ	పమగరి
మగరిగ	మగమగ	మగరిస

స దా న ० ద ము

సరిగమ	రిగమప	గమవద
మవదసి	వదనిస	ససిదప
సిదపమ	దపమగ	పమగరి
మగరిస —		

ఆటతాళము 1100

14 అష్టరములు ఖండజాతి

సరీగా	సారిగా	మామా	చతుర్శజాతి
రిగామా	రీగమా	పాపా	సరిగమ
గమాపా	గామపా	దాదా	రిగమప
మపాదా	మాపదా	నీనీ	గమపద
వదానీ	వాదనీ	సాసా	మవదసి
సిదాపా	సిదపా	మామా	వదనిస
దపామా	దాపమా	గాగా	ససిదప
పమగా	పామగా	రిరి	సిదపమ
మగాతి	మాగరి	సాసా	దపమగ
			పమగరి
			మగరిస

పరిగా	రిగమూ	గమపా	మహదా
పదనీ	ధనిసా	పనిదా	నిదపా
మగరి	గరిసా		
పరిగ	రిగము	గమహ	మహద
పదని	దనిస	పనిద	నిదహ
దషమ	పమగ	మగరి	గరిస

అలంకార ప్రయోజనములు

రక్తీశఃస్వరజ్ఞాసం వ్యాంగానాం విచిత్రతా
ఇత్ప్రయోజనాన్యాషు రలంకార నిరూపణే

రక్తి పాప్తించుట, స్వరముల జ్ఞానము వ్యాంగముల వైచిత్రి అను
ను అలంకారమువలన సిద్ధించు ప్రయోజనములు.

గమకములు -

గమకములు పదువైదు. ఇవి చతుర్ధండి ప్రకాశికలోఁ జెప్పబడినవి.
క్రోతం తంజించుటకై స్వరముల వివిధ కంపనములను గమకములందురు.
రంజనను పొందించునవి గాన గమకములని వ్యక్తుతి.

1. తిరిషము - ఒక పొట్టిస్వరమును $1/8$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతో
స్వాకమును గంపింపఁ జేయుట.
2. ముఖరితము - పొట్టిస్వరమును $1/6$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతో
గంపనము జేయుట.
3. కంపతము - పొట్టిస్వరమును $1/4$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతో
గంపనకు జేయుట.
4. లీపము - పొట్టిస్వరమును $1/2$ మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము
జేయుట.
5. ఆండోక్కితము - పొట్టిస్వరము ఒక మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము
జేయుట.

7. క్రిభిన్నము - ఎండు స్తానములలో వేగము తో స్వర జారముచేయుట
8. కురులము - ఒలి గమకములలోని స్వరములను ఘనము ఉచ్చరించుట.
9. ఆహతము - స్వరసంచారముచేయుచు ఈరు చాతిస్వరము పైని ఆహతము చేసి క్రిందకు ఏనలుట
10. ఉల్లాసితకు - స్వరసంచారములో ఒకస్వరమును దాటి కొంచెంకు పోవుట.
11. ష్టాపితకు - మూడు పొట్టిస్వరకాలము వేగముతో కొంచెం చేయుట.
12. గుంఫితము - హుంకారముతో గుంభీరముగా కంపనము చేయుట.
13. ముద్రితము - నోరుమూసికొని కంపనము చేయుట.
14. నామితము - స్వరములను క్రిందకు అవరోహించి కంపనము చేయుట.
15. మిశ్రితము - పైని చెప్పిన గమకములలో ఒకటికండి నెక్కువ గమకము లను కలిపి కంపనము చేయుట.

ఇంక నేటి సంపదాయములోని దశవిధి గమకములు -

ఆరోహమవరోహంచ థాలుస్సురిత కంపితాః

ఆహతఃప్రత్యాహతశ్చ క్రిపుచ్ఛందోఽ మూర్ఖనాః

1. 1 ఆరోహము 2 అవరోహము 3 థాలు 4 స్సురితము 5 కంపితము
6 ఆహతము 7 ప్రత్యాహతము 8 క్రిపుచ్ఛము 9 ఆందోఽనము
10 మూర్ఖన అని గమకములు పది.

1. ఆరోహము - పరిగమ పదసిస

2. అవరోహము - సని ధవ మగరిస

3. థాలు - సవ, సమ, సగ, సరి, సస

4. స్సురితము - సస, రిరి, గగ, మమ, వప, దధ, సిని, సస

5. కంపితము - పాపపవ-ఒకస్తానమువందు నిలిచి స్వరస్తానములను వలికించు

6. ఆహతము - సరి, రిగ, గమ, మప, పద, దసి, సిస

7. ప్రత్యాహతము - సని, నిద, దప, పమ, మగ, గరి, రిస

8. క్రిపత్వము - నసన, తిరిరి, గగగ, మమమ, వవవ.
 9. ఆందోళనము - సరిసహావ, రిగరిమామ, గమగహావ.
 10. మార్కున - పరిగమ పదని లిగమ పదనిస, గను, పదనిపరి.

స్వరజాతులు

ఈ స్వరజాతులనే స్వరజతులని లేటి సంగీత సంప్రదాయుళ్లు చ్ఛపురించిరి.

శ్రుతాఃస్వర్ణాతమః పత్త తాః పద్మాది స్వరాభిధాః
 పద్మాస్వర్ణాదివ గాంధారీ మధ్యమా పంచమీతథా
 కై పత్తి చార్ధవై పాది శ్రుతాలక్ష్మీ కథ్యతే.

పద్మాది స్వరములనుబ్రాత్రి (స పాష్టి) (ర ఆర్పథి) (గ గాంధారి) (మ మధ్యమా)
 (ప పంచమీ) (ధథై వత్తి) (ని కై పాది అని జాతులేదు గెలిగినవి.

- శ] పద్మము న్యావ స్వరముగాఁ గలది పాష్టి.
 ర] బుషభము న్యావ స్వరముగా గలది ఆర్పథి.
 గ] గాంధారము న్యావ స్వరముగా గలది గాంధారి.
 మ] మధ్యమము న్యాసముగాఁ గలది మధ్యమము. ఇక్కొన్న న్యావస్వరములనుబ్రాత్రి ధథై వత్తి మెదలగు పేరులు వచ్చినవి.

ఒంక తుద్దముల లక్షణము చెప్పబడును.

యాసాం వామస్వరోన్యాసో అవన్యాసోగ్రహాత్తథా
 తారన్యావ విహీనాస్తాః పూర్వాః తుద్దాభిధామతాః

ఏవ్వరములయొక్క నామస్వరము న్యాసముగను అవన్యావముగను గ్రహముగను ఉండునో మతియు తారస్తానములో న్యాసములేకుండునో ఆవిధ్యములవడును. న్యాసాముల లక్షణము మందు చెప్పబడును.

వికృతా న్యావ వర్ణితల్లక్ష్మీవా శవంత్యమూః

న్యావము తక్క మీరిన యాలక్షణము లేసివి వికృతములు అనఁదా పామస్వరమునే చ్ఛాపముజేసి ఇతరస్వరములను ఆవన్యాసాదులముగాఁ జేసివచో తిరి వికృతములాస్తము. ఇక్కొతములందు న్యాసము తప్పక యుండునన్నమారు.

సంపూర్ణత్వ గ్రహంశాపన్యసేష్యకె కవర్జనాత్త
భవంతి భేదాశ్వత్వారోద్వయోస్త్యగేన షట్టుతాః

సంపూర్ణత్వాదులతో ఒక్కాక్కాతి లేసిచో నాలుగు - దక్షములగును.
రెండేసి లేసిచో ఆరు రకములధును.

1. సంపూర్ణము లేసిచో (సవ్తస్వరథులు లేసిచో) అనగా గ్రహము అంశము అవన్యాసము గలది ఘికరకము.
2. గ్రహము లేసిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము అవన్యాసము గలది రెండవరకము.
3. అంశము లేసిచో అనగా సంపూర్ణత్వము గ్రహము అవన్యాసము గలది మూడవరకము.
4. అవన్యాసము లేసిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము గ్రహము గలది నాల్గవరకము ఇట్లు నాల్గురకములు. రెండేసిలేసిచో గలుగుభేదములు ఆఱ.
1. సంపూర్ణత్వ గ్రహములు మాత్రముగలది ఒకరకము.
2. సంపూర్ణత్వము అంశము మాత్రయ గలది రెండవరకము.
3. సంపూర్ణత్వము అవన్యాసము మాత్రము గలది మూడు.
4. గ్రహము అంశము మాత్రము గలది నాలుగు.
5. గ్రహము అవన్యాసము గలది ఆయిదు.
6. అంశము అవన్యాసము గలది ఆఱ.

త్యాగేత్రయ్యాం చత్వార్థ, ఏక స్తుతీకేవతుష్టయే

భేదాః వంచాదశై వేత్తేషాఢ్యాః సదిఖ ర్మిరూపితాః

మూడులేసిచో నాలుగురకములు. నాలుగులేసిచో ఒకరకము. ఇట్లు షాడ్మికి భేదములు వదునైదు ఉండునని పత్పురుషులు నిరూపించిరి,

1. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అంశములేసిది ఒకటి.
2. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అవన్యాసము లేసిది రెండు.
3. సంపూర్ణత్వము అంశము అవన్యాసము లేసిది మూడు.
4. గ్రహము అంశము అవన్యాసము లేసిది నాలుగు నాల్బుగు - లేసిచో ఒకటి.

1. సంహర్షత్వము గ్రహము అంశము, ఆపన్యాసము లేనిది ఒకటవరకము,
తత్త్వాష్టా హర్షతాహీనాః పాదవోడవ భేదతః

అందు హర్షములేని భేదములు ఎనిట్లిది. పాదవోడవ భేదములు $8 \times 2 - 16$

అతో అష్టావధికా ఆర్షభ్యాదిష్యోదవ జూతిమ
అతస్త్రయోవింశతిథా షట్పు ప్రత్యేక మీరితాః

హర్షత్వమును పాదవభేదములు ఎనిమిదింటిచేతను ఇతర భేదము
లేదింటిచేతను వదునై దు అగును.

ఆర్ధుళి (ర) మొదలగువానియందు బౌదవకూతిగి (డెండేసి స్వరములు
లేనిదానిని) బట్టి ఈవిధముగ ఎనిమిది యొక్కవగాన ఇరువది మూడగును..
ఈవిధముగా ఆర్ధుళి (ర) మొదలగు ఆఱును ఇరువది మూడింది యుగును
గాన ($6 \times 23 = 138 + 15$) మొత్త 153 అగును.

వికృతాసాంతు సంస్కర్ణాజ్ఞాతా ఏకాదశస్కృతాః

నై ని జెప్పిన వికృతములయొక్క కలయికవలనఁబ్లట్టినవి వదునొకండు
11 అగును.

1 స్వాత్మక కై శికి 2 షడ్జోదిచ్యవా 3 షడ్జమధ్యమః
4 గాంధారోదిచ్యవా 5 రక్తగాంధారీ 6 కై శికితథా
7 మధ్యమోదిచ్యవా 8 కార్యారహీ 9 గాంధారవంచమీ
10 తథాంధీ 11 వందయంతీ తదేతూనధునాట్యువే.

ఆవదునొండు ఇవి. 1 షడ్జకై. 2 షడ్జోదిచ్యవ 3 షడ్జమధ్యమ
4 గాంధారోదిచ్యవ 5 రక్తగాంధారీ 6 కై శికి 7 మధ్యమోదిచ్యవ 8 కార్య
రవి 9 గాంధారవంచమి 10 అంధీ 11 వందయంతి. ఇవి యొక్కినవో వాగికి
కారణములు చెప్పేదను.

షాష్టిగాంధారికా యోగాజ్ఞాయతే షడ్జకై శికి

షాష్టికామధ్యమాభ్యం తుఖాయతే షడ్జమధ్యమః

గాంధారీ వంచమ భ్యాంతు జాతాగాంధార వంచమీ
గాంధార్యాద్భుతికభ్యాంతు జాతిరాంధ్రి ప్రజాయతే

పొడ్డిగాంధారి కలియుటవల్ల షడ్జకై శిక జాతికలుగును. (స+గ) పొడ్డి మధ్యమ కలియుటవల్ల షడ్జమధ్యమక్కాతి ఆగును (స+ము) గాంధారి వంచమము కలియుటవల్ల గాంధారవంచమి జాతిఅగును (గ+ప) గాంధారి ఆర్ఘ్యభి కలియుటవల్ల ఆంధ్రి జాతిఅగును (గ+రి)

పొడ్డి గాంధారికా తద్వత్తదై వత్తి మిళితా స్త్రీమాః
షడ్జో దీయవత్తిం జాతిం కుర్యాః కార్యారవీంపునః

పొడ్డి గాంధారి ధై వత్తి ఈమూడింటి కలయికవలన షడ్జోదిచ్యవ ఆను
వది ఆగును. ఇంక కార్యారవి చెవ్వబడును.

ఉద్యయంతినై పొది వంచమ్యార్ఘ్యభికాయుతాః
నై పొదివంచమి ఆర్ఘ్యభి ఈ మూడిటి కలయికవల్ల కార్యారవి కలుగును.
[గి+ప+రి]

నందయంతితు గాంధారీ వంచమ్యార్ఘ్యభికాన్యితా
గాంధారివంచమీ ఆర్ఘ్యభి కలిసినచో నందయంతి ఆగును [గ+ప+రి]

గాంధారీ ధై వత్తి పొడ్డి మధ్యమేతి యుతా స్త్రీమాః
గాంధారోదిచ్యవాం కుర్యార్ఘ్యమోదిచ్యవాంపునః

గాంధారి ధై వత్తి పొడ్డి మధ్యమ అనుసవి గలిసినచో గాంధారోచ్యవ
తగును. ఇంక మధ్యమోదిచ్యవయైతే.

ఏతా ఏవవినాపొడ్జ్య వంచమ్య సహకుర్వతే
తుర్యస్తా రక్తగాంధారీం నై పొదివచ్ఛై వత్తి
ఆర్ఘ్యభి ధై వత్తిం త్వక్త్వ వంచభ్యః కైకిథవేత్
ఇవే పొడ్డి లేకుండ వంచమితో కూడ మధ్యమోదిచ్యవ ఆగును. [గ ధ మ వ]
నైపొదిధై వత్తి ఇవిలేనిచో రక్తగాంధారి ఆగును.
అర్ఘ్యభిధై వత్తి లేనిచో లేక మిగిలిన అయిదువల్ల కై శికి ఆగును.

1. నగ - (పొడ్జి గాంధారి) - షడ్జకై శికి
2. నమ - (పొడ్జి మధ్యమ) - షడ్జ మధ్యమ
3. గవ - గాంధారి వంచమి - గాంధార వంచమి
4. గరి = (గాంధారి ఆర్షబీ) - ఆంధ్రి
5. లగధ - (పొడ్జి గాంధారి కై వతి) - షడ్జోదీవ్యవత్తి
6. సివరి = (నై హాది వంచమి ఆర్షబీ) - కార్యార్థవి
7. గపరి = గాంధారి వంచమి ఆర్షబీ - నందయంతి
8. గధసమ (గాంధారి కై వతము పొడ్జి మధ్యమ గాంధారో దీవ్యవ)
9. గధమవ - గాంధారి కై వత మధ్యమ వంచమి - మధ్యమో దీవ్యవ
10. గమపని - గాంధారి మధ్యమ వంచమ నై హాది - రక్త గాంధారి
11. నగమవని - [పొడ్జి గాంధారి మధ్యమ ఫంచమి నై హాది] కై శికి షడ్జకై శికి మొదలగు పేర్లు సిర్కటములు కొన్ని రూఢములు.

షడ్జగ్రామ జాతులు

చతుర్ణః షడ్జ శబ్దినోయ్ కై పొదీ కై పత్తి తథా
ఆర్షబీచేతి సమైతాః షడ్జగ్రామస్య జాతుమః

షడ్జ శబ్దములు గలవి నాలుగు అనగా 1 పొడ్జి 2 షడ్జకై శికి 3 షడ్జ
మధ్యమ 4 షడ్జోదీవ్యవ 5 నై హాది 6 కై వతి 7 ఆర్షబీ అని యివి షడ్జ
గాంధ్యములోని జాతులు.

మధ్యమ గ్రామ జాతులు.

శేషామ్యర్షమధ్యమ గ్రామే పూర్ణత్వాద్యధునోచ్యతే

మిగిలినవి మధ్యమ గ్రామములోని జాతులు. 1 గాంధారి 2 మధ్యమ
3 వంచమి 4 గాంధారవంచమి 5 ఆంధ్రి 6 కార్యార్థవి 7 నందయంతి
8 గాంధారోదీవ్యవ 9 మధ్యమోదీవ్యవ 10 రక్త గాంధారి 11 కై శికి ఇవిమధ్య
మగాంధ్యములు.

ఇంక పూర్ణత్వాదులు చెవ్వబడును పొడ వోడవములుగాక నిత్యము పూర్ణమగు
జాతులు.

పూర్వజూతులు

కార్యారథ గాంధార వంచమీ షడ్జకై శిక్ష
మధ్యమోదీచ్యవేత్యేతా నిత్యపూర్వాఃప్రక్షితితాః

1 కార్యారథ 2 గాంధార వంచమీ 3 షడ్జకై శిక్ష 4 మధ్యమోదీచ్యవ
అన్నవి పూర్వములు.

సంపూర్ణ షాడవములు

షాడ్జివనందయం త్వాంధీ గాంధారోదీచ్యవేత్యమూః
సంపూర్ణషాడవాః ప్రాహచత్ప్రసః సోధలాత్మజః

1 షాడ్జి సందయంతి 2 ఆంధ్రి 4 గాంధారోతీచ్యవ అని సంపూర్ణషాడ
వములు నాలుగని సోధలుని ప్రత్యుతుడుచెప్పేము.

సంపూర్ణముగను షాడవముగను జౌడవముగను నుండు జాతులు.

దశావరిష్టాః సంపూర్ణ షాడజౌడవితామతాః

మిగలినవి పది సంపూర్ణషాడవాడువములుగ నున్నవి 1 ఆర్ఘ్యభి 2 గాంధారి
3 మధ్యమ 4 వంచమి 5 దైవతి 6 నైషాది 7 షడ్జోదీచ్యవ 8 షడ్జమధ్యమ
9 రక్తగాంధారి 10 కై శిక.

1. ఆర్ఘ్యభిలో షడ్జము లోపించినచో షాడవమును సపలు లోపించినచో
జౌడవమునగును.
2. గాంధారి 3 రక్తగాంధారి 4 కై శికి అను వాసిలో రి లోపించినచో
షాడవములును రిథలు లోపించినచో జౌడవములగును.
3. మధ్యమపంచమి వీనిలో గ లోపించినచో షాడవములును, నిగలు
లోపించినచో షాడవములను సపలు లోపించినచో జౌడవములునగును.
షడ్జోదీచ్యవలో ఉ లోపించినచో షాడవములును ప, రిలు లోపించినచో
జౌడవములునగును.
4. షడ్జమధ్యమలో ని లోపింపగా షాడవములును నిపలు లోపించినచో
జౌడవములు నగును.

వంచమీ, మధ్యమా, షడ్జ మధ్యమాభ్యాసుజూతిము
స్వరసాధారణం ప్రశోక్తం మునిభి ర్ఘరతాదిభీః

1 పంచమి 2 మధ్యమ 3 షడ్మధ్యమ అను జాతుల స్వరములు సాధారణముగ గలుగునని భరతాది మునులనిరి.

అంశేషమహిష్యవయథా స్వసియమాద్భువేత్
ఏత దల్చనిగాస్వాహుః కంబలాశ్వత రాదయః

నిగలు తక్కువగాఁ గల వంచమీ మధ్యమ షడ్మధ్యమ పొడ్జి అను వానిలో తమసియమము తప్పక సమచ అంశములందె స్వరసాధారణముగునని కంబలాశ్వతరాదులనిరి. నిషాదగాంధారములు ఇతరములకు సంఖారములగుటచే లోపము (అల్పము) ఇతరాంశయందు లేకపోవుటచే కాకల్యంతర ప్రయోగము చేయరాదని భావము.

అల్ప ద్వైతత్తతికే రాగ భాషాదావపి తన్నతం

అల్పద్వైతుర్తీతి గల జాతులందు రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగము అందు ఆకాల్యంతర సాధారణముగునని భరతాదుల మతము.

సిగయోరంశయోః షడ్మ మధ్యమాయాం నతద్వువేత్
పికృతాపీవ తత్త్వాపి స్వరసాధారణాశ్రయః

షడ్మ మధ్యమయందు అంశములైన సిగలకు ఆస్వర సాధారణము గలుగదు. అందులోను స్వరసాధారణమును ఆశ్రయించినవి వికృతములేగాని తుద్దములుగావు. షడ్మాదులందు తుద్దావ్యాఘ్రముందు వికృత స్వరప్రయోగము చేయరాదని భావము.

వీకాంశానందయంతీవ మధ్యమోదీవ్యవాతథా

గాంధారవంచమీ త్యైతాష్టిస్తోః ద్వయంశాస్తు ధైవతీ

గాంధారోదీవ్య వాచాధ వంచమీ త్వ్యదితాషమః

1. ఒకస్వరము అంశముగాఁ గలవి. 1 నందయంతి 2 మధ్యమోదీవ్యవ ని గాంధారవంచము వీనిలో వంచముము అంశముగా నుండును.
2. రెండుస్వరములు అంశముగాఁగలవి 1 ధైవతీ 2 గాంధారోదీవ్యవ ని వంచమీ అనునవి. ధైవతియందు బుషథ ధైవతములు (రిథ) అంశములు

గాంధారోదీచ్యవయందు షడ్జ మధ్యమములు (స, మ) అంశములు. వంచమిమందు బుషభ వంచమములు (రిప) అంశములు.

నై షాద్యార్ఘ్యభికా షడ్జ కై శిక్యంశికామతాః
అంధ్రికార్మారవీ షడ్జో దీచ్యవాశ్వతురింశక్షాః

3. మూడు అంశములు గలవి । నై షాది 2 ఆర్ఘ్యభికా తే షడ్జ కై శికి.

నై షాదిలో నిసగలు అంశములు. ఆర్ఘ్యభిలో రినిధలు తంశములు. షడ్జ కై శికలో సగవలు అంశములు.

4. నాలుగుస్వరములు అంశములుగాఁ గలవి. 1 అంధ్రి 2 కార్మారవి 3 షడ్జో దీచ్యవ. ఆంధ్రిలో రిగవనిలు అంశములు. కార్మారవిలో రివదనిలు అంశములు. షడ్జోదీచ్యవలో సమధనిలు అంశములు.

వంచాంశా రక్తగాంధారీ గాంధారీ మధ్యమాతథా
షాడ్జీత్యతాశ్వత్స్వస్మయః షడం శైక్తై వక్తై శికి.

5. అయిదు స్వరములు గలవి—1 రక్తగాంధారి 2 గాంధారి తే మధ్యమషాడ్జి. రక్తగాంధారిలో సగమవనిలు అంశములు గాంధారిలో సగమవనిలు అంశములు మధ్యమలో సరిగమనిలు. షాడ్జిలో సగమవదలు అంశములు.

6. ఆరు స్వరములు అంశముగాగలవి. కై శికి ఒకటే ఇందు రి తక్కు మిగిలిన సగమవదనిలు అంశములు.

సప్తాంశాః సూరిభిః షడ్జమధ్యమా పరికీర్తితాః
ఇతిత్రిషష్ఠి రంశాస్యర్జాతి స్వషాదశాస్యమే.

7. ఏడుస్వరములు గలది షడ్జమధ్యమ ఆనిసూరులచేఁ జెవ్యబడెను. ఇందు ఏడు స్వరములును అంశములె. ఇట్లు వదునెనిమిదియందు మొత్తము ట్రె అంశములుగలవు.

గ్రహంశతార మంద్రాశ్వన్యా సావన్యాపకౌతథా
అపిసంన్యాస విన్యాసౌ బహుత్వం చాల్పుతామతా
ఏతాన్యంతరమార్గేః సహలఛ్యాణై జాతిము
షాదవోడు వితే క్వాపీత్యేవ మాహుత్రుయోదశ

1 గ్రహము 2 అంశము 3 తారము 4 మండ్రము 5 న్యాసము 6 అపన్యాసము 7 సంన్యాసము 8 ప్రస్తుతము 9 బహుత్వము 10 అల్పత్వము 11 ఆంతరమార్గము (తోసూడ) 12 షాఢవము 13 షాఢవము. అని జాతులలో వానివాని సంబంధమునుబట్టి (ఆనగా రాగములలో) పదమూడు లక్ష్మిములుండును.

గ్రహ లక్ష్మి ము

గీతాది నిహిత స్తుత స్తురోగ్రహశతీరితః
త్రాంక గ్రహయోరన్యతోక్త షభయ్యైషః

మనోరంజకమైన ప్రస్తర సందర్భముగల గీతము పాండుటకు నారంభింపు బడుచేష్టడు మొదట స్తుప్యలములలో నేస్వరము గ్రహపింపబడునో ఆ స్వరము లలో నేచోయొకటి చెప్పినచో ఉభయగ్రహము. గ్రహముచెప్పినచోట అంశమునకు అంశము చెప్పినచోట గ్రహమునకు సంగ్రహము కలుగునని భావము. అంశముల వలెనే గ్రహములును 6ని ఉండునని తెలియునది. (రాగముగానిసంగతులుగాని ఏస్తురముతో పార్చిరంభింపబడునో ఆ స్వరము గ్రహము.)

అంశ లక్ష్మి ము

యోర కివ్యంజకోగేయే యత్పంచాద్యనువాదినో
విదార్య బహులో యస్మాత్తారమంద్ర వ్యవస్థితిః
యఃస్వయం యస్వయం వాదీవానువాదీ స్వరోచపరః
న్యాసావన్యా విన్యాస సంన్యాస గ్రహతాం గతః
ప్రయోగే బహులః సఃస్వద్యా ద్యంశోయోగ్యతావశాత్

1. గేయములో ఏది రక్తి వ్యంజకత్వాది ధర్ములగలదో 2 దేసి యొక్క పంచాది అనువాది స్వరములు విదారియను గీతి ఖండమందు బహుశ యోగము గలిగియుండువో : దేసివల్ల ఇదితారము ఇదిమంద్ర ముఅనువ్యవస్థ గలుగునో అనగా దేసిని హథుగా పెట్టుకొన్నందువల్ల పైస్వరమును ఆరోహణము చేయుటవల్ల మండవ్యవస్థయుఁ గలుగునో 4 ఏస్వరము స్వయముగా దేసికి పంచాది స్వరము అగునో ఒకప్పుడు వాదిగా వ్యవహరింపజడునే స్వరమునకు స్వయముగా పంచాదిగానే యగునో 5 ఏస్వరమునకు అనువాది స్వరమైతే ఇతరస్వరమే యగునో.

* ఆనగా ఎన్నటికిని ఆ స్వరము తనకుతాను (ఆస్వరమే) అనువాదిగా నుండదో ౬ ఏస్వరమైతే సందర్భమునుబట్టి ఒక్కాక్కావ్యాధు స్వాస్థముగా గాని, 7 అవస్థాస్థముగాగాని, 8 విన్యాసముగాగాని, 9 స్వాయంస్థముగాగాని 10. గ్రహముగా గాని ప్రయోగములో బహుళముగా అగునో ఆట్టి వాది స్వరము రక్తికి వ్యంజకత్వాది యోగ్యతలనుబట్టి అంశ స్వరమగును. ఈవది లక్షణములుగలది అంశస్వరమని భావము. రాగకళను జూపుటకై మాటి మాటికి ప్రయోగింపబడు స్వరము అంశము. అన్నమాట అంశ సొమాన్యాలక్షణము,

బహుళత్వం ప్రయోగేమ వ్యావకంత్వం లక్షణం

ప్రయోగములో బహుళముగా నుండుటయే వ్యావకమైన యంశలక్షణమని తేలిన సారాంశము.

తారస్వరము

మధ్యమే స్తవకేంశః స్వాత్స్వాత్మార స్థితాన్వరాన్
స్వరాంశుతుర ఆరోహి దేషతారావధిః పరః

మధ్య స్థాయియందున్న వడ్డాది స్తవస్వరములందు తారములోనున్న యాస్వరమునుండి పైనున్న నాలుగు స్వరములను ఆరోహణము చేయవలయును. ఇది నిరతిశయమనయుతారావధి. వడ్డగ్రామములుతారములో సనుండి రిగమప వఱకును మధ్యము గ్రామములో మ తోఁ గలిపి అనఁగా మపదని వఱకు ఆరోహణము చేయవలెను. కీనిని తారమందు ‘తార్వతే దూరం’ దూరముగా దరింపఁ జేయఁ బడునుగాన తారమని వ్యత్పత్తి వడ్డగ్రామములో వైతే తార పంచమునుండి ధై వత సిషాదములు ధనిలను అవి పైనున్నను

* ఎట్లన లోకములో రాజు ఆయా ప్రయోజనములనుబట్టి అమాత్యకృత్వములను చేయునుగాని భృత్యకార్యకారి మాత్రముగా నట్లు స్వరము అనువాది స్వరము గాదని భావము.

గాంధర్వవేదము

ఆరోహణము చేయరాదు. శక్తియున్నను తారము చేసినను రక్తియుండదు, గాన తారము చేయరాదు. మధ్యమగ్రామములోనై తే తార నిషాదము ‘ని, ఆసంభవము’ గాన అది తారముగా ఆరోహణము చేయబడదు.

**అర్వాక్తుకామ చారఃస్వా త్తారోలుప్రోపిగణ్యతే
ఆతారషడ్జ మారోహో నందయంత్యం ప్రకీర్తితః**

మ్యానతారావధిగా చెప్పబడిన నిపలకండి కిందుగా తారముతోనున్న స్వరములను ఇష్టమువచ్చినట్లు ఆరోహనము చేయవచ్చును. తారస్వదము ఒకటి లోపించినము తారము ఆరోహణము చేసినట్లు లెక్కయగును. నందయంతిలో తార షడ్జమువఱకు ఆరోహణము గలుగును.

మంద్రము

**మధ్యస్తాన స్థితాదంశా దామంద్ర స్థాంశమావ్రజేత్
అమంద్ర వ్యాసమధవాతదధఃస్త రిధావపి
విషామంద్రగతేః సీమాతతో అర్వాక్షామ చారితా**

మధ్యస్తాయయందున్న షడ్జాంశమును మధ్యమంశము మొదలుకొని మంద్రస్తాయయందున్న, షడ్జమధ్యమ మందున్న యంశమువఱకు స్వరమును అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక మంద్ర న్యాసమగు గాంధారమువఱకుగాని నిషాదము వఱకుగాని అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక గాంధార నిషాదముల క్రిందవగు రిధల వఱకు అవరోహణము చేయవచ్చును. ఇది మంద్రగతికి హద్దు. దానిక్రింద ఇంకను మ్యానముగా అవరోహణము ఇష్టమునుబడ్డి చేయవచ్చును.

న్యాసము

గీతేనమాప్తి కృశ్మాన వీకవింశతిధావనః

గీతములో పమాప్తిని జేయుస్వరము న్యాసము. “న్యస్తుతే త్వజ్యతే యేవ” గీతము ముగింపబడునో అది న్యాసమని వ్యత్పత్తి. అది అష్టాదశకాతులలో ముందుచెవ్వబోవు రీతిగా ఇరువదియొకటిగా అగును.

పొడ్డా దీనాంతు నప్రానాం న్యాసః స్యాన్మామ కృత్విరః
ద్వైనామకారిణో షడ్జమధ్యమాయాంతుతౌమతో॥

పొడ్డి ఆర్ఘ్య మొదలైన యేడు జూతులలో షడ్జాదినామ స్వరములే
న్యాసము పొడ్డినో షడ్జము ఆర్ఘ్యిలో బుషథము మొ. ఇవి 7 షడ్జమధ్యమ
కాకిలో నామస్వరములు రెండు.

ఉదీచ్యవాత్రయం మాంతం నిప్పాంతుణకై శిక్షి
కార్యారవీ పంచమాంతా గాంతాః పంచ వరాః స్నేహాః

షడ్జోభ్యవా గాంధారో దీచ్యవా మధ్యమోదిచ్యవా ఈమూడు మధ్యమ
స్వరము [మ] అంతము గలవి. ఇక మూడు ఇంక మిగిలిన కై శిక్షి నిపగలు
న్యాసముగాఁ గలది. ఇవి మూడు. కార్యారవి పంచమవ. న్యాసముగాఁగలది.
ఇది ఒకటి. మిగిలిన షడ్జకై శిక్షి, రక్తగాంధారి, గాంధారనంచమి అంధ్రి నంద
యంతి ఈయయిదును గ న్యాసముగా గలవి. ఇదియైదు. మొత్తము 21

రాగముసగాని సంగతులలోగాని ముగంపుస్వరము న్యాసము. ఫలానా
స్వరము వ్యాసము అని చెప్పినప్పుడు షడ్జమునే గ్రహంశమునుగా గ్రహింప
వచ్చును.

అ ప న్యా స ము

అపన్యాసః స్వరః స్యాద్యైవిదారీ (-గీతఖండః) సమాపకః

గీతఖండమును (అవాంతర విచ్ఛేదమును) హూర్తిచేయు స్వరము అప
న్యాసము (రాగము సంగతులు పొడునపుడు నడుమ నడుమ ముగించుస్వరము
అపన్యాసము)

కార్యారవ్యాంతసై పొద్యా మాంధ్రి మధ్యమ యోషథా
ఆర్ఘ్యాంత స్వరాయేఽం శాస్త్రే అపన్యాసాః పరికీర్తితాః

కార్యారవి సై పొదీ ఆంధ్రి మధ్యమలయందును ఆర్ఘ్య యందున్న
యంక స్వరములే అపన్యాసములుగాఁ జెప్పఁబడెను.

ఉదీచ్యవానాంత్రితయేఽపన్యాసో షడ్జధై వతో
మధ్యమోరక్తగాంధార్యం గాంధార్యం షడ్జపంచవో
పరిసాః షడ్జకై శిక్యం పంచమ్యం నిరిపోః స్నేహాః

1 షడోదీచ్యవ 2 గాంధారోదీచ్యవా ని మధ్యమో దీచ్యవా వీనిలో సథలు అపన్యాసములు.

రక్తగాంధారిలో మయును, గాంధారిలో సరపలును షడ్, కై శికియంము సరపలును పంచమిలో సిరపలును అపన్యాసములు.

రిపొ గాంధార పంచమ్యం షాడ్యాయం గాంధారపంచమ్యో
ధైవత్యాయం రిధమాః ప్రశోక్త నందయంత్యాయం మహిమతో
గాంధార పంచమిలో రిపలును, షాడ్యియందు గధలును ధైవతిలో
రిధమలును, నందయంతిలో మహలును అపన్యాసములు.

రివర్జ్యాయః షడ్కై శిక్యాయం సప్తాపీత్యాచిరేపరే
సప్తస్వరాపన్యా సాంతు భాషంతో షడ్మధ్యమాయం

షడ్ కై శికిలో రి గాక మిగిలిన అనఁగా సగమవ దనిలు అపన్యాసము
లని కొందఱాన్నరు. షడ్మధ్యమలో స్వరములన్నియు అపన్యాసములందురు.
ఇందున్న ఆంశములన్నియు అపన్యాసములే యగును.

ఆత్రయేఉంశా అపన్యసాన్నేస్యరేణోన వింశతిః
సప్తత్తింశత్త వరే తేవ, షట్వంచాసత్తు సంయుతాః
కై శిక్యాయం సప్తపక్షేత్యా సప్తచందాశతం పిదుః
ఇందు ఆంశములు 19 అనియు, కొందఱు 37 అనియు కొందఱు 56
అనియు నందురు. కై శికిలో ఏడు అపన్యాసములు అను వక్షములో 57
అనియు నందురు.

సంస్కార ము

అంశవివాదీ గీతస్యాద్య విదారీ సమాప్తికృత్తి
సస్కారసోంశావివాద్యవ విన్యాసః నతుకథ్యతే
యోవిదారీ భాగరూప వద్ప్రాతీంవతిష్ఠతే ।

అంశమునకు (అనివాదియై) అవిరోధియై యనఁగా సంవాదియై (అద్య విదారీ) రాగము పొడునపుడు ఖండఖండలుగా విశజించినపుడు ఒక్కొక్క లేక వథమ ఖండమును సమాప్తముచేయుఁది సంన్యాసము.

విన్యాసము :— అంశమునకు అవివాదిగానే విన్యాసముండును. గీతి ఖండ భాగరూప వదము ద్వారమండునది విన్యాసము. రాగభండములలో రాగకళ అను జూపుటకై మాటిమాటికి వచ్చుస్వరము.

బహు త్వ ము

అలంఘనా త్తథాల్ భ్యాసాద్ బహుత్వం వివిధంమతం
వర్యాయం కే స్తితం తచ్చ వాది విసంవాదినో రపి

ఈషత్స్నేహస్వరమునకు స్వస్తాన వ్రయత్న స్వరూప న్యాసత్వము అంఘనము అదిలేనిది అలంఘనము. సాకల్యముగా స్వర్పగలిగి యుండుట యని భావము. ఆట్టి సాకల్య స్వర్పవల్లగాని అభ్యాసమువల్ల [నై రంతరోచ్చా రణమువల్ల]గాని బహుత్వము బహులత్వము వాది. భూతాంశకంటే వ్యతిరేక మైన యంశమందు వాది సంవాదులకును స్తితిని ప్రయోగింపవలెను.

అ ల్ప త్వ ము

అల్వత్వం ద్విథాప్రోక్త మనభ్యాసాచ్చలంఘనాత్
ఆనభ్యాసస్త్వం శేమప్రాయో లోపోప్యేస్వాపీష్ట్యతే ।

అభ్యాసము ఆవృత్తి లేకపోవుటవలన స్వరములను దాటవేయుట వలనను స్వరముల ఆలోపోచ్చారణ అల్పత్వము. వాది పర్యాయములగు నంశోభయవ్యతిరిక్తములగు స్వరము లందు లోపింపఁదగిన షాడవొడములం దైతే ఆనభ్యాసము ఆవృత్తి లేకపోవుట యుష్టమే. మిగిలినచోట్ల యుష్టము గాదు.

ఓ డ వ ము

ఈషత్స్నేహస్వర్పులంఘనంస్యాత్ ప్రాయస్తల్లోవ్యగోచరం
ఉశంతి తదనం కేపి క్యచిదీత విశారదాః

లంఘనమునగా ఈషత్స్నేహస్వర్పము.

అంతరమార్గము

న్యాసాది స్తాన-ము జ్ఞిత్వా మధ్యే మధ్యేల్పతాయుజాం
స్వరాణాంయా విచిత్రీకృతారిష్టోంశాది సంగతిః
అనథ్రావైపైః క్వచిత్త్వాపితంపుష్టిరేవకేవలైః
కృతాసాంతర మార్గః స్యాత్త్త్రపొయో వికృతజూతిము

న్యాసావన్యాస విన్యాస సంన్యాసగ్రహంశలయొక్క స్తానమును అనగా
గీతములోని చివరి ప్రదేశాదులను విడిచి పైనిషెప్పిన న్యాసాదులు రెండేసి
మధ్యయందు అల్పములుగా నున్న స్వరముల యంశాది సంగతిని ఆరోష
వరోషణలలో సంపుట్టన ఏదికలదో అది స్వరసముదాయ రూపమైన వైచిత్ర్య
మును జేసినదగునో అది కొన్ని చోట్ల కేవలానథ్రావైసముల చేతను కొన్ని చోట్ల
లంఘనములచేతనే తత్త్వదీత రక్తవశమువల్ల పుట్టింపబడినది అంతరమార్గము.
అదియు వికృతజూతులందు బ్రాయికమై యుండును. పుద్ధజాతులందైతే
కొదాచిత్కుమై యుండును.

షడవంతి ప్రయోగం యేస్వరాస్తే పొడవామతాః
షట్ప్రవరంతేషు జాతత్వాదీతం పొడవమువ్యతే

(షట్ అవంతి) ఏస్వరము లారును ప్రయోగమునుగాని జాత్వాదులను
షట్-ఆరుస్వరములు అవంతి-రక్షించుచున్నవో అనగా ప్రవర్తింప జేయు
చున్నవో అవి పొడవములు. [షడవములందు తయినవి పొడవములు.] ఏడు
స్వరములలోను లక్ష్మిమునుబట్టి ఒకస్వరము విడువబడగా మిగిలిన ఆరు స్వర
ప్రవంచమునుబట్టి బయలుదేణిన గీతము పొడవమని భావము.

షాదవితము

వాంతియాత్యదవో ప్రతీతిక్ష్యమో క్తముడువం బుధైః
వంచమంతచ్చ భూతేషు వంచ సంథ్రాతదుద్ధవా

వాంతి-వీచునవి అనగా యాంతివరించును ఉదు-నక్షత్రములు ఇచ్చు
గాబట్టి యుడువం ఆనగా ఆకాశము అర్థము. కొబట్టి యుడవమనగా లక్ష్మి
చేత ఆయిదు సంఖ్య అర్థము. ఇట్లే యుడవమనగా ఆయిదుగా పుట్టినది.

బౌద్ధవీషాట స్తో యేషాంచస్వరాన్తే త్వోడువా మతాః
తేమజాతంతుయద్గీతం తదొడువిత ముచ్యతే

ఆయయిదును ఆశ్రయించినది బౌద్ధవి. ఏస్వరములకు అయిదుపంఖ్య
యుండునో అవి బౌద్ధవములయినవీ. అయిదు స్వరములందు బయలు
దేణినగితము బౌద్ధవితము.

తత్సంబంధాదొడువంచ హంచస్వర మినం విదుః
దాని సంబంధము వలన ఆయిదు స్వరముల గీతము బౌద్ధవమని యందురు.

క్రమాదల్చాల్పతరతే పొడబౌదువకరిణో
సంపూర్ణత్వ దశాయాం స్తః హంచమ్యాంతు విపర్యయః

క్రమముగా అల్పతయు (అనభ్యాసమును) అల్పతరతయు [అంఘన
మును] పొడవమును అల్పతయు బౌద్ధవమును అల్పతరతయును జేయునవి
సంపూర్ణదశలో హంచమియందై తే విపర్యయముండును. అసగా అవస్థాత్ర
యముగల హంచమికి పూర్ణత్వలక్షణములో “సగమాః స్వల్పకామతాః” పద
మలుస్వల్పములైనవి. అనిచెప్పబోవువాక్యముచే వడ్డమధ్యముమలను పొడవో
డువములుగఁ జేయకపోవులవలన ప్రాప్తింపకపోగా క్రమముగా గ తోను
నిగల తోను పొడరోడువిత్వముగలుగు ననుటవల్ల పొడవమును గాని
జేయుటవల్ల గాంధారమునందు ప్రాప్తింపగాను గలిపి మూడిటికి అల్ప
త్వముచెప్పటచే సిపొదములోఁ గూడ బౌద్ధవకారిత్వము.

వచనం విధి రప్రాప్తా విషాల్పత్వ బహుత్వయోః

ఇట్లు అల్పత్వ బహుత్వములు ప్రాప్తించకపోగా చెప్పటయే విధాన
మగుచున్నది.

వరిసంభ్య ద్వయోః ప్రాప్తా వేకస్యాత్మిశయాయతత్.

పొడవోడువా కారులయిన గాంధార నిపొదములు [నిగ] రెండింటికి
అల్పత్వ ధర్మము ప్రాప్తింపగా ఆరెండిటిలో ఒకదానియెక్క యతీశయము
కొఱకు అల్పత్వవచనము వరిసంఖ్య యుదాహరణము. అగుచున్నది. పరి
పంఖ్యకు ఇతరవరివర్జనము ఫలముగాన ఇక్కడగూడ నిపొదము అల్పమగుట
వల్ల నిషేధించుట ఫలము.

అధ్యాత్మికమేతాసాం జ్ఞానాం లక్ష్మీ కథ్యతే
పొడ్జ్యమంతాః స్వరాః వంచ నిషాదర్జఫవర్జితాః
నిలోపాత్ పొడవంసోట్రై హర్షత్తే కాకలీక్యచిత్

మతియొక్క క్షుదానికి ఈక్షాతులకు లక్ష్మిము^{భూత్తు} చెప్పబడుచున్నది
వానిలో నిరి తక్క సగమపథలు అంశలు. అవి పర్యాయముగా వాదులు
గ్రహములును అగును. నిలోపమువల్ల పొడవమును ఇక్కడ హర్షత్త్వములో
ఒక్కచోట షడ్జము వాదికాగా విక్షృతదశలో కాకలి [కాకలి నిషాదము]
అగును.

సగయోః సధయోశాప్తైత సంగతిర్ఖపుళమ్మగః
గాంధారాంశేన నేర్లోపో మూర్ఖశాథైవతాదికా

సగలకు సధలకును ఒక స్వరము వ్యవధానము గలుగునట్లు సగ సగ
సధ అని గప గప ధప అని గాని రక్తి సంబంధము చేయవలెను. గ ఆయితే
బహుళముగా నుండును. గాంధారాంశములో ని కి లోపములేదు. కాన ఈ
నిషేధములో హర్షావణయే యుండును. వమ పద అన్నది కౌడవము. ఇది
షడ్జగ్రామములోనిది గాన మూర్ఖశాథైవతము నుండి కలుగును మరి యుత్త
రాయత మూర్ఖశాథైతే మధ్యగ్రామములోనిది పొరవి.

సాతులలో మూర్ఖ నాదులు

సాతు	గ్రామము	మూర్ఖవాడి	ఆంశము	అపెన్యాషమ్ము
1. పొడ్డి	పడ్డగ్రామ	కైవళాది	సగమపథ	గప
2. ఆర్ఘుభి	పడ్డగ్రామ	పంచమాది	రిధని	రిధని
3. గాంధారి	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	సగమపని	పప
4. మధ్యమ	మధ్యమగ్రామ	బుషపాదిమూర్ఖవ	సరిగమపద	సరిమపద
5. పంచమి	మధ్యమగ్రామ	బుషభాదిమూర్ఖవ	రిప	రిపని
6. కైవత	పడ్డగ్రామ	బుషభాదిమూర్ఖవ	రిధ	రిమధ
7. పడ్డకై శిక	పడ్డగ్రామ	పడ్డాదిమూర్ఖవ	నిరిగ	నిరిగ
8. నై పొది	పడ్డగ్రామ	గాంధారాది	సగప	సపని
9. పడ్డోదిచ్యవ పడ్డగ్రామ		గాంధారాది	సగమధని	సధ
10. పడ్డమధ్యమ	పడ్డగ్రామ	మధ్యమాది	సరిగమపధని	సరిగమపధని
11. గాంధారో	మధ్యమగ్రామ	కైవళాది దీచ్యవ	సమ	సధ
12. రక్తగాం ధారి	మధ్యమగ్రామ	బుషభాది	సగమపని	సగమపధని
13. కై శిక	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది	సగమపధని	సగమపధని
14. మధ్యమో	మధ్యమగ్రామ	మధ్యమాది దీచ్యవ	వ	సధ
15. కార్మారవి			రిపదని	రిపధని
16. గాంధార	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది పంచమి	వ	రిప
17. ఆంధ్రి	మధ్యమగాంమ	మధ్యమాది	రిగపని	రిగపని
18. నంద	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	వ	మప

న్యాస స్వరముల విధి

1. పొడ్జి మెదలై నవానికి వానివాని మెదటిస్వరములు న్యాసములు.
2. షడ్జకై శికి, రక్తగాంధారి, గాంధారపంచమి ఆంధ్రి నందయంతులకు గాంధారము న్యాసస్వరము
3. షడ్జోదీచ్యవ గాంధారోదీచ్యవ మధ్యమోదీచ్యవ వీసికి మధ్యమము న్యాస స్వరము.
4. కార్యారవికి పంచమము న్యాసస్వరము.
5. షడ్జమధ్యమకు సములు న్యాసస్వరములు.
6. కై శికికి గ, ప, నిలు న్యాసస్వరములు.

జూతులలో పొడవ జౌడవలోపి స్వరముల పట్టిక

జూతి	పొడవలోపి స్వరము	జౌడవలోపి స్వరము	రసము
1. పొడ్జి	ని		వీరఅద్భుతరౌద్ర
2. అర్షభి	స	సప	వీరఅద్భుతరౌద్ర
3. గాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
4. మధ్యమ	గ	గని	శృంగారహస్య
5. పంచమి	గ	గని	శృంగారహస్య
6. ధై వతి	వ	సప	భీషమ్మయానక
7. వై పొది	వ	మప	
8. షడ్జకై శిక	-	-	భీషమ్మయానక
9. షడ్జోదీచ్యవ	రి	రివ	శృంగార, హస్య
10. షడ్జమధ్యమ	ని	గని	శృంగారము, హస్య
11. గాంధారోదీచ్యవ	రి	-	(సర్వరస) వీరరౌద్ర
12. రక్త గాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
13. కై శిక	రి	రిధ	భీషమ్మయానక
14. మధ్యమోదీచ్యవ	-	-	వీరరౌద్ర
15. కార్యారవి	-	=	అద్భుత
16. గాంధారపంచమి	-	-	భీషమ్మయానక
17. ఆంధ్రి	స	=	అద్భుత
18. నందయంతి	-	-	శృంగారహస్య

ఆదికాలపు తాళములు ఆరు

1. చవ్వత్వుటము	8 అష్టరములు
2. చాచపుటము	6 అష్టరములు
3. షట్టితా పుత్రకము	12 అష్టరములు
4. సంపదేవ్యషాంకము	12 అష్టరములు
5. పంచపాణి	12 అష్టరములు
6. ఉద్ఘటము	6 అష్టరములు

త్రిధాతాలః పంచపాణిర్భ్రత శైక్షణికః

క్రమన్యాగ్మాశ్చత్రీ వృత్తదక్షిణాః గీతయః పునః

మాగదీసంభావితా చపృథులేతిక్రమాదిమాః

1 ఏకకల ఒ ద్వికల ఓ చతుర్మూల 4 అని పంచపాణి అనుతాళములు మూడురకములు. దీనిలో చిత్తము వృత్తి దక్షిణ అని మాగ్దములు మూడు. మరల గీతులు మాగథి పంభావిత పృథుల అని మూడు. వీనివివరము తాళాధ్యాయములో తెలుపబడును.

నైప్రాణ్మిక ద్రువాయాంచ ప్రథమేప్రేక్షణేష్టుతః

వినియోగో ద్వాదశాంత్రకలా ఆష్టలఘుః కలాః

చందోవృత్తివిధానమును బట్టి ముఖ ప్రముఖాదులు అంతట గీతాంగమలే. నాటకములో తత్పరూపమైనవే ద్రువలనుగా, వీనిలో ప్రావేశికి, ఇక్షైపికి ప్రాసాదికి అంతరాందువా నైప్రాణ్మికి అనిద్రువలు అయిదు. ప్రవేశాద్యర్థములను మాచించునవిగాన ధుర్మివలని అన్వయికము. నాటకాదుల ప్రథమాంకమందు నైప్రాణ్మిక ద్రువయందు వినియోగము భరతాదులచే శైష్వరుడినది. ఈషాష్టి మందు 12 కలలు ఉండును. పంచపాణి అను తాళములో 12 కలలు ఉండును. ఎనిమిది లఘ్యాష్టర పరిమితకాలముకలవి కలలు.

శ్రీ న్వరూదులు

భాష	వ్యాఖ్య	వ్యాఖ్య	అశాతి	తాళము	ఆంక	ద్రువలో
1 పొడ్డి	కాకలి	సగ్గునధ కలిసి గనిలో	వ్రిబంధము	1	నై ప్రోపిక్	
			వములేద్దు	ల్రోపంచపొడ్డి		
				తిత్రవృత్తి		
				దస్కిణ		
				మార్గము		
				4?, 4, 8		
				మాతలు		
2 ఆర్ఘ్యభి	వంచేము	గ,నిల బహుళ	ప(ఆల్ప)వ లంఘనము	కళలు12 చచ్చత్వు టము 8	2	నై ప్రోపిక దేశి అధికరి
				గళలు 8		ద్రువాగానము
3 గాంధారి	న్యాస,	రిధలు	ప(పూర్వ, అంశము (కలిసి)	చచ్చత్వుట కళలు 16	3	గాంధారపం
			ని,స్సము, అతోళతర			చమి, దేశి
				పూర్వపోడవ		వేళావతిరాగ
						చ్ఛాయ
4 మధ్యమ	మడ్జమధ్య	ఆంతర, గ,నిలు అల్ప	చచ్చత్వుట	2	ద్రువాగానం	
		మబహుళ	కాలిక స్వీరములు	కళ 8		శుద్ధ, పోడవ
						దేశిఅంధాశి
						చ్ఛాయలు
5 వంచమి	నగ, మ	రిమ, గని	అంతర	చచ్చత్వుట	3	ద్రువాగాని
	అల్ప	[కలిపి]	కాకలి	కళలు 8		లో శుద్ధపం
			బుషభ			చమ దేశి
				ఆరు పూర్వ		అంధాశి
				పోడవ		రాగచ్ఛా
						గులు

శాంతి స్వరము	ప్రయోగము	అంశలు	తాళము	అంక ప్రధువలో
చిథ్రి వత్తి	ఆరోహ రిధ బహుళ మార్గగీతి	వంచపాణి		శుద్ధకై శికి
షలో షడ్జ		ప్రయోగ	కళ 12	దేశి సింహాశ
వంచమలు				ఆదిచౌచియలు
వృత్త్యలు				
7 నైషాది సమపథ సిరిధ	బినియోగ చవ్వతువు			శుద్ధ సాధారణ
అల్ప బహుళ	షాడ్జి	కళలు	16	దేశకళావతి
ఏ షడ్జకై రిమ అల్పత్వ ధని	బహుళ చవ్వతువు	కళలు	2	ఆది. ప్రవేశికి
			16	గాంధారపం
				చమి హిందోళ
				దేశి కళావతి
				ఛాయలు
9 షడ్జేదీవ్యవ స,మని,గ మ, గ ని,గ, [నిఱ షాడ్జివతి				2 ప్రధువాగాన
రెండేసి బహుళ	అప్యముకాదు	కళలు	12	
కలిపి స,రి అతి				
	బహుళ			
	స్వరము			
10 షడ్జమధ్యమ సరిగమ	రెండేసి	అంతర,కాకలి		
ధని	కలిసి	ని[అల్పత్వ]		
		గ లేనపుడు		
		షాడవ ఔడవ		
		ములలో నిషాద		
		లోవము. గీత,తాళ	2	ప్రదువాగానం
		షాడవ ఔడవ ములు		
		ములలోనిషాద షాడ్జివలె		
		ము వివాది కళలు	12	
		స్వరము		

11	గాంధారో హృద్ము అంశము పొడవములో దీవ్యవ	గాక ని,ద,వ, గ మిగిలిన [అల్పత్వ రిద చవ్వత్వు] 4 ప్రథమాగానం స్వర లు [కలిసి] కళలు 16. ములుఅల్పము తాళగీతులు	
12	రక్త గాం స,గలో ధ నిలు థారి [కలిసి] [బహుళ]	పొడ్జీవలె కళలు 12	2 ప్రథమాగానం
13	కై శిక నివ బహుళ సగమపదని రి అల్పము వ న్యాస రెండేసికలిసి	నిధ అంశ ము ని,గ అంశలై తే సిగవలు న్యాసము వలెను.	వ ధ్రువాగానం
14	మధ్యమో గాంధారో దీవ్యవ దీవ్యవవలె	చవ్వత్వు కళలు 16	4 ప్రథమాగానం
15	కార్యారవి అంశములు అంతర గ బహుళ గాసివి మార్గము (బహుళ) రెండేసి కలిసి	చవ్వత్వు కళలు 16	5 ప్రథమాగానం
16	గాంధార గాంధారి వంచమి వంచమిలవలె	చవ్వత్వు కళలు 16	4 ప్రథమాగానం
17	ఆంధ్రి రి,గ,గ,ధ నిలు కలిపి అంశమునుండి ప్రయోగము న్యాసము గాంధార వరకు క్రమ వంచమి వంచారము వలె		
18	నందయంతి గాంధారం మంధ్ర న్యాసము బుషథ బహుళము	చవ్వత్వు కళలు 22	1 ప్రథమాగానం

నేటి సంప్రదాయములోని గీతములు మచ్చుకు

రచన : పురందరదాసు.

మలహారిరాగము రూపకణాళము సరిమద్దన సదవమగరిస

మప దససరి రిష దవమవ రిమ వద మప దవ మగరిస
 తీఱ గజనాథ సింధు రా వర్ష కరుణాసాగరా కరి వద - న
 సా రిమగరి సరి గరిసా రిమ వదమవ దవ మగరిస
 లంబోదర అకి మికరా అం బాసుత అమ ర వినుత
 మప దససరి రిష దవమవ రిమ వదమవ దవ మగరిస
 సిద్ధ చారణ గడ సేవిత సిద్ధి వినాయక తే నమ్ము నమ్ము, అం॥
 సకాల విద్యా ఆది పూజిత స ర్యోత్తమ తే నమ్ము నమ్ము। అం॥

మలహారి రూపకము పురందదాసు

దవ మగరిస రిమవదమవ దరింసదవ ధవ మగరిస
 కుంద గౌ. ర సరి... వర మందిరాయ మాన మకుట
 సా రీ రీ దవ మగరిస సరి మగరి సరి గరిసా
 మందారా కును మాకర మక తందం వా - సితువా
 దవ మగరిస రిమవదమవ ధరింస దవధవ మగరిస
 హేమ కూట సింహాసన విరుపాక్ష కరుణా కరా కుంద
 శందమామ మందాకిని మందిరాయ మాన మకుటా కుంద॥

మోహనరాగము - రూపకతాళము సరిగ వదన దపగరిను

గగ పొపా దవ సాసా	రిషదధపా దవ గగరీ
వర వీళా మృదుపొణీ వన రుహలో తన రా-ణీ	
గవ దవదా	దవ గగరీ గగ దవగా వగ గరిసా
సురు చితు బం	ఖర వే-ణీ సుర నుత కళ్యా అణీ
గగ గగరిగ	శగ పొపా గగ దవభా దవ సాసా
శిరు పమశుభ	గుణ లోలా నిర తజయ ప్రద శీలా
దగ రీసంస	దస దదదవ గవ దనదవ దవ గగరిను
వర ధాపీయ	రంగ వాయకీ వాం ఛిత ఫల దాయకీ
సరి గాగా	గరి వగరీ సరి పగరిను
సర సీళా	సన జననీ జయ జయజయు

పాటరాగము - వీకతాళము

సరిగమవదనిసు సనిదవమగరిను

సససని సనసని పమవమ సససని	
అమరీ కబరీ భార	ప్రథమరీ
సనిసరి	సనసా సనిసరి మరిసరి
ముఖరీ	కృతం ధరీ కరోతు
సనసని	సనిసని పసనిప మమరిను
దురితం	గారి చరణ పంకజం

నేటి సంప్రదాయములో వాడబడిన తాళములు, సులభముగా తెలియు టఫు చెప్పబడుచున్నవి.

శ్రీవేంకట్ రూపకశ్చ ర్మంపో త్రిపుటి ఏవశేషః

అటతాళై క తాళేవ సహ తాళాఃప్రకై త్రితాళాః

శ్రీవ మర్య రూపక, జంపె, త్రిపుటి, అట, ఏకతాళము అని తాళములు నేడు ప్రచారములోనున్నవి. ఈ తాళములు ఈ క్రింది గుర్తులచే అంగసంజ్ఞలచే తెలిసినవలయును.

అనుమ్రితము १ ఇదియొక యక్కరకాలమును తెలుపును.

శ్రీతము ० १ ఇది ఇది రెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపుట..

అఘుము १ ఇది స్వాలుగు అక్షరముల కాలమును తెలుపును.

గురుము २ ఇది ఎనిమిది అక్షరముల కాలమును తెలుపును,

ప్ల్యూతము ३ ఇది వన్నెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపును..

కాథపాదము + ఇది వదువారు అక్షరములకాలము తెలుపును..

తాళజాతులు చతుర్ప్రణజాతి 4, అని, త్రిప్రణ జాతి ३ అని మిక్రజాతి 4+3 -7 అని ఖండజాతి ५ సంకీర్ణజాతి ६+4-౫ అని ఆయదురకములుగా నున్నవి.

ముహ్వది యైతాదుళముల పథకము

సహతాళములు	దెబ్బి	గుర్తులు	చతుర్ప్రణ	త్రిప్రణ	మిక్ర	ఖండ	సంకీర్ణ
శ్రీవ	4	1011	14	23	11	17	29
మర్య	3	101	10	8	16	12	20
రూపక	2	01	6	5	9	7	11
జంపె	2	1_0	7	6	10	8	12
త్రిపుటి	3	100	8	7	11	9	13
అట	4	1100	12	10	18	14	22
ఏక	1	1	4	3	7	5	9

లఘువున్నచోట దెబ్బ వ్రేష్టును, గ్రుతమున్నచోట దెబ్బ ఉసియువేణు వలెను.

ఇందులో చతుర్ప్రశాతీని ఆదితాశమందురు.

త్రిస్థితాతీని త్రిపుటతాశమందురు.

అధ్యతాశములో చతుర్ప్రశాతీ, ६+७+८+९+१४ అక్షరములు.

ఏకతాశములో చతుర్ప్రశాతీకి 4 అక్షరములు.

చాపునకు २+४-७ హక్కరములు.

రూపకములో ల్ర్యుక్షాతివగు २+३-५ అక్షరములు.

త్రిశ్ఠితాతీ రూపకతాశమును చాపుఅందురు.

ఈవి నేటి సంపదాయజ్ఞులు వాడుతాశములు

సంగీతరత్నాకరములో చెప్పబడిన తాశములు ముందు తాళ ప్రవక్రిములో వివరింపబడును.

చాపుతాశములో

	దెబ్బ వేష్టు	దెబ్బ ఉసి
మీక్రచాపు	3 -	4 7 అక్షరములు.
ఖండచాపు	2 -	3 5 "
త్రిక్రచాపు	1 =	2 3 "

స్వరపల్లి లు

ఖమాసునాగము - ఆదిత్యాశము

రచయిత :— శ్రీ మాన్వనల్ చక్రవర్తుల శ్రీరామాచార్యులు

పమగమ పదసిప పనిదప మగరిస, ని - కాకలి

మొదటి చరణములో ధ, రెండవ చరణములో స. న్యాసము

పల్లి వి

సౌ ; - ; నిద - నీవము - గామప మూ ; - ; సమ గమప-, దాని॥

అనుపల్లి వి

సౌ, గు - రీసని - దా, రీ - సౌనిద మూ, ని - దాపము గమప-, దాని॥ సౌ

చరణములు

1. దా : - ; దని-దపమగ-మవమని	దా ; - దగు	రిసారి - నిరిసని
దా ; - ; గమ-పదాని-గరిసని	దా ; - సని	దా, రి-సనిదని॥ సౌ
2. సౌ ; - ; పమ-గమ రిగ- పగ రిస	నీ ; - ; సిన	నిదాప-మనదని
సౌ, ము - గరిసని-సౌ, రి-సనిదని	సౌ, ప-దనిసని	సౌ, గు - రిసని
సరిగమ - గగరిస - నిసరిగ - రిసని	మగార - పసిద	రిసాని-దపదని॥ సౌ

కాం భో జి ఆ ది తా శ ము

పరిగమపదప పనిదపమగరిప

పల్లి వి

1.	;	;	- పో
2. ధాసౌ - ; రీ-గా ; - ; మూ	గారీ- ; సౌ	నీ;-ధా / పో	
3. ధాసౌ : రీ-గా ; - ; మగ	రీ/గరి-సారిస	నీ;-ధా / పో	
ధాసౌ - ; రీ-గా ; - ; మగ	రిగారి-సారిస	నీ;-ధా ;	

అనుపల వి
౩

మనిద/వ-దవ/మవ-మ/గమగ- రిగ్.రి గొమవమ-గరిసా నీ;-ధా॥ పో
ధాసా-; రీ - గా; - ; మగ రిగ్.రి-సారిన నీ;=ధా ॥

చరణములు

1. మా, గ - మా ; -రిగమగ-మా;	పో, మ-పో; గమవద-పో ;
నీ, ద-నీవద-వమగా-మా, మ్య	పోవమ - గరిసా నీ;-థా . పో
ధాసా-; రీ - గా ; - ; మగ	రిగారి - సార్దిసు నీ;- థా ;
2. మనిదని-వదమవ-గదవద-మవగసమ	రివమవ-గమరిస లమగమ-రిగసరి
మగరిస-వమగరిస-దవమగ-నినిద్వవ	దవమగ-రిగరిస నీ;- థా . పో
ధాసా-; రీ-గా ; - ; ;	; ; - ; ; ; ; - ; ;

జ ० ర్యూ టీ - ఆ ది తా శ ము

దసరిగువద దవుగరి సనిదవదవ

ప ు న

1. మా;-; గా-రీసా-నీధా	పా;-; ధా	సారీ - ; గా
2. మా;-; గా-రీసా-నీధా	పా;-;/ధవ	రీ/సరి - గా/రిగ
3. మా;-; గా-రీసా-నీధా	పా;-;/ధవ	రిగా/స-రిగమవ

ఆనుషల వి
౩

మా;-పొదా-మా;-పొగా ; మా-రీ ; గాసా-, రిగా॥

చరణములు

1. మా;-;మవ-మమగగ-రిసరి	గా ; - ; సరి	నవధవ-ధసరిగ
గా, రి-సా ; -ధా, వ-ధా ;	సా, రి - గా ;	మగమద-పా ;
పా, ద-నీదా-మా, వ-దాపా	గా, వ-మాగా	మమగగ-రిసరిగ॥ మా
2. సారిగ-మామా-వమగరి-గాగా	రిసరిగ-సాసా	ధసరిమ-గాగా
మనిదని-పాద/మ-, వ/గవ-మగరిన	రిగమవ-మగమ, గరిగ-, నరిగ॥ [మా]	
2. మవదా-దాదా-వదనీ-నీనీ	దనిదమ-; వదవ గమాగ - రిసరిగ	
మవదా-దా/పమ-నిదనివ-, మా/ద	పాదమ -; పమ గా/మగ - కీదవ	
మాగరి-సాసిధ-పాధస-రిగాస	రిగమవ-మా ;	మమగగ - రిసరిగ॥ మా

1. ప్రాణీ తాళము, చవ్వత్తుపుటము : -

దీనిలో నిరిలుగాక మిగలిన సగమ వథలు అంసములు. నిలోపించిన పొడవము. హూర్ఫత్వములో ఒకపుడు కాకలి. సగలకు, సథలకు సంబంధముండును. గంభుళముగ. గాంధారాంశులోనికి లోపములేదు, ధనుండి మూర్ఖును. నాటకములో 1వ యంకములు నైత్రష్టామిక ద్రువలో విసియోగం కళలు 12. ఉషణము ఇందులో వడ్డము-న్యాసము గాంధారపంచమముల అపన్యాసములు. వరాటి=వికృతావస్తలో కాకలీ ప్రయోగమున్న పుడు వరాటితోచుమ.

సాహిత్యము

తం భవలలాటనయనాంబుజాధికం నగసూను ప్రషణయకేళి సముద్రవం సరసకృత తిలకపంకొను లేపనం, ప్రషణమామి కామదేహింధ నానలల

1 2 3 4 5 6 7 8

ప్రస్తారము సా సా సా సా పా ని ధ పా ధని

తం భవ అ లా ట

1

రి గమ గాగా సా రిగ దస ధా

నయ నాం - బు కూ - ధి

2

రిగ సారీ గాగా సా సా సా

3

కం - - - - - - . .

దా దా నిద ని ని ని ద పా సా సా

4

న గ సూ - ను ప్ర జ య

నీ దా వా దని రి గ సా సా గ

5

ఔ - లి - న ము - దృ

సా దా దని పా సా సా సా సా

6

వం - - - - - - -

సా సా గ సా మా మా మా మా

7

స ర స కృ త తి అ క

సా పశ మా దని ద	పొ గా రిగ	8
పం - - క ను	లే వ	-
గ గ గ గ సా	సా సా సా	9
వం - - - -	- - -	-
దా సా రి గరి సా	మా మా మా	10
ప్ర ఇ మా - మి	క - మ	
దా నీ పొ ధని రి	గ రి సా	11
దే - హోం - ద	నా - న	
రిగ పొ రి గా సా	సా సా సా	12
అం - - - -	- - -	12 కళలు.

ఆర్ఘ్యా (షడ్గార్థములు)

దీనిలో నిరిధలు ఆంశములు. గ్రహములును, గనిలకు సరిమపదలతో సంబంధము. గనిలకు బహుత్వము, సరిమపదలకు ఆల్పత్వము, వమ లంఘనము - ఆల్పత్రత్వము. షడ్గలోపముచే పొడవము, సవల లోపముచే కొడవము. వ మొదలుకొని మూర్ఖును, చవత్పుటము తాళము. కళలు 8. విసియోగము హర్యమువలె దీనిలో రి న్యాసము. ఆంశమువలె ఆపన్యాస ములు. దేశిమధు కరులు కనిపించును. దేశిమధుకరులు సదృశరాగములు గనుక బుషభాంగముగా ప్రస్తుతమైన ఆర్ఘ్యాభిని గానము చేయుటలో దేశిమధు కరులు ప్రతీయమానమగును.

2. ఆర్ఘ్యాభి:- [షడ్గార్థము] తాళము తప్పత్వపుటము. సాహిత్యము-

గుణలో చనాధిక మనంతమమరమజర మష్టయ మజీయం ప్రషమామి దివ్యమణి దర్శకామల నికేతం భవమమేయం

ప్రస్తారము

తీ గా సా రిగ మా రిమ గా రిరి	1
గు జ లో - చ నా - థ	
తీ రీ నిన నిద గా రిమ మా వని	2
క మ వం - త మ మ ర	

మా పా సీ	దా	పా	పా	సొ	గా	3
మ జ ర మ	-	-	క్ష	య		
నీ ధని రీ	గరి	పద	గరి	రీ	రీ	4
మ జే	-	-	-	యం	-	
రీ మా గరి	పద్	పన	రిస	రిగ	మమ	5
ప్రి ఇ	-	మా	-	-	మి దివ్య	
నిధ పా రీ	రీ	రిస	గరి	పథ	సొ	6
మ జే ద	-	ర్ప	ఛా	-	మ	
రిస రిస రిగ	రిగ	మా	మా	మా	గరి	7
ల ని కే	-	-	-	తం	-	
పా సీ సీ	మగ	రీ	పద	గరి	గరి	8
భ వ మ మే	-	-	-	-	యం	

శి. గాంధారి.

[మధ్యమగామము] తాళము చచ్చత్వుటము

దీనిలో రిధలు కాక సగమనిలు ఐఠనులు గ్రసములును. వ్యాపారమైన గతోను, అంశములైన గమపథనిలలో ఏదోయెకదానితోను వీనికండి నితరములైన పర్యాయముగా అంశరూపము ఆనంశరూపములయిన వానికి సంగతియుండును. హృదావస్తులో ఒక్కపుడు దరిలకు సంగతికలుగును. రి, నిల లోపమువల్ల పొడవోడవములు క్రమముగానగును. వంచమము పొడవద్వేషి అనగా ఎపుడు వంచమము అంశముఅగునో ఆపుడు సంహృదావస్తయే. నినమలు ఎచ్చుడు యంశములగునో ఆపుడు సంహృదాపొడవావస్తలు రెండుఅగును. దీనినిబ్రటి గాంధారముయొక్క సంగములేనపుడు ఈమూడు అవస్థలుగలుగును. దీనినిబ్రటి వంచమము పొడవద్వేషి అంశలు నినసమలు అగునని భావము. అంశలు పొడవితమును ద్వేషించునన్న సంగతి రక్తగాంధారియందుఁ జెప్ప బపును. కళలు .రీ ధై వతము మొదలుకొని మూర్ఖున. తాళము చచ్చత్వుటము. ధుర్మాగానమునందు మూడవ యంకమందు వినియోగము. ఈగాంధారిలో గ వ్యాపము. సపలు అపవ్యాపములు. గాంధారివంచము, దీశీ వేళావలులు కనుపుట్టుచున్నవి.

వీతం రజని వధూముఖ విభ్రమవదం, నీశామయవరోర్ధుం
తవముఖ విలాస వపుశ్చారు ముమల మృదుకిరణ ముమృతభవం
రజతగిరిజిథర మణిశకల శంఖపరయువతి
దంతవం కైనిభం, ప్రషామామి ప్రషాయరతికలహ రవ తుదం శశినం!

ప్రస్తారము :

గ	గ	సా	నీ	సా	గ	గ	గ	గ	॥
వి	-	-	-	తం	-	-	-	.	
గ	గమ	పా	పా	ధవ	మా	నిధ	నిప		2
ర	జ	నీ	వ	ధూ	-	ము	ఖ		
నిధ	వని	మా	మపరి	గ	గ	గ	గ		3
వి	-	-	భ్ర	మ	-	దం	.		
గ	గమ	పా	పాదవ	మా	నిధ	నిప			4
నీ	శా	మ	య	వ	రో	-	రు		
నిధ	వని	మా	మపరి	మా	గా	మాసా			5
త	వ	ము	ఖ	వి	లొ	-	సం		
గ	సా	గ	గ	గ	గమ	గ	గ		6
వ	పు	శ్చా	రు	-	మ	మ	అ		
గ	గమ	పా	పా	దవ	మా	నిధ	నిస్		7
మృ	దు	కి	ర	ణ	-	-	-		
నిధ	వని	మ	మపరి	గ	గ	గ	గ		8
మ	మృ	త	భ	వం	-	.	.		
రీ	గ	మా	వద	రీ	గ	సా	సా		9
ర	జ	త	గి	రి	శి	ఖ	ర		
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ		10
మ	ణి	శం	క	ల	ణ	-	ఖ		
గ	గమ	పా	పా	ధవ	మ	నిధ	నిప		11
వ	ర	యు	వ	తి	దం	-	త		

నిధ వని మా మప రిగా గా గా గా గా గా	12
పం - కీ ని భం . - . -	
నీ నీ పా నీ గా మా గా సా	13
ప్రణ మా - మి ప్ర ణ య	
గ గా సా గా గా గా గా గమ గా గా	14
రతి క అ హ ర వ మ	
గా పా మా మా నిద నిప నిధ పని	15
దం - - - = - -	
మా ప రిగ గా గా గా గా గా గా	16
క శి - - - వం - -	

4 మధ్యమా. [మధ్యమగ్రామము] తాళము చవ్వత్వుటము.

దీనిలో గనిలు లేవు. పరిమపదలు అంశములు గ్రహములును. సపలును బహుళము. గ స్వల్పము. గ లోపించిన షాడవము నిగల లోపముచే ఔడవము. కళలు 8. రి మొదలుకొని మూర్ఖున. తాళము చవ్వత్వుటము. గ్రథవాగానమున రెండవయంకమున వినియోగము.

దీనిలో మధ్యమము న్యాసము. అంశములే ఆపన్యాసములు. చోక్ షాడవదేశి ఆంధాళులు కనిపించును.

సా హి త్వ ము

పాతుభవమూర్ధ జాననం కిరీట మణిదర్పణం
గారికర పల్ల వాంగుళిసుతేజితం సుకిరణం

ప్రహ స్తా ర ము

మా మా మా మా పాధని నీ ధవ	1
పా - - తు భ వ మా -	
మా పమ మా సా మా గా రి రి	2
ర్థ ఛో - = న వం - -	

గాంధర్వవేదము

పో	మా	రిమ	గమ	మా	మా	మా	మా	మా	3
తీ	రీ	టం	-	-	-	-	-	-	
మా	నిధ	నిస్	నిధ	పమ	పథ	మా	మా	మా	4
మ	ణి	ద	-	ర్ప	-	ణం	-	-	
ఱీ	ఱీ	రీ	రీ	ఱీ	రీ	రీ	పో	ఱ	
ఱ	-	రీ	-	క	ర	ప	-	-	
ఱీ	మప	మా	మా	సొ	సొ	సొ	సొ	సొ	5
ఱం	చొ	-	-	గు	లి	-	సు	-	
ఱ	ఱీ	సొ	గ	ధవ	సొ	ధని	సొ	-	6
ఱీ	-	-	-	-	-	జి	తం	-	
పో	సొ	పో	నిధ	పమా	మా	మా	మా	మా	7
సు	తీ	ర	-	ణం	-	-	-	-	

౯ పంచమి మధ్యమగ్రామము తాళముచవ్చత్వంటము

దీనిలో రిషలు ఆంశములు. సగమలు అల్పములు. రిమలకు, గనిలకు హర్షత్వములో సంగతిచేయవలెను. గ లేకపోవుటచే పొడవము. నిగలులేక పోవుటచే బౌడువితము. బుషభము ఆంశమయి బౌడువత్వమును నిషేధించును కళలు 8 రినుండి మూర్ఖున. మూడవ యంకమున వ్రథవగీతి. దీనిలో ప న్యాసము. రివనిలు అపన్యాసములు. చోక్క - తద్ద పంచమాదేశి ఆంధాళు కను వట్టిచున్నావి.

ప్రస్తారము

పో	ధని	నీ	నీ	మా	నీ	మా	పో	1
హ	ర	మూ	రం	జొ	-	న్	-	
గ	గ	సొ	సొ	మ	మ	పో	పో	2
నం	మ	హో	-	క	మ	మ	ర	
పో	పో	చో	ఱీ	నీ	నీ	గ	సొ	3
ప	తీ	బొ	-	హు	ప్రం	-	భ	

పో మా ధా నీ నిధ	పో	పో పో	పో	4
న మ నం - తం	-	-	-	
పో సా తీ తీ తీ తీ	తీ	తీ	తీ	5
ప్రీ ఇ మా - మి పు రు ష				
మా నిగ సా పథ నీ నీ నీ				6
ము ఖ వ ద్వ - ల	-		శ్లై	
సా సా సా మా పో పో పో పో				7
హ ర మం - బి క - వ				
ధా మా ధా నీ పో పో పో పో				8
ని మ జీ - యం - - -				

చి. ధైవతి - [షడ్జగ్రామము] తాళము-మార్గము - గీతి.

రిథలు అంశములు సపలు హృద్భావప్పలో అల్పతరములు. ఆరోహణా వరోహణలు గలవి. ఆరోహణలో అల్పములేకాని అల్పతరములుకావు. వ లోపించుటచే షాడవము. సపలు లోపించుటచే షాడవము. రి మొదలు మార్ఘసతాళము మార్గమును. గీతి, విసియోగము షాడ్జివలె 12 కళలు

దీనిలో ధ న్యాసము రి మథలు అవన్యాసములు. చోడ్ శుద్ధ కై శిక్ష దేహి సింహాశులు కనుష్టుచున్నవి.

పొహిత్వము

తరుణామలీందు మణిభూషితా మలశిరోజం
భుజగాధిపైక కుండల పిలూన కృతశోభం
నగసూను లక్ష్మీదేహర్థ మిత్రిత శరీరం
ప్రశమామి భూతగీతోవహిర వరితుష్టం

ధా ధా విధ పథ మా మా మా మా	మా	1
త రు ఛా - మ లేం - దు		
ధా ధా నిధ నిప సా సా సా సా		2
మ తీ భూ - పి తా - మ		

పద	ధ	పో	మద	థ	నిధ	ధని	థ	శ
అ	శ	రో	-	-	-	జం	-	
సౌ	సా	రిగ	రిగ	సౌ	రిగ	సా	సా	4
భు	జ	గౌ	-	థి	ప్రి	-	క	
థం	థం	తీర్తి	సో	థిర్	సోం	మూ	మూ	5
తుం	-	త	అ	చి	లో	-	ర	
థం	థం	పో	మద	థ	నిద	దని	థ	6
కృ	త	ళో	-	-	=	థం	-	
థం	థం	నిసు	నిసు	నిద	పో	పో	పో	7
న	గ	హూ	-	ను	ఉ	-	శ్చ్యు	
రిగ	సా	సా	సౌ	తీర్తి	నీ	నీ	తీర్తి	8
ఏ	షో	-	-	రం	పి	-	తో	
సౌ	రిగ	రిగ	సౌ	తీర్తి	సో	థం	థం	9
త	త	రి	-	-	-	రం	-	
ం	గుర్	ముగ	మూ	మూ	మూ	మూ	మూ	10
ప్ర	ణ	మూ	-	మి	భూ	-	త	
తీ	నీ	ధా	ధా	పో	రిగ	సా	నిగ	11
స్త	-	తో	వ	షో	-	ర		
పో	ధా	పో	మూ	ధా	నీ	ధా	ధా	12
న	రి	తు	-	-	-	ష్టం	-	

7. వైషాది. [పడ్డగ్రామము.]

ఇందులో ఆనంశములు ఒహుళములునగు నిరిగలు ఆంశములఁగునా. నవధలు అల్పత్వ యు క్రములు. షాడ షైడువలంఘములు రై వతియందు వలె, చచ్చత్వత్వటము కళలు 16. గసుండి మూర్ఖవ

ఇందులో ని న్యాసము. చోక్క [శుద్ధ] సాధారిత దేశీకేళావలులు కను వట్టుచున్నవి.

నాహిత్యము

తంసురవందిత మహిషమహసుర మధన ముమావతిం భోగయుతం
వగసుత కామినీ దివ్యవిశేషక సూచక తథనఖదర్పణకం
ఆహిముఖమణిభచితోజ్యల నూపురబాల భుజంగమరవికలితం
శ్రద్ధుతమభీవజ్ఞామి శరణమనిందిత పాదయుగ వంకజవిలాసం

ప్రస్తారముః

త ని తి ని సో దొ ని ని	1
తం - సు ర త ० ది త	
సో మో సో దొ నీ నీ నీ ని	2
మ హి ష మ హి - సుర	
సో సో గ గ ని ని దొ ని	3
మ ర న ము మా - త తిం	
నీ సో దొ ని ని నీ ని ని	4
భో - గ యు తం - - -	
సో సో గ గ మో మో మో మో	5
న గ సు త కో - మి ని	
నీ పో దొ పో మో మో మో మో	6
ద - వ్య ఱ ళ - ష త	
క ఎ సో సో రొ గొ ని ని	7
సు - త జ త త న ఖ	
నీ నీ పో ధని ని నీ నీ ని	8
ర - ర్ప ణ కం - - -	
సో సో గ సో మో మో మో మో	9
ఆ హి ము ఖ మ ణి ఖ ఛి	

మొ మొ మొ మొ నీ ధా మొ మొ	10
తో జ్యోల ల నూ - పు ర	
ధా ట్ర నీ నీ రీ గా మూ మూ	11
బొ అ - భు జంగ ము	
మొ మొ పో దా నీ నీ నీ నీ	12
ర వ క లి - తం - -	
పో పో నీ నీ రీ రీ రీ రీ	13
ప్ర్రు త మ భి ప్ర జొ - ఏి	
రీ మూ మూ మూ రీ గా సో సో	14
శ ర ఇ మ నిం - ది త	
ధా మూ రీ గా పో ధా నీ నీ	15
పో - ద యు గ పం - త	
పో మూ రీ గా నీ నీ నీ నీ	16
జ వి లా - పం - - -	

8 పడ్డకై శికి-చవ్వత్వుటము సంనద్గ వికృత జాతులు

దీనిలో సగపలు ఆంశములు. రిమలు ఆల్పము. ధనిలు కొంచెము ఎక్కువ. కకలు 16. ప్రవేశికధ్వీవ. రెండవమంకము. దీనిలో గన్యసము, సనిపలు తపన్యసము. గాంధారము హిందోళక దిశీకేళావలులు కన్పట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

దీవమనకల శశిలకం ద్విరద గతిం
సిప్పణమతిం ముగ్గ ముఖాంబురుహ దివ్యకాంతిం
హరమంబుదోదథి నినాదమవల వరసూనుదేషర్థ
మిశ్రిత శరీరం ప్రపణమామి తమహ మనుపమ ముఖ కమలం

శ్వరజాతులు

ప్రస్తారము

సో సో మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ - - - - . . . . మూ మూ మూ మూ మూ మూ మూ - - - - - - = - - చొ చొ పో చొ చొ రి రి ము అ అ జ అ జ ల జ ల త త త నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ కొ - - - - - - = - - చొ చొ పో ధ వి మూ మూ పో పో ద్వి ర ద గ తి ము - - - చొ చొ పో ర వి దా దా దా దా పో పో వి తు ఇ ము తి ము - - - సో సో సో సో సో సో సో సో ము - గు ము శాం - - - బు చొ చొ పో చొ దని చొ చొ చొ రు హ ది - వ్య కాం - తి ము సో సో సో రిగ పో రిగ చొ చొ హ త ము - బు రో - ద నీ ము చొ పో పో చొ చొ తి నీ ది వి నీ . . దం . . - ఒ షై నీ తు ఇ సో సో సో సో సో సో అ అ చ అ చ ర పు - - సో సో సో ట్రె ల భ త పు రి సో సో సో సో శ - షో - ర వి - సో సో సో సో పు రి పు రి సో సో సో సో త అ చ - ర వి - - -	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

మా మా మా మా నిద వద మా మా	14
ప్ర ణ మా మి త హ -	
నీ నీ పొ పమ పొ పమ పథ రిగ	15
మ ను వ మ ము ఖ క మ	
గ గ గ గ గ గ గ గ గ	16
లం - - - - - - - -	

3. షట్ దీచ్యవా :-

దీనిలో సమనిధలు అంశముగలు సమనిదలు పరస్పరము సంగీతము లగును. మంద గాంధారము ఎక్కువ. సరిలు భూరితరములు. రి లోపించుటచే పొడవము రిపలు లోపించుటచే బోడవము. ధ అంశమైనపుడు పొడవము. గీతతాళాదులు పొడ్డివలె. గ నుండి మూర్ఖున రెండవయంకమున ప్రథువాగానము.

దీనిలో మ న్యాసము. పథలు అవన్యాసములు | కళ ఇవ కళ.

సాహిత్యము

శైలేశ సూముప్రణయ ప్రసంగస విలాసభేలన వినోదం అధికముఫేందు నయనం నమామితవ దెవాసురేశభు తవరుచిరం

ప్రస్తారము

సై	సౌ	సౌ	మా	మూ	గ	గ	గ	1
-	-	-	తే	-	-	-	-	2
మా	పొ	మా	గ	మా	మా	మా	ఫ	3
-	పు	-	-	-	-	-	ను	
సై	మా	గ	పొ	పొ	సై	నీ	ఫ	3
-	తే	-	జ	పు	-	-	ను	
సై	సై	గ	ఫ	నీ	సై	పొ	మా	4
ష	య	-	ప్ర	పం	-	-	గ	
సై	సై	సై	సై	సై	సై	సై	గ	5
ఏ	లో	-	పు	ప్రే	-	-	ఏ	6

	థ	పో	ద	పో	నీ	థ	థ	క
న	వి	నో	-	-	-	దం	-	
సో	గా	గా	గా	గా	గా	సో	సో	7
ఆ	-	రి	-	క	-	-	-	
నీ	థ	పో	థ	పో	థ	థ	థ	8
ము		షైం	-	-	-	-	దుం	
సొ	సో	మా	గ	పో	పో	నీ	థ	9
ఆ	రి	క	-	ము	టైం	-	దు	
ఇ	నీ	సో	నో	థ	నీ	పో	మా	10
వ	య	నం	-	వ	మా	-	మి	
గా	సో	బో	సో	సో	సో		గా	11
ఓ	-	పా	సు	రీ	-	క		
థ	థ	పో	థ	మా	మా	మా	మా	12
త	వ	రు	చి	రం	-	-	-	

10. షడమధ్యమూ.

దీనిలో సత్తస్వరములు అంశములె. ఒకదానితో నింకదానికి పరస్వరము సంగతికలుగును. ని అల్పము. గ అంశమైనపుడు ని సంవాదియగును. గాన అల్పము ఇష్టముగాదు. అది వాదియైనపుడు దానికేమాత్రము అల్పత్వమయేదు. ని లోపించినచో హాడపము. నిగలు లోపించిసచో పౌడుపము. ద్విత్తతులైన నిగలు పరస్వరము విరోధులు. గీతి, తాళము కళలు చొట్టిపుశ్చిను. మనుండి మూర్ఖున. వినియోగము పెనుకటిపతెనె.

దీనిలో సమలు వ్యాసములు. స్వరములేదును అప్యాసములె.

సాహిత్యము

రజని పథుముఖ పిలాసలోచనం
ప్రవికసిత కుముద దంశ ఫేనసంగ్రిభం
కమిజన నమన హృదయాభినందిసం
ప్రషంమామిదేషం ఉముదంధి ఎ సిసం

గాంధర్వవేదము

ప్రస్తారము

మా	గ	సగ	పో	దవ	మా	నిధ	నిమ	1
ర	జ	ని	వ	ధూ	-	ము	ఖ	
మా	మొ	సో	రిగ్	మగ్	నిధ	పథ	మా	2
ఏ	లూ	-	న	లో	-	-	చ	
మా	గొ	రీ	గొ	మా	మా	సో	సో	3
నం	-	-	-	-	-	-	-	
ము	మగము	మా	మా	నిధ	పథ	పము	గమము	4
ప్ర	వి	క	సి	త	కు	ము	ద	
ధా	పథ	పరి	రిగ	తము	రి	పథన	సో	5
ద	ల	ఫో	న	సం	-	-	ని	
నిధ	సో	రీ	మగము	మా	మా	మా	మా	6
ఇం	-	-	-	-	-	-	-	
మా	మొ	మగము	మధ	దవ	పెద	పము	గముగు	7
కొ	-	మి	జ	న	న	యు	న	
ధా	పథ	పరి	రిగ	మగ	రిగ	పథన	సో	8
హృ	ద	యూ	భి	నం	-	-	ది	
మా	మా	ధని	ధన	ధవ	మవ	పో	పో	9
నం	-	-	-	=	-	-	-	
మా	మగము	మొ	నిధ	పెద	పముగు	గొ	మొ	10
ప్ర	జ	మా	-	మి	రే	వం	-	
ధా	పథ	పరి	రిగ	మగ	పథన	సో		11
కు	ము	ధా	ధి	వా	-	సి		
నిధ	సో	రీ	మగము	మా	మా	మా		12
నం	-	-	-	-	-	-	-	

11 గాంధారోదివ్యవ:- తాళము చవ్వత్వుటము.

దీనిలో సమయ అంశయ, హర్షత్వములో రిగమపదనిలు అల్పములు.

రీ లోపించినచో పొడవము పొడవములో నిధవగలు అల్పము. రిథలకుసంగతి. ధ మొదలు మూర్ఖున. కళలు 11. నాల్గవ యంకము న ధ్వ్యావాగావమువ బినియోగము.

దీనిలో మ న్యాషము. సదలు ఆపన్యాషములు.

సాహిత్యము

శిష్య గౌరీముఖాంబురుహ దివ్యత్తిలకపరిచుంబి
తార్పితసు పొదం ప్రవికసిత హేమ కమల నిభం,
అతి రుచిర కాంతినథ దర్శకామల నికేతం
మనసిజ శరీరతాడనం ప్రషంమామి గౌరీచరణయుగ మనుషుం.

ప్రస్తారముః

సా	సా	పొ	మూ	పొ	ధవ	పొ	మూ		1
సొ	-	-	-	-	-	-	-		
ధా	పొ	మూ	మూ	సా	సా	సా	సా		2
మ్య	-	-	-	=	-	-	-		
ధా	నీ	సా	సా	మూ	మూ	పొ	పొ		3
గౌ	-	-	రీ	ము	ఫాం	-	బు		
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ		4
రు	హ	ది	-	వ్య	త్తి	ల	క		
మూ	మూ	ధా	నిస	నీ	నీ	నీ	నీ		5
వ	రి	చుం	-	బి	తా	ర్చి			
మూ	పొ	మూ	వరిగ	గా	గా	గా	సా		6
త	సు	పొ	-	దం	-	-	-		
గా	మగ	పొ	పథ	మూ	ధని	పొ	పొ		7
ప్ర	వి	క	సి	త	హే	-	ము		
నీ	గా	సా	పథ	నీ	నీ	ధా	ధా		8
క	మ	ల	వి	థం	-	-	-		

గా రిగ సా శని గా రిగ సా సా	9
అ తి రు తి ర కొం - తి	
సో సా సో మా మని థని లీ నీ	10
వ ఖ ద - ర్ప ఛా - మ	
మూ పా మూ పేరీ గ్ గ్ గ్ సో సో	11
ల లి కీ - తం - - -	
ం సో ద్ సో మూ పే మూ పరిగ	12
మ న సి జ క రీ ర -	
గ్ మూ గ్ సో గ్ గ్ ద్ ద్ సో	13
తొ - - - - త - వం	
శీ శీ పో థొ శీ గ్ గ్ గ్ గ్	14
ప్ర ష మూ - మి ద్ ద్ - రీ	
శీ శీ థొ పో థొ పో మూ పో	15
శ ర ష యు గ మ ను వ	
ం పా సా సా మూ మూ మూ	16
మం - - - - - - - -	

12 రక్త గాంధారి :-

దీనిలో రిథలు కాక మిగలిన సగమ వనిటు ఆంశలు. రినిదాటి సగలకు సంసిధిని మేలనము చేయవలెను. భిన్న అఘువులు గల స్వరముల నైరంతర్యము సంసిధి. ఏక అఘువు కలము రెండింటికిని గాని మూడిటికింగాని శైరంతర్యము మేలనము, రక్తినిజటి రెండును జేయవలెను. రిలోపించినచో పొడవము రిథలు లోపించినచో షౌడవితము. శిథలు బహుళము. మధ్యమగ్రామములో పరిలకు సంవాదముండును. గాన పంచముము ఆంశము పొడవమును ద్వేషించును. ఆనగా పంచముము స్వయముగా ఆంశముగుచు నిలోపముచే నిర్విర్తింపదగిన పొడవమును సహింపదు. ససిమపలు షైడువితమును ద్వేషించును. ఆనగా సచిమసలు ఆంశములైరిథలోపము నిర్విర్తింపదగిన షైడువితమును పహింపవు. నిథల షడ్డాంశ ట్రై

వాదులు గాకపోయినను బౌడువితమే. కొన్ని చోట్ల ఆంకలోపముష్టల్లు కొన్ని చోట్ల చెప్పుటవలనను బౌడువాది జాతులలో ఒకప్పుడు బౌడువితము ప్రార్థించినను నిప్పిధము. స, గలకు సంగతి. వంచపాణ్యాది తాళములు పొడ్జీ మందు వలెనె. రి మొదలు మూర్ఖున. ఔవ అంకమున ధుర్వివాగానము దీనిలో గ వాళ్ సము. మ అపన్యాసము.

సాహిత్యము

తంబూల రజనికర తిలకభూషణ విభూతిం
వ్రష్టమామి గౌరీవదనారవిందం పీఱితికరం,

ప్రసారము

రీ	గ	సౌ	సౌ	రీ	గ	గ	గ	గ	10
ష్టో		తీ	క	ర౦	-	-	-	-	
గ	గ	పౌ	ధమ	పౌ	నిధ	పౌ	పౌ	పౌ	11
-	-	-	-	-	-	-	-	-	
గ	పౌ	మా	వరిగ	గ	గ	గ	గ	గ	12
-	-	-	-	-	-	-	-	-	

13 కై శిక్ష

దీనిలో రి కండ మిగిలిన సగమ వథనిలు ఆంశములు. నిధలు అంశములైనపుడు వంచమమున్యాసము. నిగలు ద్వి త్రుతి గలవి. నిధలు అంశలైనపుడు నిగవలు న్యాసములని మతంగాదులనిరి. రి లోపమువల్ల షాడవము, దిధ లోపమువల్ల షోడువము. రి అల్పము. నివలు బహుళము. అంశలకు పరస్వరము పంగతి. వంచమము షాడవమును ధై వతము షోడువమును ద్వేషించును. వంచపాణ్యాది తాళములు షాడ్జియందువలె. గ మొదలు మూర్ఖన. అయిదవ యంకమున వ్రథవాగానము. దీనిలో గపనిలు న్యాసములు. రి గాక మిగిలినవి ఆఱు అవన్యాసములు. ఒకప్పుడు రి కూడ అవన్యాసము అగును. ఆపుడు ఏడును అవన్యాసములె.

సాహిత్యము

కేళీ హతకామతము విశ్రమ విలాసం
తిఁకయుతం మూర్ఖోర్ధ్వబూలసోమ నిధం
మ ఖ కమల మసమ హాటక సరోజం
హృది సుఖిదం వ్రష్టమామిలోచన విశేషం

వ్రష్టము

పౌ	ధని	పౌ	ధని	గ	గ	గ	గ	గ	1
తీ		తీ	-	హ	-	తం	-	-	
పౌ	పౌ	మా	నిధ	నిధ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	2
క		మ	త	ను	-	-	-	-	

											3
ఏ	ని	సా	సో	రీ	రి	రి	రి	రి	రి		
వి	-	త్రు	మ	వి	లొ	-		పం			
సౌ	సై	సో	రీ	గా	మా	మా	మా			4	
తి	ల	క	యు	తం	-	-	-	-			
షు	టో	ని	ధా	మా	ధా	మా	పో			5	
మూ	-	హోం	-	ర్షు	బొ			ల			
గ	ర	నై		ధని	రీ	రి	రి	రి		6	
ఛో	-	పు		ని	భం	-	-				
గ	రి	సా	సా	ధా	ధా	మా	మా			7	
ము	ఖ	క	మ	లం	-	-	-	-			
గ	గా	గా	మా	మా	నిధ	ని	ని	ని		8	
త	ప	ము	-	హో	-		ట	-			
గ	గ	నీ	నీ	గా	గ	గ	గ	గ		9	
క	స	రో	-	జం	-			-			
గ	గ	నీ	నీ	నిధ	పో	పో	పో	పో		10	
షు	ది	సు	ఖ	దం	-			-			
మూ	పో	మా	పో	పో	పో	మా	మా			11	
ప్ర	ణ	మా	-	ఖి	లో	చ		-			
పో	మా	గా	నిధ	నిదని	నీనీ	మా	మా			12	
న	వి	ళే	-		షం	ం	ం				

14 మధ్యమోదీచ్యవ, తాళము, చచ్చత్వంము.

దీనిలో ప అంశము పదా పూర్తగానే యుండును. ఎప్పుడును పొడ వెడవములుండవని భావము. గంధారోదీచ్యవలె నుండును. మ మొదలు మార్ఘం. 4 అంకమున ప్రథమానము దీనిలో మ న్యాసము.

మరాభిష్టతమనిలమనోజవమంబుదోదధినినాదవుతిహసం
శివం శాంతమనుర్ధచమూమథనం వందే తై ౨లోక్యనతచరణ

వ్రస్తారము

గ	గ	గ	గ	మ	ని ధ	నీ	నీ	13
తి	వం	కా	ం	త	మ	సు	ర	
నీ	నీ	దప	మా	నిధ	నిధ	పో	పొ	14
శ	మూ	మ	ధ	నం	-	-	-	
రీ	గ	పొ	సా	మా	నిధని	నీ	టై	15
వం	-	దే	-	తై ౨	లో	క్యి	-	
తీ	నీ	టా	పో	థా	పో	మా	మా	16
శ	త	చ	ర	ణం	-	-	-	

౨౬ కార్యారథి (మధ్యమ గ్రామము) ఆశము చచ్చతుండము.

దీనిలో ని రిధలు అంశలు. అంతర మార్గములోని వగుటవలన చాల అనంశములుగా జెవ్వెబడినవి. గ మిగుల బహుళము. అన్ని టికి స్వర సంగతి. కళలు 16. స నుండి మూర్ఖున. అయిదవ అంశము ప్రథువా పినియోగము. స్తోయిగా ఎక్కువగా బ్రథయోగము గలది. అంశము సంచారిగా బహుప్రయోగము గలది. అంతరమార్గము. అనంశమునఁబడును. కముక ఇందు అంతర మార్గము ప్రయోక్తవ్యము.

ఇందులో ప వ్యాపము. అంశలే ఆపన్యాపములు.

సాహిత్యం

తం స్తోఱులలిత వామాంగస క్తమతితేజః ప్రపసరసాధాంశు కాంతి
ఫసీషిముఖం తురో హిపుల సాగరనికేతంసితపన్నగేంద్ర
మతికంతం పణ్ణుఖవినోదకరపల్ల వాంగుళి విలాప
కేన వినోదం ప్రషామామి దేవయిష్టోపవీతకం.

ప్రస్తారము

రీ	రీ	తి	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	1
తం	-	ప్పుతు	-	టు	ల	లి	త	
మా	గ	సో	గ	సా	నీ	నీ	నీ	2
శ		మూఁ	-	గ	ర	-	క్ర	

గాంధర్వ వేదము

16 గాంధార వంచమి. (మధ్యమ గ్రామము.) చవ్వతృటకాళము.

దీనిలో ప అంశము. గప లకు చాల స్వరములతో గపలకు సంగతి చేయ వలెను. 16 కళలు. రి మొదలు మూర్ఖున. నాల్గవయంకమున త్రువాగానము. దీఫిలో గ న్యాషము. రివ ఆపన్యాషములు.

సాహిత్యము

కాంతం వామైకదేశప్రేంభోలమానకమం నిథం
వరసుభి కుసుమగందాధి వాసితమనోజ్ఞ
సగరాజ సూనురత్నిరాగరథసకేత్త కుచగ్ర్యహలీలం
తం ప్రషమామి దేవం చంద్రార్థ మండిత

ప్రస్తారము

పూ	మహ	మధ	తీ	ధప	మా	ధ	ఐ	పౌ	పౌ	1
కొ	-			-		-	-			2
సనిని	చ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	3
-	-	తం	-	-	-	-				4
చ	చ	సా	సౌ	మా	మా	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	5
పౌ	-	పైపై	-	త	తీ	పై	-	పౌ	పౌ	6
ప్రేం	-	ఫో	-	ల	మా	-				7
తీ	తీ	ధప	మా	నిధ	నిధ	పౌ	పౌ	పౌ	పౌ	8
క	మ	ల	ని	తం	-					9
పౌ	పౌ	రి	రి	రి	రి	రి	రి	రి	రి	10
ప	ర	సు	ర	తి	త	ప్ర	ప్ర	ప్ర	ప్ర	11
మ	రిగ	సౌ	పుధ	లై	లై	ప్ర	ప్ర	ప్ర	ప్ర	12
చం	-	చ	-	రిష	రిష	ప్ర	ప్ర	ప్ర	ప్ర	13
శై	శై	గై	శై	రిష	రిష	ప్ర	ప్ర	ప్ర	ప్ర	14
శై	శై	గై	శై	శై	శై	ప్ర	ప్ర	ప్ర	ప్ర	15

న	గ	ర	-	జ	సు	-	ను	10
న	మ	ని	మ	పో	పో	గ	గ	
ర	త	ట	-	గ	ర	త	బ	11
గ	పో	మ	పో	నై	నై	గ	నీ	
అ	-	లీ	-	త	త	-	గ్ర	12
మ	పో	మ	వరిగ	గ	గ	గ	గ	
ఖ	లి	లం	-	తం	-	గ	-	13
శ	నై	పో	ట	నై	గ	గ	గ	
చు	త	మ	-	బి	రె	-	బం	14
ని	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	
చం	-	ట్రో	-	రం	మం	-	డి	
మ	మ	థ	నీ	సనీని	థ	పో	పో	15
త	లి	లా	-	సక్కి	ల	-	-	
మ	పో	మ	వరిగ	గ	గ	గ	గ	16
న	వి	డో	-	దం	-	-	-	

17 అంధ్రి (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో నిరిగవలు అంశములు. రిగేలకు నిధలకు వరస్వరము న్యాయము వలకు అంశానుక్రమముగా సంగతి కలుగును. పలోషముఃపల్ల హిత ముము నుండి మూర్ఖుని. కల తాళములు పూర్వమువలై. దీనిలో గన్యము. అంశలె ఆవన్యములు.

సాహిత్యము

తరుణేందు కుముఖచితజటం తీర్థివనదినలిల ధౌతముఖం నగమూనుప్రణయం వేదనిధిం వరిణాహితుహీనశైలి ల గృహం అమృతభవం గుణరహితం తమవనిరవిశశిజ్యానజతి గగఁతనుం శరణప్రణామి తుభమతి కృత నిలయం

ప్రస్తారము

గ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ
క	రు	సెం	-	దు	తు	సు	పు	

ప్రశ్నలు

వ	మ	న	త	స	ర	గ	గ	15
త	థ	మ	వి	కృ	త	ని	ల	
ర	గ	గ	గ	గ	గ	గ	గ	16
యం	-	-	-	-	-	-	-	

18 నందయంతి (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో ప అంశము. గ గ్రహము. కొండఱు ప గ్ర హ మనిరి. మంద్ర
రి బహుళము. న లోపమువల్ల షాడవము. హృష్యకమూర్ఖన తాళము
పూర్వమువలె. కళలు కీ. మొదటి యంకమున ద్రువాగానము.
దీనిలో గ న్యాసము. మ ప లు అవన్యాసములు.

సాహిత్యము

సౌమ్యం వేదాంగ వేదకరకము యోనిం తమో రజోవివర్జితం హరం
భవహర కమలగ్నహం శివం శాంతం నంనివేశనమపూర్వం
భూషణలీలమురగేశ భోగభాసుర తథ వృథులం
అచలపతిసూనుకరపంకజ్ఞముల విలాసకీల వినోదం
స్ఫుటికమణిరజతసిత నవదుకూలక్షీరోద సాగరనికాశం
అజరశిరఃకపాల వృథుభాజనం వందే నుఖదం
హరదేహమముల మధుమాదననుతేజోధికసుగతియోనిం

ప్రస్తారము

గ	గ	గ	గ	పా	పా	ధప	మ	1
సౌ	-	-	-	-	-	-	-	
ధ	ధ	ధ	ధ	ధ	ధ	సగిని	ధ	2
-	-	-	-	-	-	-	-	
పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	3
మ్యం	-	-	-	-	-	-	-	

ప్రారంభము

గాంధర్వవేదము

18	పీ వై మౌ ల . గ . - . మౌ త సీ ల సీ క ల . - . సీ ఉ	19		20
21	సీ - మౌ - . క	22	మౌ జ సీ - పీ - . క	23
23	పీ - మౌ - . క	24	పీ - మౌ మౌ రిగ జ క	25
25	పీ - మౌ మౌ రిగ జ క	26	పీ - మౌ మౌ దం బిధ మ సీ ,	27
27	పీ - మౌ మౌ రిగ జ క	28	పీ - మౌ మౌ ల సీ న్న మౌ	29
29	పీ - మౌ మౌ రిగ జ క	30	పీ - మౌ మౌ న్న మౌ	31

మ పరిగ గ గ గ గ గ గ గ గ 32
 - - నిం - -

అనుక్త విష తాలః స్వాత్మ త్రిశైవై కక్షాదకః

మార్గః ప్రమాచ్యత వృత్తిదక్షిణః గీతయః పునః

మాగధిసం భావితాచ, పృథులేత్యదితాః ప్రమాత్

ఈ జాతి లక్ష్మణములలో ఏక కల మొదలైన తాళ భేవములు మార్గ గీతులు చెప్పునప్పుడు తాళ లక్ష్మణములలోఁ జెప్పిన వంచత్వటము గాని, వంచపోకే గాని ఏక కళాదికము మూడు విధములుగనే యుండును. మార్గములు చిత్రము, వృత్తి, దక్షిణలు. మాగధి సంభావిత పృథుల అని గీతులు మూడు వరుసగా చెప్పబడినవి. 25 200

వార్తికే ద్విగుణాశ్చేయా, సైవచితేఁ చతుర్మా 250

సర్వజాణిము జానీయా దంప స్వరగతం రసం, 261

మార్గమందుఁ జెప్పబడిన కలాపంఖ్యయే వార్తికము / వృత్తిమార్గము సంబంధించినది) అను మార్గములో రెట్టోపు అని తెలియవలెను. ఛాడ్జీ రైతే దక్షిణలో వన్నెండుగాఁ జెప్పబడినది. ఆది వార్తికములో ఇరువవినాల్లు అగునని భావము. అష్టలఘువులుగానున్న కళలను విడిచి నాల్లు ఉఘుమాహముగు కలను జేయవలెనని యభిపొయము. ఆ దక్షిణలోఁ జెప్పబడిన కళ సంఖ్యయే చిత్రమార్గములో నాఱుగురెట్లు అని తెలియవలెను. ఛాడ్జీలోనై తే ఇరవై యెనిమివి కళలగునని భావము. భాగములుచేసి లఘువ్యయాత్మకమైన కలను జేయవలెనని దీని యభిపొయము. దీనిచేతనే వార్తిక సృతిమార్గముఁకు సంబంధించిన మార్గములో రెండు కళలుగల తాళము—సంభావిత గీతి చిత ములో ఏకకళగల తాళము, మాగధిగీతి. ఇట్లే మిగిలినవానిలోఁ కెలియనగును. సర్వ జాతులలోను అంశస్వరమును ఒట్టి “సరీవీరే” అని యిదిపరలోఁ జెప్పిన ప్రకారము రసములను దెలియవలెను. 262 200

జన్మరాగాంశమలైన గ్రామరాగదులు వడివిధమలైనము జాకులకు సాక్షాత్కుగాఁగాని వరంపరగాఁగాని జన్మరాగములే వాని యవయములు.

నేడు వీనిని స్వరజతులని వ్యవహరించిరి. స్వరజాతి కండమునుండి స్వరజాతి అను దూషమేర్పడినది.

ఎనిమిదవ గీతి ప్రవకరణము

శద్భజాతి సముద్రాంత కపొలాన్యధునాట్లువే
రాగజనకజాతీనాం తత్క్వపాలేము సంమతాః

శద్భములైన పొడ్డి మొదలైన జాతులనుండి పుట్టిన కపొలములనింకఁ షప్పెదను. సంసర్గ జాతులును కపొలములును శద్భజాతులనుండి పుట్టి, వి. జనకములయిన శద్భజాతులనుండి రాగస్తులు ఉన్నాను. “పొడ్డిచుండి శ్రీరాగము పుట్టును.” ఈ విధముగఁ మందు చెప్పుబడును. అవి కపొలములందు సమ్ముతములు, కపొలములలి కుండ మెం॥ వాని భాగములు రెంటేని ఆందురు. కుండ బీందె మొదలైనవానిలో ఒక భాగము కపొలము అనబడును. మంచములోని ఏకదేశమును కపొలమున్నట్టే రాగములోని ఏకదేశమును కపొలముందురు. లేదా హర్షము భిక్షాటన చేయు సమయములో శంకరుడు పొడ్డి ఆర్ఘ్య మొదలైనవానిని గాంముచేయా నింతిశయమసు రసము వ్యక్తముకఁగా రన రూపమైన శివుని మౌళిగత చంప్రదకణ ద్రవింపగా దాని యమృతములచేఁ జిలుకఁబడి సజీవములై శివుని భూషణములైన బ్రహ్మ కపొలములు గానము చేసెనుట అందుచే ఆ కపొలములచేఁ బాడఁబడినవి గాన కపొలములు ఆని పేరు గలవి యయ్యెను. వీసిరి జాతులనుండి స్వరూప భేదమయితే న్యాసాది భేదములను బ్యక్తి తెలియఁదగును.

పొడ్డికపొలములు

పడ్జోగ్రహంశోఽచనా, సో, గోన్యాస్యోతి బహుగమో
అల్పరిపనిధా లంఫోయ్యరిః కలాచ్ఛదకోదితాః
యస్మిన్ పొడ్డికపొలం తస్మదితం మార్గా వేదిభిః

దేనిలో పడ్జము గ్రహము అంశ లు న్యాసముగను గాంధారము న్యాసముగను గమలు అతి బహుళముగను రిష సనిదలు ఆల్పములుగను రి ఉంఘముగను ఉండి 12 కళలు ఉండునో ఆది పొడ్డికపొలమని మార్గవేదులు చెప్పేరి.

రుం	టుం	రుం	టుం	1
ఖ	ట్యం	గ	ధ	2
రం	ప్టో	క	రా	శం

త	ది	తృ	దృ	శ	జి	హృం		4
హో	హో	హో	హో	హో	హో	హో	హో	5
ఉ	హు	రూప	వదవం	మనమొర		నాదం		6
హో	హో	హో	హో	హో	హో	హో	హో	7
ఉ	ఉ	హోం	రోం	"ం	"ం	"ం	"ం	8
నృ	ముం	డ	మం	డి		తం		9
హూం	హూం	తహ	కహ	హూం	హూం			10
తృ	త	విక	ట	ము		ఖం		11
న	మూ	మి	దే	వం	లై	రవం		12

ఈవి షాట్టి జపాల వదములు.

2 ఆర్ఘ్యా కపాలం

యత్రు భోంటిశోఽవన్యసోమోఽంతో గనిషద ధాల్చా
సోఽత్వులోఽష్ట కపాలం తత్త్వస్యాత్మాపాణం త్వార్ఘ్యాభీ గతం

ఎందులో రి అంశము ఆహ్వానముగను మ అంతమై గనిషదలు అల్పమై ప
అత్మల్మామై యుండి రి కషాలుండును. ఆది ఆర్ఘ్యా కపాలము.

యుం	టుం	యుం	టుం					1
దంష్టాం	క	రా	ఫం					2
ఛ	ఛ	హ్యాం	త్ర్యాం	హో	హో	హో	హో	3
హో	హో	"	బం	"	"	"	హో	4
శ	ర	సు	రథి	కు	సుము			5
త		ర్ము	త	గాత్రం				6
క		పా	ఉ	షా		వ్రం		7
న	మూ	మి	దే		వం			8

3 గాంధారీ కపాలము.

మధ్యమో ఽంశగ్రహ న్యసావనా, సో ద్వై వతో బహుః
యత్రాల్మాః పరిగా లోపాదిపటో రౌడువంథవేత్త
శాంధారీ కపాలంస్యాత్ కలష్టః వినిర్మితం.

మధ్యమము అంశము గ్రహము న్యాసము ఆవన్యాసముగ నుండును. దైవతముబహుళము. సరిగలు అల్పములు. రిపలు లోపించుటచే బౌద్ధమగును. 8 కళలు ఉన్నాఁ గాంధారీ కపాలమగును.

చ	ల	త్తు	రం	గ	1
భం	ను	రం	అ		2
సే	క	రే	ణ		3
పిం	జ	రం	సు		4
రా	సు	రై :	సుసేవితం	పు	5
నా	తు	జా	హ్నా		6
తీ	జ	లం	మాం		7
బిం		దు	భిః		8

4 మధ్యమ కపాలములు

మధ్యమోంటే నిరిగపో స్వల్పాయుత కళానవ

తన్న ధ్యమ కపాలం స్థాదితి నిశ్చంక కీర్తితం.

మధ్యమము అంశముగను ని రిగవలు అల్పముగ నుండి ఎందు కళలు తొమ్మిది యుండునో అది మధ్యమ కపాలమని నిశ్చంకుడు చెప్పేను.

శూ	అ	క	పో	అ	1	
పొ	ణే	తిర్చి	పుర	వినాశి	2	
శ	శాం	క	ధా	రి	ణం	3
ప్రతి	న	య	న	త్రి	శూలం	4
పు	త	త	ముము		యూసహితం	5
తం	వ	ర	దం	పై	హై హై	6
ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో		7
ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో		
వ్యాస	మి	మ	ష	దే	వం	8

5 పంచమీ కపాలములు

బుష్టాంశం స్త్రగ్హంత నిధష్ట గమాల్పకం
క పాలం పంచమీ జాత మష్టకలం విదుః

రి అంశముగ గ్రగ్హముగనుండి నిధ సగమలు అల్పము ఎనిమిది కళలు కలది పంచమీ కపాలము.

ః	య	ఏ	ష	మ	న	య	న	1
మ	ద	న	త	న	ద	హ	న	2
వ	ర	వు	ష	శ	గ	మ	న	3
శ	ర		ద				హన	4
న	త	న	త	ల	భ	వ	న	5
సి	త	క	మ	ల	వదన			6
థ	చ	మే	థ	య	హ		ర	7
థ	చ	శ	ర	ణం				8

6 దైవతీ కపాలములు

అత్యల్పర్షఫగంధారం పన్యసం మధ భూరిచ
షాష్ట్ర్య ఇవ కపాలం తద్దేవత్యః స్వత్సులాష్టకాత్

రిగఱ అల్పము, వ న్యసముగ మధలు బహుశముగ ఊండి ఎనిమిది కళలున్నది షాష్ట్రీవలె దైవత కపాలము.

అ	గ్ని	జ్ఞ	లూ	శి	
థ	వ		లి		
మాం	న		శోణీత		
శో	జి	ని	ను	ర్య	హరి
షి	ని	ర్యాం		నీ	
చూ	వ	ణి			
న	మోం	ప్రు	త్తి		

7 నై పాదీ కపాలములు

గ్రహం న్యాస వడ్డం చ రిగాల్ప మతిభూరిభిః
నిధమైరష్ట కలకం స్వానైషథి కపాలకం

ఈ గ్రహము ఆంశము న్యాసమును. రిగలు ఆల్పములు నిధములు అతి బహు శము, ఎనిమిది కళలు గలది నై షథి కపాలము.

ప	ర	వ	గ	జ		చర్చవటం	1
ఖీ	మ	భు	జం	గ		మానద్దజటం	2
త	హ	క	హ	హృం	కృతి	వికృతముఖం	3
న	మ	త	శీ	వం	హర	మజితం	4
చం	ద్ర	చూ			ద ము	సేయం	5
క	పా	ల	మం	ది	త	మకుటం	6
కా	మ	ద	ర్ప	విధ్యం	న	కరంవందే	7
న	మ	త	హరం	వరము		శివం	8

ఇతి నవ్త్ర కపాలాని గాయన్ బ్రహ్మోదిత్తైః పదైః
స్వరై శ్వ పార్వతీ కాంతస్తుతౌ కళ్యాణభాగ్భవేత్.

ఇట్లు పార్వతీ పతియొక్క స్తోత్రములో బ్రహ్మచే చెప్పబడిన వదముల స్వరములతోను పాశుమన్న వాడు కళ్యాణములను పొందును.

కంబలములు

యత్రీగ్రహం శోఉపన్యాసః వంచమో బహుళస్తురిః
సోన్యాపోఽధ గాంధారా స్వల్పాప్తత్ కంబలం మతం

వంచము గ్రహముగా ఆంశముగా ఆపన్యాసముగా నుండి రి బహుళముగా నుండి మధగలు స్వల్పముగాను పన్యాసముగను ఉండునో ఆది కంబలమనిరి.

వంచమీ జాతి సంజ్ఞాత మల్పతా బహుళవశాత్
స్వరాణాం బహవో భేదా స్తే హర్షైర్యరీరతాః

ఈ కంబలములు వంచమీ జాతిమందు పుట్టినవి. అల్పక్యము బహుత్వము లను బట్టి స్వరములకు చాల భేదములు గలిగిసచి. అవి హర్షైలు చెప్పిరి.

పీరుతః కంబలదానేన కంబలాయ వరందదో
పురా పురారి రద్యాపి పీరుయతే తై రతః శివః

శివుని కర్మకుండలమైన కంబలుడనెడి సర్వరాజు గానము చేయుటచేత శివుడు కంబలుడగు సర్వరాజునకు వరమిచ్చెను, ఆ కంబల సర్వరాజు పాడుటచే కంబలములని పేరున వ్రీసిద్ధములైన వాసిచే పురారియైన దైవుడు ఇప్పుడు గూడ ప్రింతి పొందుచున్నాడు.

కపొలానాం క్రమ్మద్యుమో బ్రిహమ్మపో క్రాం వదావళీం

అవి కపొలగాన నియమములో ప్రష్టుతములై బ్రిహమ్మచే చెవ్వబిషిన పదముల స్వరూపమును రుం టుం మొదలై ల స్తోభాక్షరములతో గాన సంకేతాక్షరము లతోఁ గూడునట్లు ఆ కపొలములందు ఉపయోగించిన కళల సంఖ్యచే క్రమ ముగా చెప్పుచున్నాము. పీసికి స్వరికల్పన మాత్రము ఆయా పొడ్జ్యాది అక్ష ఇములను ఒట్టే యూహింపవలయును. రుం టం మొ.

వర్షాద్యులం కృతాగాన క్రియా పదలయాన్వితా
గీతి రిత్యుచ్యతే సా చంద్రై రుక్తా చతుర్విధా.

వర్షాదులచే వలంకరింపబడిన గాన క్రియ పదలయలతోఁ గూడి గీతియనే బిడును. అది నాలుగు విధములని బుధులనిరి.

మాగధిపర్థమా జ్ఞేయా ద్వితీయా చార్థమాగధి
సంభావితా చ పృథులే త్యేతాసాం లక్ష్మువక్షుకే

అందు 1 మాగధి 2 అర్థమాగధి 3 సంభావిత 4 పృథుల అని నాలుగు గాన క్రియ నాలుగు విధములు.

గీత్యా కళాయా మాద్యాయాం విలంబితలయం వరం
చ్ఛితీయాయాం మధ్యలయం తత్వదాంతర సంయుతం

మాత్రలు నాలుగు ఉండువట్లు కళలు కల్పింపవలెను. కళయందు (అవృత్తి యందు) లయ విలంబిత పదముగా గానముచేసి రెండవ కళయందు మధ్య ఉయ గల పదము గలుగునట్లుగా గానము పెయవలెను.

పతృతీయ పదేతే చ తృతీయ స్వాంద్రుతైలయే
ఇతి పురావృత్త పదాం మాగధీం జగదుర్ఘధాః

మూడవ కళయందు విలంబిత వదములనుబట్టి లయద్రుతము కాగా తృతీయ మగు వందే అనుదానితో గూడినట్లు మూడు ఆవృత్తములు గలుగనట్లున్న దానిని మాగధి అందురు. ఇది మగధదేశమునఁ బుట్టినది గాన మాగధి యను పేరు గలిగినది.

ఉదా:- మా		మాధా	1
దే		వం	
దని దని		పని ధా	2
దే వం		రు ద్రం	
రిగ రిగ		మగ రిసా	3
దే వం		రుద్రం వందే	

అర్థమాగధి:-

హర్వయోఃపదయోరథే వరమే ద్విర్వ్యదోది తే
దదా అర్థమాగధిం పొఱపుః

మొదటి రెండు వదములందును ‘దేవం రుద్రం’ అను రెంటిలో చివరి అర్థమును ఆనగా ‘దేవం’ అను వదంలో ‘వం’ అనుదానిని రుద్రం అను దానిలో ‘ద్రం’ అను రెండుసార్లు ఆనగా అర్థమాగధి అగును. ఆనగా మొదటి కళలో దేవం అని రెండవమారు వం రుద్రం అని, మూడవదానిలో ద్రం వదదే అని పలుకవలెను.

ఉదా:-	మా	రీ	గాసా	1
	దే	-	వం -	
	సా	సా	ధా నీ	2
	వం	రు	ద్రం -	
	పొ	ధా	ధా పొ	3
	ద్రుం	వం	దే -	

ద్విరా వృత్త పదం వరే. కొందరేమన్నారనగా మొదటి దానిలోని దేవం అనుదానిని రెండవదానిలో దేవం రుద్రం అనుదానిని మూడవదానిలో రుద్రం వందే అని అనవలెనన్నారు.

మా	మా	మా	మా	1
వే	-	వం	-	
థా	సా	థా	నీ	2
దే	వం	రు	ర్దం	
పో	నిధ	మా	మా	3
రు	ర్దం	వం	దే	

సంభావితం = సంక్షేత పదా భూరిగురుః సంభావిత పదామతాః సంక్షేపించబడిన పదములు గలిగి ఎక్కువగా గురువులు గలది సంభావిత.

పదా :-	థా	మా	నీ	గా
	శ	-	క్లీ	-
	రీ	గా	గా	సా
	దే	-	వం	-
	నీ	థా	సా	నీ
	రు	-	ర్దం	-
	థా	నీ	మా	పో
	వం	-	దే	

పృథుల

భూరి లఘ్వక్షర పదా పృథులా సంమతా సత్తాం ఎక్కువ లఘ్వక్షరములు గల పదములు గలది పృథుల అనబడును.

మా	గ	నీ	గా
సు	ర	న	త
సా	దని	థా	థా
హ	ర	వ	ద
థా	సా	థా	ని
యు	గ	లం	-

పో నిదప మా మా
ప్రా ఇ మ త

అవతారిక : -

వదముల నాశయించిన గీతుల లక్షణము చెప్పి యింక తాళము ||
నాశ్రియించివ గీతులు చెప్పబడుచున్నవి.

యద్వాయధాక్షరే యుగ్నే గుర్వేః ప్రథమోర్వదా
ఏకైకం చిత్రమార్గాది ప్రయుజ్యచ గణాత్మకం
మాత్రాభిరష్టభి ద్వ్యాక్తే దక్షిణేధువకాదిభి�
ప్రయుజ్యతే తదా గీతిర్మాగధీత్యభి ధీయతే

లఘు ప్లుకరూపవైన గురుద్వయము గల యక్షరమందు యతి గడ
ములు, ద్వి మాత్రలుగల మొదటి రెండు గురువుల మధ్య ఒక్కాక్క గురు
వును స్వయముగనే మాత్ర ద్వయమాత్మకముగాన చిత్రమార్గాధికమున క్రూ
ముగా “ద్రువకాపతితా”యుక్తముగా వరణాత్మకముగా (=చతుర్మాత్రికమగు
మాత్రాగడ విశేషముగా) ప్రయోగించి ఆనగా రెండు కళలునా చేసి నాలుగు
మాత్రలు గలుగునట్లు ఒక్కాక్క గురువును వార్తిక (వృత్తికి నంబంధించిన)
మార్గము నాశయించుటవల్ల “ద్రువ కాపర్చిష్టే పతితా” పతాకలను పేరుగల
కరకీర్మాలచేతు బ్రిచ్చోగించి పీదవ దక్షిణార్గమంను ద్రువకా, సర్పిష్టే, కృష్ణా,
వద్మినీ విస్మితా విక్షిప్తా పతాకా పతితలను పేరుగలవానిలోగూడిన యొక్కాక్క
గురువును ప్రత్యేకముగా నాలుగు కళలు గలుగునట్లు చేసి గురుద్వయము
రెండుసార్లు ఆప్నత్తి చేయుటవల్ల ప్రయోగింపబడినపుడు మాగధిగీతి యనఁ
బడును.

అర్థమాగధి : -

తృతీయం లఘు యుగ్నప్య భగణార్థయుతం యదా
అద్వాఖ్యమంతికాభ్యం చ మాత్రాఖ్యం సప్రయుజ్యతే
తతః ప్లతం సార్థగడ యుక్తం కృత్యా ప్రయుజ్యతే
ద్రువకాది భిరష్టాభి ద్రీవరుక్త వ్యద్వ యేనవ
తదా అర్థమాగధితే ద్వ్యాత దృతతాలాంతరేష్యపి
యుగ్నములోవి (=చంచత్తుటములోని) మూడవ (తాళవయమగుటచే

ప్రతి గడమలోని మాత్రతయమునకు గూడిన అఫువును ఆనగా చతుర్మాఘత్వకముగా నై నపుడు మొదటి మాత్రిలచే (శ్రువక సర్పిణులను వాసిచే) చివరి మాత్రలచే పతాక పతితలను వాసిచే ప్రయోగించిన తరువాత చంచుపు భాంతివూసయవ్యైన ప్రతమును సార్థగడ యుక్తముగా సంనిహిత భగడమును (షణ్మాత్రిక) సార్థమాత్రతయ యుక్తము ఆనగా నవమాత్రలతో దొంగము గలుగునట్లు చేయవలయును. ఇట్లు నవమాత్రలు ప్రతములోని ప్రతి మాత్రలు గలిపిన 22వన్నైండు మాత్రలుగనగును) ప్రతమున ఈ విధముగా జేసి శ్రువకాదులైన యెనిమిదితో గ్రహముగా ప్రయోగింపగా మిగిలిన నాలుగు మాత్రలనద్విరుక్తాంత్యద్వయముతో చివరి మాత్రలైన పతాకాపతిత లను రెండింటితో ప్రయోగించినచో నపుడు ఆర్థమాగధి యనబడును. ఆ మాగధి ఆర్థమాగధులు రెండును పంచపాణి మొదలను నితర తాళములందును చంచుపుటమందువలైఁ జే మివలయును.

సంభావితా భూరి సురుద్దివ్యకలే వార్తికే పథి
చతుష్మూలే భూరిలఘుర్జక్షిషే వృథులామతా

సంభావిత ఆన్నది ఎక్కువ గురువులు గలిగినది. రెండు కళలు గలిగినది. వృత్తికి సంబంధించి మార్గమందుఁ బ్రహ్మయోగింపవలెను. వృథుల ఎక్కువ అఘువులు గలది. నాలుగు కళలు గల దక్షిణమార్గమందు ప్రయోగింపవతి యును. ఈ గీతులు పాణ్డి మొదలైన వానియందు చిత్రాది మార్గములను బట్టి తమ నియమముల నునుసరించి ప్రయోగింపవలయునని తెలియవలెను.

ఒది

వ్యర్థాధ్యయము

४०८

రెండవ రాగ విపేకధ్వయమ్

వంచ్ఛాగ్రామ రాగః స్వ్యః
 వంచ్ఛితి సమాక్రమత్త
 గీతయః పంచకుద్దాద్య భిన్నా గొడీచ వేసరా
 సాధారణీతి, కుద్దాస్యదవ తె ౨ర్లితే స్వర్ణః

గీతులయిదింటేనీ ఆశ్రయించుటవలన గ్రామరాగములు ఆయ్యాదు విధు ములుగా నగును. గీతులు 1 తుద్ద 2 భీన్న 3 గొడ్డి 4 వేసర 5 సాధాండీ అని యయిదు అవక్రములైన బుజువులైన లలితపదములతో తుద్ద ఉండును.

భిన్న మాత్రికుల స్వర్ణర్థకే । రూధురైదుమక్క ర్యాత

సూక్ష్మములు అనగా మరితముగాఁ బలుకఁబడిన వక్రములైన = (ఇప్పములైన) మధురములైన స్వరితాది గమకములు గల స్వరములు గలదై వక్ర సూక్ష్మస్వరములు గలది కాన భిన్నయగును.

గాడై ప్రీస్టానగమకై రోషటీలలిత్తె : శ్వరి :

ఆఖండిత సితిః సౌవర్తయే గాదిమతాపత్తాం

ఓప టీ కంపెనీ ర్యాండ్ బ్ర్యాప్త గ్రుతతర్లే : స్కోర్ :

హక్కు కారయోగేన హన్స్ తే చిబుకే భవేత్

విచ్చిన్న స్థానప్రతయవందు అవిచ్చిన్న స్థితిగణాదై ఓహటీమొక్క
కంపితములై మంద్రముత తర స్వరములచే గొడిముగుసు.

వేగవదిఖః స్వరై ర్వరు చతుష్ప్రా చవ్యతి రక్తితః
వేగ స్వరా రాగస్తి ర్వేసరా చోవ్యతే బుధః

రక్త్యతిశయముచే వేగముగల న్యారములచే స్థాయ్యదివర్షచతుష్టమున
పాదబడును. వేగేనపరతీతి వేగసర అని వేసర అని కూడ కావచ్చును.

చతుర్గీతి గతం లక్ష్మణీతా సాధారణీమతా
నాలుగు గితులందలి లక్ష్మణమును ఆశ్రయించిన ది సాధారణీయగు.

శుద్ధాది గీతి యోగేన రాగః శుద్ధాదయోమతః

శుద్ధ భిన్న గౌడి వేసర సాధారణి గీతముల సంబంధముచే రాగములు
శుద్ధములు భిన్నములు గౌడలు వేసరలు సాధారణలు అను పేరు గలిగి
యుండును.

గ్రామ రాగములు :-

షడ్ గ్రామసముత్సన్నః శుద్ధకై శిక మధ్యమః

శుద్ధ సాధారితః షడ్గ్రామో

శుద్ధములో - షడ్గ్రామమునుండి పుట్టినవి.

1 శుద్ధకై శిక మధ్యమము 2 శుద్ధ సాధారితము 3 షడ్గ్రామము
గ్రామేతు మధ్యమే

పంచమో మధ్యముగ్రామః షాడవః శుద్ధకై శికః శుద్ధా స్తోతి

2) మధ్యమ గ్రామములోనై తే

1 పంచమము 2 మధ్యమ గార్హమము 3 షాడవము 4 శుద్ధకై శికము

భిన్నః స్వ్యః పంచకై శిక మధ్యమః

భిన్న షడ్శశ్చ షడ్మాఖ్యై మధ్యమేతానకై శికో

భిన్న పంచమ ఇత్యైతే

భిన్నలో - షడ్గ్రామములు పుట్టినవి.

1 కై శిక మధ్యమము 2 భిన్న షడ్మమము

2) భిన్నలో - మధ్యమగ్రామమున పుట్టినవి.

1 తానము 2 కై శికము 3 భిన్న పంచమము

గౌడకై శిక మధ్యమః గౌడ పంచమకః షడ్జే

మధ్యమేగౌడికై శికః ఇతిగౌడాత్ర్యయః షడ్జే

గౌడలో - షడ్గ్రామలో - షడ్జ గ్రామములు పుట్టినవి

1 గొడకై శిక మధ్యమము 2 గొడి వంచమము. మధ్యమ గ్రామములో పుట్టినవి. 1 గొడి కై శికము

టక్క వేసర షాడవో
వ సౌపీరో; మధ్యమేతుబోట్టమాలవ కై శికో
మాలవః వంచమాంతో ఒథ.

వేసరలో షడగ్గామములో

1 టక్క 2 వేసర షాడవ 3 సౌపీర
మధ్యమ గ్రామములో

1 బోట్టరాగ 2 మాలకకై శికము 3 మాలక వంచమములు

ద్విగ్గామషడక్క కై శికః

హిందోళోటిష్టా వేసరా సై సత్త

షడ మధ్యమ గ్రామములో

1 టక్క కై శికము 2 హిందోళము

సాధారణ స్తతః

షడై స్వాయిద్రుష సాధారః శకో భమ్మాణ వంచమః

మధ్యమే నర్తగాంధార వంచమో షడ కై శికః

సాధారణైషడ గ్రామములో

1 రూప సాధారము 2 శకము 3 భమ్మాణ వంచమము
మధ్యమ గ్రామములో

1 నర్తము 2 నాంధార వంచమము 3 షాడకై శికము

ద్విగ్గామః కకుభస్త్రిం శత్ర్యగ్రామరాగా అమీమతాః

షడ మధ్యమ గ్రామములో

1 కకుభము

ఉపరాగములు

అశ్వివరాగా స్థిలకః శకాదిష్టక్క సైంధవః
కోకిల వంచమో రేవగు వ్రుః వంచమ షాడవః
భూవనావంచమో వాగ్ నాంధారో వాగ వంచమః

1 శక తిలకము 2 టక్క సైంధవము 3 కోకిల వంచమము 4 రేవ గుప్తము
5 వంచమ షాడవము 6 భావనా వంచమము 7 నాగ గాంధారము 8 నాగ
వంచమము.

రాగము లేక ఖద్ద రాగములు.

తీరాగ నట్టో బంగాలొభాస మధ్యమషాడవో
రక్తహంసః కోల్పోషసః ప్రసవోభై ఎవోద్వనిః
మేఘరాగః సోమరాగః కామోదో చాత్రవంచమః
స్వాతాం కందర్పదేశాభ్యో కకుభాంశక్షుకై శికః
నట్టు నారాయశ్చైతిరాగా వింశతీరితాః

1 తీరాగము 2 నట్టు 3 బంగాళ 4 భాస

మధ్యమ షాడవ రక్తహంస కోల్పోషస ప్రసక భై రవ ద్వని మేఘ సోమ
కామోద కామోద ఆముపంచమ కందర్పదేశకై శిక కకుభాంత నట్టు నారాయణ.

సావీరః కకుభష్టక్కుః వంచమోభిన్న వంచమః
టక్కుకై శిక హిందోళ బోట్ట మాలవ కై శికః
గాంధార వంచమో భిన్న షడ్జ వేసర షాడవః
మాలవః వంచమాంతక్షుతానః వంచమ షాడవః
భాషాణాం జనకాః పంచదశై తే యాషికోదితాః

ఈ క్రింది 15 రాగములవల్ల భాషారాగములు విభాషారాగములు అం
తర భాషారాగములు పుట్టినవి అని యాషికుఁడు చెప్పేను.

1 సావీర 2 కకుబ 3 టక్క 4 వంచమము 5 భిన్న వంచమము 6 టక్క
కై శికము 7 హిందోళము 8 బోట్ట 9 మాలవ కై శిక 10 గాంధార వంచమ
11 భిన్న షడ్జ .2 కేసర షాడవ 13 మాలక వంచమ 14 తాన 15 పంచమ
షాడవ.

భాషాక్షతప్రసః సావీరే సావీరీ వేగ మధ్యమా సాధారితా చ గాంధారీ
సావీరమందు పుట్టిన భాషారాగములు ఆదు

1 సాహకరి 2 వేగమధ్యమ 3 సాధారిత 4 గాంధారి
కకుభే భిన్న వంచమీ కాంభోషీ మధ్యమగ్రామరగంతీ మధురీ తథా
శకమి ప్రేతి షట్.

2 కకుభమందు పుట్టినవి ఆరు.

1 శిన్న పంచమి 2 కాంభోజి 3 మధ్యమగాంమ 4 రగంతి 5 మధురి
6 శక్రమిక్ర.

తిస్తో విభాషా భోగ వర్ధనీ, ఆఖీరికా మధుకరీ

3 కకుభమందు పుట్టిన విభాషారాగములు మూడు

1 భోగవర్ధనీ 2 అఖీరిక 3 మధుకరి

తద్వై కాంత భాషికా, శాలవాహనికౌ

కకుభమందు పుట్టిన ఆంతర భాషారాగములు

1 ఏకాంతబాషిక 2 శాలవాహనిక

టకేగైతవణా త్రవణోదృవా

వై రంజీ మధ్యమగ్రామ దేహమాలవ వేసరి

భేవాటీ సైంధవీ కోలాహలా పంచమ లక్షీతా

సౌరాష్ట్రీ పంచమీ వేగరంజీ గాంధార పంచమీ

మాత్రవీ తానవలితా లలితా రవి చంద్రికా

తానాంబాహే రికా దోహ్య వేసరీత్యైక వింశతిః

3 టక్క రాగమునుండి పుట్టిన భాషారాగములు ఇరువది యొక్కటి.

1 త్రవణ 2 త్రవణోదృవ 3 వై రంజీ 4 మధ్యమగ్రాహదేహ 5 మాలవవేసరి
6 భేవాటీ 7 సైంధవి 8 కోలాహల శి పంచమ లక్షీత 10 సౌరాష్ట్రీ 11 పంచమి
12 వేగరంజి 13 గాంధార పంచమి 14 మాలవి 15 తాసపలీత 16 లలిత
17 రవి చంద్రిక 18 తాన 19 అంబాహేరిక 20 దుషరి 21 వేసరి.

అధదేవార వర్ధనాయంద్రి చ గుర్జరీ

భాహనీతి విభాషాః న్యుః చత్త్వుః

టక్కరాగమందు పుట్టిన విభాషా రాగములు నాటుగు

1 దేవార వర్ధని 2 అంద్రి 3 గుర్జరి 4 భాహని

కై శికి తాంవణీ తానోదృవాలై భీరిచ గుర్జరీ

సైంధవీ దాక్షిణాత్మ్య అంద్రి మాంగలీ భావనీ చక

4 పంచమమందు పుట్టిన ఇతి భాషారాగములు పది.

1 కై శికి 2 త్రవణీ తామోదృవ 4 అఖీరి 5 గుర్జరీ 6 సైంధవి 7 దాక్షి
ణాత్మ్య 8 అంద్రి 9 మాంగలి 10 భావని.

విభాషేద్య భమ్మాణ్యంథాలికేతతః

పంచమమున పుట్టిన విభాషారాగములు 2

1 భమ్మాణ్ణి 2 ఆంధాలిక

చతుర్స్రః పంచమే భిన్నే భాషాదైవతభూషితా

తుద్ధ భిన్ను చవారాటి విశాలేతి

5 భిన్న ప్రపంచమున పుట్టినవి నాలుగు

1 దైవత భూషిత 2 తుద్ధ భిన్న 3 వారాటి 4 విశాల

ఆథ కొశలి విభాషా

భిన్న ప్రపంచమున పుట్టిన విభాషా రాగము ఒకటి.

1 కొశలి

మాలవాభిన్న పలితే ఉక్క కై శిక్షే

భాషేద్య దార్శవిడిత్యేక విభాషా

6 ఉక్క కై శికమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు

1 మాలవ 2 భిన్న లలిత

ఉక్క కై శికములో పుట్టిన విభాషారాగము 1 ద్రావిడి.

ప్రేంఖ కేశవ

భాషాః స్వ్యర్వేషరీ చూత మంజరి షడ్ మధ్యమా

మధురీ భిన్న హారాతీ గౌడి మాలవ వేషరీ

చేంటి పింజరితి

7 ప్రేంఖకమున (=హిందోళలో) పుట్టిన భాషారాగములు తొమ్మిది

1 వేషరి 2 చూతమంజరి 3 షడ్ మధ్యమ 4 మధురి 5 భిన్న హారాతీ 6 గౌడి

7 మాలవ వేషరి 8 చేంటి 9 పింజరి.

ఏకబోట్టే భాషాతు మాంగలి.

8 బోట్టమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి.

1 మాంగలి.

భాంగలీ మాంగలీ షర్షపరీ మాలవ వేషరి

ఖంజనీ గుర్జరీ గౌడి హారాలీ చార్చ వేషరి

తద్దమాలవ రూపాచ సైందవ్యాఖీరి కేత్యమూః
భాషాప్రయోదశ జ్ఞేయా విష్ణైర్మాలవకై శికే

9 మాలవ కై శికమున పుట్టిన భాషారాగములు పదమూడు

1 బంగాలి 2 మాంగలి 3 హర్షపురి 4 మాలవ వేసరి 5 ఖంజని 6 గుర్జరి
7 గొడి 8 సారాతి 9 అర్థవేసరి 10 తువ్ర 11 మాలరూప 12 సైంధవి 13 ఆఖీరి.

విభాషే ద్వేతు కాంభోజి తద్వ దేవారవర్ధనీ

మాలవకై శికమునుండి పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు

1 కాంభోజి 2 దేవార వర్ధని

గాంధార పంచమే భాషా గాంధారి

10 గాంధార పంచమమున పుట్టిన భాషాంశము ఒకటి. 1 గాంధారి

భిన్న ఘడకే

గాంధారవల్లి కచ్ఛల్లి స్వరవల్లి నిషాదినీ
త్రవణా మధ్యమా తుద్ద దాక్షిణాత్య పులిందకా
తుంబురా ఘడ భాషాచ కాలించి లలితా తతః
త్రీకంఠికాచ బంగాలీ గాంధారీ సైంధవీత్యమూః
భాషా సప్తజ్ఞేయా

11 భిన్న ఘడమున పుట్టిన భాషారాగములు పదునేడు

1 గాంధారవల్లి 2 కచ్ఛల్లి 3 స్వరవల్లి 4 నిషాదిని 5 త్రవణ 6 మధ్యమ
7 తుద్ద 8 దాక్షిణాత్య 9 పులిందక 10 తుంబుర 11 ఘడభాష 12 కాళింది
13 లలిత 14 త్రీకంఠిక 15 బంగాలి 16 గాంధారి 17 సైంధవి.

చతుస్సన్తు విభాషికాః

సౌరాలీ మాలవా కాళింద్యపి దేవార వర్ధని

భిన్న ఘడమునందు పుట్టిన విభాషారాగములు నాలుగు.

1 సౌరాలి 2 మాలవ 3 కాళింది 4 దేవార వర్ధని

వేసరే షాడవే భాషేద్వ నాద్య భాష్య షాడవా

12 వేషరషాడవమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు

1 నాద్య 2 భాష్య షాడవ.

విభాషే పార్వతీ శ్రీకంతి

వేసర షాడవమున పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు

1 పార్వతి 2 శ్రీకంతి

ఆధమా కవ వంచమే

భాషాస్త్రస్తోవేదవతీ భావనీ చ విభావనీ

13 మాళవ వంచమున పుట్టిన భాషారాగములు మూడు

1 వేదవతి 2 భావని 3 విభావని

తానేతానోద్భవా భాషా

14 తానమందు పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి

1 తానోద్భవ

భాషా వంచమ షాడవే, పోతా

15 వంచమ షాడవమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి. 1 పోత

భాషాం శకామేకే రేవను ప్రే విదుర్మిదః

పైవేగాక రేవను ప్రత్యో శక అన్నది పుట్టినవని కొందరు చెప్పిరి.

విభాషా సల్లు వీ, బాగసలితా కిరణావతీ

శకాద్య వలితే త్యేతాస్తీ ప్రస్త్వంతర బాషికాః తాః

చతుర్సో ఒను క్త జనకాబృహద్రేశ్య మిమాః స్నృఃతాః

పల్లవి అనునది విభాషారాగము అంతర భాషారాగములు మూడు

1 బాసపలిత 2 కిరణావతి 3 శకవలిత.

పై నాల్గు వేగినుండి పుట్టునో చెప్పబడలేదు. ఇవి బృహద్రేశిలో చెప్పబడినవి.

వీవం షట్టవతిర్మాషా విభాషా వింశతి స్తథా

చతుర్సో అంతర భాషాః స్యః శార్ఙ్జ్ఞదేవస్య సంమతాః

ఇట్లు లింగి భాషారాగములు లింగి విభాషారాగములు నాలుగు అంతర భాషారాగములు శార్ఙ్జ్ఞదేవనిచే చెప్పబడినవి.

భాషాముఖ్యస్వరాఖ్య చదేశ ఖ్యచోవరాగజా

చతుర్మ్య ధా మతం గోక్త్ర మ ఖ్యా ఒస్యోపజీవనీ

1 ముఖ్య 2 స్వరాఖ్య 3 దేశాఖ్య 4 ఉపరాగజ అని భాషారాగములు ఘాలును రకములు. ఇవి మతంగ మునిచే చెప్పబడినవి. ముఖ్య అనగా ఇతర రాగముచే ఉపజీవింపబడక స్వతంత్రముగా నున్నది.

స్వరదేశాఖ్యాయా ఖ్యాతా స్వరాఖ్య దేశజాక్రమాత్తు
అన్యోప రాగజా తాఖ్యో యాష్టికేనో దితాః పునః

గాంధారి మొదలగునవి స్వరము లనుపేరుతో పుట్టిన స్వరాఖ్య దేశ నామముతో పుట్టిన ఆంధ్రి మొదలగునవి దేశజలు. ఆ మూడుటివల్ల పుట్టించి ఉపరాగజములు అని యాష్టికుడు చెప్పేను.

సంకీర్ణ దేశజామూలా ఛాయామాత్రేతి నామభీః
శుద్ధారీ రగంతీవ త్రిధామాలవ వేసరి

ఈవే 1 సంకీర్ణ 2 దేశజ 3 మూల 4 ఛాయామాత్ర అని పేర్లతో యాష్టికునిచే చెప్పబడినవి. వీనిలో 1 శుద్ధ 2 ఆంధ్రి 3 రగంతి అని మూడు విధములుగా మాలవ కేసరి ఉన్నది.

ముఖ్యః పడితి శేషాః స్వ్యర్యివ్యజైయాః స్ఫురులక్షణాః
నామ సామ్యంతు కాసాంచిత్త భిన్నానామపి లక్ష్యతః

పై వి మూడు ఇందులో ముఖ్యములు. మిగిలినవి సృష్టమైన లక్షణములు గలవి. లక్షణములను బట్టి భిన్నములైనను కొన్నిటికి నామసామ్య ముండును.

ఆది

రాగ వివేకాధ్యాయములో గ్రామరా, గోపరాగ రాగభాషా విభాషాంతర భాషా వివేకమను మొదటి ప్రవక్రణము,

ఇంక

ప్రసిద్ధ రాగభాషాది లక్షణమను పేరుగఱ
రెండవ ప్రవక్రణము.

అథ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగో పొంగ నిర్మ యః
శేషాంచి స్వతమాత్రిత్య కురుతే సోధ లూత్యజః

మరి యిప్పడు రాగంగములు భాషాంగములు క్రియాంగములు ఉపాంగముల నిర్ణయమును కొందరి మతము నాశయించి సోదలాత్మజుడగు శార్జి దేవుడు చెప్పేను. షడ్ మథ్యమ్గ్రామములలో¹ జైవ్యబడిన రాగములకు రాగచాయలుండును. కాను రాగంగములనఁబడేను. భాషాచాయ నాశయించు ఉచే భాషాంగరాగములని పేరు.

శోకోత్సాహ కరుణాది దీవకాత్మ క్రియాదితః
జాయంతే వ యతో నామక్రియాంగా స్తోన హేతునా

కరుణోత్సాహ శోకాదిప్రభలక్రియల వలన పుట్టినవి గాని | క్రియాంగరాగములని ఆంగములకంగములుగా నుండుటచే ఉపాంగములని పిలువఁబడేను.

రంజనా క్రిధాగతా భాషారాగాంగాదే రపీష్యతే
దేశీ రాగ తయాప్రోక్తం రాగాంగాది వత్సమం

భాషారాగాంగాదులు రంజింపఁజీయునవి గాన ఆవి కూడ తాగములని యెనఁబడేను. రాగాంగాదులు నాలుగును. ఈమ చారముగా ప్రవర్తించునవి గాన దేశీరాగము లనఁబడేను.

వృసిద్ధా గ్రామ రాగాద్యః కేచిదైశీత్యపీరితాః
తత్త పూర్వప్రసిద్ధానా ముదైశః క్రియత్యేధునా

వృసిద్ధములైన కొన్ని గ్రామ రాగాదులు దేశి అని కూడ చెప్పుబడినవి. ఆందు హర్యము ప్రవసిద్ధములైన రాగముల పేర్లు ఇప్పుడు చెప్పుబడుచున్నవి.

శంకరాభరణో మంటారవో హంసక దీవకా
రీతిః కర్మాటికా లాటీపాంచలీతి బభాషిరే
రాగాంగాన్యప్త

1 గ్రామ రాగమునుండి పుట్టిన దేశీరాగములు లేక రాగాంగములు అని చెప్పిరి.
1 శంకరాభరణము 2 మంటారవము 3 హంసకము 4 దీవకము 5 రీతి
6 కర్మాటిక 7 లాటి 8 పాంచలి.

గాంభీర బేషారీ శ్వసి తోత్పలీ
గోలీ నాదాంతరి నీలోత్పలీ చాయా తరంగిణీ
గాంధార గీతికావేరంజీత్యే కాదశమేరే
భాషాంగాని

2 భాషారాగములనుండి పుట్టిన దేశాంగములు లేక భాషాంగములు అని పిలిచిరి.

1 గాంభీరీ 2 బేష్టరీ 3 క్వసితా 4 ఉత్సలీ 5 గోలీ 6 నాదాంతరి 7 నీలో
తులి 8 ఛాయ 9 తరంగిణీ 10 ఎంధార అతిక 1 వేరంజి

అథ భావకీర్తి స్వభావ కీ శిత కిమః
జాజికీర్ణంద్రక్రియే నాగకృతిర్థస్య కృతిస్తుధా
విజయక్రించి క్రియాంగాణి ద్వాదశేతి జగుర్ఖుభాః

3 క్రియరాగములు పన్నెందు అని బుధులనిరి.

1 భావక్రి 2 స్వభావక్రి 3 శివక్రి 4 మకరక్రి 5 త్రినేత్రకీర్తి 6 కుముదకీర్తి
7 దమకీర్తి 8 జాజికీర్తి 9 ఇంద్రకీర్తి 10 నాగకృతి 11 ధన్యకృతి 12 విజయక్రి
తీర్ణిష్యపాంగాని హృద్భాటీ దేవాతిక్షు గురుంజికా

4 ఉపాంగరాగములు 1 హృద్భాటీ 2 దేవాలము 3 గురుంజికా
చతుర్మీంశ దిమే రాగా; ప్రాక్రపసిద్ధాః ప్రకీర్తితాః
ఈవి 34 రాగములు హర్షము ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పబడెను.

అథాధునా ప్రసిద్ధానా ముద్దేశః ప్రతి పాద్యతే
మధ్యాది ర్ఘృతవ త్రీస్తోదీ బంగాల భై రవే
వరాటీ గుర్జరి గొడూ కోలాహల వసంతకాః
ధన్యసిదేశి దేశాభ్యా రాగాంగాని త్రయోదశ.

ఈప్పుడు ప్రసిద్ధములైన రాగములు చెప్పబడుచున్నవి.

గ్రామరాగములనుండి పుట్టిన రాగములు పదమూడు.

1 మధ్యాది 2 మాలవక్రీ 3 తోడి 4 బంగాల 5 భై రవము 6 వరాటి
7 గుర్జరి 8 గొడ 9 కోలాహల 10 వసంతక 11 ధన్యసి 12 దేశి 13 దేశాభ్యా.

దోంబక్రి శాబరి వేలావతీ ప్రఫమ మంజరి
అదికామోదికా నాదధ్వనిః శుద్ధ వరాటికా
సట్ట కర్మాట బంగాళా భాషాంగాని నవాబ్యావ్వన్

2 భాషారాగములునుండి పుట్టిన భాషాంగరాగములు తొమ్మిది

1 దోంబకీర్తి 2 శాబరి 3 వేలావతి 4 ప్రఫమ మంబరి 5 అదికామోదిక 6 నాగ
ధ్వని 7 కుర్చువరాటిక 8 సట్ట 9 కర్మాట బంగాళి

క్రియాంగ ప్రతితముం రామకృతిర్ణద కృతి స్తథా

దేవక్రీరితి

ఓ ప్రతియాంగ రాగములు మూడు

1 రామకృతి 2 గొడకృతి 3 దేవక్రీ.

అధోపాంగ స ప్రవింశతి రుచ్యతే

కొంతలీద్రావడీ సైంధవ్య పస్తాన వరాటికా

వరాట్యః షడితి

4 ఉపాంగరాగములు వరాటిలోనివి

1 కుంతల వలాటి 2 ద్రావిడ ః సైంధవ వరాటి 4 ఉపస్తాన వరాటి ఓ హ స్త
స్వర వరాటి ఓ ప్రతాప వరాటి

ఛాయా తురుష్మా దేవు తోడికే

తోడినుండి పుట్టిన ఉపాంగములు

1 ఛాయాతోడి 2 తురుష్మా తోడి=మాలవ గొడ

మహారాష్ట్రీ చ సౌరాష్ట్రీ దక్షిణ ద్రావిడిత్యముః

ఉక్క శప్తమో గుర్జర్యః

గుర్జరిలోనివి నాలుగు

1 మహారాష్ట్రీ గుర్జరి 2 సౌరాష్ట్రీ గుర్జరి 3 దక్షిణ గుర్జరి 4 ద్రావిడ గుర్జరి.

భుంజికా స్తంభ తీర్మికా

ఛాయాప్రతాపోవవదేవేలావత్యో చ భైరవీ

వేలావతిలోనివి.

1 భుంజిక 2 స్తంభతీర్మిక 3 ఛాయా వేలావతి 4 ప్రతాప వేలావతి.

భైరవలోనిది 1 భైరవి.

కామోద సింహలీ ఛాయానట్టా రామకృతి స్తథా

కామోదలోనిది కామోద సంహలి. షట్లలో గెది ఛాయానట్ట. రామకృతి అస్తో
బోలి.

భల్లాతికా చ మహ్మరీ మహ్మలో గొడకా స్తతః

కర్కాలో దేశవాలక్ష్మ తౌరష్మ ద్రావిడావిళి.

1 హిందోళలోనివి

1 భల్లతిక 2 మహారి 3 విషణుర 4 కర్ణాటగౌడ 5 దీశవాలగౌడ=కేవారగౌడ
6 తురుషు గౌడ 7 ద్రావిడ గౌడ.

వితే ఇథు నాప్రసెద్ధాః న్యుర్వ్యా పంచాశన్న నోరహః
సర్వేషామపి రాగాషాం మిళితానాం శతద్వయం
చతుష్పుష్యథి కంచుతే శార్థి శ్రీ కరణాగ్రణీః

ఈట్లు ఇప్పుడు ప్రసిద్ధముగా నుండి మనోహరములై నవి 52 (విబది రెండు)
అన్ని రాగములు కలిపినవి మొత్తం రెండువందల అర్థమై నాలుగు అని
కార్కి దేవుడు

తృతారోగ్రామరాగాషాం కేషాం చిల్లక్కు చక్కుహే
దేశీరాగాది హేతునాం శేషాం త్రత త్రత హే.

అందు మొదట కొన్ని గ్రామరాగముల లక్ష్షణము చెప్పమమః— దేశీరాగము
లకు కారణములైన మిగిలిన రాగముల లక్ష్షణములు దేశీరాగ ప్రకరణములో
ఊక్కడక్కడ చెప్పము.

శుద్ధ సాధారిత లక్ష్షణము
పడ్జమధ్యమయా జాతస్తార పడ్జగ్రహంశకః
నిగాలోప మధ్యమన్యాసః హూర్షః పడ్జాదిమూర్ఖసః

ఈదివరలో చెప్పయిచిన పడ్జమధ్యమ జాతిచే పుట్టేర శార స్తానమందున్న
పడ్జము గ్రహము అంశము కలదియు సిగలు అల్పములుగా గందియు మధ్య
మము న్యాసముగాఁ గలిగి స్తవ స్వరములు హూర్షముగాఁ గలిగి పడ్జాది
మూర్ఖసలు గలది శుద్ధ సాధారితము.

అవరోహి ప్రసన్నాం తాలంకృతో రవిదై వతః
వీరే రౌద్రే రసేగేమః ప్రథమరే వాసరాదిమే
వినియుక్తో గర్భసంధో శుద్ధ సాధారితో బుధై :

ప్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహిగా నుండి సూర్యదేహముగా గ్రహిసాపి
శుద్ధ సాధారితము వీరరౌద్ర రసములనిది పొడగినది. దింముషకు మొచ్చి
జామున పొడఁదగును. నాటకములలో పంచనందులలోని గర్భసంధిలో పిసి
యోగించఁటడును.

తి పో పో పో ధా నీ పో మా	3
ర క్ష త వి భి న్న	
ధా మా ధా సా సో సో సో సో	4
పు న తి బి రః	
ధా ధా సో ధా సో తి గా గా	5
గ గ న త అ స క అ	
రీ గా పో పో పో పో పో పో	6
బి లు లి త స హ స్త స్త్రి	
ధా మా ధా మా సో సో సో సో	7
శి ర ణో జయ తు	
పో దా నిధ పామా పా మా మా	8
శ్లా నుః	

2 షడ్ గ్రామము

2

షడ్ మధ్యమయూ ప్నష్టస్తార షడ్ గ్రహంశకకః
సంహర్తో మధ్యమాయసః షడ్మావాయస భూషితః

షడ్ మధ్యమజ్ఞతిచే గలిగి తారములై షడ్ము గ్రహము అంశాలు
గలిగి మధ్యమము నాయసముగా గలిగి షడ్ము అవాయసముచే భూషితమైనది
సంహర్తమైనది షడ్ గ్రామము.

అవరోహి ప్రస్నాంతర్యాషః షడ్మాది మూర్ఖానః
కాకల్యంతర సంయుక్తో వీరేరౌద్రే ఉద్యతే రసే
వినియుక్తః ప్రతిముఖేవర్షాను గురు దైవతః
గేయో ఉహ్నః ! ప్రథమేయామే షడ్ గ్రామా బిథోబుథ్యః

ప్రస్నాంతాలంకారము అవరోహియై షడ్మాది మూర్ఖానలు గలిగి కాకలి
నిషాద అంతర గాంధారము గూడి వీర రౌద్రాద్యుతములందు వినియో
గింపఁఱది ప్రతి పుఱు సంధియందు వర్షాకాలమున దీషుయొక్క మొదటి
జ్ఞామున పొడఁడగి బృహస్పతి దైవతము గలిగినది షడ్ గ్రామము.

ఆలూపము-1

న నరి గథ గరిష నని థా పో థా థా రీ గా సో
త రీగాసో పగ వని ధనిష పో పొ గప రి గవద ని ప మా మూ

కరణము-2

రీ రీ గా థా గరి పో పొ నీ ధపాపో రీరీ గథ పరి
పో పో పో పో గా లి థా రీరీ గా
థా గా రీ పో పో ని థ పో పో రి రి పో పో
ని థ ని పో పో నరి నరి పథ నిధ ప మా మూ మూ మూ
అష్ట్రేక కి నజ నుతు భూతాధిపతిః పరికర ఫోగీంద్ర్య కుండలాభరణః
గజ చర్య పట నివసనః శశాంక చూడామణిః శంభుః

రీ రీ గా పో గా రీ గా పో	1
న జ య తు భూ - తా	
నీ థ పో పో రి రి గా థ	2
ధి ప తిః పరి క ర	
గ రి సో సో సో సో సో సో	3
ఫో గీంద్ర కుం ద	
సో సో గ ధని నీనీ నీనీ	4
లో థ ర ణః	
గ రిగ థ థ గ గరి పో సో	5
గ జ త ర్య ప ట ని	
నీ థ పో పో రి రి పో పో	6
ప ప నః శ శాం క	
నీ థ నీ సో సో సో సో రి సరి	7
చూ డా మ ణిః	
సో థ ని థ పో మా మా మా మా	8
శం భుః	

3 తుద్ద కై శికము : -

కర్మారవ్యాశచ కై శిక్యః సంజాతః తుద్దకై శికః
తాచషడ్జ గ్రహంశచ్చ వంచమాంతః స కాకలీ
సావరోహి ప్రసన్నాంతః పూర్తః షడ్జాది మూర్ఖనః
వీరరౌద్రాద్యుత రసః శిశిరే భౌమ వల్లభః
గేయో నిర్వహ టేయామే ప్రథమే ఆహోన్న మనీషిభిః

కద్య రవిమండి కై శికిమండి పుట్టినది తుద్ద కై శికము. తారకములై షడ్జ గ్రహంశలు గలది పంచమము అంతమునందున్నది కాకలి నిషాదము న్నది. ప్రసన్నాంతాలంకారము ఆవరోహిగా గలది. పూర్తరాగము షడ్జాది మూర్ఖములు గలది. వీర రౌద్రాద్యుత రసములందు శిశిర బుతువు దినపు మొదటి యామమున నిర్వహణ సంధిలో పాడదగినది. భౌమ (శశి) దైవత ముగాఁ గలది.

ఆలాపము

సా సా గా మా గా రీ గా మా సా నీ సా ధా మా ధా
మా ధా నీ ధా పా మా గా మా పా పా

వర్తని (కరణమువలె రాగవర్ధని గూర్చునది)

సా సా సా సా రీ రీ సా సా రీ రీ గా గా సా సా సా
మా మా గా రీ గా రీ సా సా రీ రీ వని సా సా సా
రీరీ మా మా పా పా ధా మా పా పా ధా మా
మా మా ధా నీ సా సా సా రీ రీ గా మా పా పా పా
ధామా గామా పామా పా పా పా

అష్టిప్రీక. అగ్నిజ్యులా శిథా కేశిమాంప శోణిత భోజిని
సర్వ పోరిణి నిర్మాంసే వర్మముండి నమోష్టతే

సా సా సా సా సా ధిధా

అ గ్ని జ్యు లాశి

సా సా రీ మా సా రీ గా మా

థి కే శి

సా గ రీ సా సౌ సౌ సౌ సౌ సౌ	3
మం సు శో ణి	
సౌ సౌ సౌ సౌ నీ సౌ నీ నీ	4
త భో జి ని	
మా మా గ రీ మా మా పో పో	5
సు ర్యా హి రి ణి	
ధ నీ పో మా ధా మా ధా వా	6
ని ర్యాం సే	
సౌ సౌ సౌ సౌ నీ ధ పో పో	7
త ర్య ముండే స	
ధ నీ గ మా పో పో పో పో	8
మో స్తు తె	

4 భిన్నకై శిక మధ్యమము

షడ్జ మధ్యమకోత్పన్నో భిన్నకై శిక మధ్యమః
షడ్జగ్రహంశో మన్యసో మంద్రసాంతో ఇధవా
షడ్జాది మూర్ఖునః హూర్షః సంచారిణి సకాకలీ భవేత్
ప్రసన్నాదియుతో దానవీరే రౌద్రే ఉద్ఘతే రసే
దినస్య ప్రథమే యామ్యే ప్రయోజ్యః సోముదై వతః

షడ్జ మధ్యమిక జాతియందు భిన్నకై శిక మధ్యమము పుట్టినది. షడ్జము గ్రహంనలుగా గలది మన్యసముగా గల మంద్రమైన నామంతమునఁ గలది గాని అగును. షడ్జాది మూర్ఖున గలది హూర్షరాగము. సంచారియందు కాకలి నిశాదమున్నది. ప్రసన్నాది అలంకారముండును. దానవీర రౌద్రాదుత రనములందు దినము మొదటి జామున బ్రయోగింపబడును. సోముడు దేవతగ గలది.

ఆలాపము

సాని దా సామా మమథమ మమథమ గా మా ధా దా
నీధా సస గాగా మాధానీ ధాసా సాసా ద మామగా సగా స
సాధా మామ సాగామా ధానీ ధాసాసా మధా పమా వ మామా

వ్రతనిక (కరణమువలె రాగవర్ధని కథము)

పన నిధ పన మమ మధ మగ మధ సిమ సిదని
 పన పన పన ధ ధ మమ గన పగమా సా గగ ధాధా ధధ
 మమ ధమ గమ ధ పన పన దమ దహ మాపా మామా
 ఆష్టి ప్రీక. బృహ దుదర వికట గమన జరత విథ క్తం సువిషుల పీనాంగం
 అరిదమన విషమ లోఘనం మరనమితం వినాయకం (వందే)

సా సా సీధా సాసై మా మా	1
బృ హ దు ద ర వి క ట	
మా ధా మా గా పూ ధా నీ మా	2
గ మ న జ ర త వి	
మా నీ ధా నీ మా ధా నీ నీ	3
భ క్తం సు వి పు అ	
నీ ధా నీ సౌ సా సౌ సౌ సౌ	4
పీ నాం గం	
మా మస సాసా సీధా పాపా	5
అ రి దమ న వి ష మ	
ధా నీ మా మా గ నీ మా మా	6
లో త నం సు ర న మి	
మా మా మా మా ధా నీ మా మా	7
తం వి నా య కం	
సౌ సౌ ధా నీ మా మా మా మా	8
వం దే	

మధ్యమా పంచమీ జాతః పంచమాంకగ్రహో అల్పరిః
 రిషీవోవా మధ్యమాంతో మధ్యమాల్పః నకకలీ
 సంచారిణీ ప్రవనన్నాది మండితోంతిమ మూర్ఖసః
 ప్రాగ్యమే కరుణే గేయో భిన్నతాసః శివప్రియుః

మధ్యమా పంచమీ జాతులనుండి షట్టి పంచము అంశముగాను
 గ్రహముగాను గలిగిరి తక్కువగాఁ గాని ३ లేకుండఁ గాని ఉండి మధ్యమము

చివరంగలిగి మధ్యమము అల్పమై కాకలి నిషాదము గలిగి పంచారియందు
ప్రశన్నాది అలంకారముచే అలంకరింపబడి బుష్టాది మూర్ఖునలు గలిగి
మొదటి జామున కరుణరసమున పొడుదుగినది భిన్నతానము. ఇది శివనికి
ప్రేమము.

ఆలాహము

పాణీ సాగా మాపో దాపో మగా మామా మమధ్య
మమగ సా సా పస మా గమ పాపో పాణీ సాగామా
ధపామ గె ముదా ముమ ధవ సన పాపో పసస
మాగమ పాపో ముమ పవ దద నిని పద మద మగ,
గసా సా గ స గ స వమ పాపోపో నీ సా గా పో పో
థా పో మ గ మ మా

శర్తసి

పో పో నీ సన గగ పో పో నీ పో నీ సా గ గ
సా గా మా పో థా పో మ గామా పో పో (పంచమ)
పోపో సా సా థామా పో పో పో (పత్ర) సన గమ (పంచమ)
నీ సా గా మా పో థా మా గా మా వూ
హరవరముకుట జటాలులితం ఆమర వథ్తాకుచ పరిమళితం
బహువిధ కుసుమరణోరుణితం విజయతే గంగా విమలజలం

పాపో నీనీ సాసా గాగా	1
హర వర ముకు టజ	
సా గా మ వ మగ సా సా సా సా	2
థా లు లి తం	
పా గా మా పో థా పో మప మగ	3
ఆ మ ర వ థూ కు వ	
సా గా మా పో పో పో పో పో	4
వ రి మ శి తం	

ధా పో స్తు మా పో పో ధా ధా
 బ హు వి ధ కు సు మ ర
 సొ సొ పో పో ధా పో మ గా
 జో రు జీ తం
 ధా పో వమ మహగ సొ గా మా పో
 వి జ య తే గం . . గా
 ధా పో మగ మా మా మా మా
 వి మ అ జ ॥०
 ౬ భున్న కె శికచు

కై శిక్షి కార్యారథీ భ్యాముద్యుతో భిన్నకై శికః
పడ్జ గ్రహంశాపన్యాసః సంహర్షః కాకలీయతః
మంద్రభూరిః స సంచారి ప్రపసన్నాది విభూషణః
పడ్జాది మూర్ఖవో దానవీరే రౌద్రే అద్యభే రసే
గేయో ఆహ్నః | పథమేయామే శిశిరే శివవల్లభః

కై శిక్షి కార్యారవులనుండి పుట్టినది భిన్న కై శికము. వడ్డము గ్రహము అంశము అవన్యాసములుగఁ గలది. నంపూర్కము కాకలి నిషాదము మందు ములు బహుళములు గలది. నంబారియైనది ప్రసన్నాది ఆలంకారము గలది. వడ్డాది మూర్ఖనలు గలిగినది దావవీర రౌద్రాద్యుత రసములందు పాదదగి నది. దినపు మొదటి జూమున శిశిర బుతువున పాడవలసినది, శివనికి ప్రేయమైనది.

ఆలావదు

సో ధా మాధా సో విదున నిసో సో సో రి
 మా పో ధామ ధాసో విదునని సోసో సో రి
 సో సో విదున నిసో సో సో రి

వరణి

—

నో నో ధా మా ధాపో మారీ మాపో ధామ్ ధానో
 నో నో నో పో రీ రీ గొ గొ నో రీ నో నో మాధా
 . . . .

పో పో సా రీ మా పో ధాసా ధాపో మా పోపోపో
ఇంద్రసీల స్వప్తం మదాంథగంథవాసితం
వీకదంత శోభితం నమామి తం వినాయకం

అష్టాప్రీక.

సా సా సా సా రీ రీ మా మా	1
ఇం . . . ద్ర సీ ల	
మా మా వమ పో పో పో పో	2
న ప్రప్తం మ	
మా సా పో ధా రీ సా	3
దాం ద గం ధ	
మామా నని సాసా సా సాసా	4
పో సీ తం	
సా సా సా సా పో సా సా	
వ క దం త	
నీ గ సా సా ధా పో మా పో	
శో శీ తం న	
మా ధా సా పో ధా మాగీ మా	
మా మి తం వి	
మా మా వమ పో పో పో పో	
నా య కం	

? గౌడ కై శిక మధ్యమము:-

పడ్జ మధ్యమయా స్వపో గౌడకై శిక మధ్యమః
పడ్జగ్రహం శో మన్యసః పూర్ణః కాకలినా యుతః
ప్రస. నుచధ్యై నారోహి వర్ణః పడ్జాది మూర్ఖసః
భయానకే వీరాదో రసే శీతాంతు ధై వతః
యామ మధ్యై అహోన్నగేయా నిశ్చంక కీర్తితః

పడ్జ మధ్యమ జాతినుండి పుట్టిన గౌడ కై శిక మధ్యమము పడ్జము
గ్రహముగా అంశగా గతిది. మ న్యాసము. పూర్ణ రాగము కాకలి నిషాదము

గలది. ప్రవసన్న మధ్య అను ఆలంకారము ఆ రోహి వర్తము షడ్జాది మూర్ఖు నలు గలది. భయానక పీరాది రసములలో వాడవచ్చును చంట్రుఁడ్లు దేవతలు కివపు మధ్యజామున పాడుదగునని శార్జ్ల దేవుడనెను.

ఆలావము

సా సా సద్గు సదుసా సదన్ రిమాగ మామా మమ
 ధమధరి ధర్త ధధ ధని ధని ధమ ధమ గధరి ధని ధ
 (షడ్జ) పసధ దససు దసరిసా సదదు పససరి గరిమర్చి
 గసగస ధసు (మధ్యమ) మమ మధమధ (బు
 షథ) రిరిరి ధరి ధధ నిధధధ సవ ధ మామా
 రిరి రిరి గరిగ గథా సాసా ధధ సధం ధరి
 ముమ థాతి రిథాని ధని మ థామా గథాతి
 తానిథా (షడ్జ) పష ధధ పససు రిగరిమరిగన
 గసా ధసుసా (మధ్యమ) మమమధ మధ (బు
 షథ) రిరిరి ధరి ధధ నిధ ధధ సపధ మామా రి
 రి రిరి గరిగ గథా - సాసా ధధ సపసన రి గరి గస్త
 గుసానినిని నని పససససససససస ధన ధసారిమ
 మమమమ థాథాథా గప గసా థాథా ధమ పధ మామా

కరణము

థాథా ధ (షడ్జ) పథా సాసా ధధ దన థామ ..
 మధ మా(మధ్యమ) మమ ధమగ నిధ ధధ రిధ థా
 రిథథ .. నిధధసా సాధ ధధన పష ధధసామధరి
 మరిగ పాప పధసా (షడ్జ) సమామా మమథా
 మథా థాని థాథా ధసిధ గథా ప గథా ధధధన
 జవ మ ధమ రి గాగ (రై వత) ధసా థాధ రిరితి
 (బుషథ) రిగా మామ ధమ థాసి ధని ధథా (షై -
 వత) రిధ థాథాదా ధనిసాకు ధధద
 పసససా పగ (షడ్జ) పదా పసధ సరి రిమ మద

ధమదా మద దద రిదదా దని (ధై వత) దద
దగ సన నగ దద దస పద దద మామా మరిగ
గమామ (పడ్డ) పదమా మదమా మామదా (ధై వ
త) రీరీ దాదా రిదా (పడ్డ మధ్యమ ధై వత) దాస
పథ మా మమగా మామా

తరుణ రవి సదృశ భాషుర వికట జటాజూట శిఖర వరిరచిత
హిమశిఖరి శిఖరమా లశరణాగతా సాతువః సదా గంగా

సాసా దాసా సాసా సాసా	1
త రు ణ ర వి స దృ శ	
మా మా సా సా దా సా రీ మా	2
భా సు ర వి క ట జ	
మ మ రీ సా సా సా సా గరి సమ	3
టూ జూ ఉ లే ఖ ర	
మా మా మా మా సా పా పా పా	4
ప రి ర చి తా	
మా ధా మా గా మా ధా మా గా	5
హి మ శి ఖ రి లే ఖ ర	
మ దా సా సా నీ ధా సా సా	
మా అ శ ర ష గ	
సా సా మా మగ రీగా సా సని	
తా పా తు వః వ	
ధా సా పా ధా మ గ మా మా మా	
దా గం గా	

8 గొడ పంచము

ధగ్రహో ధై వత్తి పడ్డ మధ్యమా జాతి సంభవః
ధాంశో మాంశ ప్రశ్నధా గొడ పంచముః పంచమో జీతః
కాకల్యంతర సంయు క్తో ధై వతాదిక మూర్ఖనః
ప్రవసన్న మధ్యై న రోహివర్ధుః శారి స్వరప్రేయః

భయానకే వ భీభత్సై విప్రలంభే రసే భవేత్
ఉద్ఘటే సటనేగేయో గ్రిష్మే అహఽై మధ్య యామ యోః

షడ్జమధ్యమా జూతియందు పుట్టి గౌడ వంచముము ధగ్రహమున ధమలు
అంశలుగా నుండి వంచముములేసిదై కాకలి నిషాదము ఆంతరగాంధారము
రై వత్తాది మూర్ఖునలు గలదై ప్రపణ్ణ మధ్యలంకారముతో ఆరోహివర్గములు
గలిగి శారికి స్వరుసికి ప్రేయమైనది. భయానక భీభత్సై విప్రలంభ రసము
లందు పాడగినది. ఉద్ఘటనటన మందు గ్రిష్మమున దిన మధ్యయాములు
రెంటియందు పాడగినది.

ఆలావము

ధామా ధధము ధధ ధని ధనిధ ధధ నిధ నిధ
సరిగ గరి గరి గధ ధని ధని ధధము గమ మగా
మాము (థై వత) ధధ ధధ ధని ధని ధని ధధ ధధస ధని
ధ సరిగ ధని ధధని మమ నిదగ సస మగ (మధ్య
మ) మమము ధధధ ధని ధని ధమా ధధ మా ధధ
నిధ నిధ ధధధ మమధా మధద దని దని మద
మగా గస సగసా దదని మమని దని సాధాధా
(థై వత) దద దదద నిద నిద దద దస దసీ దసరి
గద నిద ద దని మమ నిద గస గమ (మధ్యమ)
మమము ద మమద మమద దని దనిద మమద
నిద నిద నిద దస దద దస దద నిద నిద
మద మగా గస గమ గమ దద దద దసిద గసన
మగమ మ దసరిమ దమ గధా దమ దధా ధా ద
దని దద సద దని దద స దదని దద దద దని దద
దమద సరి గమగా మామామా దద దమ దదద
దద దద దద దద నిద నిమ దమ గా మామా

కరణము

మద మద ధా దని ధాస దని ధా ద సరిగా దనిదా
మగా మామా దమ దమ దమ దమ (మధ్యమ)

ప్రసీద్ర తాగములు

మని దద రిద ధామ మమ థా గమ థా నిద దని
థా మమ మస గమ థా దని దని థా దదద
వ థానిథా దస రిగ దని థామ దసరి మదము
దథా దద దని దని దని మదమా మామా
మాగా మామా

ఆషై ప్రీక.

ఘన చలన థిన్నె వన్నగ విషమ విసిః శ్యావధూమ ధూము కశి
విరచిత కపాల మాలం జయతి జటామండలం శంభోః
థా థా మా థా సా సా సా సా
మ న చ అ న థి న్న
థా థా థా థా థా సా థా
వ న్న గ వి ష మ వి
సా సా మా మా మా థా థా థా
నిః శ్యా స ధూ మ
థా థా మ గా మా మా మా మా
ధూ ప్రు క శి
మా మా మా గా మా థా థా థా
వి ర చి త క పా ల
థా నీ థా మా మా మా మా
మా లం జ య ప్రతి జ
మా థా థా థా మా మా మా మా
శూ మండ లం
థా థా థా ద ని గా మా మా మా
శం భోః

ఓ గౌడ కై శికము

ఉద్యాతః కై శికే షడ్జ మధ్యమాశ్యం గ్రహణశస్తః
ప కాకలీ పంచమాంతః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఖనః
అరోహిణీ ప్రసన్నాది భూషితః కరుషే రపే

వీరే రౌద్రే ఆధ్యతే గేయః శిశిరే శంకర ప్రేయః
దినస్య మధ్యమే యామే ద్వైతియే గౌడ కై శికః

కై శికి షడ్తము జాతులనుండి పుట్టినది గౌడ కై శికము. దీనిలో ప్రగ్రహము అంశములుగా కాకలి నిషాదము గలిగి పంచమము చివర వ్యాపము ఉండునది. పూర్త రాగము. షడ్జాది మూర్ఖవలు గలిగినది. ఆరోహియందు ప్రపసన్నాది ఆలంకారముచేఁ గూడినది. కరుణవీర రౌద్రాద్యుతములందు శిశిర బుతువు దినములో మధ్యము ద్వైతియ యామమున పాడగినది. శంకరునికి ప్రేయమైనది.

ఆలావము

సా సా న గ శని నరీ మగ గన మమ పమ నిప వగము
గరి రిగ మస గసా పసి నరిమ గపమ వ పలిమ సాధ
రీ మా పా ధా ని రి మాపా ధాస నిసాశాసా సాసా
(షడ్జ) పన పన పన వమ గన గన నిసా సాసా సాన పగ
పనస మగమరి గసగ పదస పదవ మాప మా పాపా
పమ పాపా పద పదపాపవ పద రిరి మరి మసరిమ
థా పని సాసా సాసా (షడ్జ) వ ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప
నిపా పా సాసా పన గన పమగ మరిగ పగ పద పప
ద పమా పాపా దమ పాపా గమ గగమ (పంచమ) ప
పగ గమమ గగ గమగ సిని పనిపా గమ గన న
ని పనిప గమ గపమ మగ మగ గరిరీ రిగ మమ (షడ్జ)
ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప ప
గధ పరీ మా మా ప మా పా మా

కరుణము

నిప నిధ పస రిమ రిగేము మమ గప పనిగా వమగారి
పరీరీ రిమ రిమ సమరీ మరి గస మ పద పరిమ పమ
పాపా రిమ రిమ పాపా రిమ పని రీరీరి మసా
పద పస పని సా సమరిగా పగపని సీ నిని నిని పదష్ఠ
పద మమ పస పాగాశగసి పవ దలీ గగగప గమ ల్లా

రీరీ రిగా మామ (షడ్) వసాలీ నిసా గాలీ లిమ
దమ సొగా మాపో పెని ధని గమ తథ ధమ తిఫ్ఫన్
పగ నని ధనా ధనరి మా పమ పొపొ పమ ధ మా రిమా
రీ పథ సాలీ రిమ మమ మగ సా ధధ శన మమ ప
ప ముమ పొపొ పప గగ మమ పొ పొ పొ

భస్యాభ్యంగ విభూషితదేహం సురవరముని పహితం (భీమ భు
జంగమ వేషిత భాషుం సురవర నమిత పదం తంద్ర కరాకర
సంతతి ధవళ సురసరి దంబుధరం ప్రషమత పత్తత నిష్టుం
పుకల పరమ శివ ఘుషీయం

ప్రధువాళ్ళాప్తిక

సో సో సో ణై నీ నీ ణై	1
త స్యో భ్యం గ లి	
ని ని సా లీ రీ గా సా సో	2
భూ చీ త దే హం	
సా సా రీ సో లీ సో రీ సా	3
సుర వర ముని పహి	
రి రి రి రి మా మా మా మా	4
తం భీ ము భు	
సో సో సో రి రి రి రి	5
జం గ మ జీ పేషిత	
సో సో సో మా మా రి మా	6
భో హుం సు ర వ ర	
రి మా మా మా పొ పొ పొ పొ	7
న మి త ప దం	
రి రి రి రి పొ పొ పొ పొ	8
పం ప్ర త ర క ర	
సో రి రి రి సా సో నీ నీ	9
పం తతి ధ వ ళ	

నీ నీ సా సా రీ మా రీ గా	10
షు ర శ రి దం బు ధ	
సా సా స మ గ రి సా సా స ధ ధ ని	11
రం ప్ర ఙ మ త	
పథ పథ పవ మప మప పాపా	12
ప త త ని ష్కలం	
పథ పథ రిమ పమ ధా సా సా సా	13
ప క అ వ ర మ	
ధా ని పథ మ పా పా పా పా	14
శి వ మ సే యం	

10 వేషర పాడవము

వేషర పాడవః షడ్ మధ్యమాజాతి సంభవః
 మధ్యమంశ గ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
 సారోహి ప్రపన్నాది ర్షాధ్య మాదిక మూర్ఖనః
 సంపూర్ణః శాంత శృంగారహస్యేమా శనసః ప్రియః
 దినస్య పశ్చిమే యామే గేయః శ్రీ శార్జ్ఞానో దితః

వేషర పాడవము షడ్ మధ్యమ జాతిమందు పుట్టినది. మధ్యమము ఆంశ గ్రహన్యాసములుగాఁ గలది. కాకలి సిపాదము ఆంతర గాంధారము లతో గూడినది. ఆరోహి కలది ప్రపన్నాది అలంకారమున్నది. మధ్యమాది మూర్ఖనలు గలది. సంపూర్ణరాగము శాంత శృంగారహస్య రసములందు దినపు చివరిజామున పాడదగినది. శ్క్రునికి ప్రియము అని శార్జ్ఞదేవు డనియెను.

ఆలాపము

మా మా రీ గా సా రీ గా మా మా గా మా సా
 మా మా రీ మా పా ధానీ వనీ ధామా నీధా పాపా
 సాధా సారి గాధా వనీ ధానీధ (పంచమ) పాపా
 నధా నగా మరీ గారీ మా మా మరీగా రీ ధామా

ప్రసిద్ధ రాగములు

మరీ మగా గమా సాసా సరిగమా మగ సని ధ
 ని ధన ధన నిధ నిధా (పంచమ) వన ధన సమగ
 రీ మగా మా మా మా సా మథా నీ సారీ
 నా మమ గసా నీ ధని ధననిధా నీధ (పంచ
 మ) పాపా వపని ధధని పాపా వపని ధధని
 మామా మమ నిధా ధధ గసా సన మరీ రీగామా
 మా మరి రిగ సాసా సరి రిగ మామా మరి రిగ
 రిరి థామా మరిరి గరి రిధ సరిరిసా రిగ సగా
 సధని ధనన ధని దగ గధని ధధత ధని ద
 మమ మస సమధ మరిరి మరిగ సగసా ధని
 ధ సని థాని థా (పంచమ) పాపా వప వపని
 ధని ధ దని ధని మమని ధధన ససగ ధ దన
 ధధమా రిగ సగస ధసరిగమ రిగ మామా మ
 రి గరి ధరి రిరి ధరి మామా గమ మగధ ధధ
 మ ధమ రిరిమ రిగ సగస ధని ధ సని థా (పం
 చమ) పాపా వప వప వప వప నిద నిద దని ద
 ని మమని నిద నిద దమా గస దని దసని దనీ
 దసరి గగరి సని థాసా వథాసరీ మగా మమా

కరణము

మదా మమ గమామా మమ గమమా సస మరి
 మామ మమరి మమా దథాని దనిథా దన థాద
 స దనిథా థాథా మరిగ మగ మామా (బుషభ) రి
 దక్క రిడ్డి ద రీరి రీరిగ రిగ మామానీ వథా మా
 రిగ రిగ రిగసా సమ (కైవత) నిద దన దని థాపా
 పా వప (ధైవత) దునీ మమా మారి మరిగ
 మని థాథా (ధైవత) దని దగ [షడ్జ] సానీ
 థా సారీ నా మమ మథారి రిరి గగ మమ
 రిగ రిని వఫ మమ రిగ రిమ రగా సాసా దని

దన దని దద (ఫంచమ) పా (థై వత) దగ శ్శము
గ రిగ మామా గామ మామా.

ఇందగో మమణిదారు సంచి ఆంపుళ్లు కందళ సింద సాహిత్తు
మత మద్దురణిషా అసోహి ఆంకాణుం సురహిగందహి అళ్ల

అష్టిప్రీతిక :-

మా గ రి సా రి గ రి సా
అం ద నో వ మ ణి
తి సా రి గ మా మా మా
దా రు సం చి ఆం
మా రి గ సా తి ధా సా సా
పు ళ్లు కం ద జ హి
షా ధా సా రి గ మా మా మా
శిం ద సా హి అం
రి రి పా పా మా పా ధా నీ
మ త్తద ద్విర ణి
పా ధా మా గ రి గ రి సా
షా ఆ సో హి అం
మా రి గ సా తి ధా సా సా
క ఇ ఇం మ ర హి
పా ధా సా రి గ మా మా మా
గం ద సీ ఆశం

1 బోట్లి

బోట్లిస్ స్వయ త్వంచమీ వడ్జ మధ్యమాభ్యం గ్రహంశవక
మాంతో ఆల్పగ్గి కాకలిమాన్ వంచమాదిక మూర్ఖునః
ఆరోహిణి ప్రష్నాంతా లంప్తః సకల స్వరః
అంత్యే ఉష్ణః ప్రహరేగేయో హస్య శ్వంగారమోః స్వీతః
ఉత్సవే వినియో క్తవ్య భవానీ వతి వ్యల్లు భః

బోట్ట వంచమీ షడ్జ మధ్యమ జాతులందు పుట్టినది. వ గ్రెహముగా అంశముగా మ అంతము (న్యాసము)గా గలది గ తక్కువ. కాకిలి నిషాదము కలది పూర్ణ రాగము. వంచమాది మూర్ఖునులు గలది. ఆరోహి వృషస్త్రాంతాలంకారము కలది. దినము చివరి జామున షష్య కృంగారముల ఉత్సవమున పాదదగినది. శివునికి ప్రియము.

ఆలాపము

వన్ని సాసా దగారి పాసీ థా పామా గరి మమా
మమా మ పాపా వనిని మమ థాసా సని థా దమ
గా మగా రిరి సారీ పమా పాపా వ సా సన పమ
వ ప మ పమ పమా పదని పదమ దస గరి రిరి వ
రివ పప (షడ్జ) సా సన గరిపా (వంచము) పప పప
పపమగరి మగా మమమ దాదా దద నిద
నిసా మమ దద సన రిరి గగ రిగాగ [వంచ
మ] పప న పద వనిద దద దమ సమా మగారి
రిద రిరిద రిరి [బుషభ] రిరి పరి రివ పా వని థా
పా మగా రి మగా మమమ గమ మ గ మమగా
మమ గప మమగా గరి రిరిరి ద దగ గాగారి
రిస మమ గగ పమ పవ మప పాపా పమప దని
దని మా మమ దా దమా మదా సారీ గాగపా
పరి పా పమ పదని పదమ దమగారి రిగ మపా
దాపా మమమ గారి పగమమ [మద్యము] మగా
మమ గమ మగ మప మగా గపమా గమా పాపా
పని దద నిని పాని దద సనస దద గరి గరిరి గపా
పప దద నిని పాని దద సనస దద గరి గరిరి గపా
పప దప థా పద సన దద గసగ సా సన మరి రివ
మమ పాపా పమ మప పద దన సపా సన సమ స
మ రిరి గాగ సన పప పవ దదని పదమ దమగారి
మగాగ సగ సదస పప దద సన రిరి పప పవ పమగ

రీ మగా గగా మతమత గమమ [మద్యమ] సావ నిద
నిరిథా థని వవవ థమ మరి గరి మరిగ ససా సన
సగథ థగ సనన మ రిరి వరి పావ పావ సథ
సావ పావ (షడ్) రిస రిరి పావ పమ మప పథ
థథని పద మామ రిరి మమ రిరి గరి పరి పవ పవ
న (షడ్) న సా స థ థ థ మగరిపా పాపా థాథ
పాపా సాసా పాపా థథ పవమ మగ గాగా రిథారి
రిథ రిరి (బుషథ) రిరిపా (పంచమ) వథా పామా
గ రీ గ రీ గ మా మా

కరణము

థా మ మ గ మ మా మ మ గ మ మత (పంచమ) పగ
మ మత మ మ గ మ సా థ థథనివ థమత థని పథ
పా రి గ రి మ రి మ సా మ మ గ రి సా రిగ రిగ (పంచ
మ) పవ పవ నిని థా మత మత మత మ థ థ
మ మ థ థ స రి థ గ థ గ థ రి గ (పంచమ) పా
ప ప ప ని థ స స థ గ స మత గ రీ మత రి మత (మద్య
మ) ని థా థా థ థ థ ని పా మత గ రీ రి పా రీ ని థ
(షడ్) స స స మ మత రిరిరి పమ మ మని థాపా
మత గ రీ రి మత గ మత మత థరిరి థరి రిథ రిరి రివ
పరి పవ రివ పరి పవ రివ పరి పవ మ నిని థని థానిని థాథ
థా థ ని థా థమ థమా మత మమ థథ (షడ్) స
(బుషథ) రి (పంచమ) వనిని థథ పవ మగ మగ
గరిరి మమ నిథ నిథ థథ థని పవ దగ
మరీ గరిరి పరిపా మగగా మత మమ

పవన విలులిత శ్రమిత మధుకర జలజరేణు పరిపింజరితే
మదమంద గతిహంస వథూర్మిచరతి వికసిత కుముదవనే

అష్టి ప్రీతి :-

సా ధా సా సా సా సా సా సా
 శ వ న వి లు లి త
 ధా పో మా పో ధా పో మా మా
 త్రి మి త మ ధు క ర
 ధా పో మా గా రీ గా సా ని ధ
 జ అ జ రే ఱు పరి
 సూ రీ మా పో పో పో పో పో
 పీం జ రి తే
 సౌ రీ మా పో పో పో పో ధా
 మ ద మం ద గ తి
 సౌ సా పో పో ధా పో మా గా
 హం వ వ ధు
 ధా పో మా గా రీ గా సా ని ధ
 ర్యి త ర తి వి క సి త
 పో పో వ మ గ మ మా మా మా మా
 కు ము ద వ తే

12 మాలవ పంచము

మధ్యమా వంచమీజాతి జాతోమాలవ వంచము:
 వంచముంశగ్రహన్యాసో హృష్యకామూర్ఖనాన్యైతః
 సారోహి స్వరసన్నాంతో గాంధారో ఉల్పాః సకాకలీ
 విప్రాలంభే కంచుకినః ప్రవేశేకేతు దైవతః
 గేయో ఉహ్నాః పశ్చిమే యూమే హస్య శృంగార వర్ధవః

మధ్యమా వంచమీజాతి నుండి పుట్టినది మాలవ పంచము. వంచము అంశ గ్రహన్యాసములుగా గలది మధ్యమ గ్రామములోని యేడవది యగు హృష్యకా మూర్ఖనతో గూడినది. ఆరోహిలో ప్రవసన్నాంత ఆలంకార మున్నది. గతక్కువ. కాకలి నిషాదము గలది. కంచుకి ప్రవేశములో విప్రాలంభహస, శృంగారములలో దినపు చివరి జామువ పాదదగినది. కేతువు దేవతగాఁ గలది.

గాంధర్వవేదము

ఆలాపము

వ మా రి గా సా థాని థ పొ థ థా ని స రీ మా గ్ర
 గపొ థా మారిగా సాని థని మా మా థనిపొ
 రిగము మగ శస్తా థానీ థపొ వథా నీ సారీ
 మా మా గగపొ థామరీగా సాని థని మామా
 థనిస్తా రిగము గగ శని థనిపొ పొపొ శథా
 థా శ గ సా శ మ గ రిరి రిమా మా శము
 సా రీ మా పొ థ నీ థా పొ థ మా సా థా నీ థ
 పొ రి రిగా మా పొ రీ రీగా మా పొ రీ రీ రి గ
 మా పొ పొ ని థా మా పొ ని థా మా రీ రీరిగ
 మా మమా న రి గ మా మగ శని దా నిపొ పొపొ
 శవ శథ థగ శనగ గరిశ మమప మవ పొపొ
 థమ మవ దామా మా దా నీని మా మపొ దా సా
 శ మా మా పొథా గా సా థాని థాపొ థ మా శ
 థని దాపొ మామా (మథ్యము) గా గ మ గ మ రి రి
 రీరి రిమ సా శన శన మరీ రిరి శ మా శ మ
 మపొ పొ శ శచ దామా మమ నిని థథ జశ శ థమా
 మమ శన దార నిని దద శచమ మగ గరిం నిని దద
 రీరి దరిరిగా మా పొరీ కీద రిరిగ మపొ రీతీ
 దరీ దరి రిగా మా పొరి గమ రిగమ శదని దమా
 మరి రిరి గగ శన శన దనర గగర శని దమ శవ
 రిమమ శద నిదా పొదా మాగా పొ దానీ థా పొదో
 మ శద నిద పొ

కరణము

మా పొ దా మా మంగసా దని మా దని సారిగ మా
 దని దద శద నిదా పొపొ శచ దని దని రిమాశ
 దని దగ శథా నీ దాస్తా థానీ (పంచము) పొ శద
 శ దా ద ద గ సా శన పొమ శారీ రీశ మామా శని
 దని ద షని దపొపొ ఉనమత పొ దని దవ దనిశ శవ దమ మష
 మదశ దని మమ శిని దద పొ శచ మ శిద పొ పొ

ధ్యానమయం నవిముంచతి దీనం వ్యాహరతి విషతి సరః సలితే
విధునోతి పక్షయుగలం నరేంద్ర హంసో నిజప్రియావిరహే

అష్టిప్రీతి

గ రీ ప ని సా మ గ రి గ సా ప మ
ధ్యా న మ యం న వి
పా పా సా మ గ మ గ ని ధ తి
ముం చ తి దీ నం
రి మ గ పా పమ పా పా ధ ప మా
వ్యా హ ర తి వి క తి
రి మ న న ధ మ ధని పా పా పా పా
స రః స లి లే
పమ ధమ సా సా సా గ సా ని ద
వి ధు నో తి ప క్ష
ని ధ సా సా సా సా రీ గ మా
యు గలం న రేం ద్ర
ధ మా రి గ సా ని ధ సా పా మా
హం సో ని జ
మరి గమ ధప ని ధ పా పా పా పా
ప్రి యా వి ర హే

13 రూప సాధారము

జాతోనై పాదినీ పడ్జ మధ్యమా భ్యాం గ్రహం శసః
మన్యసో రూప సాధారో ఉల్పరిషః కాకలీయుషః
ప్రవసన్నమధ్యాలంకారః పూర్గః పడ్జాది మూర్ఖనః
అవరోహణై వర్ణస్యా ద్వీరే రౌద్రే ఉద్మథై రసే
ప్రవయోజ్య వీర కరుణై సవితుః ప్రీతయే సదా

వై పాదినీ పడ్జమధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది రూప సాధారము. స
గ్రహముగా ఆంశముగాను మన్యసముగాను రిషలు ఆల్పముగాను కాకలి

నిజాదము గలది. ప్రశన్న మధ్యాలంకారముగలది. ఆవరోహి వర్గమందుండును. వీరరౌద్రాద్యుత వీర కరుణములందు సూర్యప్రీతికై సదా గానము చేయఁదగినది.

ఆలాపము

సా ని ధా వ ని సా సా మా పా మా పా మా పా
మగా మనీ నిధా ధదా సథని ధాసనీ ససపా
ధాసా రీ గా ధా సా పా ధ మా మా ధా
ని ధా సీ సీ మా గా మా గా మ సా

కరుణము

సా ధా వ ని ధ సీ సా సా పా మా ప మ మూ గ ప
సీ ధా ధా ధ న ధ ని ధధ (షడ్జ) సా సా ధా ధా
సారీ గమ గరి సథా ధప సాధ ధనిసా (మధ్యమ)
మ గమసా। సగమ ధమ నిధా సగస సథ నిధ
ధమా మగా మా మామా (మధ్యమ) (పంచమ)
పగ గమ మాగ మమసి నిధ పప మపా। గమ
మమ (షడ్జ) సథ సససా నిధమ పప ధధ సరి
రి మరి గ సా ధధ ధధ గసా (కైవత) నిధ మా
(మధ్యమ) మసా సగ గధ మమ పగ సగ సస
ధని ధధ మా మగ మామా।

ఆలాపము ఇంకొక రకము

సాధా సాధా పా పథా సాసా సగా మగా స
గాధా పాధా సాసా సాగామ నిధా సా సస
ని సా సమా సగా గసా ధాపా ప ధప ధసా
సా సా గా మా సీ (షడ్జ) స సగా సగా గ సా సా
దా పా ధా ప మా మా

పద్యో జాతం నామ మచ్చారంతత్తురుష్మీశానం
విశ్వం విష్టుం వేదపదం సూక్ష్మమచింత్య మజనకజ మజాతం
ప్రణమామి హరం సద్గురుం శరుణుభవ మహం పరమం

ప్రసిద్ధ రాగములు

మా మా నీనీ ధాధా సాసా	1
స ద్వీ కొ తం	
నీనీ ధ సాసా సా సా సా	2
కొ మ మమ రం	
సా సా నీ ధ పా మా మా మా	3
త త్వ రు ష వీ	
సీ తీ సా నీ నీ ధ సా సా సా	4
కొ నం	
మా మా మా మా నీ నీ ధా ధా	5
బ శ్వం బ ప్రమం	
సా సా పా పా హ్మా మా మా మా	
ఇ ర చ ద దం	
మా మా నీ నీ నీ ధ సా సా	
సూ క్షు మ చిం త్వ మ	
నీ నీ ధ సా సా సా సా సా	
జ న క మ జొ తం	
మా మా మా మా సా సా సా సా	
ష్ట్రీ ఇ మా బి షౌ రం	
సా సా నీ ధ సా సా సా సా	
శ ద్వు రుం	
మా మా నీ నీ నీ ధ సా సా	
ఇ ర ఇ మ భ చ చ మ	
సా సా పా ధ మా మా మా మా	
షం వ ర మం	

14 శకము

పోడ్డె ధై వత కోత్వనో గ్రహం కన్యాసు షడ్జకః
 కాకల్యంతర సంయుక్తః పూర్తః షడ్జాది మూర్ఖవః
 ప్రఫన్న మధ్య నారోహివర్జే వీరాదికే రసే
 వీరహస్యే నిర్వహణే గేయోర్చ ప్రీయః శకః

పోడీ దై వత జాతులనుండి పుట్టినది శకము. షడ్ము గ్రేహంశన్యాస ముఱుగాఁ గలది. కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారము గలది హూర్షరాగము షడ్జాది మూర్ఖునులు గలది. ఆరోహీ వర్గములో ప్రవసన్న మధ్యలంకారముతో గూడినది. తీరహశ్య రసములందు నిర్వ్యహణ సంధిలో పొడదగినది. రుద్రు నికి ప్రేయమైనది.

ఆలావము

సా ని ధ నీ పా పా ధ నీ సా రీ గా సా సా రీ గా ధ
ధా నీ సా సా నిధా సా సా నిధ సా నీ ధా పా ని సా
గ మా ధ ధ ని ని రి గా సా సా

కరణము

(షడ్జ) పపని మమ మమ వహ ధథ గగా ప రిరీ
రి గ మ గ మ మా ధ ధ ధప గగ పప గా పనిపా
పప ని రి రి రి రి ని రి రి ధా ని మహ ధా మా (గాం
ధార) గ (షడ్జ) ప నిని పని సా సా ప ప ప ని రి రి గ
రి రి ధా పా ప ని ని ధా సా సా ప ని రిరి ధ ధ ధ మ ధ
మ ధా ధ ప రి మ మ రి మ ధ ధ ప ప మమ గగ (షడ్జ)
పప ని సా సా

రెండవ రకపు ఆలావము

సౌ ప ని మా మ వ ధమ ప గగా మమ మగ మా
ధ సామ పగ నమా నని పప పమ విరి నిరి
రిరి ధని మా మ మా ధా మా గా పా సా పనిపా
పనీ సా పా రిరి రిరి గా రిధా దా పా నిని నిని
దా సా సా పరి రిరి ధ ధ మ ధ మధ
ప రిమ మరి మా దా పా మా మా గా పా
పనీ సా పా

రెండవ రకపు కరణము

(షడ్జ) పని ధని సా సా సా పప సా పరి రిరి తిము

(షడ్) థైవత) ధథ (షడ్) ససమా గా గగగ
మా గ గ ని స షడ్) సని నిని సరి రిగ గమా।

(దీనికి ఉదాహరణము తయలేదు)

15 భమ్మణ పంచము

తుద్ద మధ్యమయా సృష్టిరాగో భమ్మణ పంచము
గ్రహంస న్యాస షడ్షశ్చ మన్యాసః కాకలీయుతః
గాల్పః పూర్ణః సపడ్జాది మూర్ఖానా రోహివర్తకః
ప్రసన్న మధ్యాలంకారో వీరే రౌద్రే ఉద్యతే రసే
వధిభ్రష్టో వన్మభాంతే వినియు క్తః శివప్రియః

భమ్మణ పంచము తుద్దమధ్యమ జాతిచే సృజింపఁబడినది. షడ్ము
గ్రహంస న్యాసములుగా గలది మ న్యాసము. కాకలి నిషాదముగ తక్కువ
పూర్ణ రాగము, షడ్జాది మూర్ఖానలు గలది. ఆరోహి వర్గము కలిగి ప్రసన్న
మధ్యాలంకాదము గలిగి వీరరౌద్రాద్యుత రసములందు పద భ్రష్టములైని
వనభాగింతునియందు ఉపయోగింపవలెను. ఇది శివనికి ప్రియము.

ఆలాపము

సా రిరి స రిరి సారీ రిపా ధాధ దధ దపా ధపా
పథప ధపమ మా మమ మా। గారీ రిధా ధప
ధాసా ధాసా సారీ రిసా సస మగ రిసా ససి
ని (థైవత) (పంచమ) పప ధప ధప పప మమ
మప మప మా మగ మా మా।

కరణము

సస రిరి సరీరి రీ। పాపాపా ధప ధధా ధ
ధప ధధా పాపా ప మప మప పా పా పా
ధధధ మా మా మమ ధ రిరి రిరిరి ధరిరి
రిధా। ధధా పాపా పాప పప పధా ధధా సధ
ధసా సాసా స రిరి సస సమ సమ రిగ

స వ ధ ధ ధ వ మ వ ని ప పా వ పా వ
ప ధ ప ధ ప ధ ప ధ ప ధ ప ధ మ గ సా

రెండవ రకపు ఆలావము

సాసా పథా సరీ మా పావ (పంచమ) పా
పా సా సా స రీ పా పా మవ ధన నిధ పా మా
వ మా పా పా మాధా సానీ ధాపా మా
వ మా పా మా మమ వ మవ (మధ్యమ) మా।

రెండవ రకపు కరణము

పన రిరి సాసా ధధ రిరి సాసా ధధధ సరి మమ
గ సా సరి గరి స రిరి మవ ధన సని ధాస రిగా మా
(పంచమ) వ మ ధ మ మ మ వ గ పా పా మా మా।

గురుజఘన లలితం మృదు చరణ వతనం

గతి సుభగ గమనం మదయతి

ప్రీయముదితా మధుర మధు మద పరవళ

మృదయ భృషం తన్వీ

అక్షి_ప్రీక

రీగా మసా రిగ సాధా మా
గు రు జ మ న అ లి తం
పాధా వ ధ వ మ పా పా ధా వ మ
మృ దు చ ర ఇ వ త నం
సా రీ ; మా పా పాధా వ మ మవ
గ తి సు భ గ గ మ నం
పా ధని వ మ ధన సాసా సాసా
మ ద య తి
రీ రీ మా వ మ రిగ సాధా మా
ప్రీ య మ ది తా మ ధు ర
పా . పా వ ధ వ ధ పా పా పా పా
మ ధు మ ద చ ర వ శ

మా మా పా ధన రిగ సా ధని వమ
హృ ద యా భృ శం
పా ధా పా ధ వ మా మా మా మా
త నీవు

16 నర్తము

మధ్యమా పంచమీజాతో నర్తో ఇంక్రగ్రహ పంచమః
మన్యాసః కాకలీ యు క్తః పంచమాదిక మూర్ఖాసః
గాల్పః ఇషణ్ణ మధ్యై నథూష్యః సంచారి వర్గభాక్త
ధీరై రుద్ధట చారీ కమండలాజో ప్రయుజ్యతే
హస్య శృంగారయోరేషరసయోః కశ్యసోదితః
ధై వత్తి సన తద్దేతుం దుర్గాశక్తి రభాషత

మధ్యమా పంచమీ జ్ఞాతిమండి పుట్టినది నర్తరాగము. పంచమము
ఇంక్రగ్రహములుగాఁ గలది. మన్యాసము. కాకలి నిషాదము పంచమాది
మూర్ఖానలు గలది. గ తక్కువ. ఇషణ్ణ మధ్యాలంకారము పంచారి వర్గము
గలది ధీరులచే ఉద్ధటమైన చారులు (చారి) మండలములుగల యుద్ధమందు
ప్రయోగింపబడును. హస్య శృంగారములందు ప్రయోగింపబడునని కశ్య
పుడు చెప్పేను. ధై వత్తి కూడా దానికి హేతువుగా దుర్గాశక్తి చెప్పేము.

అలాపము

పాపసా మగామా పాప గామా నీధా పాప మా
నీనీ సాసా సాగా సాని ధనీ నీనీఁ ని నిధ ధమ
వధ మమగా గసా మగా గనీ నిని ధధ పవ
ద మ మ గా మా

కరణము

పాపము గాపా (పంచము) సన గగ నిని ధా
పా (పంచము) నీ నీ ధా (పడ్డ) సని ని ధస
నీ ధా పా మా పా పమగా గనిని వధవి
గమ గమ పామ ధామ మామా

రెండవ రకము—ఆలావము

పామా గమ మాపా వగ పాపా పగా పాసీ
ధాధా నీనీ సా గా సా శదా నీనీ నీనీ నిని
మసా శసన ధానీ నీనీ నినిని వథని వథన
మా మగా గసా శమా గగా గరి నీనీ
నిధ పదనీ వ (పంచమ) మగా మమా।

రెండవ రకపు కరణము

వపవ మావ వప మపవ మగ శమగ మమా
గసా మగా మపా పనీ నిధని (షడ్) శని శని
నిధా నిధా నిని ధధ ధనిప ధపా పప ధపా ధా
మమ గమసా శస మగసా (పంచమ) ధమా
నీ ధాపా మా మానీ ధధ సా ధధ ధధ నిపా
ధా పామా గా గమసా సాసా గపమా ధని ధాధని
(పంచమ) పథప మమ మని ధని పద మమ (షడ్) శగా మమా

ఇంకోక కరణము

పాపా (షడ్ము) శమగా (పంచమ) పా పా పా
పదమా మగమా (మద్యమ) మమా మమమ
విధా ధధ నిధమా వప ధమా గమా గమా మా
(షడ్) శ మాప పాధప మమ మని ధరి ధన (షడ్)
శ ధానీ నిని నీ ధద దనిః పాప పద పామా
పామా గా (పంచమ) దదమ మని దని ప
ద పమా మా గా మా మా మా

అనవరత గళిత మదజల దుర్దినధారో మసిక్త (భువన తల
మధుకర కులాంద కారితదినదిష్ట్యులు గజ ముఖునమ స్తే

అష్టి ప్రైక

పా పా మా గా పాపా గసా
అ వ వ ర త గ త త

శి సా సా సా సా మాగా సా	2
మ ర జ ల దు రీ న	
గ మా పో మా గా మా మా మా	3
ధ రో మ సి క్త	
మా గా మా పో మా పో పో పో పో	4
భు వ న త ఱ	
నీ సా నీ సో సో సో సో సో	5
మ ధు క ర కు లాం ధ	
శా గా నీ ధా పో పో పో పో	6
ఱ రి త రి న రి	
నీ సా నీ సో మా ధా పో పో	7
జ్ఞ ఖ గ జ ము ఖ	
మా పో గా గా మా మా మా మా మా	8
ఇ మ	శ్రీ.

17 షడ్క టైకము

షడ్కర్ష బాంశగ్రహః స్వాత్మీకై శికీ జ్ఞాతి నంథవః
ఖుషభో ఒల్పో నిగన్యసోమంద్ర గాంధార షడ్కకః
ప్రసన్నాద్యవరోహిభ్యాం యు త్తః షడ్కాది మూర్ఖునః
వీర రౌద్రాద్యుత రసః శాంథవః షడ్క టైకః

షడ్క టైకము కై శికీజ్ఞాతిమండి పుత్రీనది. షడ్కము రిషభము అంశ
గ్రహములు రితస్క్వావ. నిగలు న్యాషము మంద్రగాంధార షడ్కములు గలడి.
ప్రసన్నాలంకారావరోహులతో గూడినది. షడ్కాది మూర్ఖునలు గలది వీర
రౌద్రాద్యుత రసములందు ప్రచూగింపబడును. శంథు ప్రపియము.

ఆలావము

సా సా ని రి సా మా పోమా పోస మమగా మ
నిని ధా ధా మా మధా ధ మమ ధాసా సమా
మ ధా గ సా సా ధమా మసా సమా మ ధా సా
స ధా ధ మ ధ నీ నీ

కరణము

(పడ్డ) స ని ధ స మా స వ ని సా సా ని ని స ని ర సా
 మ మ వ మ మ వ పా వ వ మ వ పా (మధ్యమ)
 మ మ గ గ మ మ మ గ గ (గాంధార) గ గ గ ని ధ
 మ ని ధ మ మ మ మ ధ మ మ మ ధ
 గ గ స గ ప గ సా (పడ్డ) స వ ధ ధ ని స మ మ ని
 ధ ని నీ (నిషాద) వి ధ ని నీ ని (పడ్డ) స
 ధ ని నీ ని ని ధ ని గా మ మ ప మ పా వ వ (మధ్యమ)
 మ గ మ గ (పడ్డ) స స వ వ వ వ గ ధ ర గ
 గ ని ధ ని ని ధ మ మ మ మ ధ ధ గ గ ర గ (పడ్డ)
 స వ ధ ని ధ మ మ వ ధ ని నీ (నిషాద) ని వి

ఇంకొక ఆలాపము

సా సా స నీ నీ స నీ నీ మ పా నీ నీ పా పా
 రీ రిగ రీ రి గ గ రి రి పా పా మ వ వ మ గ మ
 గ రీ గ గ రీ సా స నీ మ ప నీ నీ ధ ధ
 మ వ ని రి రి గా సా (పడ్డ) స ని రీ సా
 నీ సా (పడ్డ) స ని రీ సా నీ

ఇంకొక కరణము

పా (పడ్డ) స ని రీ సా ని సా (పడ్డ) స మ
 పా నీ పా నీ ధ (పంచమ) పా పా రి ధ రి
 రి వ మ మ రీ రిగరిగ (పడ్డ) సరిన నిధ వ ని నిన న నీనీ

దిహర ఫణీందనా లేమహి హరకేసర దిసాముహదలిరై
 పి అ ఇ కాలభమరో జిషమ అరందంపు హరవ ఉమే॥

సారీ సా రీ సా సా సా సా

1

దీ హర వ ర తెం

సానీ నీ నీ నీ సా నీ రి

2

నా తే సు హై హ ర

రి రి రి రి గ సా సా	3
తే శ రి ది సా ము	
.ని సా ని రి రి రి రి	4
హ ద లి లే	
మా మా పా పా మామా సగరి	5
ప అ అ కె ల	
ర స సా ని ని పా పా సా ని ని	6
థ మ రో జ ఙ మ ఆ	
సా సా సా సా ని ని ని	7
రం దం పు హ ర	
రి రి రి ప ని ని ని ని ని	8
ప ఈ మే।	

18 మధ్యమ గ్రామము

లక్కొఱునా ప్రసిద్ధానాం సహేతునాం బుర్జే ఉఠునా
గాంధారీ మధ్యమా వంచమ్యద్వావః కాకలీ యుతః
మన్యాసో మంద్రషడ్మంశగ్రహః సౌపీర మూర్ఖవః
ప్రపన్నాద్యవరోహిణ్యం ముఖసంధో నియుజ్యతే
మధ్యమగ్రామ రాగో ఉయం హస్యశృంగారకారకః
గ్రిష్మై ఉష్ణః ప్రథమేయమేద్ధువ ప్రీతై వ దుర్భవా
మధ్యమాది ర్షగోణశాహి

ఈపుడు సహేతుకమైన ప్రసిద్ధరాగముల లభ్యమును చెప్పుదుము. గాంధారీ మధ్యమా వంచమీ జాతినుండి పుట్టినది. మధ్యమ గార్జమరాగము. కాకలి సిహాదము మన్యాసను మంద్ర షడ్మము అంశగ్రహములుగా నుండి సౌపీర మూర్ఖవలు గలిగి ప్రపన్నాది అలంకారము అవరోహులతో గూడి ముఖ సంధిలో నువ్వుయోగించును. హస్య శృంగారములను జేయునది. గ్రీష్మమున దిసపు మధ్యయమమున ప్రధువప్రీతికై పాడఁజడును. మధ్యమున ఆదియందు గలది మగ్రహంశములుగా నున్నది.

ఇలాపము

సౌ నీ థా పాథా థా థరి రిగా నీసా సగ పాప వవ నిని వని
పాసా గవ సా నివనిని నిరిగా సాపా మవ

కరణము

నిని పవ గగ పన రిగా నిన సాసా పన
 గగ పవ ధధ మధ నిన నిధ పొపొ పొపొ
 పనీ పనీ సా సా సొ గా గా పొ గా పన నీ
 ధనీనీ నిని లిగా సాసా పొపొ మాపొ నిధపొ మామా

అమరగురు మమరపతిమ జయం, తిత మడసం పక్క
 శశితిలకం। గడశతపరివృత నుతుభహదర
 ప్రపణమత సిత వృష రథ గముఁది

ఆఖ్యాపీక

పొ పొ గా గా పొ పొ మా మూ
 అ మ ర గు రు మ ము ద
 గ మా మా మా ధానీ సా సా
 శ తి మ జ యం
 సొ సొ మా మా పొ పొ పొ సొ
 జి త మ త నం న క ఉ
 రి గా నీ సొ సొ లొ సొ సొ
 ఇ తి ఉ కం
 తి నీ నీ ధా పొ మూ మూ
 గ ఇ ఇ త త వ రి వృ త
 గా మా గా మా ధా నీ సా సొ
 మ త భ ష రం
 నీ రి గ నీ పా సొ పొ పొ
 ప్ర ప మ త న త వృ ష
 పొ సా ని ధ పా మా మా మా
 ర ధ గ మ నం

౧६ మాలవ క్రై శికము

కై లేకై జాతిజక పడ్డ గ్రిహంకాంతో ఒల్పాధై వతకి
 నకాకలీః పడ్డాది మూర్ఖునారోహి వర్గవాన్
 ప్రపసన్న మధ్యలంకారో వీరే రౌద్రే ఉద్యుతే రసే
 వివ్రిలంభీ ప్రయోక్తవ్యః శిశిరే ప్రాహరే ఒంతిమే
 చివస్య కేశవ ప్రీత్యై

మాలవకై శికము కై శిక్కిజాతినుండి పుట్టినది. షడ్జము గ్రగహము అంతము వ్యాఘముగాఁ గలది. ధతక్కువ. కాకలి నిషాదము షడ్జాది మూర్ఖులు ఆరోహి వర్షము వ్రష్టము మధ్యాలంకారము గలది. వీరరౌద్రామృత రంములందు దినపు చివరి జామున కేశవప్రీతికై పాడఁదగినది.

పాశ పొ మా మా మా రీ స నీ సా సరీ మా పొ
 పా నీ నీ రీ రి సారి పొమా సని సా సని రీ రి
 పా స నీ సా మ గా మా పొ స నీ సా సని పొ ప నీ స
 ధ నీ పొ ప నీ నీ రీ పొ ప నీ మా మా గ రీ రీ సా
 సని స్ని పొ ప గా మా పొ ధ ని పశ సి ప మా మ
 గ మ వ వ మ గా గ రీ రి రి మ ప ప ప వ మ రీ రి రి స మ
 మ మ మ ని పొ ప వ స ని సా పొ ప సి ప ప ని
 ప ప ప సి సా నీ స ప సి సని ప సి ప ప సి ప సి ప
 గనీ ప ప ని గ గ గ మ రి రి మ ప ప మ గ గ రి రి ప
 ప నీ ప ప ప సి సా ప సి నీ స ప సి ప సి ప
 ప ప సి ప సి సని ప ప సి రీ రీ పొ ప సి ప ప
 ప సి మ మ గ రి రి ప ప సి వ సి ప మ గ మ గ గ రి
 ప ప రి మ ప సి ప ప సి సా సా గా మా మా గా
 మ మ గ మ గ మ మ గ మ గ గ ప ప గ గ ని సి గ మ గ
 ప ప గ మ గ సా ప ప ప ధ ని ప మ గ ప ప గ మ గ
 మ మ గ మ గ మ మ గ మ గ గ ప ప గ మ గ గ రి
 ప ప ధ ని ప సా ని ప ప ధ ని ప ప ధ ని ప ప
 గ రి ప ప సి ప ప ప సి ప మ గ మ గ ప ప గ మ
 రి మ స రి మ ప సి ప ప ప సి రీ రీ ప ప సి సా।

కరణము

పాగవ మగ పావని మా పావ మనీ గ పాసము
 నీ గ పా పమని స సనీసా (షడ్జ) ససా। సి రి రి
 [బుషథ] రి మ మ ప సి ని సి సనీసా [షడ్జ]
 ససా ని ని రి సి పాని [పంచమ] గ గ గ స ప ధ చ ప

వగమ గపగమగా రీరి గమా మరీరి [షడ్] స
సమ గారిరి సాపాప వనీని [పంచమ] సిరిరి
[పంచమ] ని మామా మరిగస పథని పవగ
మ గరి సరి మపాని రిసనీ సాసనీ రిసనిసా

చంద్రాభరణం హరనీలకంత మహివలయ త్రిపురహరం
మృగాంక నయనం గిరినిలయం నమతసదామదనాంగహరం

ఆష్టి ప్రీక

సా సా పో పో గా మా గా పో	1
వం ద్రా త ర ణం	
ధా నీ పో పో ధా నీ గా గా	2
హో ర నీ అ కం త	
సో పో సో సో సో నీ పో నీ	3
మ హి వ అ య	
రీ థ సని సో సో సో సో సో	4
తీ పు ర హ రం	
పో నీ రీ పో నీ రీ రీ స ని	5
మృ గాం క న య నం	
పో నీ రీ రీ గ మ రీ గ రీ స ని	6
గ రి ని అ యం	
సో సో పో పో నీ నీ ప మ నీ	7
న మ త స దా మ ద	
సా సా సా సా సా సా సా సా	8
నాం గ హ రం	

20 పొడవము మాలవతీత్రదుర్ఘవా!

పమస్వరా తారమంద్ర షడ్మంశన్యాస షడ్మభాక్
వికారి మధ్యమోద్యుతః పొడవోగవ దుర్ఘలః
న్యాసాంశ మధ్యమస్తారమధ్యమ గ్రహ సంయుతః
కాకల్యంతర సంయుక్తో మధ్యమాదిక మూర్ఖనః
ఆరోష్యది వర్గేన ప్రవన్నాంతేన భూషితః
హర్షయంగే ప్రమోక్త వ్యోషస్య శృంగారదీపకః
కుకపీచుః హర్షయామే!

దానినుండి పుట్టిన మాలకతీ సమస్వాదములుగల దై తారముగాను మం
దముగానున్న షడ్జముగలదై అంశచ్యాసములుగా షడ్జముతో పొందినదై తోడి
కవికారి మధ్యమనుండి పుట్టినది. గపలు తక్కువగానుండి మధ్యమము న్యాసాం
నములుగా నుండి తారమధ్యమము గ్రహము గలదై యుండవలసినది. ఇకలి
నిషాదము ఆంతర గాంధారము. ఆరోహి వర్గము ప్రపణ్ణాంతాలంకారము
గలిగినది. హర్య రంగమున ప్రయోగించవలెను. షస్వ శృంగారదీవకము,
మెందటిషామున పాడడగినది. కుక్కప్రీయము.

ఆలాపము

మా సారీ సీధా సాథానీ మాధా సారీ గాధా
సాథా మారి గామూ మాధా మా దీ గారీ
నీ ధా సా ధా నీ మా మా

కరణము

మమరిగ మమ పప ధని పప ధని మా మా ప
పపని ధమ మధ ధపసరి గాగా మారి గా మా మా

వర్తనిక

సాధ ని వచమారి మాని దధా ధధ ప ప రి
మసా సా ధనీ ధ పమా మా గారీ గారీ గాసా
మా ధ మా గా రీ గా గ మా రి గా సా సా ధనీ
మా ధని ధగ సా ధని మా మా మా

పృథుగండగళిత మదజనమతి సౌరభలగ్ని షట్పుదసమాహం
ముఖమిందనీలశక వై ద్వాషిత మివ గణపతేర్జ్యయతు

ఆష్టిప్రీక

మా మా ధా ధా సా ధా నీ సా	1
పృ ధు గం డ గ శి త	
ధ నీ మా మా మ రీ మ రీ	2
మ ద జ న మ తి సౌ	
ధ నీ సా సా గ రి గ ధా ధా	3
ర థ ० న్న ష టి చ	

సా ధా సా మ గ మ మ మ మ మ	4
ద స మ మ హం	
మగ రి గా మ మ మ పమగా	5
ము ఇ మం గ్ర నీ ల	
తి గా సా సా మ మ మ మ మ	6
శ క లై రూపి వీ త	
నీ ధా నీ ధా సా సా సో సా	7
ఖి వ గ ఇ ప తే	
గా రి రి గా మ మ మ మ మ	8
ర్జు య తు	

21 భిన్న పడ్జము

తోడికాస్యతదుద్ఘవా, మధ్యమాంశగ్రహణ్యసా నశారా కంప వంచుమో
సమేతర స్వరామంద్ర గాంధారా షర్షుకారిణీ
షాడవాదేవ బంగాలోగ్రహణశన్యాస మధ్యమః
ప్రహర్షే వినియోక్తవ్యః ప్రోక్తః పోథలనూమనా
పడ్జో దీచ్యవత్తిణాతో భిన్నపడ్జో రిపోజ్ఞితః
ధాంశగ్రహో మధ్యమాంత ఉత్తరాయతయా యతః
సంచారివర్ధ రుచిరః ప్రసన్నాంత విభూషితః
కాకల్యాంతర సంయుక్త శృతురాసన ధై వతః
హేమంతే ప్రధమేయామే భిథతైన్ సభయానకే
సార్వభౌమత్సవేగేయో భై రవస్తుత్సముద్ఘవః
ధాంశో మాంతో రివత్యక్త ప్రార్థనాయాంసమస్వరః

తోడి దాని జన్మము. మధ్యమము అంశగ్రహణ్యసములు ८० గలవి. తార
పడ్జము కంపించు వంచుము మధ్య వంచవ ములకండె నితర స్వరములు
సమముగా నుండి ఛూడుము గూర్చునది. మంద్ర గాంధారము గలది. జంగా
లము షాడవరాగమునుండియే పుట్టినది. మధ్యమము గ్రహణశన్యసములు గా ८
గలది. ప్రహర్షమున ఉపయోగించవలెను. భిన్న పడ్జము పడ్జోదీచ్యవత్తి జాతి
నుండి పుట్టినది. రి వలు ఉండవు. ధ అంశగ్రహములు గా ८ గలది. మధ్య
మము న్యాసము ఉత్తరాయత మూర్ఖునగలది. సంచారివర్ధము ప్రసన్నాంత

లంకారము కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము గలది బ్రిహ్మాదేవత. హేమంత బుతువులో మెదటిజామున భీభత్వ భయానకముల సార్వబోమోత్పవమున పాడదగినది. భైరవరాగము దానిమంగి పుట్టినది. ఈ అంతము మన్యానము రి వలు లేనిది. ప్రిశ్చర్థనలో పాడదగిన సమస్వరము గలది.

థా థా మా మ గా సా సా స గ మ థ థా థా ని ద
మ గ గ మా మమ మథ మగ సాసా సస గసా గమ
థా థా థా సని స సాని గని సని థ థా థా సని
సా సా స స స గ మథా థాని థమ గమా మా
థా థని నీ నీ గాము గా మా ము

వర్తని

థా థ గా మా మథ మమ సాసా స గమ థథా
థా థ ని థ పా మా మా మా మమ థమగ
సా సా సా మప మథ గసాసా గస గథ దా దా
థని పథ మా గా మా మా మగ సా సా స గ థ
మథ థా థా థ ని థ పమగా మా మా।

చలత్తరంగ భంగురం అనేకరేణ పీంజరం సు
రాషురై : సుసేవితం పునాతు జాహ్నావీ జలం

ఆష్ట్రిప్రీక

థా థా థా నీ దా పా మా గా	1
చ ల త్త రం గ	
సా గా మా నీ థా థా థ నీ	2
భం గు రం అ	
థ పా మా గా సా గా సా థా	3
శే క రే ణ	
థ థ నీ గా మా మా మా మా	
పిం జ రం సు	
మా నీ థ నీ పా సా సా సా	
రా పు రై : సు	

ని గ సా నీ ధా ధా ధా నీ
 నే వి తం ప
 ధా పా మా గ సా గ మా ధా
 రా తు జా హ్న
 ధా ధా నీ గ మా మా మా మా
 నీ జ 10

23 భిన్న పంచమము

మధ్యమా పంచమీజాత్యోః సంజాతో భిన్న పంచమః
 ధగ్రహంశః పంచమాంతః పారవీమూర్ఖనాయుతః
 కాకల్య కలితః క్వపి నిషాదేనాఘ్యలంకృతః
 ప్రసన్నాద్యైన సంచారి కర్తృః శారి ప్రియోరసే
 భయానకే భీభత్సై మాత్రధార ప్రవేశనే
 గ్రిష్మిప్రాగ్పూర్వరే గేయో వరాటే స్వత్తదృవా
 ధాంశా పడ్చగహన్యసా మమంద్రా తార ధై వతా
 సమే తరస్వరా గేయో శృంగారే శార్జీసంమతా

మధ్యమా పంచమీజాతులనుండి పుట్టినది భిన్న పంచమము. ధగ్రహం శములు, పంచమము న్యాసము పారవీమూర్ఖన కాకలి నిషాదము. ఎక్కడో ఒక్కచోట కై శిక నిషాదము. ప్రసన్నాది అఱంకారము. సంచారివక్షవు గలది శారికి ప్రియము. మాత్రధారి ప్రవేశమున గ్రిష్మిష్టమున మొదటిజామున పాద దగినది. వరాటి దీనినుండి పుట్టినది. ధ అంశముగ పడ్చము గ్రహన్యసములుగ మ మంద్రముగ ధ తారముగ ఇతర స్వరములు సమముగ గలది. శృంగార మున పాదదగినది అని శార్జీ అనెను.

ఆలావము

ధా పా ధా మా నీ ధా పా నీ ధా మా గ
 మా పా పా వమ మగ పమ మగన మగా గ
 రి రి మా ధా పా ధా మా నీ ధా ధవ ధానీ
 (డైవత) ధా ధా మా ధా సా (పడ్చ) సా మా

ప్రసిద్ధ భాషాంగరాగములు

రి గ సా సా గ సా మ నీ న్ని (దైవత)
పా నిధ వథ థా ము థా ము గా ము పో పో

వర్తని

(దైవత షడ్జ) సా గారి (బుషథ్) మనిధ వప థ పని (కైవత) థా దప థనీ
త థ మ పరి గరి నిథా థా పా ము గా ము పో (పంచమ) (బుషథ్)
రి మ థ మ మ మథా పో (దైవత) థప పని థనీ (షడ్జ) సమా రీరీ
నిథా (ధైవత) థథ మథ మథ ము గా ము ము మగనీ థ
(పంచమ) నీ థా పో ము గా ము పో పో.

విమలకశిఖిడ థాలిష మమరగణనమితమభవతముం
వందే ప్రతిలోకనాథం గంగా సరిత్వలిలథోతజటం

ఆష్ట్రిక

థా ము థ ప దా దా దని దప ము
ఏ ము ల త శీ ఖిం డ
దా సౌ ని దా పో ని థ ము ము
దా రి ఇ
ము రీ ము దా థ ప దా థ ప ము
ము ఎ ర గ ఇ న మి త
నీ దా శ థ థ ని దా దా దా దా
ము క వ థ యం
రీ ము దా ము నీ గ ము నీ
హం దే ప్రతి లో క
దా పని దా ద దా ము రీ గ
శా థ ధం గం గ
దా పమ గరి ము దప దా థ ప ము
శ రి త్వ లి అ
శి దా థ ప థ ని దా ము పో పో
శి త జ టం

జీ వంచమ షాడవము.

మధ్యమగ్రామ సంబంధో దైవత్యర్థ భక్తిదృవః
రిన్యసాంశగ్రహః క్యపిమాంతః వంచమషాడవః
విలసత్కుకలీకోఽపి కలోవనితయాస్మితః
ప్రవన్నాద్యంత కవితారోహివర్ణః శివప్రియః
వీరరౌద్రాదృత రషో నారీషస్య నియుజ్యతే
తజ్జగ్గుర్జరికామాంతారిగ్రహంశామీ మధ్యభాక్
రితారా రిధభూయష్టా శృంగారే తాషేతామితాః

మధ్యమ గ్రామమునకు సంబంధించి దైవత్యాధికా జాతులనుండి పుట్టి నది. వంచమ షాడవము రిన్యసాంశగ్రహములుగా నున్నదో ఎక్కడనో మన్యము కాకలి నిషాదముగూడ నుండును. కళోవనిత అను మూర్ఖున గలది ప్రవన్నాద్యంతాలంకారములతో ఆరోహివర్ణముండును. శివనికి ప్రియము వీరరౌద్రాదృత రసములలో నారీ షస్యముందు నియోగింపబడును. గుర్జరి దానినుండి పుట్టి మన్యము రిగ్రహంశములుగా మధ్యమముండి రితారస్తాయిలో రిధలు ఎక్కువగా నుండి శృంగారము కంపన కలుగును.

రీరీ రిగారి సానీ రీరీరీ రిసి రిరిరి మగా మా మ దా మా మా మా మ మ మ మరి మగ వవ గమ మగా మమ గమ మవ వగ మమ గా గరి రి గరి మమ రి గమమ సధ నిధ నని ధన నిదా ధ (వంచమ) నిషావని సనీ రీరీ రిసీ నీమగ మా మ ధ మమ మా మ గా గమ గమ గవ వగ మమ నీన్ని దా ద పావ మా మ గాగ రీరీ రిమ సరిగ సగ సధ నినిధ సనిధ ధని దాధ [వంచమ] నిషా సరీ రి రిగమా పాధ నీరీ రీరీ నీరి మ మా మ మ గరి సగా మగ రీథి మగా మా మా.

కరణము

రి మా మ మ గా రి [బుషథ] రిమా పానీ నీ సిమ మ దా మపా గా మగా మరీరీ గారీ మ గారిగా [షడ్జ] సనిదా [వంచమ.] సన్ని [వంచమ] మా దా మీ మా [బుషథ] రి మా పానీ వసాసి మారి [బుషథ] రి [షడ్జ] సనీ ప రిరి గాగ షా మ గా రి రీ.

పకలనుర నమిత విమలమృదుచరణ ద్వయసరోజ యుగళమమదగురుం
శరణమేమలముహయామివయాణుమసురజయిన మజీయం

ఆశ్రిత్తిక

రీ గా మా మా గా రీ రీ రీ 1
 న త అ సు ర న మి త
 మా గా రీ మా గా రీ రీ రీ 2
 వి మ ల మృ దు వ ర ణ
 రీ గా రీ ధా నీ మా నీ నీ
 ద్వ య న రో జయు
 ధా మా ధానీ గా రీ రీ రీ 4
 గ ళ మమ ర గు రుం శ
 రీ రీ రీ గా రీ రీ రీ రీ
 ర ణ మ మ ల ము వ
 రీ రీ రీ గా నీ నీ నీ నీ
 యా మి ద యూ ణు
 మ నీ మా మా నీ మా మారీ
 మ సు ర సు ర జ య
 మా గా మా మా రీ రీ రీ రీ
 న మ జీ యం

24 టక్కము.

షడ్ వధ్యమయా సృష్టి పంపుః దై వత్యాచాల్వ
 టక్కః సాంశ్రగహన్యానః కాకల్యంతర రాజితః
 ప్రేసన్నాంతాన్మితశ్చరు పంచారీ చాద్వమూర్ఖునః
 మదే రుద్రస్యవర్షాసుప్రవరే అహ్నశ్చ పశ్చిమే
 వీర రౌద్రామృతరసే యుద్ధవీరే నియుజ్యతే
 గౌడ త్వదంగం నివ్యాప్రగహంశః పంచమోజైతః
 టక్కంగటక్క వత్తారైః కోలాహలో ఆఫిలైః

టక్కరాగము షడ్మధ్యమ్మదై షాతులనుండి పుట్టింది. వ అల్పము.
 న అంశ గహన్యానములు గఁదె. కాకలి నిషాదము. అంతర గఁథారము

ప్రపణ్ణంతాలంకారము. సంచారి మొదటి మూర్ఖున గలిగి రుద్రుని ప్రీతికై యగును. వర్షా బుతువులో దినపు చివరి జామి వీర రౌద్రాద్యుత రసముల యుద్ధ వీరమున పాడదగును. గౌదము దీనియంగము ని గ్రహన్యసాంశ ములుగా నుండును. పంచమము లేసిది కోలాహలరాగము. ఉక్క రాగమునలే అఖిలతార స్వీచములు గలది.

ఐలావము

సాధా మారీ మాగా గస గథ సి సారీ గసారీ గమ
 మాస నిధ మధ మరీరీ రిమా గా గసా సా నగ
 మధ నిధా సాధ మారి గసా గథ నిసా సాసా
 సన గసా సనస మగరి సా సన గథా ధథ గసా సన
 ధథ నిధా ధమ ధమన్నిమ రిగ రిఱి నిధము
 ధమరి గరి మరి గసా సనగ సా సరిగ గథా
 ధని నిపాపా సన సగ సన మమగథ మమ
 ని ధథ సా సథా ధమా మథా మరిగసా గథని
 స మా మా మథా మామ థాని థాని మా మథా
 ధని ధమగా మరిగ సాధ దని సాసా సా సన
 థా గమ మని గగమ థ మరీరి మగా గసా సా
 సా సన మగమ సగమ గని థాసా సా సా [పడ్డ]
 సన సరి ధమ గగ సని థాధమా మా మా థాధమ
 మ మమమ ధమ ధమా ఒని సరి గమ గమ గరి మ
 గాగ సా గగన్ని సా మ. మ గమ గమమ గగమ మ
 గగ నిని మమ సన మమ గగ గమ స సమమ రిరి
 గ సన గగ సన ధనిని మమమ థ థ థ థ థ థ
 నిధ నిధ మధ ధథథ నిధా మధ ధమ ధథ ధథ ధథ
 మ సగ స ధని థ మమ. మమ మమ. మథ సగారి
 మా గా గమగ థ నీ సా సా.

కరణము

(పడ్డ) మథా మా రిగరి నిధామ మథమా రిగ సాస

గథా థ [షడ్] లథా థా సా థగరి గరి రిరి నిరి
 మా మా మమమ థనిథా మమథ థపస థథ గరి
 మా న గగ పని మని మథా సాథా నీ సాసా మాన
 నిథని థానీ సాగా థానీ సామా సాథా మాగా
 రిరి [బుషభ] రిగామా నిథానీ సాసా పగమథ
 థనిగా థాసా సాప మరిగ పగ పనిథా నీ థథ
 థ సా సాసా సాసా మగా మ గాగ నిగ వ మాగా
 సా మా మమమ థా మరి గసా పగ సాగ నీ గాసా
 మా మా గానీ [షడ్] ప సాసా గాగా గామా సా
 సా పగా సాసా గాఎ గా మమ గమ మమ
 గాసా గారి మారి మారి గసాగని [షడ్] సాసా

సురముకుట మణి గఛార్పత చరణం.

సురవృక్ష కుసుమ వాసిత ముకుటం

శశిశకలకిరణ విచ్చురిత జాటం

ప్రపణ మత పతువతి మజమమరం

అక్షిప్రీత

సా సా థ థ మా మా మా మా	1
పు ర ము కు ట మ ణ గ	
సా పని థ సా సా సా సా సా	2
ఛా ర్పత వ ర ఇం	
సా సా గా గా సా మా గా మా	3
సుర వృక్ష కు సు మ	
థ సా సిద సా సా సా సా సా	4
వా సి త ము కు టం	
థ నీ సా గా మా థా మా గా	5
శ శి శ త ల క ర ఇ	
సా సా థ నీ ప ని థ థ థ	6
ఏ చ్చ ర క జ టం	

సో సో పో నీ మా గా మా గా
 ప్ర ఇ మ త వ త వ త
 గా గా ధ నీ సో సో సో సో
 మ జ మ చు రం

25 హందోళము

దైవతావ్యర్థభికవర్జ స్వరనామక జూతిజః
 హిందోళకో రిధత్వక్తః వడ్డనాయస గ్రహంశక్తః
 అరోహణే ప్రసన్నాద్యై తుద్దమధాయఖ్య మూర్ఖనః
 కాకలీ కలితోగేయో వీరేరాగ్దే అద్భుతే రసే
 సంభోగే విసియో కవ్య వనంత స్తదుద్భవః
 వనంతే ప్రహరే తుర్యై మకర ధ్వజ వల్లభః
 పూర్వ పుత్రక్కణో దేశీహిందోళో ఆప్నేషకద్వ్యతే

ధైవత్యర్షభికలు లేని స్వరహమకలు ఆను అయిదు శద్ధముల నుండి పడ్డ కై శికాదులు వికృతము ల నుండి పుట్టినది హిందోళము. రిథలు లేనిది పడ్డము న్యాసప్రగణం శలుగా గలది. ఆరోహాలో ప్రిసాన్నద్వాలంకారములో శద్ధమధ్య ఆను [మధ్యమ గ్రామములో నాల్గవ మూర్ఖుని] మూర్ఖున గలది కాకలి నిషాదము. వీర రౌద్రాద్ముత రశములలో నాల్గవ జముస స్వంతోగ శృంగారమున పొడదగు దీనినుండి వసంతరాగము పూర్తరాగము లు పుట్టినవి. దీనిని దేశ హిందోళ ఒన్ని కూడా అందురు

ఆలావము

సౌ నీ పొ ప మ గ గ పొ ప సౌ గ నీ పొ సౌ సౌ సౌ గా మా సౌ ప నీ నీ
పగా పొ సౌ మా మగ గప పని గసౌ పనీ పని పవ పమ మా మ
గప ని పొ ప నూ మ మ సౌ ప నీ పొ మనీ మగా మపొ పనీ ప నీ ప
ని గసౌ పని పొ గానీ పొ గా పొ ప మ గ మా గ పొ ప ని ని ని
పొ ప మ గ మా. ప ప గ గ మ మ ప ప ని ని ప ని మగా గ పొ
పని పొ. గా ప గ ప ని ప ని పొ గా మ మ గ మ మ గ మ ప మ గ
పొ ప పగా పొ మా మగ మ మ నీ పొ పొ ప మ మ గ గ పొ ప ని పొ.
పని మగా గ పొ ప ప. నీ పొ మ గ మ పొ ప నీ పొ. ప ని మ గా గ పొ
పని పొ గ మ మ ప ని ప ని ప. బి ప ప నీ పొ. పొ పొ పొ ప ని ప ని

స గమ స గ వ మా గ పొ వ స గ గ మ గ నీ పొ వ మ మ గా. గ స
స మ గ గ పొ. మమ నీ వ స స నిని మగా పొ వ నీ సా గా స గ స
వ నీ సా [షడ్జ] స సా. పొ పొ నీ సా సా వ వ స నీ వ ని పొ వ నీ సా సా
వ వ ని వ నీ వ సి సగా స మ మగ సగ స నీ వ నీ మ గ మగా సా స నీ.
స నీ వ మ గ మ గ మ గ స గ స నీ వ నీ వ మ గ మ గా మా. మగ మగ
సా గా స స నిని వ వ మ మ గ మ వ నీ ని వ మ. గా మ మ వ నీ ని వ మ గా మ
మ వ నీ స వ ని మగా స స గా స గ మ వ నీ పొ వ నీ మగా గ వ నీ స నీ వ
సా నీ సా వ నీ మ పొ గ మ గా గ గ స స ని సా [షడ్జ] స స గ స స.
మ గా మ మ మ గ నీ పొ పొ వ స నిని సా. స స మా [గాంధార] సా [పం
చమ] వ వ నిని గా గ స గ స నీ సా [షడ్జ] స స గ స స మ గ మ గ స సగా
నిని స పొ నీ మ మ వ గ మ స స గ స గ స గ స గ మ పొ పొ స ని మగా
గ పొ వ నీ స గా స స నీ సా [పంచమ] వ జ స వ ని పొ వ నీ స స ని
స స పొ వ నీ వ స నీ గ గ పొ వ నీ మ మ మ గ గ గ ని క ని వ జ వ ని ని స
పొ గ మ స స గ స గ స గ మ వ ని వ స ని మగా గ పొ వ జ స సా స స స
మ గ స స నీ సా.

కరణము

సగా సమ గాపా [హంచమ] [షడ్డ] సమా గసా గనీ నిపొ ని వప గగ
వము గ గాగాగా [షడ్డ] సన గా గమ పొ థ మమ [హంచమ] పొనిని సని
సాప. నినిని సాసాసనిసా సా నిగ పొనీ. సా సా సా సన ని సన నిము గగస
సన ని సన నిము గగస సన ని సగమ నివని సివనీ నిపొ నీ వప గగ వగ
మామా గాగ [షడ్డ] సన సన మ వమ. పొని సని మా. మామా [హం
చమ] నిప నిని సని సా. సన నిన సనీ సాసా పనీ. పనిపొ పపని సని
సన సన పప పనీ. నీ మమ నివ సివ పగపగ గమ గామా స సని మమ
గమ గాప ప గమగానీ గాగ [షడ్డ] సస మగ మగా గమ గా గమ పసగ
సని పనీ పాగ పాగ మామా సన గగ పొ పస [షడ్డ] సన గగ మమ పప
ని పనీ సన గగ పగ సని సాసా.

సమావనత వక్తల మంభినుతజనోము వడితుష్టమానన హంసం
ప్రియతము సహచర సహాతం మదవాంగ వినాశనం లోమి.

ఆశ్వి ప్రీక

సా సా మా గా సా గా మా పో
 పము వ న త ప క అ
 వము గా సా సాసా గామో మా
 వు భి వు త జ నో ము
 నీ సా పోనీ పోనీ గా పో
 చరి తు షట్ మా నీ
 నీ సో సో సనీ గా సప నీ
 పు హం నం
 నీ నీ సా గా సా నీ పో పో
 ప్రీ య త మ ప హ చ ర
 వము గా సాసా గము గా మా పో
 పపో తం మ ద నాం
 నీ సో పో నీ పో నీ గా పో
 గ వి నా శ నం
 నిప నిప సాగా సా సా సా సా
 నో . . . మి.

22 శుద్ధ కై శిక మధ్యమము

శుద్ధ మధ్యమయాన్వషః కై శిక్యచ రిపోజితః
 తార సాంశగ్రహోమంతః శుద్ధ కై శికమధ్యమః
 ప్రశన్నాంతావరోహిభ్యమధ్యమూర్ఖనయాయుతః
 గాంధారాల్పః కాకలీయుగ వీరే రౌద్రే అద్భుతేరసే
 చంద్రప్రియఃపూర్వయామే సంధో నిర్వహణేభవేత్
 తజ్ఞాధన్మాసికాష్టుగ్రహంశ న్యాస మధ్యమః
 రివర్షితా గపాల్పచవీరేధిరై : ప్రయుజ్యతే

షడ్జమధ్యమ జాతిచే కై శిక్షి జాతిచేతను పుట్టినది ఉద్ద కై శిక్షి మధ్య మము. రిపలులేనిది. తారషడ్జము ఆంశగ్రహముగాఁగలది. గ న్యాసము ప్రస న్యాంతా లంకారము ఆరోహివర్షము మొదటి మూర్ఖవగలది గ తక్కువ. కొక లీ నిషాదము. వీరరౌద్రాద్యుత రసములలో పొడదగినది. చంద్రీప్రేయము మొదటిజామున నిర్వహణ సంథిలో పొడదగినది. దానినుండి పుట్టినది ధన్యసీ షడ్జగ్రహంశములుగా గలది మన్యాసముగాఁగలది రిలేదు. గవలు తక్కువ ఇది వీర రసములో ధీరులచే ప్రయుక్తము

ఓంకారమూ ర్తిసంప్తం మృత్తాత్రయభూషితం కళాతీతం
వరదం వరం వరేణ్యంగోవిందక సంస్తుతంవందే

అక్షిప్తిక

- 1 సాసా ధాపా మా ధా పామా
ఓం కా ర మూర్తి
- 2 ధాపా మాపా రిరి మామా
సం శ్శం మా త్రా
- 3 నీ ధా మానీ ధానీ సా సా
త్రయ భూ షిత క
- 4 నీధా నీ సాపా సాసా
లా తీ తం
- 5 ధాధా మామా రిరి సాసా
వ ర దం వరం వ
ధా ధా మా మా గా గా గా గా
రే ణ్యం గో విం
నీ ధా మా నీ ధా నీ సాసా
- 6 క సం స్తు తం
ధా సా ధా నీ మా మా మా మా
- 7 వం . . . కే

27 రేవ గుత్తము

షడ్గ్రామేరేవగుత్తో మధ్యమార్గభికోదృవః
 రిగహంశోమధ్యమాంతః ప్రసన్నాద్యంత భూషితః
 బుధై రుదృటచారీ కమండలాషౌ నియుజ్యతే
 వీరరౌద్రాదుఖతరసః పార్వతీ పతి వల్లభః
 జష్ణా దేశీరిగహంశన్యసా పంచమ వర్జితా
 గాంధారమంద్రా కరుణేగేయా మనిష భూయసీ,
 షడ్గుగ్రామమందు మధ్యమార్గభిక జాతినుండి పుట్టినది. రేవగుత్తము రిగ
 హంశములుగాగలది. మన్యసము ప్రసన్నాది ఆలంకారము ఉదృట చారిక
 మండలాజియందు నియుక్తము. వీరరౌద్రాదుఖత రసములలో ఉపయుక్త
 ము. శివ్పియము. దానినుండి పుట్టినిదిదేశి. రిగహంశన్యా సములుగా
 గలది. పంచమములేదు. మంద్రగాంధారము గలది కరుణములో పెడ
 దగినది. మనిషలు ఎస్క్రూవ

ఆలాపము

రిష నీరిష మగా మామా గా మా మా గ మమగ వ వగ మమగా రిరి
 రిగామమగాథ రిరినినిధాథ[పంచమ] వవనిషని మమమని పా వ వ న ని
 నిని రీరిరి ననీ నిరిమ (గాంధార) రిరి ని ని రిని రిరిమ గామధా మామా
 (మధ్యమ) గమ ధమ మగా గరిరి గామ మగా గరి రి గా మ మగా గరి
 రినిని ధనీ సారీ మగామా

కరణము

రి (బుషథ) రి నిధా [పంచమ] నిధధా [మధ్యమ] మపరీ [బుషథ]
 రిధాపా [పంచమ] నీ నీ సానీ రి సా ని రి [బుషథ] రిరిగ నసిధని పంచమ
 ధనిమా [మధ్యమ] మ [పంచమ] వ వ వ న నీ నిని గరి రిగ రిగ సారిరి
 సా నీ [గాంధార] రిగా సారీ సానీ నిరి లగమామారి మగరి సమగారి పని
 [బుషథ] రిరిరి మా [మధ్యము] గమస్తః పా [పంచమ] నీ నీ రి రి
 గామా మమ మధ మగనమ రిరి నీనీ గప [షడ్] ల [పంచమ] మా వ మధ
 ధనమాస మరి పావ మగ సరీరి గసనీ నిని మరిరి గమ గరి రి మసానీ పమము

మగ మరికి గరి ని నిగ మ మరి మగ గరిరి మా మాధ నిధా, ధమధని పా పొమపొ, పసనీ లి పనీ నిగ రిరిగరి నీరి రిప నిని రి గారి గరి రిరి గారి పనీ లిరి మారి పనీ నిరి ని నిధ పమ మస గర్థి మమ గమ్మ నిర్థి గమ గార్థి మానీ నిమ్మగాముగాము.

రెండవ కర్తృతము

[బుషథ] రిగమూ [మధ్య] గారిని పాపని పాపని పాపమూ పానిపాపని కీరి గాపా ప నిప నిర్థిగ నిరి రీరి రిరి ని మగా రీరిరి రిరి మాపాధామూ గారిరిరి మాపామరిగని ధధని పాప నిగారి గచిధ సధని వదమ వమ మరిరి గమహని పథ పని రీధధాము పగర్థి మగపామూ సామాగాము పాసామూ గామ్మావ మమ వమాధ పాధ ధపమ రీరి నీరీ గామరిగమ రిగమామూ [మధ్యము] గాధారిరి పన రిరి మానీ నిని పన రిరి నిని నిన పగ గనీ నిని పసరి పనీని పసన రి ధరిని పగమ మర్థి గ పరి ని పని ధపధని పని మధాగరి మగరి మామారి పనీరి మధామ మూ

మూడవ కర్తృతము

రీరి [షడ్జ] స రీరి మమ మాగామవ గముమామ మగ మనీ గమ గప గమ మగ రీగ రీరి రిగ (మధ్యమ) మ(గాంధార) గ (బుషథ) రీ నిధ ధని [వంచమ] మపథని [మధ్యము] మమ ని ధనిపా పపని ని పనీని రిరి పనీ నిని రి రి ని ని రి రి రి రి రి మమ [మధ్యము] [గాంధార] గమగాగ [మధ్యము] గగగ మమ రిధమ మధ మగ గరిరి రిరి గ గ గ మగరి మగగ రిరి నిని ధ ధ ని ని పన రి రి గ గ మగమ గగమూ మామూ।

గరుఱణిఅంబు మటోహం తువటు అంగిపీట వహిహరి ఆ
మ అణు విళాసిటీ రక్షణాప్యాంగోరీ మహిస వితరణితు

అక్షిప్రిక

నీ ధా	పై	పా	నీ	నీ	నీ
గరు	అ	ణి	ఆం	బము	
సా	నీ	సా	తీ	రీ	రీ
ణో	షూ	రి	ఆ	తు	

1

2

సౌ గ రి మా గారీ రి	3
ఆం గీ పీ ఉవ	
గ రి సౌ సా నీ సౌ నీ నీ	4
ఓ హ రి ఆ	
మా మా గ గ సౌ పో నీ దా	5
ము అ ఉ వి తొ సీ హీ	
పో మా గా రి గ రి సౌ నీ	6
ర త్తు ఉ అ ము కు ఉ	
సౌ సౌ రి లీ సౌ నీ సౌ రి	7
గో రి ము హీ స వి	
గా రి గ మ గ మా మ మ మ మా	8
ఆ ర ణి ఆ	

27 గాంధారవంచము.

గాంధారీ రక్తగాంధారీ జన్మోయ్ గాంధార వంచమః
 గాంధారాంశ గ్రగహన్యసోహరిషాశ్వభ్య మూర్ఖునః
 ప్రసన్న మధ్యాలంకారః నంచారిణి నకాకలీ
 రాహుప్రియో ఆద్యతే హస్యే విస్మయే కరుణే భవేత్
 తజ్ఞ స్ఫురిత గాంధారాదేశాశ్వావర్జితర్జుభా
 గ్రహంశన్యాప గాంధారానిమంద్రావసమస్యరా

గాంధార వంచము గాంధారీ రక్తగాంధారీ జా తులనుండిపుట్టినది
 గ అంశగ్రహన్యాపములుగలది. హరిషాశ్వాము మధ్యమగ్రామములోని
 రెండవ మూర్ఖున గలది. ప్రసన్నమధ్యాలంకారము నంచారివర్జముగలది.
 కాకలినిషాదముగలది. రాహు ప్రియము. ఆద్యత హస్య విస్మయ కరుణ
 రసముల పొడదగినది. దానినుండి పుట్టినది దేశాశ్వరాగము. ఇందు రి
 చండదు. గఅంశన్యాపములు గలది. నిమంద్రము సమస్యరములు గలది.

ఆలాపము

గా పో పొని సలి న గమ గా గా. పో మా గా

సా సా ని సని సపము గా గా నీ ధనీ సా
నీ ధా పా నీ మా పా మా గా సని సని పగము గా

కరణము

గమ మగ నిగమా వపవనిము పామవపాపానీ ని
మధాము ధము ము గా గా గము ము గా మా (షడ్) పని
పనగగము ము ము గాగారీ గానీ సనసీ పానీనీ మప
మూగపాపగము గనిధనిసమపవపము ము గాస [షడ్]
పనిపాసాపము గపగము

రెండవ ఆలావము.

గా గా రి రి సనీ సవనీ సగాగా (పంచమ) సగా మామగ
పాధాని ధాని వమని ధని నిధనిధి పావము గా గా మసా
సామగు ధుగుము గా గా గరీ సని వని సగా వము పసగాగా

రెండవ కరణము

మగరిపసనిశిసనగాగాగముగముపగసగాగము
మగమనిధధనిమధము పవధని నీధా (పంచమ) పా
ముమపామమనిధపాముముపామవపము మామాపనస
పసగాగ.

పీంగళ జటాకలాపే నివతంతీ జయతి జాహ్నవీ సతతం
పూర్వాహుతిరివ హత భుజిసుపమిధ పయసః కపర్చినోపమదే

ఆష్ట్రీక

సా నీ సా గా సా గా గా గా

1

పిం గళ జటా క

మా పా మా పా గా గా గా గా

2

లా పై ని వతం

గా పా సా గా గా గా గా

3

తి జ య తి జా హ్న
 నీ పో మూ వము గా గా గ గ
 తీ ప త తం
 గ గ గ గ నీ నీ నీ నీ వ
 హ్న ర్తో హ్న తి రి వ
 నీ పో మూ వము గా గ గ గ
 హ్న త భు జీ ము ప మీ
 మూ పో సో గా గ గ గ మూ
 ల య సః క ప ర్దు ర్దు
 నీ పో మూ వ ము గా గ గ
 నో వ ము గా గ గ

4

F

३

7

6

తప్ప

తృవణాభిన్న షడ్జస్థభాషా ధనిసభూతుసీ
ధనిసైర్వలితా థాంశగ్రహణాయసా రిపోజి తా
గమద్విగుణితా మంద్రద్రవ వత్తావిజయేమతా !

భిన్నపడ్జయెక్కుభాషా రాగము తృవింశ అన్నది ధనిసలు ఎక్కుక. ధనిసలతో వలితమను గమకము ధ అంశగ్రహణాన్యములు గాగలది. రిపలు తేనిది. గమలు రెట్టింపుగా నుండువలెను. మంద్ర కై వతము విజుచుమందు పాడవలసినది.

ఆలావము

థ థ థ మా నీ సో నీ సో నునీ సో సో నునీ
 థ థ సో నునీ సో నునీ థ నీ నీ థ నీ
 సో సో నునీ నునీ నీ థ థ మా గ గ సో ను
 నునీ థ థ మా గ మా మా నీ థ మా మ
 గ గ సో నునీ థ నీ థ నీ నిథ నిథ గ
 గ మా ప నునీ నీ నీ థ నీ ని థ నీ
 ను వి థ ర్థ మా థ థ

రూపకము

ధని ధా గగ సానీనీ నిని పనినని ధనీని థా థా నమ
నీచిథా నిథా థా ద కగ మా మగ మగ సా సా సి సి ని గపని దని
ని థా థా గా ధని పని ధని ధగ పగ పని ధని మవు ధని థా

డోబకృతి

తజ్జ్ఞాడోబకృతిః సాంశా థా. తాదై నే^ప రిపోజైతా

త్ర్వివడ మండి పుట్టినది డోబకృతి. స అంశగా ట్రెన్యూసము గా రి ప
లు లేకుండ ఉండును.

పీ కకుభము

మధ్యమా పంచమీ ధై వత్యుద్ధవః కకుభో ఓవేతీ

థాంశ్కగహః పంచమాంతో ధై వత్యాదికమూర్ధవః

ప్రపన్చు షథ్యరోహిథ్యాం కరుణే మమదై వతః

ఎగేయమి శరది తజ్జ్ఞాతాథపేద్యాహా లగ్-తి-క-

మధ్యమా పంచమీ థై వతీ జాతుల నుండి పుట్టినది కకుభము. థ
ంశగ్రహములు పన్యాసము ధై వత్యాది మూర్ధవ గలది. ప్రపన్చు మధ్య
అంకారము అరోహివ్యర్థము కలది. కరుణ మందు పొడ దగినది. యముడు
దేవత శరద్యతువునో పొడదగినది. దానిమండి రగంతిక పుట్టిది.

ధన్యసాంశ గ్రహః భూరిధై వత్తై : స్ఫురితై ర్యతా

అతార మధ్యమా పొలుపన్యసా త్రీశార్ణజ్ఞైణోదితా

ఈ రంగతిక థ న్యాస అంశగ్రహములుగాఁగలది. థ లు ఎక్కువ థ
స్ఫురితములతో గూడినది. మధ్యమము తారముగా నుండ వ అపన్యాసము
గలది. అనిశార్ణజ్ఞదేవుడనెను.

తద్వా సావరీ థాంతా గతారా మంశ్రీ మధ్యమా
మగ్రహంశా స్వల్పప్రభ్యా కరుణే పంచమోజ్ఞైతా

దానిషండి పుట్టినది సా వరి [సావేరి]థ న్యానముగ తారము మంద్రి మధ్య
మము మగ్రిహంశమును షడ్జము స్వల్పము వంచమము లేనిది. కరుణలో
పాడక్కినది.

ఆలావము

థ మా మా గా రి రి సనని నిథా గా మా పా వగా మా థా థ
గా మా మనీ సని నిథా నిధని నిగా థా సా రి సా సని మగా గరి
రి సని ని దధద పా థ పా

కరుణము

దా [భైవత] నీ థ (పంచమ) గామా (బుష్ట) రి రి రి గా రి (షడ్జ)
సుధసీనీ [భైవత] దా థ థ రి రి రి సా నీ రి సని సని సుధ
సీ [భైవత] థా థ ధనీ రి రి సా నీ రి సా నీ థ నీ మ మగమ
గా రి రి సా నీ రి సా నీ థా నీ వపమగ పమ థా థా నీ ని సని
ని ధద (షడ్జ) సగధరిగ [మధ్యమ] మనీ ని మాని ని ధద [పం
చమ] మపని మగా గరి మమ పమ గమ థా థా గథా మగ
మరి మగా [బుష్ట] రి మగ [షడ్జ] సా థ నీ ని [భైవత] థా
థా మా థ సరిగమగ పగమ ని థ నీ వథా వసి పధమ గరి
మమ పగరి గా మా రి [బుష్ట] రి మగ [షడ్జ] సా థ నీ మ
[భైవత] థా మా థ సరిగమగ పగమ ని ని థ నీ వథా వసి వ
ధమగరి మమ పగరి గా మా మా [బుష్ట] పధని మ [భైవత]
గా వమా వమా [షడ్జ] పధని ధని సని థా ద పా।

రెండవ ఆలావము

థ థ ధ వ సనసన థ ధ సా థ సా ధ సన థ ధ రి రి మ మరిగ
సా సథా థ ధ వదవధ వధ ధమ మా మా। మా రి మా రి మా
మా థా థ ధ వదసి ధవథా మా మథా పా థా పా రి మ రి
పగ సాగ సాగ గా ధ వధ పమ పా పా।

రెండవ కరుణము

థ ధ సా సమ ధ ధ ధ సరి గా పా థా సా థా పా పా మా పా మా

పొ ధా పొ మా మా స రి మ మి మ మా ధవ ధవ ప మా మా వ ధ స ర
మ రి గా సా ధా మా పొ రి మా పొ పొ।

యోనామ యత్ర నివసతి కరోతి పరి రక్షణం సఖలు తస్య
ముగ్దే వసనిచ హృదయే దహసిచనతతంనృతంసాంసీ

ధ ధ సొ సొ ధ ధ రి రి	1
యో సొ మయ త్ర	2
ధా ధ ధ ధ పొ ధ పొ మా	3
స రి ర రక్షణం స	4
రి రి మా మా పొ ధ పొ మా	5
ప ర ర రక్షణం స	6
పొ ధ పొ మా మా మా మా మా	7
ఖ లు త స్య	8
రి రి మా మా ధ ధ ధ పొ మా	9
ము గే వ స సి త	10
పొ మా పొ పొ ధ ధ ధ పొ మా	11
హృ ద యే ద హ సి త	12
పొ ధ పొ మా సా రి సా రి	13
స త తం నృతం	14
పొ సొ సొ పొ పొ పొ పొ	15
పొ సి భోగ వర్ధనీ-	16

విభాషా కకుభే భోగవర్ధనీ తారమంద్రగా
దైవతాంశ గ్రహన్యసొ గాటవన్యసారివర్షితా
ధనిత్యాం గమపైరూరి వైరాగ్యే విసియుజ్యతే

కకుభ మందు పుట్టినది భోగవర్ధనీ విభాషా రాగము. గ తార మంద్ర
ములు ధ ఆంశ గ్రహన్యసములుగా గ అవన్యసముగ రిలేటుండ ధని
గ మ వలుఎక్కువగా ఉన్నది. వైరాగ్యములో కొడదగినది.
గ మ వలుఎక్కువగా ఉన్నది. వైరాగ్యములో కొడదగినది.

గౌంధర్వ వేదము

తులావము

థా థా థ గా మా పొ న వ మ ము పొ పొ వ మ మా గా మా సీ
థా న నీ గా న నీ। థా పొ మా గా మా సీ థా పొ మా థా థ వ మ ద
మ మ థా థ గా పొ మా గా మా పొ పొ వ గా చు వ గ మ నీ థా న నీ
గా న నీ థ వ మా గా మా సీ థా థా। థ వ మ ద వ మ థా థా।

రూపక ము

గా మా థా పొ మా మ గ మ ద థ న ని తె [షష్] న ద థ ని
ష వ వ గ గా మ థా పొ మ థా పొ మ థ ని థా థ నే సా థ ద ని
ద మ వ వ మ మ ద గా గా। మ గ మ మ మ ద న ని తె [షష్] న ద థ
నీ న ని థ మ వ వ వ గ గా మ థా ష్టోను థా వ మ ద స థా

వేలావతి

త్జ్ఞా వేలాకతీ తారథాగమంద్రా సమస్వరా
థాద్వంతాంశా కంపష్ట్యా విప్రలం భేషరి ప్రీయా
పంచమాంశ గ్రహన్యసా

దానినుండి ట్రైనది వేలావతి గ తారముగ మంద్రము సమ స్వరమురు దా
దులు న్యాసాంశములుగ షడ్ మకంసము షరికి ప్రీయము. విప్రలంబమున
పాడందగినది.

ప్రథమంజరి

పంచమాంశ గ్రహన్యసా థరి తారగమోత్కులూ

గమంద్రాచోత్సు వేగేయత్జ్ఞేః ప్రథమామంజరి

పంచమము ఆంసుగ్రహన్యసములుగ థరి తారము గమలు ఎక్కువగ
గ మంద్రము గమన్నది. ప్రథమా మంజరి ఉత్సవమున పాడగినది.

బంగాలీ

ధన్యసాంశ గ్రహభాషా బాంగలీ భిన్న పడ్జా

గాటవన్యసాదీర్ఘరిమా థమంద్రోదీపనే అవేత్

ధన్యసాంక్రగహమఃలాగ మన్మది. భిన్నపడ్డమున పుట్టిపడి. గ ఆవన్యసముగ గలది. రిమలు ధీర్ఘములుగా థమంద్రముగా మన్మది. బాంగలి ఉద్దీపమున పొడదగినది.

ఆలాపము

థాగ గా థ థ నిగ థ గా గ గ మ సా మామా మామ మా థ మాగా
సా గ స సరీ గా మా పమ గరి సనీ రీ మరీ గా స నీ పాసా | ద సథా
నీ నీ థా థమా థా థ థ స మా థా నీ గా | గా గాగ మమా సన మా
సా సా సా పమా థా మా మ గాగా ససరీ గా మా వ మగరి పనీ రిగరి పని
సాసా | సథా నీ నీ థా థమా థాథా |

రూపకము

థ మ గమ మ థ థమా మా గమా పడ్డ సన థా థా థాని పనీ సా మమ
థ మథా థా థా థనీ నీ గా థమా సన రీరీ గగమ మవప మమ పవరి రిస
పరీ రీ గగ రీ రీ [పడ్డ] సన నీ నీ సని శా సా థమ గమ థగమ
పనీ థా థా థా నీ సా నీ సా మ మథ మ థా థా |

ఆడి కామోదిక

ఆడికామోదికా ణజ్ఞాగ్రహంశన్యాసదైవతా

మమందాతారగాంథారా గుర్వాజ్ఞాయాంసమస్వరా

వానినుండి పుట్టినది ఆడికామోదిక థ గ్రహం శన్యాసములు గగలది మ మం
ద్రము గ తారము సమస్వరములు గలది గుర్వాజ్ఞాయందు పొడ దగినది.

వేగరంజి

టక్క భాషా వేగరంజీ నిమంద్రా థ వ వర్షితా

సాంశ గ్రహంతా మానేస్యన్ని పడ్డరిగమైఖహుః

టక్కభాషలోనిది వేగరంజి. ని మంద్రము థ వ లు లేనిది స అంశ గ్రహ
శన్యాసములు నిపచిగ మలు ఎక్కువగా మన్మది మానమందు పొడదగిసది.

ఆలాపము

సౌ సౌ పనీ సౌ రిగా నీగా గమ షనీగా పగ్గాపన నీ సౌరీనీ
సౌరీనీ సౌతిను పగసౌ పనీ సౌరీనీ పరినీ సౌరీ పనీ సౌ సౌ
మామా గగగరిపని సౌనీ సౌరీ సౌరీ సౌరీ సౌరీ పని
పనీ సమాగరిపనీ వైపరిగానీ గగమా పనీ సౌ సౌ

రూపకము

మ మ మ గగ రీ రీ ప ప నీ నీ వస్తి(షడ్) చనీ వరీ గరి గగ గనీ
పగరి మా సా మా గా గా రీ రీ సా రి పనీ నీ నీ నీ (షడ్) ప ప
(బుషథ) రి గమ రి పరి గమ మరీ గరీ నీ సా మ మరీ గా సా సా

సామాన్

నాగధ్వనిం తదుద్యుతం వ్యాప్తిస్తుగహంశకం
ధవత్యకం రసేవీరే శార్ణబ్జదేవః సమాదిషత్

దానిమండి పుట్టిస్తిని నాగధ్వని. షడ్జము న్యాస గ్రహంకములుగాఁ గలది.
ధవలులేవు వీరరసమున పొదదగునని శార్క.జ.దేవుడనెను.

ప్రె సాహిరము

వడమధ్వమయా నృషః శాపీరః కాకలీయతః
 గాలృః వడ్గుర్గున్యసాంనకః వడ్డాది మూర్ఖవః
 ప్రపన్నాద్యవరోహిభ్యం తుంయతానాంతపన్యనాం
 గృహిచాంచ ఖ్రీపేశ దౌరసేణాంతై శివప్రీయుః
 ప్రయోజ్యః పశ్చమయుమేవీరేరోద్రీతున్ తేరనే

పడ్డమధ్యమచే పుట్టినది సౌమీరము. కాకలి నిషోదము.గ తక్కువ. పడ్జ
గ్రహస్వార్థసాంకములుగు గలది. పడ్డాది మ్యూట్చెనలు గలది. తాపసులు

గుహన్నులు ప్రవేశించునపుడు శాంత వీరరౌద్రాద్యుత రసమీలందు చివరి కాముని పొడదగినది. శివప్రియము.

ఆలావము

సే న పో వ ధా నీ ధా పో వ ధా సో న పో వ ధా సో న పో వ ధా ఉ
గా రి మా గా రి పని న పో ధా న ని సో మా ము ము గా రి రి మా
చు పో వ ధ ని ధా పో వ ధా సో న పో వ ధా ధ గా రి మా గా గా రి
న ని ధా ధా పో సో న నీ సో సో

కరణము

[షడ్జ] ప [పంచమ] నీ థా థా నీ [పంచమ] నీ థా థా థా నీ [షడ్జ] ప
నీ కి రి రి వవని థా థా థథథసపథని థపో। వవని థవన
ని రి రి గరి మరి సా సా మమరిగ సా వవవవసరిగసావవన
థ [పంచమ] థని [షడ్జ] పవా మమనవవవమనసావవరిగ
గవగసాగవగసవగవ నిధనిథనిథనిపో। తగే థగవ
వరివగవగసాగవగవగవ నిధనిథనిథనిపో। వగ
థగవగగదగవపోరీ [షడ్జ] పనిథపోపోపోథపోరని
ని [షడ్జ] పమమమగగరీ [బుషథ] రిరిమమథమమ

మా సౌ వ [వంచము] థా సా థ ని ని పొ నీ థ పొ రీ వ వ వ థ థ థ వ
న స న థ థ థ థ మ మ మ రి రి రి రి గ రి గ రి గ వ న థ ని
థ పొ థ ని థ థ రి వ వ వ వ వ థ థ థ ద ని ని [వంచము] వ మ ద థ
థ ని [షడ్జ] సౌ సౌ

తరుణ తరు శిఖరకుసుమ భరనమిత మృదు సురభి పవన
ధృతవిటపేకాననే కుంజరో భ్రమతి మదలిత లీలాగతిః

೨೫೪

37 సౌమి

సౌ వీరీవా తద్భువా మూల భూషాబహుళమధ్యమా
షడ్డాద్వ్యంతాత్ర సంవాదఃసంధయోరిధయోరపి

సౌమీరమునుండి పుట్టినది. మూల భాషారాగములోనున్నది. మధ్యమము ఎక్కువ షడ్జముగ్రహమ్యాసముల్కా గలది. పథ అం సంవాదము

రి ధ లకు వికల్ప సంఖాదము

సా సా సా పొ నీ థా సా సా మా థా నీ థా పొ పొ థా మా థా
వ మ థా ని థా సి రి గా రి మా గా రి సా సా మా థా నీ థా సా సా

వరాటిక

తణ్ణావరాటికానై వ వటుకి ధనిపాధిక
సన్యాసాంశగ్రహః తారములై శాంతే సియుజ్యతే
హిందోళే పింజరీ భాషా గాంశాసాంతానివర్జితా

సాపీరమునుండి వరాటి పుట్టినది. వటుకి అనికూడా పేరు. ధనివలు ఎక్కువ
వ న్యాసాంశగ్రహములుగాఁ గఱది. తారములైన సధలు గలది. శాంత
మున నుపచ్చోగించ దగినది. హిందోళము నందుపుట్టినది పింజరి. భాషా
రాగము గ అంశము వ న్యాసము ని లేనిది పింజరి

గ గ రి సా థా రి సా సా రీ గ గ మా మా రి రి సా థా సా పొ మా గా
పొ థా సా రీ గ పొ మా గా రి సా సా ని సా థా సా సా రీ గ సా రీ గ
గా మా మా గా రి సా రీ రి గం రి నరి మా పొ థా పొ పొ రి గ
మారి రిసా।

సట్టి:- తణ్ణా సమస్వరానట్టా తారగాంథారపంచమా
సన్యాసాంశగ్రహః మంద్రసిషాదాతారదైవతా

దానినుండి పుట్టి నమ స్వరములు గేలది సట్టి. గవలు తారములు. సన్యా
సాంశగ్రహములు సిషాద మంద్రము ధ తారము

కర్మాట బంగాళము

అంగం కర్మాట బంగాళం వేగరంజ్యః పవర్జితం
గాంశం సాంతం త శృంగారే వత్తి తీకరణేశ్వరః

వేగరంజికి అంగము కర్మాట బంగాళము వ లేనిది. గ అంశము. సన్యా
సమున శృంగారమువ పొడ్వలెనని శారజ్ఞదేవుడనెను.

ఈ వి భాషాంగములు

ఇంక క్రియాంగములు

రామకృతి

ఆవధచమంతారమంద్రా షడ్జ న్యాసాంశక్రగ్రహ
రిష్ట్రాభ్యధికా థీరై రేషా రామకృతిర్పుతా

వంచముము వరకు తార మంద్రస్వరములు కలిగి షడ్జము న్యాసాంశ గ్రగ్రహము
లు గలదై రిషలు అధికమై యున్నది రామకృతియని థీరులనిరి.

గౌడకృతి

షడ్జాంశ గ్రగ్రహణన్యాసా మతారాం మవ భూయసీం
రిథత్యక్తాం వమంద్రాంచత్స్ఫాం గౌడకృతిం విదుః

షడ్జము ఆంశగ్రగ్రహన్యాసములు గమ తారముగా మఽలు ఎక్కువగా
రిథలు లేకుండ వ మంద్రముగానున్న దానిని, దానిని తెలిసినవారు గౌడ
కృతియనిరి.

నిమంద్రా మధ్యమ వ్యాప్తా రిథత్యక్తా సమస్వరా
సన్యాసాంశా ధ గ్రగ్రహచవీరే దేవకృతిర్పువేత్

నిమంద్రము మధ్యమము ఎక్కువ రిథలు లేకుండ మిగిలినవి సమస్వరాలు.
సన్యాసాంశములు ధ గ్రగ్రహము గలది. దేవకృతి. ఇది వీరమున పాడదగినది.

ఇవి క్రియాంగములు

* * *

వరాట్య పొంగములు కొంతలీ వరాటీ

స్వర్యరాట్య ఉపాంగాని సన్యాసాంశగ్రగ్రహణి షట్
సమంద్రా కొంతలీ త్రత నిభూరిః కంపథా రత్తా

వరాట్య పొంగములు సన్యాసాంశగ్రగ్రములు గలవి న మంద్రము సి ఎక్కువ
ద ధ కంపము రతి యందు పాడ దగును.

వరాటీ ప్రదావిడి భూరి నిమందార్థి స్వర్షరితర్షభా
వరాటీ స్తోంధవీ భూరి గాంధారో స ధ కంపతా
తార్జుదేవేన గదితా శృంగారే మంద్రమధ్యమూ

మంద్రమై నీలు ఎక్కువ రి కంపము గలది దార్చివిడ వరాటి గలు ఎక్కువ పు ధ కంపములు గలది సైంధవ వరాటి మంద్ర మధ్యమము శృంగారము లపాడ గగినదని శార్క్ష దేవుడనెను.

మండితా ధనిథై ర్మందై ర్మంప్రస్తాన వరాటిక
హీతస్వరా ధమందా కంప వ పసాహత పంచమా
స్వాత్మప వరాటి తు ధ మంద్రా కంపసోరుపా

మనిధలు మంద్రముగా నున్నది. అప్స్తాన వరాటి ధ మంద్రము కంఫించు వపులు కొట్టబడిన వగలది వత స్వర వరాటి ధ మంద్రము న కంపము వే ఎక్కువ గలది వ్రతాపవరాటి.

ఇవి వరాటి శాపాంగములు

* * * *

తోడియుపాంగములు

రివత్యక్తాతు తోడ్యేవ ఛాయా తోడితికీర్తితా
తోడ్యేవ తాడితా గాల్మా తౌరుష్మై నిధి భూయసీ

రివలు లేని తోడియె ఛాయా తోడి. తాడిత స్వరములుగ తోడియె గలు తక్కువ గాను ని ధలు ఎక్కువగానున్నచో తురుష్మ తోడియగును.

గుర్జరియుపాంగములు

పంచమేనోజ్ఞితా మంద్ర సిపాదా తాడి తోత్సవే
గీయతా మృషణాం తాంశా మహారాష్ట్రీతు గుర్జరి

పంచములు లేనిది మందనిపాదము. రిన్యసాంశము గలది తాడితోత్సవము వ పాడదగినది. అది మహారాష్ట్ర గుర్జరి.

సౌరాష్ట్రగుర్జరి

గుర్జరో రికంపా స్వాత్మోరాష్ట్రీ గుర్జరి భవేత్
దక్షిణాగుర్జరి కంప మధ్యమా తాడితేతరా:

ఱ కంపము గలది సౌరాష్ట్ర గుర్జరి. మ కంపముగలిగి ఇతరములు తాడితము ఱ గలది దక్షిణగుర్జరి.

వేలావతి యుపాంగముతుచ్ఛి
 మధ్య క్రాందోళిత సపా ధన్య సాంశ గ్రహాన్యితా
 విప్రలంబి భవేత్ తుచ్ఛిత్య వోచత్ సోదలాత్మజః

మలేనిది సవలు అందోళితములు ధన్యసాంశ గ్రహములుగ విప్రలంథమున
 పాడదగినది తుచ్ఛిరం ఆని శార్క్షాదేవుడనెను.

ఖంధా ఇతి

ముధ్యమేన నిషాదే నాందోళితా త్వత్ వంచమా
 ఖంధా ఇతిస్త దంశాంతా శృంగారే వినియుజ్యతే

మనిలు అందోళితములు. వ లేనిది. ని అంశన్యసములు గలది. ఖంధా ఇతి
 అన్నది శృంగారము న పాడదగును.

ఛాయూ వేలావలి

ఛాయూ వేలావలీ వేలావలీవ త్కంప్రమంద్రమా
 సైవ ప్రతావ హర్వ స్వయదాహతా రి వ ప్రార్థితా।
 వేలావలి వలెకంపించు మంద్ర మధ్యముము గలది ఛాయూ వేలావలి ఆదే రివ
 లు లేకుండ ఆహితమైనచో ప్రతావ ఛాయూ వేలావలియగును.

భై రవి

ధంశ న్యాసగ్రహారమంద్ర గాంధారశోభితా
 భై రవీ భై రవో పాంగం సమశేషస్వరాథవేత్
 ధ అంశ న్యాసగ్రహములు గలది. తారమంద్రమై గ గలది. శేష స్వరములు
 సమముగా నున్నది భై రవి. భై రవోపాంగము
 కామోద్యాసింహలి

కామోదోపాంగమాభ్యాతా కామోద సింహలీ బుటైః
 కామోదలక్షోపేతా మముంద్రా కంప్ర దైవతా
 ఛాయూ నట్టాతు న ట్టివ మంద్ర వంచమ భూషితా
 నట్టోపాంగము నిషాదేవ గాంధారేణచ కంపితా

మముంద్రముగ్గా గ్రుల దైత్యము కంపితముగ్గల కామోద లక్ష్మణము గలది కామో
 దోపాంగము కామోద సింహలి. మంద్ర వంచమ ము గలది నట్టయే ఛాయూ
 నట్ట అది సిగలు కంపనములు గలది. ఇదినట్టో పాంగము.

కోలాహల- కోలాహలా టక్కెళ్ళాపొ స్త్రగహంశాపవర్జితా
సధమంద్రా మథూయిష్టో కలహేగమ కాన్యితా

కోలాహల టక్కె భాష స్త్రగహంశములుగలది ప లేసిది న ధ లు మంద్రము
మ ఎక్కువ కలహమున పాడదగినది గమకముతో గూడినది.

ఆలాహము

సా సా సా సా మా సా సా ప సా రి గా మా మా మ గా రి స రి రి ధ
మా రి గ రి ధ మ మ గ మా మా రి ధా సా ధా సా గా రి మా ధ గా
మ రి గ సా సా సా ప ని గ సా రి మా మా మా మా రి గ రి ధ మ
ధమమారీధ సా గా నీ ధా సా మా రిమాధాగాసా।

రూపకము

రీగ ణథ సరీ మమ దమ గమ గామ సరీ సనీ ధా సా రీగ రీగ మా ధ ధ సా
స స ప గ రి మ మ ధ మ గ రి ప నీ ధా స రి గా మా ధ మ రి గ మ
సా ధ నీ ధ స రి గా మా మ గ మ ధ మ గా రి స ని ధా స రి గ సా
మా గ రి మా రి సా సా।

రామకృతి-

తజ్జారామకృతి రీయే మాంశా సాంత్సాపవర్జితా
భాషాంగత్యై అస్య పాంగత్యమతి సామీప్యతోత్రీవ
శార్జుదేవేన నిర్మితమన్యతాఽ హ్యహ్యతాంబుధైः

ఆకోలాహలమునుండినది రామకృతి. వీరమున పాడదగు మ అంశము నన్య
సముప లేనిది భాషాంగమైన మ అలసాలీమీప్యమును బట్టి ఇక్కడ ఉపాంగ
మైనది. శార్జుదేవుడిట్లు నిర్మితయించెను. ఇట్లీ ఇతరములు బుధులూహింపవలెను

ఛేవాటి- హిందోళ భాషా ఛేవాటి గా వన్యసా ధభూయసీ
రిహి నాంశ గ్రహన్యస పడ్డా సగమ మంద్రభాక్
సగతారోత్పవేషస్యై గేయా గమక సంయుతా

ఛేవాటి హిందోళభాషారాగను గ అపన్యసను ధ లు ఎక్కువ రి లేనిది వడ్డ
ము అంశగ్రహన్యసనులు సగమలు మంద్రము సగలు తాళము ఉత్ప
వమున హస్యమున పాడదగినది గమకముగలది.

వల్లాతాత-

వల్లాతాత దుపాంగంస్యాద్యి హీనా మంద్రధై వ
స్యాసాంశగ్రహోగీయాశృంగారే శార్జణీరితా

వల్లాత ఛేపాటికి ఉపాంగము. రి లేనిది ధమంద్రము స న్యాసాంశగ్రహము
లుగ్ గలది. శృంగారమున పాడదగునని శార్జణీదేవుడనెను.

31 వంచము

మధ్యమా వంచమీ జ్ఞాతః కాకల్యంతర సంయుతః
వంచ మాంశ గ్రహన్యాసోమధ్య స్తవకవంచము:
హృష్యకా మూర్ఖునో సేతుగేయుః కామోదిషై వతః
చారు సంచారి వర్తుశృగ్రీష్మై అహ్నిప్రహరే అగ్నిమే
శృంగార హస్యయోః సంధాన వమర్మై ప్రయుజ్యతే

మంధ్యమా వంచమీ జ్ఞాతి మండి పుట్టినది వంచము. కాకలి నిషాదము
అంతర గాంధారము వంచము అంశగ్రహన్యాసములుగలది. మధ్యస్తాన
మందున్న వంచము గలది. హృష్యక అను మూర్ఖున గలది. కామాదులు
రై వతములు సంచారి వర్తుము గ్రీష్మమున దినపు చివరి జ్ఞామున శృంగార
హస్యములందు అవమర్మ సంధిలో ప్రయోగింపబడును.

ఆలావము

సొ ధా మా ధా నీ ధా పొ పొ। వదనీ రి మ వ ధ మా ధ ని ధ పొపొ
రీగా సొ సొ మా వ మా గా రీ రీ రీ మా వ ధా మా వ ని ధ పొ పొ।
సొ గా నీ ధా వ వ ని రీ మా పొ ధా మా ధా పొ పొ

కరణము

పొ వ ధ వ ధ మ ధ ధ ని ధ పొపొ। పొ పొ ధ ని రి గ పొ పొ మ ధ
ని ధ పొ పొ ధ ని రి రి గ గ న న గ గ రి రి రి మ మ వ వ ధ మ
ధ మ ధ ధ ని ధ పొ।

జయని విషమ నయన మదన తను దహనవర వృషభగమనపురదహన
నతకలభువనసిత కమల వదన భవ మమభయ హరభవకరణం

ఆష్ట్రిప్తక

సా పా సా సా రి రి గా పా	1
జ య వి ష మ న య న	
మ ా గ స మ గ రి రి రి రి	2
మ ద న త ను ద హ శ	
మ సా సా సా రి రి గ సా	3
బ ర వు ష భ గ మ న	
మ ా గ ప మ గ రి రి రి రి	4
బ ర ద హ శ	
రి రి మ మ పా మ ధ మ	
న త న క అ భ వ వ	6
మ ధ సా సా నీ ధ పా మ	
ని త క మ అ వ ద న	
ధ నీ రి మ రి మ పా పా	7
భ వ మ మ భ య హ ర	
ధ మ ధ నీ పా పా పా పా	
భ వ త ర ణం	8

దక్కిషాత్మ్యభాషా,

తద్వాషా దాక్కిషాత్మ్యస్యిద్గహంశన్యాసమై వతా
 బుషభోచ్ఛాయ మవన్యాసస్తారా నిపమదై వతాః
 ప్రియస్మృత్తౌనియోగో అస్యా విభాషాంధాశి కామతా
 వంచమంశగ్రహన్యా పొభూరీతరస్వరా
 తారధామంద్రష్డాచ ధాహన్యాసాగవర్జితా
 వియు క్తుబంధనేగేయాశార్జుదేవేనకీర్తితా

నిభాషారాగము దాక్కిషాత్మ్య ధగ్రహంశన్యాసములుగ రి అమ్యాస ని వ
 మధుతారములు ప్రియస్మృతియందు పొడబడును.

అంధాళిక-విభాషారాగము

వ, అంశగ్రహన్యాసములు గలది ఇతర స్వరములు ఎక్కువ ధతాదులు షద్వీ

ము. మంద్రము థ అవన్యాసము గ లేనిది వియక్త బంధన మందు పాడదగినది.

అలావము

పా పా థా పా ని రీ గరి మరిగవగగనీ సా నీ మా నీథా
పా పా పా థా సనీ రీ రీ రీ గరి సగారీ సనీ రీ రీ రీ నీ నీ
గవనీ-థనీ నీ సా నీ సా నీ మా గరి రీ రీ మరీ సనీ నీ థని థాపానీ
ని థా పా వమథా పా సా పా థా సనీ రీ రీ రీ రీ రీ గరి - గగ
పా పా నీ థా పా పా పా

రూపకము

పవ థథ సనీ రీ గరి సనీ థనీ నీవ వథ థథ థన నీరి రీగ నీస నీరి
రీగ నీ స నీ థా నీస పాపా

ముల్లారి - ముల్లారి తదుపాంగంసాద్ఘహీనామంద్ర మధ్యమా
వంచమంశగ్రహన్యసా శృంగారే తాడితామతా

ముల్లారి అంథాళి కుపాంగము. గ లేనిది మంద్రమధ్యమము గ
మరిస అంశగ్రహన్యసములుగా గలది. శృంగారమున తాడిత యగును.

అంథాళ్య పాంగం ముల్లారః షడవంచమర్జితః
థన్యసాంశ గ్రహో మంద్ర గాంథారస్తార స్తుమః

ఆంథాళికి ఉపాంగము ముల్లారము. షడ వంచమములు లేనిది. థ న్యాస
అంశముగా. గలది మంద్రముగాంథారము. స్తుమమగు సిషాదము తారము

కర్మాట గౌడము

గేయః కర్మాట గౌడస్తు షడన్యాపగ్రహంశకః
స వీవాందోళితః షడై దేశవాలోరిపోజైయైతః

షడమున్యస గ్రహంశములుగాంబాదదగినది కర్మాటగౌడము

దేశవాళ గౌడము

షడైమున అదే ఆందోళితమై రి వ లు లేనిది దేశవాళ గౌడము

తురుష్ణి గౌడము

గాంధార బహుళో మంద్రతాదితోరి ఫవర్జితః
నిషాదాంశగ్రహన్యాస స్తురుషోన్మి గౌడ చ్యాచతే

గలు ఎక్కువ మంద్ర స్వరములు తాడితములు రి వ లు లేసిది. ని ఆంశగ్రహన్యాసములుగలది తురుష్ణి గౌడముః.

ద్రావిడగౌడ

గాంధార తిరిపోవేతః ప్రపుస్తుత్వంచమక్
గేయోద్రావిడగౌడోయంగ్రహంశన్యాస సత్తమక్

గరితిరివ = (వక్రోగ్ఘరణ) మాలుగలది. స్ఫురించు సవలు గలది నిగ్రహంశన్యాసములుగలది ద్రావిడగౌడము

తీర్టిరాగము

పడ్జే షాడ్జీ సముద్రాతం తీ రాగం స్వల్పంచమం
సన్యాసాంశగ్రహంమంద్ర గాంధారం తారమధ్యమం
సమశేషస్వరాపీరే శాస్త్రి శీకరణాగ్రథీః

షాడ్జినుండి పుట్టినది తీర్టిరాగము వ స్వల్పము సన్యాసాంశగ్రహములు
గలది. మంద్ర గమతారము మిగిలిన స్వరము సమమువీరమందు పాడవలెను.

బంగాలము

పడ్జ గ్రామే మంద్రహీనః పడ్జమధ్యమయాకృతః
బంగాలో అంశగ్రహన్యాస పడ్జముల్యాఖిల స్వరః

పడ్జ గ్రామమున మంద్రములేదు. పడ్జ మధ్యమచే చేయబడినది స అంశగ్రహన్యాసములు మిగిలినవి సమము. ఆది బంగాళము.

రెండవ బంగాళము

మధ్యమేకై శిక్షి జూతః పడ్జన్యాసాంశకగ్రహః
బంగాళ స్తార మధ్యస్థ వంచమఃస్యాత్మమస్వరః

మధ్యమ గ్రామమున కై శిక్షి నుండి పుట్టినది రెండవ బంగాళము. స న్యాసాంశగ్రహములు తార మధ్య లందు వంచమము స మ స్వరము

మధ్యమశాఢవము

బుషభాంశ వంచమాంతః స్వాదవన్యాసధై వతః

వీర రౌద్రామృతరసః పాలో మధ్యమశాఢవః

రి అంశము వన్యాసము థ ఆవన్యాసము వ తక్కువ. వీర రౌద్రామృత రస
ములు దలది మధ్యమ శాఢవము

శుద్ధబై రవము

దై వతాంశ గ్రహన్యాస సంయుతః స్వాత్పుమస్వరః

తారమందోర్చియమాషడ్గాంధారః శుద్ధబై రవః

థ అంశ గ్రహన్యాసములు గలది. సమస్వర న రి గలు తార మంద్రముము.

గలది శుద్ధబై రవములు

మేఘరాగము

షడ్జే ధై వత కోద్మాఖతః షడ్జ తారసమస్వరః

మేఘ రాగో మంద్రహినో గ్రహంశ న్యాసధై వతః

షడ్జ గ్రామమున ధై వత్తి శాతి నుండి పుట్టినది మేఘ రాగము. మంద్రము లేదు

థ గ్రహంశన్యాస ను ములు గ గలది.

షడ్జే శాడ్జిథవః షడ్జగ్రహంశాంతోనిగోత్కుటః

శోమరాగో స్వృంతో వీరే తార మధ్యమఃమధ్యస్త

షడ్జగ్రామమున శాడ్జినుండి పుట్టినది శోమ రాగము. సగ్రహంశ
న్యాసములు గలది. నిగలు ఎక్కువ మతారమధ్యస్తాయిలందున్నది వీరము
నఁశాఢఁదగును.

కామోదః-

తార షడ్జగ్రహః షడ్జే షడ్జే మధ్యమి కోద్మః

గతారమంద్రోకామోదోధాంశసాంతః సమస్వరః

తారపడ్జముగ్రహము. పడ్జగ్రామమున పడ్జ మాధ్వమిక జాతినుండి పుట్టినది కామోదము. గతారమంద్రము ధ అంశసాయసము మిగిలినవి సమస్వరములు

రెండవ కామోదము

ప్రశ్నే పొడ్జీభవః పడ్జ గ్రహంశస్యాపసంయుతః
సమస్వరో ఆస్యాః కామోదో మంద్రిగాంధారసుందరః

పడ్జగ్రామమున పొడ్జీ జాతి మండి పుట్టినది. సగ్రహంశస్యాపములు గలిగి సమస్వరమై మంద గాంధారము గలిగినది రెండవ కామోదము.

అమ్ర వంచము

గాంధాంశగ్రహస్యా సోమంద్రి మద్య సముద్రవునః
సిగతారో మంద్రహోరాగః స్యాదామ్రవంచమః
శార్జ్ఞ దేవేన గదితోహస్యాద్ముతరసాశ్రియః

గ అంశ గ్రహస్యాపములు గలిగినది మంద్ర మధ్యనుండి పుట్టినది. సిగల తారము మంద్రము లేనిది అమ్ర వంచము. ఇది శార్జ్ఞ దేవుడు చెప్పేను. హస్యాద్ముతములకు ఆశ్రియము

కై శికి

శుద్ధ వంచమ భాషాస్యాత్ కై శికి మహభాయసీ
వస్యాసాంశగ్రహమాపవస్యాసాపగమతారభాత్
శుద్ధ్యాయం వినియోక్తవ్య భాషాంగంకి చిదూచిరే
సమస్వరారితారా సామ మంద్రాచోత్పథవేత్

శుద్ధ వంచమ భాషారాగముకై శికి మహము ఎక్కువ. వ స్యాసాంశ గ్రహములు గ మ అవస్యాపము తారస్తాయులో సగమలు గలిగినది. శుద్ధ్యలో ఉపయోగించవలెను. దీనిని భాషాంగమని అన్నారు. సమస్వరములు గలది తారి గలది సామ మంద్రమైనది శిత్పవములో ఉపయోగించవలెను.

ನೋಡಿ

వంచు దేవ సౌరాష్ట్రీ భాషాపొంత గృహంక
రిహోనా సగదైస్తారా మమంద్రా నపభూయసీ
నియుక్తాసర్వభావేషు మునిభిర్మకన్యతా

వంచమము నుండి పుట్టినది సౌరాష్ట్రీ వ్యవహారముగా గలది
రి లేనిది. సగధలు తారము. మ మంద్రము. న వలు వైక్షువగలిగినది.
నిర్వ్యాదాది వర్యభావములలో పొడవగినదని మునులనిరి. గమకముగలది.

ఆలావము

పొ పొ పొ వ్రమ్మధనీ సౌ సౌ ను నీ గ సౌ సౌ ను నీ గ నీ గ నీ ధ
ధ ధ ధ ధ సౌ న పొ సౌ వ్రవ ధ ధ పొ ధ పొ మ పొ మ ధనీ మ ధనీ
సౌ పొ స నీ గ నీ గ సౌ స నీ గ నీ ధ ధ ధ ధ ధ సౌ ధ ధ మ పొ
వ్రవ ధ పొ ధ పొ మ మా మ ధనీ మ ధనీ | మ ధని సౌ సావమ్మనీ నిధా
వమ ధ వ మ ధ పొ పొ

రూపకమ్మ

పౌ వమన నీ సా సనీ సద గసనీ గగనీ నీగ మగ నీధా థావ థథ మథ
సను। పౌధా పౌధా పౌ మా మామా మమ థమ థథనీ సా సని గగ సాస నిథ
థవ నిథమపౌ వమ థథ వమ థస్తవమ థథ దగ్గు మనీ థథపౌ। వమ నీనీనీ
థా వమ థథ వమ థథ వమ దదపౌ।

ರೆಂಡವ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ

సౌంక్రగ్రహంతా సౌరాష్ట్రీయక్కురాగే २३ భూరినిః
భూరితారా మమందార్థ వహీనా కరుణేశవేత్

స ఆంశగ్రహన్యావములు గలది సౌరాష్ట్ర ఉక్కరాగ మందలిది. నిలు ఎక్కువ తారములు ఎక్కువ మమంద్రము వ లేనిది కరుణలో పాడవలెను.

ఆలాపము

సాసా సానీ ధన్ని నీనీ మానీ ధనీ ధనీ ధానీ నీమా నీధా నీపా సాధ
నీధ మధ నీధ నీధ మధనీ ధమ గా గా గ మ గా పగా పనీ ధనీ నీధ
నీ నీ ధనీ నీనీ మా నీధా నీసా సా।

రూపకము

పని ధని నీనీ మానీ ధనీ సాసా ధనీ నీమా నీధ నీసా ధస పథ రీరి రీధ
మమ | ధమమ (మధ్యమ) మ (గాంధార) గ [షడ్జ] పసా గాసాగా ధనీనీ
నీధనీ మధాస నీసా గానీ ధధ సాసా,

లలిత

ఉక్క భాషైవ లలితా లలితై రుత్కటై : స్వరై :
షడ్జాంశ గ్రహణాయసా షడ్జమంద్రా రిపోజై తా
థిరై ర్యోత్సవే ప్రోక్తా తారగాంధార ధైవతా

ఉక్క భాషలోనిదే లలిత లలితములు ఉత్కాటములైన స్వరములతో గూడినది.
స అంశగ్రహాయసములు స మంద్రము. రిపలులేనిది తారములైన గథయ
గలది. థిమంతులచే వీరోత్సవమందు పాడదగినదని చెప్పబడెను.

ఆలాపము

సాసా సాస మమ ధధా ధధ మధా మామ గాగ మసా పగ పస గమ ధధా
ధధా ధమ ధనీ నీధామామ గమా సా పథనీ నీ ధనీ నీధ నీగ గస పగా పనీ
ధనీ సాసా సాస మమసా మసగమ ధధ ధాదమధా నీనీ ధామా మగా గమ
సాస ధానీ నీధ నీనీ ధధ నీగా పసా సాగా పనీ ధానీ సాసా।

రూపకము

సమ మధ ధధా మధ ధమా మా [గాంధార] గసాసా పగ మధ ధనీ నీధ
మా ధధామధగా గా గ స సాసపస గగ పగ మస గమ ధధా ధనీ ధధ
నీమ మ ప ధ మా గ ప ప మ స గసా సాసపస నీధ ధనీ గా గ స
గధానీ సాసా।

రెండవలిత

భిన్న పజ్ఞే ఒపి లలితా గ్రహంశన్యాసమై వతా
రిగపైర్ల లిత్తె స్తారమందై ర్యక్తాధమంద్రభాక్
ప్రయోజ్యాలలితేస్నే హే మతంగముని సమ్మతా

భిన్నపడ్జమందు పట్టినది రెండవ లలిత, ధ గ్రహంశన్యాసములు గరిగమలు లలితము గా తార మంద్రములుగా గలది. ధ మంద్రము. లలిత స్నేహమున పాడదగునసి మతంగముని యనెను.

ఆలాపము

థాథా థాథ సనీ థాథా ధథ నీరి గా న నీ సా నీథా ధథ సనీ రీగామా। గరి మాగా రీరికీ రీరికి గమ వథ ధవ నీథా పా మా గా కీ మగరి రిగ రిగ మగ మరీ గామ నారీ ధనీ రీగా సనీ। థాథా థమ థాథా ధథ నీరి రీథా నీరి థానీ రీగా సనీ సనీ థాథా ధథ పరిగ మగరి మామా రీరి రీరికి మగా వథా వథ నీథా పామా గారీ మాగా రిరి రీగా మాగా రీథా నీరిమా సనీ థాథా

రూపకము

[ధైవత] సని గసిన రిగ రిమ సని ధని ధమ థాథ ధమ సిని ధథ ధథ రిరి రిరి గమా మమ గారీ థాపామ గరి మాగారీ సనీ ధథనీ గగమా। సనీ సనీ థానీ మథా సనీ సనీ థాథా.

సైంధవి

ఉతుర్మా సైంధవీ త్రత ఉక్కుభాషారిషోజ్ఞై తా
సన్యాసాంశగ్రహ సాంద్రా గమకైర్లంఫుతః స్వర్ణై :
సగతారా పడ్జ మంద్రాగేయా సర్వరసేష్మసా

ఉక్కుభాషతోని నాల్గవది సైంధవి. రిమలు లేనిది మసాంశగ్రహములు గమ కములతో సాంద్రమై స్వరములచే అంఫుంపబడి సగలు తారమై పడ్జము మంద్రమై యుండును. ఇది అన్ని రసములలో పాడదగినది.

అలావము

సాసా సాసా మసాసా | మ న గామా గాసాసా గాసామా సాస మమ గామా
గమ మన నీగ ససా సనీ మస నీగా నీధాధా | ధమా ధా ధా ధ మానీ నీనీ
ధమా ధాధా ధాధ మనీ నీనీ ధనీ ధనీ సాసా |

రూపకము

[మధ్యమ] మ [షడ్జ] ససాగా ససా నీనీ నీనీ సధనీ సనీ ధాధా ధమా ధమ
మనీ ధాధా ధమ మని నీనీ నీనీ నీనీ నీనీ సనీ గగ సాసా మమ గమ మమ
ధగ గగ సమ నీనీ ధధ మమ ధనీ నీనీ మధ నీనీ నీధనీ సగమధ ధ గధ
మగ సనీ సనీ సన నీధ నీనీనీ సనీ ధమమ ధధ నీనీ సమ మగ నీనీ నీమ నీధ
మమధ ధనీ నీగగసా |

రెండవసై ంధవి

సైంధవీ పంచమే లివ్యాట్సి. గ్రహంశ న్యాస పంచమా
రిషాపన్యాససంయుక్త రమ్య సగమక్తై: స్వరై :
నీతరై రిషపుస్తరపా పూర్వవిసియోగనీ

పంచమందుఁగూడసైంధవి గలదు. ప అంస న్యాసగ్రహములుగాఁగలది.
పాశు అప్పాపాపు ని లేచి గంక స్వరయుచే రమ్యమైనది. రి ఎక్కువ
తార ప చేత అపూర్వమైనది.

అలావము

పొపా పొప వధ సరి రీరి రీరి పమధ పమ ధపా పొప వధ సరి రీరిరి సరి
గారి మారి పొధా సారి గాసా రీరి రీరి గాపా రీరి గాస సరి రీమాధా పమ
ధపా పా పప ధమ పధమ పధ సనీ రీరి మరి సరి రీప మధ పమధ
పొపా | రీసప్తధసరి | రీరి రీస రీగా రీమా ధాపా ధాసారి గాసా రీరి ధరీరి
గాపా రీరి మాస సరి రీసా ధాపమధా పమధాపాపా |

రూపకము

పద పద సరి గసరి గరి సరి | గరి సద మద దస పస తిరి రిరి పారి పవ పారి

రిమ మామా మాన సారీ సరిరి రిస సథా ధవ దద సగ శద సరి సరి గమ దద
పాథా వమ దద వమ దద పామా।

మూడవ సైంధవీ

మాలవే కై శిక్షింప్య స్తో సైంధవీ మృదువంచమా
సమంద్రా నిగనిర్మక్త పడ్జన్యస్ట్రగ్హంశకా
ప్రయోజ్య సర్వభావేషు త్రీసోడల సుతోదితా

మాలవకై శికమందుంగూడ సైంధవిగలదు. స మృదువు స మంద్రము నిగలు
లేనిది. పడ్జన్యస్ట్రగ్హంశములుగా సర్వ భావము లందును పొడదగునని
శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

ఆలాపము

సాసా సాసా సమ రీమా పాపా పవ థావథా పామా రీరి సాసా సమ రీమా
పాపా పవ దపామా। పాపా పవ దసా పవ థాసాథారీ। రీమ పథా పమ రీరి
మరీరి సరి సారీ ససా సారీ మా సారీ మామా రీమా పాపా పవథా పాథావథా
పామా థాపా మాపా సప పద పాప పథా సమ రీరి మపా థాప మరి మారి
రిసాసా।

రూపకము

సమ రిరి మమ రిరి పవ రిప వపా దాప మరిరి సమ మమరి సప సప దద
(పడ్జ) సపా దాపా మారి మరి మరి సరి సాద ద సద (పడ్జ) సప మమ రిరి
పవ రిరి స రిస రిసాప దస సస మ రిరి పాదపమ రిరి సరిసా మరి రిరిసా।

నాల్గవ సైంధవీ

సైంధవీ భిన్న, పడ్జై ఉపి న్యాసాంశ్క్రగ్హదై వతా
ఉద్దీపనే నియోక్తవ్య దమంద్రా రిప పర్చితా

భిన్న పడ్జ మందును పైందవి గలదు. ద న్యాసాంశ గ్రహములు. ద
మంద్రము. రిపతులేవు ఉద్దీపనమందు ఉపయోగింప దగివది.

ఆలాపము

దాదా దద గమ దని నిని దానీ సానీ పనీ సదా నీదా నీనీ దా దమా మగమా
సానీ దాదా పమా దాదా దగ సద గమగద మదనీనీ। నీనీ నీ దని సదా నీనీ

మేదా సానీ దాదమ చొదా।

రూపకము

చొద గమ దనీ నీనీ పనీ దనీ నిని నిద (షడ్) పనే నిని పని దద గమ దగ్గు
ద నిని మని దని నిద గా పమ గాని పని దని దగుమ దగుమ దని నిద నిన
నీని ద దాసా ద మని పని ద నిద గమ ద గతుదని నిమ నిదని నిదని దాదా।

గౌడి

హిందోళభాషా గౌడిస్యాత్ షడ్వాయప్రగతఃంశక
వంచమోతున్నగమక బహుళాధరివర్జితా
షడ్ మంద్రావ్రియోక్తవ్యాప్రియ నంభాషణే బుధై :

గౌడి హిందోళభాషలోనిది. పన్నాయపగ్రహంశములు ప లో గమకములు ఎక్కువ.
ద రి లులేవు. షడ్వము మంద్రముగా ప్రియనంభాషణలో పొడ దగును.

పొ సా సా పమ గామ పొపామ పొనూపొ మగామ సాసా పన పగామ
పొపొ పమగా మగా వగామ పొపొ। మగాగసాపని సాగా మామగా పని సాని
సామాపా మాపొ మాపొ పాపమగా। పమగమ వగావమా గమ వగా వమా
వగా పొసా సాపగ సామాగా పరి సాసా

రూపకము

(షడ్) పగ మగ వమ మగ గసా (షడ్) ప సా గామ మామ పొవ మగా
వమ వగా గగసా పొని పనిన మగమ గమవమ పమగమ మమ గనిసా గగపగ
పని పొమగాగసాసా।

రెండవగౌడి

గ్రగ్ఛంశవ్యాప్ షడ్వాయ గౌడి మాలకై శికై
మతంగోక్తు తారమంద్ర షడ్వా భూరి నిషాదభాక్
వ్రియోజ్యారణరణకే వీరేత్వనైయై : ప్రయుజ్యతే

మాలవకై శికము నందు పద్మినది యింకొక గౌడి షడ్వము గ్రగ్ఛంశవ్యాప్ము
లుగ, షడ్వ తారమంద్రముగ నిలు ఎక్కువగా గలది వీరమున నుచయాగించ
వలెను.

ఆలావము

సాసా సాని ధాసా వమా గామునీ నీధనీ ధధ మప మమ గమ మగా గసా
పగారీ సాగాము గమ నీనీ ధవ పమ పావ మమ మగ రీమ సా పనీ నీరీపా
పనీరి పనీ సాసా। మగ మనీ గాము నీగా మానీ। నీధ సాసా మగా మనీ
నీధ ధనీ ధమ పమ గమ పామ నరి తీమ వగ మనీ ధనీస పామ గమా
పావ సామమగా రీరీసా పనీరి రీరీ పాస నీరి పనీరి పనీ సాసా।

త్రావణీ

యూష్టికే త్రావణీ భాషా వంచమస్య గ్రహంశసా

పొంతా సరిమపై రూపరి సంగత ద్విత్ర్యతిర్మాతా

యూష్టికుని మతమున వంచమ భాషా రాగము త్రావణీ. న గ్రహంశము
వ వ్యాపము సరి మఱ ఎక్కువ. సిగలు ద్విత్ర్యతిగా గలవ

సాసాసా పొపాపా ధాధా నీనీ సానిధా నీధా సారీ సాసా నీధ సారీ గారీ
మ పనీ పొపా ధనీ సా పనీమ ధధస పనీ మధ పనీ ధా మగమా సానీన
సాస న పని సాసా నీగా పని ధమా మమా సరి సాసా సాధా నీధా పొపా।

ఏపా భాషాంగమన్యేపాం ధగ్రహంశానిబోజ్మితా

ఆతాంప్రార్థనే మంద్ర ధగవ్యాపోరు మధ్యమా।

ఇది భాష అన్నములకు అంగము ధ గ్రహంశములో నివలు లేవు. తారము
లేదు. ప్రార్థనలో ధగలు మంద్రముగా వ్యాపించును మధ్యమలు ఎక్కువ.

ఇవి భాషాంగములు

పూర్వ

భాషాహర్షపురి షడ్జ మంద్రా మాలవకై శికి

పవ్యాసాంశ గ్రహ తారమపా హర్షై ధ వర్షితా

మాలవకై శికమందు పట్టినది. హర్షపురి భాషారాగము. షడ్జము మంద్రము.
పవ్యాసాంశ గ్రహములు. మవలు తారము ధ లేదు. హర్షమున పాడదగును.

అలావము

సాసా సా సని వనిన రిన నీ సాసా। మగమా। పాపామా। నమ పాపా నమ
మామ మగాగరీ। రిసా సని నిపా సని మమ గారీ నీనీ పా సని సాసా సరి
రీరి పా సనిరీ సనిరీ వణి సాసా। వని పారీ నిసా నీనీ నిసారీ। సనిసా। మగా
మా పాపా సమ పావమగా గమ మారీ రీసా మనీ సని సాసా గరి నీనీ పాపనీ
సాసా। సని రీరి పాపనిరి సనిరి సనిసాసా

రూపకము

సానీ రిసా నీనీ గరిసా। నిరి రిగ నీరి గరి నీనిస(మధ్యమ) మ (గాంథార) గారీ
గాగరీ సారీ గరి పాగరి సని రిగ రినీ సాసా।

భమ్మాణి

వంచమస్య విభాషాస్యదృమ్మాణి మంద్ర షడ్జభాక్
పాంతాంతాదిఃసమనిషై స్తారాత్యక్రియత్వవే

భమ్మాణి వంచమ భాష. మంద్ర షడ్జముగలది స్తారాయసాదులు గలది. సమని
వలుతార ములు రిలేసిది. ఉత్సవమున పొడదగును.

అలావము

పాపా పామ గామా పాపా। మామా నీధా మామా గమా పాపా। వగాగమా
పనీధ సాపా పమనీ నీధ నీసా సా గమా మాపా పావ మవ మనీ సనీ ధాపా
పొవమ వమనీ సనిధా పాపాపా పమ నిని ధాగా మా వమని నీధా పసధా
పమ ధవ మధా సాపా।

రూపకము

ఇం (వంచమ) వగగమ పామమ గగ మమ గగ మ మని ధధ మగా పాపా
పవ గమ సమ సనిధ పనిధ పాపా మని నీనీ ధని నిస మమ గసమ వమని
సానీ మనిధ పాపా వమని పాసి నిధనీ పన వమమ మధా ధమ ధధమ మధ
ధ సమ ధధ పాపా।

ఓ ఉక్కె కై

ధై వత్సా మధ్యమాయాశ్వ నంభూత ష్టుక్కుకై శిక
 ధై వత్సాంశ గ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
 సారోహిసప్రసన్నాది రుత్తరాయతయాన్వేత్త
 ఉద్ఘటే నటనే కామగ్రస్తే కంచుకి కర్తృకే
 ప్రవేశే తుర్వయామే ఒహోన్న భీతత్ప్న నథయానకే
 ప్రయోక్తవ్యే మహాకాల మన్మథ ప్రపితయేబుచై

ధై వత్సి మధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది ఉక్కెకై శిక. ధ అంశ గ్రగ్రహన్యాన
 ములు గలది. కాకలి నిషాదము అంత ర గాంధారము. ఆరోహివర్షము ప్రస
 న్నాది అలంకారము ఉత్తరాయతమూద్ఘన కంచుకి కర్తృగాఁ గల కామగ్రస్త
 మైన యుద్ఘట నటనలో పొడదగును.

ధాసా దపౌ ధమా మగారి మగాగ సాస నీమ గరి గసా ధాదా ధపౌ గరి రీమ
 మా ధథ ధరి రిరీ గాగ మామ ధాధా ధసా గారిరీ ధాధా ధాస సాసదమ మగరే
 గసా లథ ధన సరి రీగ గమ మధ ధరి గగ ససా ససమామ ధాగసా సస నీసా
 ధాధా ధాధాధా। స ససస మరీ ధమ మమమ సరి మరి మథ సమ సా ధాసా
 సాసా సాగ ధసగథ సథ సథ వరి రిమ మసరి మమథ వమధా ధాధా ధన సథస
 స సస ససారిమ ధా సనిగా సాసా నినిధా

కరణము

సాగ రిమ మారి మమా ధాపౌ ధాపౌ మమా ధాధ ధథ సాస ధాసామా ధ
 పామా వ ధమ ధథ సామా రిమా ధవధాసమా మధా ధా సాగారీ మమ గగ
 ధథ పమ ధాధా ధథ సిధసాధ వసాస గథ రిరీ రిరీ మమ మమ రీమ
 మేమ మమ మమ రీమ ధవ మథ మథ మథ వధాధా రీధథ రిధాధారి ధాధా
 ధపౌ పామా రివ రిమ మమ మమథ వ ధాధాసధా సాసా గమ మథ మథ
 సథ వమ మమథ ధాధా

శ్రీమత్కుబతుల విగళిత మద మది రామోద మత్తమధువషుఽం
 షువిశథరకమలయోసిప్రథృతి సుతం గణపతింపందే

ఆష్టోత్రీక

ధ ధ ధ ధ ధ మ పా పా	1
త్రీ మ త్నై ట త ట	
ధ ధ రీ గ సౌ సౌ రీ గ	2
చి గ త మ ద మ ది	
ధ ధ మ ధ ధ ధ ధ ధ ధ	3
ధ మో ద మ త్తు	
ధ ధ మ ధ ధ ధ ధ ధ ధ	4
మ ధు వ కు ॥०	
ధ ధ సౌ సౌ గ రీ మ మ	5
కు లి శ ర ర క మ ల	
రీ రీ మ మ ధ రీ మ మ	6
యో ని ప్ర తృ తి మ	
ధ ధ ధ ధ ధ ధ ధ సౌ	7
తం గ ఇ త	
ధ సౌ మ ధ ధ ధ ధ ధ	8
తిం వం దే.	

మాలవ

మాలవాతస్యభాషాస్యద్ గ్రహంశన్యాసధై వత్తా
షడ్జ ధై సంగతో తత్త స్యాతామృషథ పంచమో.

దాని భాషా రాగము మాలవ ధ గ్రహం శ న్యాసములుగా గలది. రి ధలు
రిపలు సంగముతలై యుండును.

ఆలానము

ధాధా సారి సామూ పామూ గారీ మధా పాధా ధానీ ధాసా ధా

దావడీ విభాషా

గంధారాంశగ్రహ ధాంతాద్రావిడీతద్వీ భాషితే
ద్వీతుత్తి సంగతో తత్త భవేతాం షడ్జధై వతో

గ అంశ గ్రద్ధములుగా థ న్యాసము పథలు ద్వితములైనచో ఆది
గ్రద్ధావిడీ విభాషిక

గాసాగామా థాథా పొమా థాథా గాస సిథా థా వ గాసని థావని మగా
మనిథా

రాగములు శుద్ధములు ఛాయాలగథములు సంకీర్ణములని మూడు విధ
ములు. శాత్రు సియమము నృత్యిక్రమ మింపని విషదములు. అన్యరాగచ్ఛాయ
లను (లగించినవి అనుసరించినవి) అనుసరించినవి ఛాయాలగములు రెండింటి
మిక్రమములు సంకీర్ణములు.

- శ్లో॥ అథవాయైమి హేతాత కాల రాగమనుక్రమాత్త
దేశ్మై దేవగాంథారీ థాండీ ధన్యాసిమారువాః
దేవక్రియ చ మందాతీ గారీ భూపాలవివచ
వస్వరై శ్చ ప్రవర్తం తే ప్రాతఃకాలే దినే దినే
- శ్లో॥ కురంజీ సాహుతీ ఘంటారావ రామక్రియ
బీలహరీ మలహరీ ముథారీ యమునా తథా
రేగు పీథై ఉవతైవ వర్తంతే సంగమేదినే
- శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగాభల్లాతీమధ్యమావతీ
దేశీ నీలాంబరీచైవ తథా మంగళకేశిక
తీరాగశ్చితు మధ్యహేన్న వర్తంతే హదినే దినే
- శ్లో॥ మోహనా చైవ కళ్యాణే కాఫీ ఘార్జరీ తథా
శంకరాభరణా పూర్తీవనంత శాచవరే దినే
- శ్లో॥ నారాయణీ చ హిందోశీసౌరాప్రాతోడి రామతీ
గారీ వరాతి కావంతు ఘనేని మూళవ తథా
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాత తథేవత
- శ్లో॥ వేళావతీవ కాంభోజీ సావేరి బేగడ తథా
శూర్పురాతో ప్రవర్తంతే పున్నగోవాడికద్వయుః

గ్రీ॥ గుండక్రియామనోహరి తథా మంగళకై శికా
కేదార్యహి ర్యసావేర్యః బంగాతో భోతీకాతథా
వితేరాగః ప్రవవర్తంతే మధ్య రాత్రో దినే దినే

గ్రీ॥ జోగినీ చిత్రవేశా వ క్షూట నురటాతథా
మంజరీవ ప్రవవర్తంతే నరవాత్మా దినే దినే.

సాయంగేయోరసే వీరే శృంగారే చౌతికీ రితం
శంగ్రామే వీర తారూపం లాయనగుణ కీర్తనం
శానేషాడ వరాగాటాంగదో తంహూర్యమాతిథిః
శ్ర్వది నాశే శత్రువాశే భయశోకవినాశనే
బోడవాప్తు ప్రగతవ్యాగ్రవశా ప్రశ్నకర్మణిః
శ్రీ త్వై కాలాది విషయములు నేడు పాటించ బడుటలేదు.

ఈది రాగవివేకాధ్యాయము

కీర్తనలు పాడవలసిన తీరులు

నేడు చాల మంది వాగ్దీయ కారకులు సంగీతమునకే ప్రశాంతముచూపి
ంద్రమునకు ఏమాత్రమును దృష్టిలో నుంచుకొనుట లేదు. అపులు ఈ కీర్త
నలో ఈ భావము ఉన్నది అను నాశయమే ఉన్నట్లు చాలమందికి తోచుట
లేదు. పూర్వులుగాని త్యాగరాజు మొదలగువారు గాని ఆర్థమువకు భావము
నకు గూడ ప్రశాంతమీచ్చి ఆ కీర్తనలోని భావములనుబట్టి తమణివితముల
ను వడపించు కొనుచున్నట్లు వారి శివితములను దెలిసికొన్నపుడు మనకుఁ
దెలియకపోదు. కీర్తనలు తెలుగులోను సంస్కృతము లోను ఉండుటచే
ఆ తెలుగు సంస్కృతము నరిగరాని వారికి ఆభావము తెలియుటలేదు. తెలిసి
నేవవలెననుబట్టిశములేదు కీర్తనలు పాడినపుడు విన్నవారికి కాకుండ పాడు
చున్నవారికిఁగూడతన్నయత్వము. ఆనందము. తక్కిభావములు కలుగుట
లేదు. అపుడు ఆకీర్తనలు ఏఉద్దీశముతో ఏభావముతో పాడబడినటో ఎట్లు
పాడవలెనో అను ఆశయము పూర్తిగ శోఖున్నది. కేవలము నంగీతము కల్ప
నలు గమకాదులలో కొంత తోఱు ఆనందము ఉన్నము ఆది పూర్తియైనది

కాదు. అదియొక రక్తమైన సంగీతవ్యాయామమునకే పనికివచ్చును. నాదము లోగూడ హాయిచున్నను అది సంహరించి తీతిగాదు నాదము నాదముతోపాటు భావము భావముతోపాటు భక్తి తన్నయత్వము కలిగినపుడే సంహరిత యేర్పు దును ఆపుడుజీవితమునకుఁగాని సంగీతమునకుఁగాని లక్ష్యము సిద్ధించును.

తెలుగు సంస్కృతము రాకపోయినను బాగుగ పాటలలో ఫీట్లు చేయు వారిని అనుసరించి మనము తెలుగు సంస్కృతము వచ్చిన వారు గూడ ఆటే పాడుట సంభవించుచున్నది.

హర్షర్వలైన శార్డ్జదేవులు మొదలగు వారి రచనలను గూడ ఇవ్వటి వారు పాడుటలేదు. నేడు దీక్షతులు, త్యాగరాజు మొదలగు వారి కీర్తనలు తఱచుగాఁబాడఁబడుచున్నవి ఆ కీర్తనలలో పల్లవి, ఆనుపల్లవి చరణము అను మూడు భాగములు కలవు. కొన్నిటో పల్లవిలో ఆర్థము భావము హర్షర్వార్తి అగును కొన్నిటోలో పల్లవి పాడి అనుపల్లవిపాడినఁగాని ఆర్థము భావముహర్షర్వార్తి గాదు. కొన్నిటో చరణము వఱకుఁబాడిన గాని ఆర్థము హర్షర్విగాదు పల్లవి పాడిసపుడు ఆర్థము భావముహర్షర్వార్తిగానపుడు పల్లవితోపాటు ఆనుపల్లవిపాడిసపుడుగూడ భావము హర్షర్వార్తిగానిచో చరణము వరకు ఒకసారిపాడి పిదవపల్లవి లోను అనుపల్లవిలోను గల భిన్న భిన్న సంగతులు పాడుచున్నచో ఆభావమునకు సరిపోవ భావములను ఆ భిన్న భిన్న సంగతులలో మృగించి యర్థగాంభీర్యమునకు హర్షర్వార్తా తోడ్పుడుటకు వీలగును మచ్చుసుకు సీతాపతే నామనసున సిద్ధాంతమనియున్నానురా, అని పాడి సీతాపతే నామనసున అని దానిలోని భిన్నభిన్న సంగతులు పాడి చూపించినచో భావముహర్షర్వార్తియగును. ఇట్లే వక్కని రాజ మార్గము ఉండగా సందుల దూరానేల మనసా అని పాడిన తరువాత వక్కని రాజమార్గముయొక్క సౌగసును తెలుపునులు వక్కనిరాజమార్గము ఉండగా వక్కని రాజమార్గము ఉండగా అని చాల స్తర్లు పాడవచ్చును. ఇట్లేకోభిల్లు స్తప్తస్వర, సుందరుల భజింపవే మనసా, అని ఇట్లు అర్థభావము తెలియునులు పాడుట మంచిది. ఇంకను, నిధిచాలనుఖమారాముని సన్నిధి చాలనుఖమా ననిపాడుచు రాముని సన్నిధి చాలానుఖము. అనుటకు బదులు నిధియే చాలనుఖమనుసులు మనజీవితములున్నవి పరలోక భయములేక భవపాశమున వడెదము కరివజి శృంగారా రామ శిబిక

శిబిక ఆదులుచూచి కులుకుచున్నాము. అను భావము గ్రహించుటలేదు. నంగిత జ్ఞానముత్క్రమినానన్నార్గము గలదేమనసా. తెలియలేదు రామ భ్రాగ్మమును రాజస శామన గుణముల గలవారి గలిసిమెతసి తిరుగుచున్నాము ఆట్లు తిరగక నామనవి వినపేల గుణవిషీవ మనసా, ఇత్యాది కీర్తనల భావములు వట్టక పాడుటయే గాక దుర్వ్యసనములలోపడుచు వదునట్లు చేయుచు అసలు ఉద్దేశమునకే భంగము కలిగించుచున్నాము ఇది జ్ఞానదాయక సాహిత్యము చదువుచు భ్రూజ్ఞాన సాహిత్యము చదివి ఆది మనసుకు వట్టని వారివిషయ ములోగూడ ఇంతే అగుచున్నది.

రాగము-తానము-వల్లవి-

మరి రాగము తానము వల్లవి అను ప్రక్రియకూడ మనకు ఎక్కువ వాయకలో నున్నది. పూర్వవాగ్గేయకారకులు పాడు కీర్తనలు రాగ నామములు నంపుతములో నున్నవి. వాని యర్థముగూడ తెలిసికొని పాడుటమంచిది. నాదము సగుణమునిర్మించము అనిచపాస నలలోపలె రెండువిధములుగనున్నది. కీర్తనలు సగుణములు, రాగములు ఈసు నిర్మించములుథు ఉండును.

తదరిన అనువాని భావము

రాగములలో నేడు తదరిన, అని వన, అని అక్షరములతోగలిసి పాడుట వినుచున్నాము. ఇవికేవలము అర్థములేని యక్కరములా? వడి కట్టరాట్టు అనుచు నుండురు అవా? అని ఆలోచింపఁగా ఆది తదితరం న తత్త ఆనాదము కంటె ఇతరము అన్యమేదియులేదు. న లేదు న లేదు ఇది నిశ్చయము అను వర్షము గలిగినది. వ్యాకరణక్రమ శబ్దము బ్రిహ్మమని వేదాంతులు పర్వము బ్రిహ్మమని ఉన్నట్లు నాదోపాసకులైన వాగ్గేయకారులు ఆ నాదముకంటె వేరు లేదనిషియ్యాట్టు, క్రమముగ తదితరం న అనుషాధ తదరిన అను వక్షరము ఇగా మారి యుండ వచ్చును అనగా మాక్షిదితెలియదు అదే కావచ్చును అనికొందరన్నారు. తదితరం అని గాని త్వదితరం, నాదమా? నీ కంటె నితరము న లేదు అను వర్షముండునట్లు పాడుటగాని మంచిది ఇది నంగితమునకు ఒక్క్యము. మతీయు మనము పాడెడితానము అనుషాధ కూడ అనంతం

రాగము నాదము, అనంతం ఎంతగా చెప్పుదుము. ఎంతగా పాడుదుము ల్లితగా రాగము నాదము భావము చెప్పుదుము అనంతం అనంతం అనుచున్న వదము. క్రమముగ్గా తం, తం, తం, అన్ని తానములను పేరుతో ప్రసిద్ధి పొంది వట్టు ఉస్కుది ఆసి సంగీతజ్ఞులు చెప్పుదురు. అందుచేత తం తంతర అనుచు మధ్య గూ అనంతం అనంతం అని ఆభావము తోచునట్టు పాడుతమంచిది.

ఈంక వల్లావి సంగిత ఇది పంగిత పాండిత్యమును తెలుపు ప్రక్రియ వేదో చరణము తీసికొని ఆచరణమునకే అనేక పద్ధతులుగా ఆరము రామా రక్షించు రామా రక్షించు రామారక్షించు వేమిరా రామా రామా అనీ యనేక భావములు తోచునట్టుగా పాడుత్తుమంచివది లక్ష్మయు. సరే ఆచరణముపాటి దానికి స్వరములు వేయుట జరుగుచున్నది. ఇది పాండిత్య ప్రపంచము తెలుపునది లైనము భావము తన్నయిత్యమును తెలుపు ప్రక్రియకాదు. కేవల వల్లావిలో నేగాక ప్రతికిర్తనలోను వల్లావి ఆంధుక్కానియో. అను వల్లావి ఆంధుకొనియో లేక చరణము నుండియోవీలునుబట్టి ఏహోడ్డనిని ఆంధుకొని లయకు అనుకూలి మ్ముగా స్వరములు విధి రకములుగా వేయుటు చూచుచున్నాము, వాగ్దేయ కారులు ష్టమించినచో నిక్కిడ ఒక మాట.

భావముల తన్న యత్యముతో పాడుచు పరిగమలలో సంగిత పాండిత్యమును చూపుట పానకములో పుడకలా ఉండునేమో అని పించుచున్నది. పెద్ద పెద్ద వాగ్దేయ కాంటులుగూడ ఇట్లు పాడుట వినుట తటస్థించుచున్నది. కొన ఆ పాడెడ వారికి వినెడి వారికట్లు అఫుఫించక పోవమ్మను, కొని ఆది తన్నయత్తకు ఆడ్డు గలిగించునాల్చి కాకపోదు దీనివిషయములోగూడ పెద్దలు ఆలోచించుతురు గాక

వంచరక్కుకిర్నలు

త్యాగరాజువ్రాసిన వంచరక్కుకిర్నలు చరణములో స్వరము పాణి సాప్త్యము వేడుట పర్వేసర్వత జరగుచున్నది. త్యాగరాజుకూడ అట్టేస్వర్మము పాడి పిదవ సాహిత్యము పాడెనందురు. మరియుకొన్నికిర్నల మధ్య చివరఁగూడి చిట్టస్వరములు త్యాగరాజే రచించేన్నస్తియు ఆట్లే పాడెననియు నృంద్రార్థం. కొని ఇది సర్థికాదేమో అనియు అనిపించుచున్నది. స్వరముకూడఁ ప్రత్యే

భాదుటలో సాహేత్యము వథుసమార్గము చూపించుటకే కానిమరోకటికొదు, అట్లు గానిచో భావస్ఫూర్తికి ఆవందమునకు, తన్నయత్యాదులకుస్వరము అధ్యవదు వమకొందును. ఇదియు విజ్ఞాలు ఆలోచింతురుగోక,

కీర్తనలలో అన్ని సంగతులును ఆర్థభావగాంభీర్యములకు సహాయ బడువట్టే యుండవలెను గాని నెఱవు విఱుపులను ఎక్కువచూపి భావమునకు అధ్యవిగాచేయరాదు.

మచ్చుకు కొన్న కీర్తనలు

చక్కని రాజమార్గము ఆది (త్యాఖ) ఖరహార్ప్రాయిన్
సరీగమ పదానిన సనిదప మగారిన

ఓందులో గ గ క మిగిలిఁ దీర్ఘ స్వరములు తడ్ మాలుగానివి
॥ 111 రి గరిసా ॥ నిదా సీపరి రి సనీ ॥ సరి

చక్కనిరా జఱఱ మార్గము ఉండ గజ
రిగమప రిగమపద నిదానీద పాదనిదని పాదమపరిన
పందుల దుష్టంచర సేవిపవిల ఓబబబ మనతప
అని ॥-15 సంగతులతో పోటు సందుల దూరినేలమనన ఆని సాహేత్యము
పాదవలెను.

పాదనిద మావమాప పాదపాద దనిదప దపమగ
చక్కని పా లు ఉ ఉ

1 పాదనిద దానిదానిసా దానిసా
మీ గడ యుండ గ
రీగరి పారిపనసి సనిదా దనిసానిసరి సనిరీసనిద
థీయమగం గతఱ అ సాగర

పాదప మాపమ రీగా గారిరి
మే ఎ ఎ ఏ ఏ ఏ ఏ లే

ఆనిపాడి తర్వాత 1-2,-3, సంగతులు పాదవలెను.

పాదనిద పమగపమరి రిగమాప గాగామాపమారి గగంరి
కం దీకి సుం దర తరమగు రూ పమె

గరిరిన రీవమామా పాదవ మావదా దవవము గగరి గరిరి ససనిసా
ముక్కం తీ నో టా చె ०గె
రిగమవ రిగమవ దాసీనిదరా
నామమే త్యాగరాజు
దానిద పాదా సదనిదనీ సిదదవమా పాదనీదనిన దనిసాగిసా
ఇంట నే శా గుగా నెల కొన్న దైవమేళు
రిగరి రినరిన సనిదా దానిసాగిదా సిదాసాదా పాదవమున
వంది తీ సాకేత రాముని భక్తి అను ॥పక్కనిరాజ॥

* * * *

ఛోభిల్ల సత్త్వస్వర మాజగన్నోహిని రూపకం
సగామవని ససనీ వమగరిసా యగున్
వ॥గా ॥॥ గరి రిసనీ సాగామవ

ఛో భి ల్ల సత్త్వ స్వర
సనిసరి సాసి వవమ గమవని సనిము గతి సని
సుంం దరుల భత్త జింంవ వె మత నత సత
1-౬ స్వరములతోపాటు సుందరుల భజింవవేమనసా
అని పాదవలెను.

అ॥ మవసా మనీ వనిసాగి వగా
ధరబు క్ష్మ మతత దులతో
మగమవ మగారి సాగి గమావమ వమగమ
వర రత గాయ త్రి హృదయమున
మవనీ వనిసా సనిరిన
సురథూ సురమాననమున
మగరిసని సని సని సనిగమ వమగరి సగమాసనీ
తథ త్యా గత రత జత నుండి తా

* * * *

వరలోకథయమాది, తాళము మందర రాగము
సరిగామావనీసపయు సీవమాగరీసయు

అ॥ వనిసామ గమగా గరిసారి గామ
వరలోక థయత ముతేక థవ

సా ని పా మ గ మ గా వ మ గ రి సా
 పా శ బ ద్ధు అ య్యో ద రు
 ॥ పని సా రి సా రి రి రి రి సరి స
 కరి వాతజి శృంగారారాము శిబిక
 రి సా ని వ నీ సి సా ని ప ని పా మ గ మ
 ఆదు లెల్ల మనకె గల్ల నని
 ప ప పా ప మ గ మ ప మ గ రి సారీ సా సా
 కొన్న కాంతలను కొన్న బిడ్డలను
 పమసారి సా రి సా సా రి సా సా పరిగరి గమపామసారీ
 వ స్నే చీరలను వాన గుడిసెలను
 ప ని సా రి రి రి రి స రి
 తిన్నగా కని దేవలోక మని
 దా సా నీ సనీ పానిసనీ పామగామ
 త ఆన్న కొను టలో త్యాగరాజనుత

॥ప॥

ఇంద్రే సింహాంద్రమధ్యమము త్రిపుట

నీదు వరణములే నిరతమును రామ నమ్మితిని (అనిపాడి)

i-4 సంగతులుపాడి పిదవ

వేదవేదాంత విది తుండయివెలయుత్తీ సర్వేశ రామ
 పావకర్మపు తమవరా ఇందు భాధచెందగజాలరా
 ఏవగిదినైన నన్నేయకో త్యాగరాజనుత

వాగీయ కారులు మొదట కీర్తనకు అర్థము తెలిసికొని పిదవ అర్థము చెడనట్లు లిడగిసికొని పాడవలెను. వాగీయకారులిది దృష్టిలో నుంచికొన్న చో సులభ ముగానే పాడగలరు. ఆసామర్ధ్యమువారిలో నున్నది. ఇది పెద్దవిషయము కాదు కాఫి అర్థము తమకు విను వారికి కలుగవలెనను దృష్టితో నున్న చో వారికిది పెద్దసమస్యకాదు. కనుక వాగీయకారులు దీనిని సుర్తుంచుకొని తమకు నాదానందముతో పాటు సాహిత్య భావము తన్నయత కలుగుసట్లు పాడి వారు తన్నయత్వముపొంది తమ జీవితములను తిన్న సిమార్గములలో నడవు

కొనుచు వ్యామోహము పడక యితరులను పడనీయక తన్నయ త్వముగూర్చి నంగీత లక్ష్యముతో పొటు షైవిత లక్ష్యమును పొందుదురుగాక.

ప్రబంధా ధ్యాయము

గానము నిబద్ధము ఆని బద్ధము ఆని రెండు విధములు. ధాతు (గేయ) వుల చేతను బద్ధమైనది నిబద్ధము. ఆలాపము బంధహీనముగాన ఆసిబద్ధమనఁ బడును.

ప్రబంధములో నాలుగు ఖండిక లుండును. ప్రతిఖండికలో ఒకొక్కరాగ ము ఒకొక్క త్యాగము ఉండును. ఖండిక చివర పదము. రెండు ఖండికలు ఒకవగము ఉద్దాహరము. చివరి భాగము ద్రువము. ఇందు ఆలాప ఆభోగములు ఉండవు. ఆభోగము లేక పోయినను గాత్ర నేతృ నామములుండవచ్చును. ఇది ద్విధాతువు అనిర్వక్తుముగానుండును.

నిబద్ధమునకు ప్రబంధము వస్తువు రూపకము ఆని మూడు పేర్లు. ధాతు వు (గేయము) ప్రబంధావయవము ఆది నాలుగు విధములు । ఉద్దాహరము (వల్ల వి వంటిది) 2 మేలాపకము (అనుష్టల్ వి=ఉద్దాహర ద్రువములను కలుపు ఎటువంటివి) 3 ద్రువము (చరణము వంటివి) 4 ఆభోగము (అంతిమ భోగము) కొన్ని చోట్ల మేలాపకము ఆభోగములు ఉండవు. గేయము ద్విధాతువుగల ప్రతిధాతువు గను చతుర్థాతువుగను ఉండును.

ప్రబంధమునకు అంగములు ఆరు. 1 స్వరము 2 బిరుదము వి పదము 4 తేనకము 5 పాటము (చేతులతో కొట్టుట) 6 త్యాగము. స్వరములు=స్వస్వరములు. బిరుదము నాయకాది వీర్యాది గుణవామము. అన్యవాచకము పదము. తేనకము = మంగళ వాచకము. ఓంతత్సత్త అను దానిలో తత్తతేన = బహ్మాచే లక్ష్మితము తేనకము. పాటము = వాద్యాక్షరాక్తరూపము త్యాగము = ఆదిత్యాదికము.

ప్రబంధ జాతులయిదు.

1 మేదిని ఆరంగములతో బద్ధమైనది. 2 ఆ నందిని అయిదంగములతో బద్ధమైనది. 3 దీపసి నాలుగు అంగములతో బద్ధమైనది. 4 భావని మూడు

ఆంగములతో బద్దమైనది నీ తారావళి రెండు ఆంగములతో బద్దమైనది వీనినే ప్రశ్న సీతి సేన కవిత చంపులని కొండఱందురు.

ప్రబంధము మరల ఆనిర్యక్తము 2 నిర్యక్తము ఆని రెండు విధములు. ఛందస్నృ తాళములు మొదలగు సియమములు లేనిది ఆనిర్యక్తము. ఛందస్నృ తాళాది సియమిత మనిర్యక్తము. ప్రబంధము మరల 1 సూతష్ఠములు 2 ఆళిసంక్రయములు 3 విప్రకీర్తములు అని మూడు రకములు. మూడము 1 ఏల 2 కరణము 3 థేంకి 4 వర్తనిక 5 ద్యుంబిడము 6 అంభము 7 రానకము 8 ఏకతాళ అని యెనిమిది రకములు.

ఆళిసంక్రయ 1 వర్తము 2 వర్తస్వరము 3 గద్యము 4 కై పాడము 5 అంక చారిణి 6 కందము 7 తురగలీల 8 గజలీల 9 ద్వివచి 10 చక్రవాకము 11 ప్రకొంచవదము 12 స్వరార్థము 13 ధ్వని కుట్టని 14 ఆర్య 15 గాఢ 16 ద్వివధకము 17 కలహంసకము 18 తోలుకము 19 మటము 20 వృత్తము 21 మాతృక 22 రాగ కదంబము 23 వంచతాళేశ్వరము 24 తాలార్థవము.

ప్రకీర్తములు. ముపైయారు (ఇందు డివరకు మేది సీహాతి వికరణ సింహమూల కములును) 1 శ్రీరంగము 2 శ్రీహిలాసము 3 పంచథంగ 4 వంచాననము 5 శామాతిలకము 6 ప్రతివది 7 చతుష్పురి షట్పుది 8 వస్తువంచ్ఛము 10 విజయము 11 ప్రతివధము 12 చతుర్యుథము 13 సింహలీల 14 హంసలీల 15 దండకము 16 8 ప్రతిభంగి 19 హర విలాసకము 20 సుదర్శనము 21 స్వరాంకము 22 శ్రీవర్ధనము 23 హర్షవర్ధనము 24 వరము 25 చవ్వరి 26 చర్య 27 పద్మసి 28 రావాడి 29 వీరత్రీ పీమంగళా చారము 30 ధావళము 31 మంగళము 32 పెతె టనీ 34 లోలి 35 కోల్లరి 36 దంతి.

ఈ వి ప్రబంధములో మూడష్ఠము ఆళిసంక్రయము ప్రకీర్తములు.

ఇంక మూడము లోడివి

ఏల-దీనిలో వదునారు పాదములుండును. మొదటి పాదములో ఒకే ధాతువు (గేయములో) సాను ప్రశాసమైన రెండుఖండములుండును. దీనిలో మాతు (వాక్) భేచము చేయవలెను. దీనిపేరు కామము ఇండద్వయము తరువాత అష్టర వర్జితమై గమకాలాప ప్రయోగము చేయవలెను. ఇది రెండవ పచము దీనిపేరు మన్మథ వంతము. దీని పిచవ పల్లవములు అను పేరు గల మూడు

పాదములుండును. ఈమూడు పాదములలో కాంతము జీతము అను పేరు గల ఒకటి రెండుపాదములు విలంబితమానములుగా పాడవలెను. మూడు మిత్రమును పేరు గల పదము. గ్రథమానములో పాషచవలెను. ఇది తీవ పాదము. గ్రుతాది మానములు తాళాధ్యాయములో చెప్పబడెను. ఇట్లు ఉద్దాహరములో తుల్య ధాతువులు (=గేయము)గల పాద్రతయము పాడవలెను. మూడవ పాదములో కేవలము సంబోధన పదములతో గూడిన ప్రయోగము చేయవలెను గాని ఇట్లు మూడవ పాదములో వల్లవ పదము చేయరాదు దీనినే సోమేశ్వరాదులు మేలాపకమనిరి. ఇట్లు ఉద్దాహమైన పిదవ గ్రథవము ష్టూత్యనాయకాది నామాంకితముగా చేయవలెను. ఇది మధ్యవిలంబిత పద ప్రతయముగలదై యుండవలెను. ఒకటి రెండు ఏకధాతువు గలవి. మూడు భిన్నధాతువుగా (విస్తృతగేయముగా) నుండవలెను. ఇట్లు గ్రథవము మూడు పదములు గలది. విచిత్రవాసవ మృదువు అని వానిపేర్లు. దీని పిదవ అభోగము. ఇందులో వాగ్దేయకారుని పేరు ఉండవలెను. దీనికి సుచిత్రక మని పేరు ఇది వదునాఱవది. ఇవి రెండుసార్లు పాడి గ్రథవములో పదమూడవదానికి వెబుదట(త్యాగము ముగింపు)న్యాసము చేయవలెను. గ్రహము బేసిగా చేయవలెను. ఇది ఏలా సామాన్య లక్షణము

ఏలలో 1 ఉద్దాహరము 2 గ్రథవము విఅభోగము ఉద్దాహరములో మూడుపాదములలోని మొదటి పాదములో

ఖండద్వాచుము	పాదములు	2
వల్లవ పదములు	పాదము	3
రెండవ పాదములో - వై విధముగా పదములు		5
మూడవ పదములో వల్లవ పదములు లేవు గాన		2
గ్రథవములో	పదములు	1
ఆ భోగములో	పదము	-----
		16 పదములు

మై పదములకు 1కామ 2 మన్మథము 3 కాంత 4 జీత 5 మత్త 6 విషాద 7 మాంధావ 8 సుమతి 9 శో 10 సుశోభి 11 గీతక 12 ఉంచిత 13 విచిత్ర 14 వాసవ 15 మృదు 16 సుచిత్ర అని పేరు.

రాగము గణము రాగము తాళము వృత్తి రీతి ప్రీతి వర్ణని నాదావతి భణభణన టక్క మంఠ కై శికి పొంచాలి భారతి శృంగార హంసావతి దరరరదన హందోళ ద్వార్తియ ఆరథటి లాటి చంద్రిక రౌద్ర నందావతి తతతతతజ మాలపకై శికి - ప్రవతితాళ-సాత్యతి - గౌడి ఇంద్రాణి వీర భద్రావతి మమమమయ కుభ కంకాళ- భారతి - వైదర్పివారాహి భీభత్వ తిని సంకీర్ణములు చాం గలవు. అవి అప్రసిద్ధము.

చిక్కతములు-గణపికారములనుబట్టి

1 వాసవి 2 శంగాత వీత్రేత 4 చతుర ఎ శాఙ
ఏకగణపికార ద్విగణవికార-ప్రిగణపికార షంచగణపికార

1 వాసవి రామ 2 మనోరమ వీ ఉన్నత 4 శాంతి ఎ నాగర
అని అయిదు విధములు. నాదావతిలో

మొదటి భగణము వికారము పొందినచో రామ
చెండవ భగణము వికారము పొందిన మనోరమ
మూడవ భగణము చికారము పొందిన ఉన్నత
నాల్గవ భగణము వికారము పొందిన శాంత
అయిదవ భగణము వికారము పొందిన నాగర
అగును. చివరిగణము వికారము పొందరాదు.

సంగత 1 రమణీయ (= అద్యద్వార్తియభగణవిక్కత)

2 విషమ (= అద్య తృతీయ భగణ విక్కత) 3 సమ (= అద్యచతుర్థభగణ విక్కత) 4 లక్ష్మీ (= అద్య పంచమ భగణ విక్కత) 5 కొముది (= ద్వార్తియ తృతీయ గణ విక్కత) 6 కామోత్సవ (= ద్వార్తియ చతుర్థగణవిక్కత) 7 నందిని (= ద్వార్తియ పంచమ గణ విక్కత) 8గౌరి (తృతీయ చతుర్థగణ విక్కత) 9 సౌమ్య (= తృతీయ పంచమ గణ విక్కత) 10 రతిదేహ (=తుర్యపంచమ గణవిక్కత) ఇట్లు సంగత పది విధములు.

త్రైత-1 మంగళ (= ప్రథమ ద్వార్తియ గణవిక్కత) 2 రతిమంగళ (= ప్రథమ ద్వార్తియ చతుర్థగణవిక్కత) 3 కళిక (= ప్రథమ చతుర్థ తృతీయ గణవిక్కత) 4 తనుమధ్య (= ప్రథమ చతుర్థతృతీయగణ విక్కత) 5 వీరతీ (= ప్రథమతృతీయ గణవిక్కత) 6 జయమంగళ (= ప్రథమచతుర్థ పంచమ

గణవికృత) 7 విజయ (=ద్వితీయ తృయ గణవికృత) 8 రత్నమాల (=ద్వితీయ వంచమ తృతీయ గణవికృత) 9 గురుమధ్య (=ద్వితీయచతుర్థ వంచమ గణ వికృత) 10 రత్నప్రథ = తృతీయ చతుర్థ వంచమ గణ వికృత)

చతుర 1 కృత్పువ్రష్టియ (=ఆద్యగణము తరువాత నాల్గుగణముల వికారము వల్ల నగును) 2 మణినంద [=రెండుగణము తక్క మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] కుసుమావతి [=ఐదవగణము తక్క మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] బాణ-1పొర్చుత్తిప్రియ [ఆద్యగణముతక్క మిగిలిన ఆయిదు గణముల వికారమువల్ల నేర్చుడును] చ గణవికారము వల్ల 3I వగణ వికారమువల్ల మొత్తము 33

అతరములు పదుస్తే దు.

నాదావతిలో భగణద్వయస్తానమున జగణద్వయము ఉంచినచో సావిత్రి (సంగతా ఫీదముసగణద్వయము ఉంచిన పొవని సంగతాఫీదము) భగణమునకు బదులు సగణము రెండవ భగణమునకుబదులు రగణము ఉంచినచో వాత సావిత్రి [సంగతాఫీదము] వాసవి-ఒక గణవికారముగల వాసవి భగణ వికారము గలిగియుండుటచే జగణవతియగునో ఆహ్వాను సావిత్రి. వాసవీ ఫీదములో సగణవతియైనచో పొవని ఆనువాసవి ఫీదము ద్వీప్రకార.

హంసావతిలో గూడ సంగత త్రిపిఠము

1వ్యోమజ [=తగణముంచినచో] 2 వారుణి [=యగణము ఉంచినచో] 3 వోమ వారుణి [=తాణముఉంచినచో] వాసవి ఏకగణ పికారవతి ర్మైనను తగణముంచినచో వ్యోమ. జయగణముంచినచో వారుణి. అపి ద్విపిఠము. సంగతి 1వహ్నిజ 2 వారుణి 3 వహ్నివారుణి అని ప్రశస్తము. వాసవి ద్వీ పిఠము. రగణముంచినచో వహ్నిజ యగణముంచినచో వారుణి రెండు గణములుంచినచో వహ్నివారుణి.

ఇదివరకటివి 33 ఇవి 15 మొత్తం 108 అగును.

ఇది గజైల

మాత్రీల

మాత్రీల మాత్రా గజములచే నేర్పును. 1రతిరేఖ, 2 కామరేఖ, బొంబలేఖ 4 చంద్రీలేఖ అని ఆది నాలుగు విధములు.

రతిరేఖ-ఏలకు ఉద్దాహములో మూడు పాదములుండును. ఇది సామాన్య లక్షణము. మొదటి పాదము 11 మాత్రలు ద్వితీయ పాదములో 11 మాత్రలు మూడవ పాదములో 10 మాత్రలు

కామలేఖ- మొదటి పాదమున 22 మాత్రలు

రెండవ పాదమున 22 మాత్రలు

మూడవపాదమున 20 మాత్రలు

ఇట్లు హర్షేత్క గజములచేతనే మాత్రాసంఖ్యహర్షర్తి,
బాణలేఖ-1పాదములో 3పై మాత్రలు 2 పాద 3పై మాత్రలు 3 పాద 3పై ఇట్లు
హర్షేత్క మగజముల చేతనే మాత్రా సంఖ్య హర్షర్తి
చంద్రలేఖ- మిశ్రశిత రతి గజకామ గజ బాణ గజములచే నాలుగు రెట్లు మాత్ర
లచే చంద్రలేఖ 1పాద 44 మాత్రలు 3 పాద 40 మాత్రలు

ఇందు మత్యాదులు నాలుగును మాత్రీలలే.

ఇంముతి- 1పాద 5 ఘగణాలు 2 పాద 5 వగజ ములు చివర తగజము ఇట్లు
ఖండవ్యయము.

జ్యోతిష్మతి- 1 పాద 5 వగజములు 2 పాద వంచమాత్రాగజము ఇట్లు ఖండ
ద్వయము.

నథస్వతి- 1వగజము వగజములు మూడు, 1 వగజము, చివర ఘగజము
ఇట్లు ఖండ ద్వయము.

వంముతి- ఒకదగజము 1 వగజము 1 వగజము 3 వగజములు 1ఘ గజము
తగజము ఇట్లు ఖండవ్యయము.

ఇవి నంది మతమున మాత్రీల

ఇంక అర్థన మతమున మాత్రె 9లు

వాదావతి- ఇయిదు చగణములు, చిపర త్రిమాత్రకగణము పొదమున ఖాడ ద్వయము. దీనిగణములలో గురువును లెండు లఘువులగాఁ జేయవలెను.

హంసావతి- ఏడు చగణములు చివరలఘువులు రెండు లఘువులు చేయవలెను నగణాంతమున రగణములు గురువులు రెండేసి లఘువులు.

నందావతి- ఏడు చగణములు [జగణాంతములు] ఆయన తగణములు చివర లఘువు.

భద్రావతి- ఎనిమిది చగణములు చివర త్రిమాత్రిక గణము గురువులు రెండేసి లఘువులుగా చేయవలెను.

ఇతర మతమున మాత్రె 9లు

నందిని- అనియత గణములతో గూడిప హర్షిక్ రత్నరేఖ నందిని ఆనబడు ము. నందినిలో ప్రధమ తృతీయ పొదములు వ్యత్యస్తముగా పొదవలెను.

చిత్రిణి- ఆనియత గణముతో గూడిన కామలేఖ చిత్రిణి. ప్రధమ తృతీయ పొద ముల వ్యత్యస్తముగా పొదవలెను.

చిత్రి- బాణలేనిది చిత్ర

ఇట్లుమాత్రె 9లు ఇరువది

శ్వర్ణలు- గణమాత్రాది నియమమలేక వర్ణసంభ్య నియమమ స్నాని.

శ్వర్ణలో ఆరక్షరములు గల పొదభిందము మొదలు 29 ఆక్షరములగాల

పొదభిందము వరకు గల 24 ప్రత్యులు గలవు.

మధుకరి- ఆరక్షరములుగల పొదభిందము గలది 7 ఆక్షరములుగలది సుస్వర ఓ ఆక్షరములు గలది ఈరిణి. 9ిక్కరములు గలది సురప : 0 ఆక్షరములు గలది ప్రవంజని 11 ఆక్షరాలుగలది మదసవతి. 12 ఆక్షరాలుగలది శసిని. 13 అక్షరాలు గలది ప్రవభావతి. 14 ఆక్షరాలుగలది మాలతి. 15 ఆక్షరములు గలది లలిత. 16 అక్షరాలు గలది భోగవతి 17 ఆక్షరాలు గలది కుసుమ వతి 8 ఆక్షరాలుగలది కాంతిమతి. 18 అక్షరాలుగలది కుముది. 0 కష్టరాలు

గలది కలిక 21 అష్టరాలు గలది కమల 22 అష్టరాలుగలది విమల 23 అష్టరాలు గలది నలిని 24 అష్టరాలు గలది కాళింది 25 అష్టరాలు గలది విపుల 26 అష్టరాలు గలది విద్యుల్లత 27 అష్టరాలుగలది విశాలి 28 అష్టరాలు గలది శరల 29 అష్టరాలుగలది తరల

ఇందులో 18 అష్టరములు మొదలుకొని 29 అష్టరముల వరకుగల 12వలు మాత్రాలలతో నగును. కనుక వర్ష మాత్రాలలు అని కొండఱు. వీనిలో మంతద్వీతీయ, కంకాల, ప్రతితాళములలో ఏదోయెకతాళము వేయవలెను. రాగాది సియమము లేదు.

దేశాభైయలలు అయిదు విధములు దేశభాషా నామములను బట్టి యయినవి.

కర్ణాటక గౌడై ల ఆంధ్రాల ద్రావిడై ల మంత ద్వీతీయ కంకాల ప్రతితాళములతో పొడవలెను. వీనిలో మొదట మధ్య చివర ఆను ప్రాసలున్నాచో నాదావతినామములు గలవగును.

నాదావతి ఆరు రకములు.

సులేఖ- బ్రహ్మయొక్క హర్యముఖమునుండి పుట్టుక- శంఖగణాధిపుడు. మొదటి రెండు పొదములు ఆను ప్రాసయుత్కములు. ఆ రెండు పొదములకు చివర రెండు మగణములు మూడవ పొదము రత్నగణముతోఁగూడినది ఎక్కువ. అదియందై తే మధ్య ఆను ప్రాస గూడినదై నాలుగు కామగణములతో ఒకరతీగణము ఎక్కువగా నుండి కూడినది. ఆపుడా నాదావతి సులేఖ అనబడును.

కామలేఖ- బ్రహ్మయొక్క దక్షిణ ముఖమునుండి జన్మ. సావిత్రి దేవత విష్ణుడు గణాధిపుడు. ఇందు కామగణములు నాలుగు మొదటి రెండు పొదములందు మొదట మధ్యను ఆనుప్రాస. మూడవ పొదము ఆది మధ్యావసానములందు ఆనుపొసయుత్కము. ఎనిమిది కామగణములతోఁగూడినదై నపుడు హర్యపుహంసావతి కామలేఖ అనబడును.

సర్వలేఖ- బ్రహ్మవశ్మిమ ముఖమునుండి పుట్టినది. బ్రహ్మగణాధిపుడు గాయ త్రి దేవత మూడు పొదములందు మొదట మధ్యమ ఆనుప్రాసప్రతి పొదములోను నాలుగు కామగణములు అపుడు హర్యసందావతి స్వరలేఖ అనబడును.

శద్ర్మతేష-బ్రహ్మయు త్తరముఖమునుండి పుట్టినది. గంథర్వుడు దేవత, గణేశుడు గణాధిపతి మొదటి రెండు పాదములలో ఆరుకామ గజములు చివరకూణగణము మూడవపాదమున ఎనిమిది కామగణములు మూడు పాదము దండును ఆది మధ్యవసానములందును ఆనుప్రాణ ఉన్నపుడు హర్షేత్త భద్రావతి భద్ర లేతు అనమడును.

ఛందస్వతి-కర్మాణ్ణులలో మూడు పాదములలో అయిదు కామ గణములు ఒక రత్నిగణము చివర మరలకామగణము అపుడవి ఛందస్వతులనబడును. హర్షేత్త గజములు తక్కువగానున్నను హెచ్చుగానున్నను ఏలాశాసలనబడును. **శిథ్రావదము-ఒకపాదమునకు లేక రెండుపాదములకు మూడువదములకుగాని చివర అన్యపాదములు రెండింటికి అగ్రహర్తికి మూడవపాదమున వ్రష్టమాణ సదము చేయుట బడినచో శిథ్రా పదమనఁబడును. అదైతే మూడవ పాదమున ప్రయోగించుటవలన తరువాత మేలావ కాదులు మొదట చేయవలెను.**

ఇవి కర్మాణ్ణులలు

దేశాత్మీల-లాణ్ణులయందు ప్రాంతమందు అను ప్రాణము బహురసములు.

గ్రాణ్ణులయందు గమకాను ప్రాణములఁడవు. ఒకటి రసము. ఆంధ్రైల యందు రసములు భావములు ఎక్కువ. అను ప్రాణలేదు. ఇది వరతో చెప్పిన ఏలలలో ఆయూలక్షణములు గలనాలుగవ పాదము సిబంధించినచో ఇవి భంధస్వతులనబడును.

వస్త్రైల-రెండుపాదములు అనుప్రాణలేనివి. మూడవ పాదము అను ప్రాణముగఱి. ప్రథువాభోగములుకూడ అను పాసయ్తములు. అన్నిటి యందు ముందు చెవ్వుటోవు నాలుగు యతులు (=యతి=పదమువిడుట) వేఱువేఱుగా నుండును. అదివస్త్రైల.

శుద్ధైలలు నాలుగు వికృతైలలు 108 మాత్రాలలు 24 వ్యక్తిలైలు 24. వాసిలో మాత్రాలలు 12 కర్మాణ్ణులలు 6 ఇతర దేశాణ్ణులలు మొత్తము 178 ఏలు. చందస్వతులును ఇన్నే కలిపి మొత్తము 256 ఏలు. సంకీర్ణములు అనంతములను గాన శార్ట్స్ డేవుండిక లెక్కింపలేదు.

కరణము

సూడములోని కరణము చెప్పబడుచున్నది. ఉద్గార్హప్రదువములుండి అవి వదములచే సాంద్రస్వర బద్ధములందు ఆభోగము గలిగి గాతృనేతృ నామ ములు గలిగి ఇష్టస్వరమందు గ్రహము అంశము రాగతాళము ద్రుతములయి ఉన్నదికరణము. ఇది సామాన్య లక్షణము.

కరణము

కరణము- 1 స్వరకరణము 2 పొటకరణము 3 బంధకరణము 4 వదకరణము 5 తేనకరణము 6 బిరుద కరణము 7 చిత్రకరణము 8 మిక్రకరణము అని దేశిమిదిరకములు

స్వరకరణము

ఉద్గార్హము ధుర్వమును సాంద్రములు నిబడము లునగు స్వరములచే బద్ధములు కావలయును. ఆభోగము వదములచే గూర్చబడేను. ఇందుగాతృ నాయకాదుల నామములుండవలెను. ఇష్టమైన స్వరముందు గ్రహము అంశస్వరముందు న్యాసము. రాసమును తాళము ద్రుతులను ఇది స్వరకరణము ఇష్టపొటకరణములు విధింపదగును. వాసిలో స్వరభేదముండును.

పొటకరణము

హస్తపొట సహితములైన స్వరములచే నిబంధింపబడునది పొట కరణము. మొదట స్వరములు పిదవ హస్తపొటములు ఒక రకము. క్రమపొట కరణము మొదట పొటకరణము పిదవ స్వరములనునది రెండవరకము ఇది వ్యత్యశాఖ పార్వతి పొటకరణము

బంధకరణము:- స్వరములచే మురజ పొటములచే నిబద్ధము బంధకరణము.

వదకరణము:- స్వరములచే వదములనిబంధింపబడునది.

బిరుద కరణము:- స్వరములు బిరుదముకూడ కూర్చుబడినది.

తేనకకరణము:- స్వరములు తేనకములు కూర్చునది.

చిత్రకరణము:- స్వరములు హస్తపొటములు మురజాష్టరములు గలది.

మిక్రకరణము:- స్వరములు హస్తపొటములు తేనకములు గలది ఇవి మరల ఒక్కొక్కటి మూడేసి రకములు.

మంగళారంభము:- ఉద్గాహముమొదట రెండుసారులు పిదవ ద్రువాభోగ ములు ఒకసారి పాడి మరల ద్రువోద్గార్హములు చివర పాడవలెను.

ఆనందవర్షసము- ఉద్గార్హము మంగళారంభమువలే ఒకసారిపాడి పిదవ ద్రువ ము పిదవ ద్రువములో చివరి సగము పిదవ ఆభోగద్రువములు ఒకొక్కసారి పాడవలెను.

కీర్తిలహరిః-ధుర్వవములోని సగమునకు బదులు ఉద్గార్హములోని రెండవ సగము పాడవలెను. మిగిలినది ఆనందవర్షనమువలే.

ఇదికరణము

డేంకి- ఉద్గార్హములోని పూర్వార్థము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదవ గమక సందర్భముగల మేలావకము చేయవచ్చును మానవచ్చును. ఆరెండు ఉద్గాహ మేలావకములు తాళములు లేకుండ కంకాళతాళములో గాని విలంబ శముగాఁశేయవలయును. పిదవ విలంబితముకాక మిగిలిన అయతో, కంకాళ తాళముతో ద్రువాభోగము చేయవలెను. పిదవ ఖండ త్రయముగల ద్రువము. ఆఖండములలో సమధాతువులుగా సమగేయములుగా పాడవ లెను. మూడవ ఖండము వాసికంటే ఉచ్ఛవమానముతో చేయవలెను. ఈ ద్రువము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదవ ఆభోగము ఒకసారి. మరలను ద్రువముపాడి సమాప్తిచేయవలయును ఇది డేంకి. ఆఫెంకి 1ముక్కావళి ఐవృత్త బంధి శియుగ్ని 4 వృత్తమాల అని వాలుగు రకములు. ఛందమ్మన్న లేసిది ముక్కావళి, ఒకేవృత్తబంధిని వృత్తద్వయము గలది యుగ్ని. బహు వృత్తములు గలది వృత్తబంధి న్యాములు మరల మూడురకములు 1 వర్షిక (వర్షజగణవృత్తములు గలది) 2గణిక (గణజన్యవృత్తములు గలది) ప్రమాత్రిక మాత్రాజన్యవృత్తములు గలది మరి ఇట్లు వదివిధములైన యది మరల మూడువిధములు. 1 సమాలంకరణ= (ఉవమాదులు గలది) 2 విషమాలం కరణ (=శ్ర్యాది సంఖ్య యుక్త విషమాలంకారములు గలది) పిచిత్రాలం కృతి (సమవిషమాలంకారములుగలది) ఇట్లుమొత్తం 30

ఇదిడెంకి

ఇంకవర్తని

వర్తని-న్యూరకరణమునకు వలె వర్తని లక్షణము తెలియునది ఇది విశేషము. రాపకతాళము కండి తక్కిన తాళము. విలంబితము ఉద్దాహముల పాట రెండుసార్లు. ప్రథమములు ఒకసారి ప్రథమునందున్యాసము.

వివర్తని-వర్తన విశేషమే వివర్తని కంకాళతాళముతోగాని ప్రతిపాళములో గాని రచించినచో వర్తనియే వివర్తని యగును.

డోంబడము-ఉద్దాహములోని హర్షార్థము రెండుసార్లు. ఉత్సర్థము ఒకసారి పిదవ గమకముగల మేలాపకము. అదియైనను వికల్పము పిదవ ప్రథము రెండుసార్లు పిదవ ఒకసారి ఆభోగము పాణి ప్రథములోన మాపి చేసినచో డోంబడము. దానిలో నిస్సాగుకము మొదలు ఏకత్తాళివరకు పది తాళములు చేయవచ్చును. కాని యుదాహరణములు గనిపించుటలేదుగాన అది చేయరాదు. అది రెండువిధములు తారజము అతారజము. అని ఉద్దాహప్రథమ మేలాపక భోగములందు తారధ్వనియుంచుటను బట్టి అది నాలుగు విధములు. తారధ్వని లేనిది అతారజము. ఇట్లు మొత్తము ఆయునురకములు. ఇవి త్రిధాతువులు చతుర్ధాతువులు అని రెండు విధములు. ఈ తొమ్మిది ప్రభూత గమకములు స్తోతగమకములు అని ఇవిధములు. ఇవి ప్రాయోగికములు. 1నాల్గుగణ ములుగలది 2క్రమాఖ్యము(యుదుగణములు గలది) 3క్రమ విలాసము(ఆరు గణములు గలది) 4చిత్రము (ఏడుగణములుగలది) 5 విచిత్రలీల (ఎనిమిది గణములు గలది). ఆని ఆయుదు విధములు. ఇట్లు మొత్తము శిథి మాతృకాది ఫేదములు అప్రసిద్ధములుగాన చెవ్వబడలేదు. ఇవన్నియు ఉపమారూపక శ్శేషాలంకారములుగూడిన వైనచో అపుడు బ్రిహ్మ అనుపేరుగల ర్యాంబడమగు వీరము రసము. త్రీత విలాసయున్నచో విష్ణువు, వీరమున్నచో చక్రేశ్వరులు భీషమున్నచో జుండికేశ్వరుడు ఆమృతమున నరసింహము భయానకము భై రము. హస్యశృంగారములందు పుష్పసారము, రౌద మందు ప్రచండాంతువు శాంతమున నందిశమ్మ. ఇట్లు 13 తోగుణించినచో శిథి $\times$ శిథి = 1170 అగును గద్య పద్యభయ ఫేదముచే నివి 3510 అగును.

ఇది ర్యాంబడము

* * *

లంభకము:- ఉద్దాహము అంతయు రెండుసార్లు గాని ఒకసారిగాని, ద్రువము ఏకఖండముగాఁగాని ద్విఖండముగాఁగాని. ఇట్టే ఆభోగముకూడా ఒకసారిగాని రెండు సార్లుగాని చేయబడి ధువుందు సమావ్యియున్నచో లంభకమగును. ఈలంభకమందును ద్యుంబడమందును ఖండతాళము తరువాత ఉద్దాహము సమానమైన శాగము ప్రబంధావయవము చేయవలెను. తరువాత ద్రువము ఆభోగము, మరల ద్రువముగాని పొడవలెను.

పూర్వోత్త లంభము యొక్క ఉద్దాహమును తాళములేకుండ నిబంధించినచో అలాపలంభకమగును. ద్రువస్థానమున ఆన్యధాతుకముగా విషదృక్ గేయము, ఉద్దాహము నిబంధింపబడినచో ప్రలంభము, మతాంతరమున చెవ్పబడిన శాగముగ నిబంధించినచో శాగలంభకము. భిన్నమైన యుద్ధాహములతో ద్రువములను మూడుసార్లు గాని నాటుగు సార్లుగాని అయిదుసార్లు గాని పొడివచో వదలంభమనబడును. ఉద్దాహముగాని ద్రువముగాని భిన్నమైనచో ఉపలంభము. పదలంభానులంభోపలంభములు మూడును ఆభోగశాస్యములై ద్రువాభోగములు లేకుండ ఉద్దాహములు ఎక్కువగా ఉన్నచో ఆది విలంభము. ఈ ఎనిమిది లంభకములు ముందు చెవ్పబోవు సొలగసూడస్త తాళములతోఁ గూడినట్లు చేయవలెను. ఇవి ఎనిమిది లంభకములు.

రాసకము:- గమకస్థానములేని ద్యుంబడలక్షణము. రాసతాళముతో పొడినచో రాసకమగును. రాస వలయము-గణబద్ధము, వర్క నిబద్ధము వంప తిలకము మాత్రాబద్ధము రతి రంగకము. చగణము ఎక్కువగా నున్నచో మదనావతారము. ఆరక్కరములు గల చరణము మొదలు కొని వీరి అక్కరముల వరకు గల చరణము వరకు ఒకొక్క అక్కరము పొచ్చు చేసినచో 25 రాసము లగును. ఒకటి ఆదు, ఇంకొకటి ఏడు ఇంకొకటి ఎనిమిది అక్కరములు గలచి ఇట్లు వీరి అక్కరములవరకు తెలియునది అట్లే ఎనిమిది మాత్రలుగ చరణము మొదలుకొని ఆరవై మాత్రలుగల చరణము వకు ఒక్కొక్క మాత్ర చౌప్పన పెంచినచో అవి వీరి మాత్రలో మాత్రగణ ఫీదములు గల రాసములగును.

ఇది రాసక ప్రబంధము

ఏకత్తాళి-ఉద్గాహమును రెండుసార్లు పొడవలెను. ఆభోగద్రువములు సగము వరకు భక్తసారి పొడి ఆభోగద్రువములకంటే వేరుచోట సమాప్తి ఏకత్తాళముగ చేసినచో ఏకత్తాళిక ఇందు ఆలావమాత్రముచేతనే ఆని కొండణీ మతము

ఇదిసూడ్రకముము

ఆళికమువులోని ప్రపంధము

వర్షప్రబంధము-వర్షత్తాళము (**త్వశ్రమిక్ర చతుర్శ్ర**) అను త్తాళముతోకర్మాట శాషచే బిరుదములచే ఉద్గాహద్రువములు సిబద్ధమానము లయి వర్షమనఁబుడును. ఇట్లువదములచే ఆభోగము కూర్చువలెను.

వర్షస్వరము-స్వరములచే పొటములచే వదములచే తేనములచేతను రచింపు బడి స్వాఖిల షిత్కమముగాన్యసముచేయుటవర్షస్వరము. ఆది నాలుగు విధములు. స్వరములు మొదట సిబంధించుట సిబంధించుటచే ఒకటి, పొటముల మొదటకూర్చుటచే రెండవది. వదములు మొదటకూర్చుటచే మూడవది. తేనకములు మొదటకూర్చున నాల్గవ రకము ఆగును.

గద్యము-ఛందస్వలేసివదనమూహముగద్యము. అది ఆరు విధములు. 1 శాత్కలిక=(వీరమున పొడదగు, రక్తవర్షరుద్ర దేవతాళముగాడియరీతి, ఆరభటి వృత్తిగంది) గ్రుతగతి బహులఘువులు.

చూర్చకము-శాంతరసమున సీతవర్షము బ్రిహ్మదేవత, వైదర్షీరీతి సాత్మతి వృత్తిగంది) విలంబితగతి, అల్పాంఘువులు.

అలితము-(సీతవర్షము, మదనుడు దేవత, శృంగార రసము- కై శికి వృత్తి, పాంచాలీరీతి) మధ్యగతి, సములఘువులు.

వృత్తగంధి- 1 శాంతమురసము, పీతవర్షము మున్మిదేవత, పాంచాలిరీతి, భారతి వృత్తి వద్యభాగ మిశ్రితము) గ్రుతమధ్యగతి వృథక్షిత లఘువులు

ఖండము-గ్రంథేశుడు దేవత సాత్మతి వృత్తిశ్యేతవర్షము హస్యము. తో ఆరంథము. వైదర్షీరీతి, గ్రుతవిలంబితగతి, వృథక స్థిత గురువులు

చిత్రము- (శృంగారము రసము విష్మివు దేవత, కై శికివృత్తి వైదర్షీరీతి) లఘుగురుమిశ్రితము, లఘుగురుభేదములచే $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$ = $\frac{1}{4}$ భేదములు. వేణు మిశ్రము ఆహాడణని కొండఱుచెప్పుగా అగ్ని కలిసినది వేణు ఈచూర్చక

పృతుగంధులున్నది మిక్రము. ఈ గద్యాలస్సి యందు ఓఁకారము శాశరహితముగా పంచదశగమకయుతముగా స్తాయాది సకల వర్ణయుతముగా మధ్యమధ్య వచ్చావసానముల స్వీరయుతముతగా రువాత ప్రభంఫనామాంకితముగా వదద్వయముపొడి విలంబిత ప్రయోగముగా గమకముగా పొడబడును. పిదవనశముగా వాగ్గేయకారుని వర్ణయామము విలంబితముగా నాయకుల నామము ఆపి లంబితముగా పొడి మరల విలంబితముగా సమాప్తి చేయుట గద్యము అనబడును.

కై వాడము- ఉద్దాహరధువములు పొటములచేఁ జీయవలెసిన ఉద్దాహము ఎందు సమాప్తి అదిరెండు విధములు. సార్థక పొటములచే నొకటి అనర్థముల చే నొకటి మరలఱది తుద్దము మిక్రమునని రెండు రకములు. కేవల పొటములచే తుద్దము వదస్వరాది మిక్రముములచే మిక్రము అంక ఛారిషి-బిరుదములు ఏదో యొక శాశముచే నిబంధింపబడినది. ఆఖోగమున వర్ణయాయకుని పేరుండవలెను. అది వాసవి మొదలుగా ఆరు విధములు.

2 వాసవి-వాసవి మొదలైన యైదులోను ఏకశాశ నియమము. అష్ట బిరుదములు ఏకశముచే పొడబడునవి.

- 2 కళిక-రెండు శాశములచే వదునారు బిరుదములు పొడబడువది
- 3 పృతు-మూడుశాశములచేముపై రెండు బిరుదములుపొడబడినది
- 4 వీరవతి-వాయగు శాశములచే ఏక బిరుదములు పొడబడునది.
- 5 వేదోత్తర-అయిదు శాశములచే 104 బిరుదములు పొడునది
- 6 శాతిమతి-శాశబిరుదములు లేనిది.

కందము- క్షాటాది దేశభాషా వదములతో పొటములతో వాచ్య క్షరములతో బిరుదములతోగూడి శాశము లేకుండ ఆర్యగీతియను చందన్నునండు వీరతసమున గూర్చబడినది కందమనబడును. 1 పొదమునకు ఏడు గజములు ఒకగురువతో కలిపి ఉండవలెను. విషమ పొదమున జగజముండరాదు. ఆరవగజము నలముగాని ఉండవలెను ఇది ఆర్య ప్రభమ దళము రెండు దళములనున్నచో యతి సహితమైనది. ఆ కందము ఔరి రకములు.

30 గురువులున్నది వ వనము. 29 గురువులున్నది రవి 28 గురువులున్నది ధనదము, 27 ఉన్నది హవ్యాహావనము 26 ఉన్నది సురనాదము 25 ఉన్నది సముద్రము 24 ఉన్నది వరుణము 23 ఉన్నది శసి. 22 ఉన్నది శైలము. 21 ఉన్నది మధువు. 20 ఉన్నది మాధవము 19 ఉన్నది మకర ధ్వజము. 18 ఉన్నది జయంతము 17 ఉన్నది మధువము 16 ఉన్నది శుకము 15 ఉన్నది సారసము 14 ఉన్నది కేకి 13 ఉన్నది హరి 12 ఉన్నది హరిణము 11 ఉన్నది హస్తి 10 ఉన్నదికాదంబము 9 ఉన్నది కూర్చుకము 8 ఉన్నది నయము 7 ఉన్నది వినయము 6 ఉన్నది విక్రమము 5 ఉన్నది చత్వాహము 4 ఉన్నది ధర్మము 3 ఉన్నది అర్థము 2 ఉన్నది కామము.

శురగలీల- హయలీల ఆనునది తాళము గలది తురగలీల. అది వద్యజ గద్యజ అని రెండు రకములు. ఆందు వద్యజ నాలుగు రకములు. హూర్యార్థమే తాళయు క్తమైనచో ఒకరకము ఉత్తరార్థమే తాళయు క్తమైనచో ఒక రకము. హూర్యార్థోత్తరార్థములు తాళయు క్తమైనచో ఒకరకము. ఇవన్నియు ఆర్థచందస్సులో ఉండవలెను.

నాల్గవది తురగలీల- మొదట వగము స్వరములతోను, వర్షార్థము నమాన బిరుదములతోను రెండు సగములు తాళముతో గలిగినచో నాల్గవది తురగలీల. ఇట్లువద్యజ ఎనిమిది రకములు గద్యజ ఒకటి ఇట్లు తొమ్మిది.

గజలీల- చందస్సు లేకుండ గజలీల తాళము గలది మిగతా లక్షణము హయలీలవలె గద్యచద్యశాది లక్షణములు వెనుకటి వలెనె.

ద్వివది-కరుణాఖ్య తాళము గలది ద్వివది అది నాలుగు రకములు 1కుద్ద ఒక చగణము 1జగణము 5 భగణములు జగణము ఇది ఒకపాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో ద్వివది. కొండరి మతమున సగములో చివరస్వరములు వేయవలెను.

ఖండ- ద్వివది అర్థ భాగముతో ఖండ అగును. ఇందు రెండు ఖండములే యుండును.

మాత్రాద్విషపది- 1శగణము 1జగణము కీ భగణములు జగణస్తావమున గురువు చివర గురువు సంపూర్ణ తుద్ద ద్విషపదికి చివర ఒకేగురువు ఎక్కువగా ఉన్నచో నగును. మరల ద్విషపదినాలుగు విధములు. మాపవి భగణము 2 తగణములు పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో ఆగును. 2 చంద్రిక 2 వగణములు 1తగణము చివర లఘు గురువు పాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును.

శిథృతి- 1శగణము నాల్గుమాత్రలుగం గణములు మూడు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును. 4తార-1శగణము 4యగణములు చివర గురువులు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును.
చక్రవాళము

హర్య హర్యాక్షరముల ప్రాంతమందున్న వర్ష సమూహము ఉత్తరోత్తరవర్ష సమూహమునకు ఆద్యమైనచో వక్రవాళమగును.

అదిగద్యజము వద్యజము అని రెండు విధములు.

క్రొంచ వదము అను ఛందమ్మ (5గణములు 5 గం 7 గణములకు యతి భ, మ, స, భ, నగణములు 4 గురువు ప్రతి తాళముతో (1ఱముద్రుతము) పాడిన క్రొంచవదమగు, స్వరములవదముతో ఉద్గాహములతో ద్రువము స్వరములతో న్యాసము. ఛందోహినముగా గూడ మండవచ్చును. ఉదాః-యాకపిలాష్టి పింగళ కేశీ కలిరుచి రనుదినమను నయకరినా

స్వర్ణర్థము- సరిగమాది స్వరములతోనే స్వాఖిలషితార్థము నిబద్ధమైనచో స్వర్ణర్థము, 1తుద్దము 2మిత్రము, గ్రహమున న్యాసమున తుద్దస్వరములైన తుద్దము. గ్రహము న్యాసమున తుద్దవికృతములచే మిత్రము, మరల ఏకస్వర, ద్విస్వర, త్రిస్వర, చతుస్వర వంచస్వర షట్ప్యార, న్యాప్తస్వరము అని ఏడు విధములు.

ధ్వనికుట్టనిః- ద్రువము ఉద్గాహము భిన్న తాళములుగా మండవలెను. మండకం కాళ తాళములు మాత్రము చేయరాదు. సమమాత్రలలోయతి

మేలాపకముండరామ. భిన్నతాళ ద్వయములో ధేంకి వలెనున్నచో అది ధ్వని కుట్టని

ఆర్య- మొదటి దళము చిపరగాని పాదాంతమునఁగాని స్వరములను ఉంచి మొదటి దళమును పాడవలెను. రెండవ దళమును అవ్యగీతి నదృక ధాతువుగల దానిని సగము చౌప్పున ఒకసారి పాడినచో అది అర్థగీతి ఆనఁబడుచు చున్నది. మొదటి సగము ఉద్గాహము రెండవ సగముధువము. ఆ థోగ ములో గాత్ప నేతృనామము. ఇట్లు ఉద్గాహ న్యాషములు గలది ఆర్య, లక్ష్మీ మొదలై నవి దాని భేదములు.

లక్ష్మీ- ఆరవగణముకండ అన్నిగణములందుఁగల సర్వగురువులచేత లక్ష్మీ అగును. ఇతరములు ఏకైక గురు భంగములచేత ఆవగా లఘుద్వయవృద్ధి చేతఁదెలియవలెను. ఏక గురు భంగముచేవృద్ధి గురు ద్వయభంగముచే లీల మొదలైనవి. ఇట్లు పంచవింశతి గురు భంగముచే వధు 1 లక్ష్మీ 2 వృద్ధి 3 బుద్ధి 4 లీల 5 లజ్జ అష్టమ 7 దీర్ఘ 8 గారి 9 వాజి 10 జ్యోత్స్న 11 ఛాయ 12 కాంతిక 13 మహి 15 కీర్తి 16 మనోరమ 17 రోహణి 16 విశాల 19 వసుధ 20 శివ 21 హరి 22 చక్ర 23 సారసి 24 కురరి 25 హంస 26 వధువు. ఆర్యకు చతుర్మాంత్రికగణములు ఏడు. ఒకగురువు ఆరవగణమున లఘువులో చే నలము. అనగా జగణము గాని నలము గాని ఉండవలెను. ఇట్లు రెండవ దాని యందును

గాథ- ఆర్యయే ప్రాకృత వదమును విషయముగాఁ జేసికొన్నచో గాథ అగును. అదిమూడు పాదములున్నచో త్రిపది. ఆరుపాదములున్నచో షట్టుది అగునని కొండఱు.

ద్వివధకము- ద్వివధక ఘండస్సు చే సిబద్ధవైసది ద్వివధము. స్వరములందు ముగింపు గలది స్వరముత్కము. అది తాళముతో గాని, తాళము లేకుండ గాని చేయవలెను. అదిస్వరములతోగా సిబంధించినచో ఒక్కుక్కరకము.

* ప్రయోగ గమకములతో గూర్చినచో ఇంకొకరకము. రెండింటితో గూడినచో ఇంకొకరకము, రెండులేనిచో ఇంకొక రకము అనును. ఇట్లు నాల్గు రకములు అది భాషావిశేషముచే ఇతరనామములను హిందును. ఇదే పాకృతమున దోష అనబడును. ఒకటి మూడుపాదములలో 13 మాత్రలును రెండు నాల్గు పాదములలో 12 మాత్రలున్నచో సారనము. బేసిపాదములలో .2 మాత్రలున్నచో ప్రథమరకు. బేసిపాదములలో 15, సరిపాదములలో 13 ఉన్నచో హంసము చేసిలో 13 సరిలో 14 మాత్రలున్నచో కురరము. బేసిలో 13 కళలు సరిలో 15 మాత్రలు ఉన్నచో కుంజరము. బేసిలో 15 కళలు సరిలో 13 మాత్రలున్నచో హంసక్రిడ. హూర్స్ క్రూర్ దోషాలలో వంచ లఘునిర్మితములుగాని షడాది లఘు నిర్మితములుగాని శిఖ అన్నచో ఆ దోషాను కొండఱు శిఖద్విపద మని కొండఱు మయూరమనియు అందురు. వీనిలో వ్యత్యయముగా చేసినచో చాలభేదములు గలుగును.

కలహంసము— కలహంస ఛందస్న్యానికి చివర స్వరాశ్రితమై పాదామలుంచినచో ఈ లహంసము. స్వరములతో మగింపు రుంపాది తాళములతో పాడవలెను. ఆదివర్గజము (వర్గగణనిర్మితము) మాత్రకము (మాత్రాగణనిర్మితము) ఆని రెండు రకములు. గద్యలోగూర్చినచో మొదట స్వరములను పిదవ వదములు ఉంచవలెను.

తోటకము— తోటక ఛందస్న్యాని గలది తోటకము. చివర స్వరము లుండవలెను. **తోటకవృత్త** నామక ఛందో విశేషముండ వలెను.

ఘుటము— తేనకములతో సగము ద్వివదితో సగము చేసినచో ఘుటమునబడును. **వృత్తము**— ఏదో ఛందస్న్యాతో మణిష్టమైన తాళముతో పాడినది వృత్తము. చివర స్వరములనుంచవలెను. స్వరములులేకుండ గూడ పాడవచ్చుని కొండఱు.

మాతృక— 52 ఆష్టరములు వరుసగా ఒకొక్క అష్టరముతో మొదట పెట్టి పాడిన చో మాతృక అనును. అది దివ్య మానుషింధివ్య మానిషి ఆని మూడు విధ ములు. సంస్కృతములో వచ్చట్టుటాది తాళములతో పాడబడునది దివ్య దేశ భాషలలో దేశీ తాళములతో పాడబడునది మానుషి మిక్ర గద్యలో గూర్చి నది అనిబద్ధ వద్యములతో గూర్చినది నిబద్ధ.

రాగకదంబము—ఇది నంద్యా వర్తకము స్వస్తికము అని రెండు విధములు. నాలుగు వృత్తములు నాలుగు తాళములతో గూడినది, అనేక భాగములతో గూర్చినది నంద్యా వర్తకము. ఇది తాళమాన ద్వయముచే తాళము. వృత్తి ద్వయముచేగాని ఉద్దాహముచేగాని సమాప్తి చేయవలెను. కొండఱు రాగ కదంబకములు గద్యల చేతనే చేయవలెనందురు. కొండఱు ఒక తాళముచేఁ గూర్చివలెనందురు.

స్వస్తికము—హర్షముతో ద్విగుణాష్టక వృత్తము అష్టతాళకము స్వస్తికలు పోడశ వృత్తము పోడశ తాళము గలది అబ్బి వత్తము. అబ్బివ త్రాంతర్గతము అబ్బి గర్భము. ద్వాంత్రిశద్వీతము ద్వాంత్రింశత్తాళము గలది బ్రహ్మరాఘ్రేమేడితము.

వంచతాళేశ్వరముః— తాళహీనమైనచో ఆలావము పిదవ చచ్చ తృపు తాళ ముతో వంచ వదములు వేఱుగా పాడవలెను. ఆతాళముతోనే స్వరములు పాటములు చేయవలెను. చచ్చతృపు ద్వయమానముతో వటహ సంభవము లైన పాటాష్టరములచే అంతరము చేయవలెను. పిదవ చచ్చ తృపుముతో వంచ వదములు చేయవలెను. పిదవ వేఱుగా గేయములు వెనుకటి వలెనే ఆ చన్చతృపు పాటద్వయముతో హాడుక్కుపాటములతో అంతరము చేయవలెను. పిదవ షట్టితాపుత్రతాళముతో వంచ వందములు వేఱుగా రెండుసార్లు పాడవ లెను. పిదవష్టితా పుత్రతాళమున ద్వయముచే శంఖ పాటములచే అంతరము చేయవలెను. పిదవ సంపక్కెష్టప్పక తాళముతో కాంస్యతాళ పాటములచే అంతరము పిదవ ఉద్ధటముతో షట్టపదములు స్వరములు పాటములు అంతరము ను హర్షము వలె మానద్వయముచేత పిదవ తపిలంబితమానముచేత ఆభోగ ములో హర్షమానము వ్రపబంధనామముచే చేయవలెను. పిదవ నాయకుని పేరు పిదవ కళ్యాణము ఆశీర్వచన్ములు. పిదవ వాక్యరూపముగా మేలావక మున బహుళ వ్రయోగమున న్యాసము. అది రెండు విధములు. వీరరశమున వీరావతరము శృంగారమున శృంగార తిలకము. ఆపంచతాలేశ్వరగీతము పాడబడగా, సర్వదేవతాప్రీతి ఫలము.

తాళార్థవము—అనేక తాళములచే సిబంధింపబడినది తాళార్థవము.

ఇది ఆశిక్రమవ్రపబంధములు

ఇంక విప్రకీర్తములు

శ్రీరంగము— నాలుగు రాగములతో నాలుగు గీతములతో విరచింపబడినది శ్రీరంగము. దానిచివర వదములతోగూడినది చేయవలెను. ఉద్దాహిది విభాగము వ్రషటంథాది నామాంకము రాగ కదంబమువలె.

శ్రీవిలాసము— అయిదు తాళములతో అయిదు రాగములతో చివర స్వరములతో గూడినది శ్రీవిలాసము. మిగిలినది శ్రీరంగమువలె.

పంచ భంగి— రెండు రాగములతో రెండు తాళములతోను గూర్చుబడి చివర తేన=వానిచేత రాజుచేత దేవనిచేతను అని చెప్పు తేనవదములతో గూడినది పంచభంగి.

పంచ చాననము— పంచ భంగివలెనుండి చివర పాటములతో గూడినది. ఉమాతిలకము—మూడు తాళములతో మూడురాగములతో గూడినది ఉమాతిలకము. ఈ అయిదు సర్వాగయు క్రమములు.

ప్రతివది— మొదటి రెండు చరణములు గణద్వయయుతములు. మూడవది నాఱుగు గణములు గలది. నాల్గవది మూడుగణములు గలది. వానిలో ఎనిమిది రత్న గణములు. ఆరవది పదవది ఇతరములు కామగణయుతము. ఆందు మొదటి రెండు పాదములు పాడి పిదవ మూడవపాదము కొంచెము తక్కువగాను సమగ్రముగాను రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదవ నాల్గవ పాదముపాడి కర్రాట భాషతో గూర్చుబడి తాళము లేనిదై నచో ప్రతివదిఅగును

పతుష్టది— సరిపాదములతో రెక్కునాల్గు పాదములలో 16 మాత్రము. ఒకటి మూడుపాదములలో 15 మాత్రము, రెండు పాశుములందును భీన్న యమకములు చేసినచో పతుష్టది. దీనిలో స్వరతేసకయుత న్యాసము.

షట్టుది— ఆరవపాదము మూడవపాదము ప్రతిగణములు గలిగి ఒకటి రెండు నాఱుడైదు పాదములు వేఱుగా ప్రత్యేకముగా రెండేనే గణములు ఉండవలెను. ఆరవ మూడవ పాదములలో బాణగణములు. మిగిలిన పాదములలో కామగణములు ఉండవలెను. అది కర్రాటభాషతో గూర్చినచో పత్పది అగుము.

పశ్చువు— 1, 3, 5 పాదములలో 15 మాత్రము, 2, 4 పాదములలో 12 మాత్రము, మొదటి సగములో స్వరములు పాటములు. రెండవ సగములో

స్వరములు తేనకములు. పిదవ ఇదివరతో చెప్పిన దోష, తేనకములతో సమాప్తి చేయవలెను. ఇది వస్తువు.

విజయము— తేనకములు స్వరములు పాటములు పదములు విజయ తాళము గలిగి తేనకములతో ముగింపు అయినచో విజయము.

త్రివథము— పాటములతో బిరుదములతోస్వరమృతుముతో పాదములో పాడబడినచో అది త్రివథము.

చతుర్ముళము— స్తోయ వర్షమందు స్వరములతో ఒక పాదము, ఆరోహి వర్షమందు పాటములతో రెండవ పాదము. నంచారి వర్షములో తేనకములతో నాల్గవ పాదము గ్రిహముతో సమాప్తి అది చతుర్ముళము.

సింహలీల— సింహలీల తాళముతో స్వర పాటాదులతో⁴, గూడినది.

హంసలీల— హంసలీల తాళముతో పదములతో ఒక పాదము పాటలతో రెండవ పాదము గూర్చినది.

దండకము— దండక ఛందస్న్యతో పదములతో స్వరములతోను దండకము చేయవలెను. (రెండు సగణములు ఏడు రగణములు గలది) చండ వృష్టి ప్రపాత ప్రవచితాదులు దండక భేదములు, పదములతో గూర్చిన దండక పూర్వార్ధము ఉద్దాహము. స్వరములతో నిర్మింపబడిన ఉత్తరార్ధము క్రధువము వదాంతరములచే ఆఖోగము. అందుచే ఇది త్రిధాతువు. ఛంద సియమముచే నిర్మితము. స్వర పద తాళ బద్ధమగుటచే త్ర్వంగము. భావనీ జాతి గలది.

రుణంపటము— రుణంపట ఛందస్న్యతో క్రిడా తాళముతో పాడబడునది.

కందుకము— పదములతో మొదటి పాదము, పాటలతో రెండవది బిరుదములతో మూడవది ఉద్దాహసి భేదము పూర్వము వలె తాళాది సియమము లేనిది. స్వర తేనకములు లేక పోవుటచే చతురంగము దవనీ జాతి గలది. సింహలీలాదులు అయిదింటి యందు వ్యాసము చేయవలెను.

1 త్రిభంగి తాళముతో పాడబడునది. 2 త్రిభంగి ఛందస్న్యతో పాడబడునది.

3 తాళముల రాగములతోను పాడబడునది. 4 మూదు ఛందస్న్య గలది. ముగ్గురు దేవతల మృతి గలది.

హరవిలాసము— ఖండము బిరుదములతో గూడిన వదములతోను 2వ ఖండము పాటములతోను తేవ ఖండము తేనకములతో పాడబడునది. మొదటి ఖండము ఉద్దాహము. రెండు మూడు ఖండములు క్రథువములు. వదాంతరములచే ఆ భోగము. ఇది ప్రతిధాతువు తాళదినియమము లేవుగాన ఆసిర్యక్తము. స్వరములు లేవు కనుక పంచాంగము. ఆనందిసీజాతిగలది.

సుదర్శనము—వదములతో బిరుదములతో తేనకములతో పాడునది.

స్వరాంకము—వదములతో ఒక తాళముతో ఉద్దాహము స్వరములచే తాళద్వయముచే క్రథువము. బిరుదములచే తాళత్రయముచే ఆభోగము. స్వరము లచే ముగింపు ఇది స్వరాంకము.

త్రైవర్ధనము—బిరుదపాటములచేత ఉద్దాహము, వదస్వరములచేత క్రథువము తాళవృత్తి ద్వయముచే న్యాసము గలది.

షార్వవర్ధనము—వద బిరుదస్వరపాటకములచేత షార్వవర్ధనము.

వదనము—1ఫగణము రెండు వగణములు దగణములు ఈస్వరములతో పాటములతో మధ్య దేశము గలది వదనము. అదే ఫగణ చగణ దగణ తగణములతో గూడినది ఉపవదనము. అట్లే స్వరపాటరచితము ఛగణద్వయముతో దగణ చగణ తగణములతో గూడినచో వస్తువదనము.

చవ్వరి—రాగము హందోళము (విరామాంతద్రుత ద్వంద్య స్వాపోలము తచవ్వరి) చవ్వరితాళము 16 మాత్రములు. చాలపాదములు. వానిలో రెండు పాదములు అనుప్రాప గలవి. ప్రాకృతములైన వదములచే చేయబడినది. వసంతోత్సవమున పాడవలెను. చవ్వరి చందస్సుతో పాడవలెనని కొండఱు. క్రిక్కాతాళమున నని కొండఱు ధత్తానత్యాది చందస్సులతో పాడవమ్మను. అప్పడా చందస్సునుబట్టి ఆయుషేర్లు కుగును.

చర్య— వద్దడి మొదలైన చందస్సులు గలిగి పాదాంతమున అనుప్రాప గలిగి ఆధ్యాత్మ వాచక వదములతో గూర్చినది చర్య. అది ద్వీతీయాది తాళములతో నుండవలెను. చందస్సు పూర్తియైనచో హర్షము. అపూర్తియైనచో ఆహర్షము. మరల అది రెండు విధములు. సర్వపాదము ఆవృత్తమైనచో సమధువ, క్రథువము ఆవృత్తమైనచో విషమద్రువ.

వద్దడి- రెండు నాల్గు పాదముల చివర అను ప్రాణ యుండి వద్దడి చందన్స్సు తో పొటాంతములచే స్వరపహిత బిరుదములచే చేయబడినది వద్దడి.

రాహడి- చాలపాదములచే సంగ్రామమును వర్రించినచో రాహడి.

తీరత్తీ- వదములచే క్షాద్ధాహము, బిరుదములచే త్రథవము, ఆథోగము వేరు చేయవలెను. ఇది ప్రతిధాతువు. తాళాదులు లేపగాన ఆనిర్యక్తము. వద తాళబిరుద బద్దముగాన త్ర్యంగము శాపనీజాతిగలది.

మంగళాచారము- కై శిక్షి రాగములో నిస్సారుతాళముతో స్వర సహితముగా పాడబడునది మంగళాచారము. అది గద్యజము వద్యజము గద్య వద్యజము అని ప్రతివిధము.

ధవళము- ఇది 1 కీర్తి ధవళము (నాల్గుగణములున్నచో) 2 విజయధవళము (స్తోత్రములున్నచో) 3 విక్రమధవళము (ఎనిమిది గణములున్నచో) నగును.

ఒకటి మూడు పాదములలో చగణయుగము రెండునాల్గు పాదములలో తగణము, దగణము గాని ఎక్కువ. అప్పుడు కీర్తిధవళము ఒకటి నాల్గు ఆరు రెండు పాదములలో రెండేసి దగణములు మూడు అయిదు పాదములు చగణముతో గాని, వగణముతోగాని అధికము. అప్పుడు విజయ ధవళము. మొదటి పాదములో తగణ త్రయము దగణమును ఏడవపాదములో అశీర్వాదములతో పాదవలెను. యదృష్టచేగాని లోకప్రసిద్ధిని బట్టిగాని పాదవలెను.

మంగళము- కై శిక్షిరాగములోగాని బోట్ట రాగములోగాని కళ్యాణ వావక వదములతో విలంబితలయతో మంగళము పాదవలెను. మంగళనామక చందన్స్సుతోగాని పాదవలెను.

భవి 36 ప్రకీర్త ప్రబంధములు

* * *

టివి- దేశభాషచే అనుప్రాణవేతను ఖండత్రయముతోగూడ చివర ఛివి వదము పాడినచో ఛివి అగును. దీసికిని చరకాస్పతి భేదము చేత వదమున ఆది మద్యవ పానములందు అనుప్రాణ భేదములచేతను చాలా భేదములు అగును భివియు బహుచందన్స్సులతో పాదవలెను.

లోలి-ఓవి వదమునకులోలి వదమువేసినచో లోలి అగును.

ధోల్లరి- హర్షము చెవ్వబడిన దోహదమందు ప్రాంతమున ధోల్లరి వదము పొడినచో డోల్రరి అగును. అది లాట భాషచే పొడవలెను.

దంతి- అను ప్రాణ ప్రాయముగా ఖండత్రయమునకు పొంతమున దంతి వదమున్నచో దంతి. ఏవదముతలో ఆభోగమ్ము చెప్పబడలేదో ఆక్కడ వదములచే ఆ భోగము తెలియ వగును. ఓవి మొదలగు నాల్సింటిలో ఆభోగములేదు. సాలగసూడము- సూడము 1 కుద్దము 2 ఛాయాలగము ఆని రెండువిధమిలు ఏలాదులు కుద్దములు, శ్రువాదులు సాలగములు సాలగము=ఛాయాలగము ఛాయాలగములు కుద్దసాదృశ్యమిను బట్టి. కుద్దములని భరతాదులనిరి. ప్రతి ప్రకరణము మొదలుకొని అంతర భాషవరకు చెవ్వబడిన ప్రకరణమువలెతాళాధ్వయములో చెప్పబోవు 14 గీతములు ఇవి కుద్దము. దీనితో ఏలాదు అకు సాదృశ్యము అగియతవ్యము సమ్యక్కయోగములో ఫలము అసమ్య క్ర్యాయోగములో దోషము అగి తెలియవగును. శ్రువమంత్రవతి మంత నిఃసారు కొడ్డ తాళరాస ఏకతాళిగీతములతో సాలగ సూడ ప్రబంధము లగును శ్రువము- మొదట సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తమైన ఉద్దాహము చేయవలెను. పిదప కొంచెము ఉచ్చమైన అంతరాఖ్యము, ఉమూడును రెండుసార్లు పొడవలెను. పిదప ఖండద్వయ యుక్తమైన ఆభోగము. దాని మొదటి రెండు ఖండములు ఏక థాతుకములు. సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తము, రెండవఖండము ఇంకను ఉచ్చముగా పొడవలెను. ఈ ఆభోగము పుత్యనాయక నామముతో గూడినట్లు చేయవలెను. ఒక చోట కొండడ మతమున ఇది ఉచ్చైవక ఖండము పొడవలెను. ఉద్దాహము యొక్క మొదటి ఖండమునందును సమాప్తి. అది శ్రువము.

జయంతాది హోడశ శ్రువలు

వదకొండు అష్టరముల ఖండము మొదలు 2ఁ అష్టరముల ఖండము వరకు ఒక్కొక్క అష్టరము పెంచుటచే జయంతము మొదలు 1లితము వరకు వదునార్థువలగును.

జయంతశ్రువ- ఆది తాళముతో ఏకాదశాష్టరముల ఖండము. శృంగారము సనేతృకోతృగాతల కాయల్చీవర్ధనము. శేఖరము- నిఃసారు పొళముతో ద్వారశాష్టర ఖండము వీరమున బుధ సౌభాగ్యదము.

ఉత్సాహము- ప్రతిమంతశాశముతో త్రయోదశాక్షర ఖండము హస్యమున వంశవృద్ధికరము.

మధురము- హచులీలాతాశముతో చతుర్దశాక్షర ఖండమున భోగదము.

నిర్వాలము- క్రీడాతాశముతో పంచదశాక్షర ఖండము శృంగారమున నగు.

కుంతలము- లఘు శేఖర తాశముతో షోదశాక్షర ఖండము అభీష్టదము అద్భుతమున. నగు

కామలము- రుణంపాతాశముతో సప్తాదశాక్షర ఖండము విప్రలంభమున- సిద్ధిదము.

చారము- నిఃసారు తాశముతో అష్టాదశాక్షర ఖండము వీరమున హర్షప్రదము నందనము- ఏకతాళితో 19 అక్షరముల ఖండము వీరశృంగారముల ఇష్టసిద్ధిదము చంద్రశేఖరము- ప్రతిమంతశాశముతో 20 అక్షరముల ఖండము వీరమున అభీష్టదము.

కామోదము- ప్రతి మంతశాశముతో 21 అక్షరముల ఖండము హస్యమున విజయకరము

కందర్పము- ఆదితాశముతో 22 అక్షరముల ఖండము. హస్యశృంగార కరుణములందు భోగదము సచాశివసమ్మతము

జయమంగళము- క్రీడాతాశముతో 24 అక్షరముల ఖండము శృంగారవీరముల తిలకము- ఏకతాళితో 25 అక్షరముల ఖండము జయోత్సాహ ప్రదము.

లలితము- ప్రతిమర తాశముతో 26 అక్షరముల ఖండము వీరశృంగారము సర్వసిద్ధికరము.

మతము- ఉద్గార్హ ఖండమున రెండు యతులు. ఒక యతిర్మైనను నరే పిదప గ్రథువ రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప గ్రథువ పాడినను నరే పాడకున్నను నరే వష్టమున దానిని పాడి గ్రథువము పాడ వలెను, పిదప ఆభోగము గ్రథువలో ముగింపు. ఇట్లు మంతశాశమున పాడునది. మంతమునబడున.

ఆది ఆరు విధములు.

ఇయ ప్రీయము-జగడ రూపమంతముతో పాడబడునది. వీరరసము. భగటము తోమంగళము. శృంగారరసము. సగణముతో సుందరము. రగడముతో వల్లి భము. సగడతో ముగింపై నచో కలాపము. గ్రుతద్వంద్వముతో ముగించిన గ్రథువ చివర లఘువున్నచో కమలము.

ప్రతి మంతము-ప్రతిమంత తాళముతో పాడబడునది ప్రతి మంతము. అది రాలుగు రకములు.

అమరము-చక గురువుతో పాడబడునది శృంగారము

తారము-విరామము చివర గ్రథువ తరువాత లఘువుల ద్వయముతో పాడబడునది.

విచారము- విరామంతలఘుత్రయముతో పాడబడునది.

కుందము-విరామ మధ్యగా లఘుత్రయముతో పాడునది.

నిః సారుకము- నిఃసారుకతాళముతో రచింప బడునది నిఃసారుకము. అది ఆరురకములు.

1 వై కుందము-గ్రుతద్వయ లఘుద్వయములచేతగూర్చునది.

2 ఆనందము-విరామంతమున గ్రుతద్వయముచేత గూర్చునది దీనిని రూపక మందురు.

3 కాంతారము-లఘుగురువులచేత నగును,

4 సమరము- విరామంతలఘుద్వయముచేత నగును. దీనిని జంబుల మందురు.

5 వాంచితము-లఘుత్రయ గ్రుతద్వయముచేత పాడబడునది.

6 విశాలము-లఘుగ్రుతద్వయలఘువులచేత పాడబడునది.

అడ్డతాళము-అడ్డితమను తాళముతో పాడబడునది అడ్డతాళము. అది ఆరు రకములు.

1 నిశ్శంకము-లఘుగురువుల తర్వాత గ్రుత ద్వయముతో పాడబడునది.

2 శంకము-లఘుతర్వాత గ్రుతద్వయముతో పాడ బడునది.

3 శీలము-విరామంతముతో గ్రుతద్వయము పిదప

4 హారము-గ్రుతద్వయము తరువాత లఘుగురువులతో పాడునది.

३ మకరందము- గ్రుతద్వయము పిదవ గురువుతో పాడునది.

విజయము- గ్రుతద్వయము పిదవ లఘువుతో పాడునది.

రావకము- రాష్ట్రముతో పాడునది. అదినాలుగురకములు.

1 వినోదము- గ్రువ పదమునకు చివర ఆలాపము కూర్చునచో నగును.

2 వరదము- గ్రువమధ్య ఆలాపమున్నచోనగును.

3 నందము- ఖండ ద్వయయుక్తమైన యుద్ధాహమునకు మొదటి ఖండము ఆలాప సిర్పితమైనచో నగును.

4 కంబజము- గ్రువమునకు మొదలు ఆలాపమున్నచో నగును.

అన్ని రాష్ట్రములలోను ఉద్ధాహముద్వి ఖండముగా చేయవలెను.

ఏకతాళి- ఏకతాళినామ కతాళముతో గూర్చునది. అదిమూడురకములు,

ప్రమ- ఒకయతి గం ఉద్ధాహము అంతరము అష్టరసిర్పితమైనచో రమ అగును. ఇది శ్రీసిగూర్చును.

2 చంద్రిక- ద్విఖండములుగల ఉద్ధాహము. అంతరము ఆలాపము రచిత మైనచో నగును.

3 విషుల- ఉద్ధాహమునకు ముందుఆలాపము చేసినచో విషుల. అష్టర వర్షిత గమకాల ప్రియే ఆలాపము దానినే ప్రయోగమందురు.

రూపకము- ముందు చెవ్వబోవు గుణములు గలిగి దోషములు లేని రూప వంచ కము ఉత్తమము, నూతన రాగముతో ధాతుమత్త్వాదులైన తానములచే రూపకము నూతన మగును. రూపకాంశభేదముచే ధాతువు నూతనమగును. రసాలంకార భేదముచే మాతువు నూతన మగును. లయగ్రహ భేదముచేత తాళము నూతనమగును. తాళము విశ్రామము యొక్క సామ్యముచే విశ్రామముచే గాని లయ నూతన మగును. క్రోతు వగుచందోగణ గ్రహస్యాస ప్రాపుధావయములచే రచన నూతన మగును.

జౌడు వావర వర్ధాయమగు రచనమగును.

ఈ యుత్తమరూపకము మూడు విధములు.

1. వరివృత్తము- పూర్వస్తిద్ధమైన స్వస్తానకమమున నూత్నరాగముతో గాని చేయటపునది వరివృత్తము. రూపకమున స్తానము పూర్వము. ఆస్తాయి యందెరాగతాళ వరివర్తముతో స్వస్తానా వృత్తి ఉన్నచో అది వరివర్తనము

2 సాయాతరము- మాతు స్తాయమై చిత్ర్యమువల్ల గుణాదారమైనది. పటాంతరము తనకంట అన్యమైన ధాతువుతో పాడబడునది,

థంజని-దానికండి ఆన్యధాతువగలదిగాన థంజనీ సంగ్రహమగును. అథమ రూపకము 1 ఖల్లాత్తారము 2 ఆనుసారము అని రెండు రకములు.

1 ఖల్లోత్తాలము-రూపకాంతర మందున్నస్థాయిమాత్రాంతరమున నివేశించినచో ఖల్లోత్తారము.

ఆనుసారము-ఆదేకొంత ధాతువిలక్షణమున్నచో ఆనుసారము.

ఈది వంచ విధరూపకలక్షణము.

గీతగుణములు వది.

1 వ్యక్తము 2 పూర్తము 3 ప్రవస్సన్నము 4 సుకుమారము 5 ఆలంకృతము 6 సమము 7 సురక్తము 8 పుత్కము 9 వికృష్టము 10 మధురము.

గీతదోషములు వది.

లోక శాస్త్రదుష్టము 2 దుష్టము 3 ప్రతిషివిరోధి 4 కాల విరోధి : ■■■■క్తము 6 కళాశాహ్యము 7 గతక్రమము 8 అపోర్ధకము 9 గ్రామ్యము 10 సందిగ్ధము
నేడు వాడుకలోఁగల ప్రబంధములు

1 కీర్తనలు తేక కృతులు

ఇవి కన్నడ, తెలుగు తమిళ సంస్కృత భాషలలో నున్నాయి, వీనిలో ఇష్టదేవతలనుగూర్చిన వర్తనలుండును, వీనికి ద్రువ, అంతర, భోగములకు అంగములు గలవు. వీనిని మనము వేరు వేడ్లతో పిలుచు చున్నాము. ద్రువ అనగా వల్లావి, అంతర అనగా అనువల్లావి. ఆభోగము అనగా వరణము అని అనుచున్నాము కొన్ని కీర్తనలలో ఆనువల్లావి యుండదు. ఇవికన్నడ రాగములలో నున్నాయి. వదము బిరుదము అను రెండు ఆంగములే ఉండును. ఇటువంటివి పురందరదాను వదములలో గలవు.

వల్లావి అనువల్లావి వరణముల సంవదాయములను పురందరదాను రామ దాను శ్యాగరాణ త్రీముత్తు స్వామి దీక్షతులు శ్యామశాప్తి స్వాతి తిరువాళ్ళ వట్టణంసుబ్రహ్మణ్యము మొదలగు వారుప్రవర్తింపజేసిరి.

2 గీతములు-

ఇవి సాలగడ ప్రబంధమును అనుసరించి వాణిరాగ తాళములలో రచించబడినవి.

వీనిలో స్వరము వదము బిరుదము అనుమాదు ఆంగములు కలవు. ఇచ్చిఅరంభదకలో రాగవరిచయమునకై నేర్చుండుచున్నావి

3 వర్షములు—

ఇవిమూడు వందలయేండ్లకుపూర్వము రచింపబడినవి. రాగమునకు యోగ్యముగా ఆరోహి అవరోహి సంచారి స్తోయిలలో రాగమును తెలుపుటకు ఉపయోగించునటువర్ణింపబడినవి. కాన వర్షములనబడైను. ఉద్దాహము ఆభోగము అని రెండు ఆవయములు పదము స్వరము బిరుదము ఆనునంగములును ఉండును. ప్రతియవయవములోను పదము, పదముతరువాత చిట్టస్వరము వానికి సంబంధించినదియుండును వీనిని వెంకటమథి నుబ్బరామదీక్షతులు వీణకుప్యయైరు కులశేఖరులు పల్లవి గోపాలయైరు మొదలగు వారు రచించిరి.

వర్షములు తానవర్షములు, పదవర్షములు అని రెండు రకములు తానవర్షములు రాగప్రధానములు. పదవర్షములో నృత్యములు ఉపయోగింపబడును

3 పదములు—

వీనిలో ఎక్కువగా నీతి, భక్తి, శృంగారములు ప్రధానముగా నుండును వీనిలో పల్లవి అనుపల్లవి చరణములుండును చిట్టస్వరములు జాతులు చేర్పబడును. వీనిని క్షేత్రయై నుబ్బరామయైరు మత్తుతాండవరు చిన్నయై పొన్నయై మొదలగువారు రచించిరి.

ఇవి విశేషించి నృత్యములో ఉపయోగింపబడును.

4 జూవళులు—

ఇవి ముఖ్యముగా శృంగారరసయు క్రములు. వీనిగతి మధ్యము ద్రుతములలో నుండును.

దరువు—పదమువలెనే శృంగార రసములో నువయు క్రము. ఒకచరణముతో పాడబడును కొన్నిటికి రెండు మూడు ఉండును.

5 చిందు—

ఇవి మధ్యద్రుతగతులలో నుండును. వీనిలో కావడిచిందు, నోడిచిందు తుడచిందు వలినై చిందు మొదలగునవి కలవు ఇవిశృంగార ప్రధానములు తిల్సన, ఇది అన్యదేశీయములైన తిరి తిల్సనా అనుగ్రామ్యపాటములలో దేశీయ రాగాలలో వర్షక్రమముతో తాళబద్ధమై యుండును మంగళము—చివర మంగళముతో ముగింతురు.

ఇది

ప్రబంధాధ్యయము.

* * *